

VASILE NETEA
PUBLICISTICĂ IV

VASILE NETEA

PUBLICISTICĂ
IV

SCRIERI ISTORICE
1977 - 1987

Ediție îngrijită de Fundația Culturală „Vasile Netea”,
președinte: Dimitrie Poptămaș

“Petru Maior” University Press
Tîrgu-Mureș
2015

Coperta a IV-a: Țebea, 10 septembrie 1972. Vasile Netea la mormântul lui
Avram Iancu, cu prilejul centenarului morții eroului.

Referenți științifici: Prof. univ. dr. Cornel Sigmirean
Prof. univ. dr. Iulian Boldea

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

NETEA, VASILE

Publicistică / Vasile Netea ; ed.: Dimitrie Poptămaș. - Târgu-Mureș :
"Petru Maior" University Press, 2015

5 vol.

ISBN 978-606-581-127-0

Vol. 4 : Scrieri istorice : 1977-1987. - Bibliogr. - ISBN 978-606-581-
125-6

I. Poptămaș, Dimitrie (ed.)

821.135.1-92

Tehnoredactare computerizată: Alexandru Tcaciuc

Lectori: Mariana Ciurca

Toate drepturile rezervate

Copyright © Gelu Netea & Fundația Culturală „Vasile Netea”

Consilier editorial: Dumitru Mircea Buda

"Petru Maior" University Press Tg.-Mureș

Str. Nicolae Iorga nr. 1, 540088 Tg.-Mureș, ROMÂNIA

Tiparul executat la S.C. INTERMEDIA GROUP S.A.

Târgu-Mureș, str. Revoluției nr. 8, România

SCRIVERE STORIA

Cucerirea independenței de stat în actele politice și diplomatice ale României

După o luptă diplomatică de aproape trei ani, pentru a obține mai întâi recunoașterea îndoitei alegeri a domnului ales la 5 și 24 ianuarie 1859 și apoi a unirii statale a Moldovei și Țării Românești, la 11 decembrie 1861, Alexandru Ioan Cuza anunța, printr-o proclamație adresată națiunii române, că acum, în urma acordului tuturor Marilor Puteri, inclusiv al Turciei: „Unirea este îndeplinită și că naționalitatea română este întemeiată. În zilele de 5 și 24 ianuarie – afirma domnitorul în continuare – ați depus toată a voastră încredere în alesul națiunii, ați întrunit speranțele voastre într-un singur om. Alesul vostru vă dă astăzi o singură Românie.”

O singură Românie însemna – spre deosebire de Convenția de la Paris, din 1858, care prevăzuse, cu 4 ani mai înainte, doi domni, două capitale, două administrații și două armate – un singur domn, o singură capitală, o singură administrație – cum avea să se proclame la 24 ianuarie 1862 – și o singură armată însemna noul stat al românilor care, din momentul constituirii sale, a și început să se manifeste, oricare ar mai fi fost legăturile sale aparente cu Imperiul Otoman, ca un stat independent, stăpân atât pe dreptul său la legislația internă, cât și pe acela al suveranității și legăturilor sale externe.

Chiar din primele luni ale domniei sale, Cuza a anulat astfel vechea convenție telegrafică austro-turcă încheiată în 1857, prin care Principatele erau considerate ca parte turcească, pretinzând încheierea altor convenții, pe bază de egalitate, atât cu Turcia cât și cu Austria. Până la clarificarea diferendului cu acestea, la 3/15 decembrie 1860, s-a încheiat o convenție cu Rusia, aceasta fiind cea dintâi convenție internațională a Principatelor. În același an, pentru lichidarea diferendului menționat, Austria a convocat la Timișoara o conferință la care, pe lângă inițiatoare, au fost invitate Turcia, Serbia și Principatele Unite (15 mai 1860). Deși acestea încă nu erau recunoscute ca formând un singur stat, totuși Cuza a trimis la Timișoara un singur delegat – pe Cesar Paul Librect –, acesta având să reprezinte atât Moldova, cât și Țara Românească.

La conferință, delegatul român s-a opus recunoașterii convenției din 1857, cerând recunoașterea teritoriului Principatelor ca un teritoriu aparte de Imperiul Otoman, Convenția austro-turcă fiind recunoscută numai dacă ea se va încheia direct cu Principatele. După tergiversări de peste doi ani, Principatele fiind hotărâte să împiedice transmisiunile telegrafice pe teritoriul lor, cele două mari puteri au fost silite să accepte punctul de vedere al delegatului român și să încheie convenții directe cu Principatele (16 iunie 1862). O convenție asemănătoare s-a încheiat la

aceeași dată și cu Serbia, Principatele Unite impunându-și în mod categoric suveranitatea.

Această convenție avea să fie reînnoită apoi de ambele state, la 22 mai 1865, România fiind singura îndreptățită să dispună de circulația telegrafică pe teritoriul ei.

Cu aceeași energie a fost apărât dreptul Principatelor de a elibera pașapoarte pentru supușii români, și atunci când autoritățile turcești nu au voit să le recunoască, autoritățile românești au refuzat și ele să primească pasageri cu pașapoarte turcești.

În anii următori se vor încheia alte convenții din ce în ce mai variate și mai ample, statul român urmându-și în mod ascendent dezvoltarea economică și drumul spre completa independență. La 24 octombrie 1866, s-a încheiat astfel o convenție cu Franța cu privire la un împrumut, iar în 1868, la 24 iulie, o nouă convenție cu Austro-Ungaria referitoare la circulația poștei. La 22 noiembrie 1869, s-a încheiat o convenție consulară cu Rusia, iar în 22 iunie, o largă convenție comercială cu Austro-Ungaria pe o durată de 10 ani. Deși această convenție conținea numeroase condiții de ordin financiar, totuși ea a fost acceptată de România, fiindcă prin ea se recunoștea completa suveranitate a statului român, convenția fiind semnată ca între două părți egale în drepturi.

Îndată după semnarea acestei convenții s-au semnat altele, de aceeași natură și de același caracter, cu Rusia (12/25 martie 1876), Italia (16 noiembrie 1875), Franța (5 noiembrie 1876), Marea Britanie (30 noiembrie 1876), Olanda (14/26 decembrie 1876), Belgia (8 martie 1878).

Încă înainte de proclamarea și recunoașterea independenței sale pe plan extern, România semnase astfel convenții bilaterale, ca de la stat la stat, cu 10 țări europene, dintre care 4 aveau calitatea de mari puteri (Rusia, Austro-Ungaria, Franța, Marea Britanie).

Tot atât de ferm s-a manifestat România și cu privire la dreptul ei de a legifera, ținând seama exclusiv de interesele locuitorilor săi. La 13/25 decembrie 1863, Adunarea legislativă a României a votat astfel, fără a ține seamă de opoziția Turciei și a altor puteri, legea secularizării averii mănăstirilor, dintre care cea mai mare parte erau închinată mănăstirilor grecești de la Muntele Athos, de la Muntele Sinai și din alte locuri aflate atunci sub suzeranitatea turcească. Fiind vorba de 25, 26% din teritoriul țării, guvernul român nu s-a lăsat intimidat de amenințările Turciei și, făcând un veritabil act de independență, a pus în aplicare legea votată de Adunare.

În anul următor, ținând seama de aceleași interese, Cuza, având ca prim sfetnic pe M. Kogălniceanu, nu s-a dat în lături nici chiar de la o lovitură de stat (2/14 mai 1864), modificând printr-un plebiscit dispozițiile Convenției cu privire la legea electorală, sporind în mod considerabil – prin noul statut – numărul alegătorilor și impunând apoi legea rurală prin care s-a procedat la împrăștierea țăranilor.

Deși la început unele puteri – și în primul rând Turcia, Rusia și Austria – s-au opus acestor schimbări, totuși, văzând rezultatele plebiscitului, care a acoperit în mod masiv politica de independență a domnitorului, acestea au recunoscut faptul împlinit, România fiind astfel liberă să-și voteze legile dorite.

Toate acestea au fost acte de necontestată autoritate și suveranitate, România înțelegând să se comporte ca un stat stăpân pe destinele sale, bazat pe voința unui popor conștient de drepturile și de forța sa.

Răscoalele popoarelor din Balcani din 1875 și 1876, ca și probabilitatea tot mai accentuată a unui nou război ruso-turc, au determinat guvernul român la noi acțiuni diplomatice și la semnarea de noi convenții, menite să asigure României locul cuvenit în noua conjunctură și totodată recunoașterea totală a independenței sale.

Lucrurile au fost și mai mult grăbite de întâlnirea la Reichstadt (Boemia) dintre împărații Austriei și Rusiei, Francisc Iosif I și Alexandru al II-lea, prin care cele două imperii au ajuns la un acord cu privire la viitorul război, ambele asigurându-și – în mod secret – anumite avantaje teritoriale.

În lunile următoare, primul ministru al României, Ion C. Brătianu, a avut astfel întâlniri cu împărații Austro-Ungariei și al Rusiei și, totodată, cu cancelarii lor, Iuliu Andrassy și Alexandru Gorceakov. Cu împăratul Francisc Iosif I întâlnirea a avut loc la Sibiu (31 august 1876), iar cu Alexandru al II-lea la Livadia, în Crimeea (29 septembrie 1876), cel doi împărați fiind astfel puși la curent cu dorințele guvernului român și totodată cu calea – calea independenței – pe care acesta era hotărât să o urmeze. Cele mai fructuoase discuții au fost purtate, cum era și firesc, cu țarul și cancelarul său, Rusia fiind cea care urma să declare războiul.

În urma discuțiilor de la Livadia s-a încheiat la 3/16 aprilie 1877 Convenția ruso-română cu privire la trecerea armatelor țariste prin România, și totodată la recunoașterea și respectarea de către țar a integrității teritoriului român în forma lui de atunci. Convenția a fost semnată din partea Rusiei de baronul Dimitrie Stuart, consulul țarului la București, iar din partea României de M. Kogălniceanu, ministrul afacerilor străine. În articolul I al Convenției se prevedeau următoarele:

„Guvernul României asigură armatei ruse, care va fi chemată a merge în Turcia, libera trecere prin teritoriul României și tratamentul rezervat armatelor amice. Toate cheltuielile care ar putea fi ocazionate de trebuințele armatei ruse, de transportul său, precum și pentru satisfacerea trebuințelor sale, cad în sarcina guvernului rus.”

În articolul al II-lea, și pentru noi, de cea mai mare importanță, se afirma: „Pentru ca nici un inconvenient sau pericol să nu rezulte pentru România din faptul trecerii trupelor ruse pe teritoriul său, guvernul țarului se obligă a menține și a face a se respecta drepturile politice ale statului român, astfel cum rezultă din legile interioare și tratatele existente, precum și a menține și a apăra integritatea actuală a României.”

La 12/24 aprilie, Rusia a declarat război Turciei. Convenția româno-rusă a

devenit publică prin discutarea și votarea ei de către Cameră și Senat (14/26 aprilie), fapt în urma căruia guvernul turc a declarat România ca inamică, și a început bombardarea orașelor de pe malul Dunării.

Tunurilor turcești le-au răspuns însă fără întârziere tunurile românești, așa încât, în ședința Camerei, din 9/21 mai 1877, M. Kogălniceanu, reprezentând punctul de vedere al guvernului și al întregului popor român, anunța Camera – al cărei președinte era C.A. Rosetti – că războiul între România și Turcia este declarat, că relațiile cu aceasta sunt rupte și că de acum înainte „*suntem independenți, suntem națiune de sine stătătoare, suntem o națiune liberă și independentă*”.

Pusă la vot, declarația guvernului a fost acceptată cu 79 de voturi și 2 abțineri, prin moțiunea votată luându-se astfel act „*că ruperea relațiilor noastre cu Poarta și independența absolută a României au primit consacrarea lor oficială*”.

Idealul pentru care patrioții români luptaseră timp de veacuri se împlinise.

Epoca României supuse se încheiase începea epoca României independente.

După încheierea războiului, la ale cărei operațiuni armata română a participat cu peste 58.000 de ostași și a avut o însemnată contribuție la luptele de la Plevna, Grivița, Opanez, Rahova, Lom Palanca, Vidin, Smârdan și altele, independența statului român a fost recunoscută prin Tratatul de pace – la care România n-a fost invitată – încheiat de Rusia și Turcia la 17 februarie/3 martie 1878 la San Ștefano și apoi prin Tratatul european de la Berlin (1/13 iulie 1878), semnat de toate *Marile puteri* ale Europei: Anglia, Austro-Ungaria, Franța, Germania, Italia, Rusia, Turcia.

Știință și tehnică, nr. 1, ianuarie 1977, p. 10, 11

Prin revoluție la unire, independență și prestigiu

Revoluția românească de la 1848 s-a impus nu atât prin acțiunile sale insurecționale și prin rezultatele ei imediate, ci mai ales, prin ideile și programele sale social-politice – aceleași în toate țările locuite de români – și prin soluțiile sale confruntate cu crizele istorice ulterioare.

Într-adevăr, spre deosebire de acțiunile și rezultatele altor revoluții europene, care au izbutit să impună imediat schimbarea formei de guvernământ a statului respectiv și, totodată, împlinirea fără întârziere a unor reforme radicale, revoluția românească pașoptistă, datorită intervenției țaristo-otomane, s-a încheiat în Moldova și Țara Românească cu restabilirea intactă a structurii anterioare și, în același timp, prin exilarea sau emigrarea conducătorilor și exponenților revoluționari, iar în Transilvania prin revenirea la absolutismul habsburgic.

În vara anului 1849, orice mișcare insurecțională încetase, iar corifeii

revoluției rățăceau pe căile pribegiei sau zăceau în închisorile și ocnele reacțiunii.

Timp de câțiva ani, pământul Principatelor a cunoscut rigurile suzeranității străine.

Ceea ce n-a putut fi însă nimicit, păstrându-și aceeași vigoare, aceeași strălucire și aceeași putere de captivare au fost însă ideile și programele revoluției prin care, în ordinea socială, se ceruse desființarea iobăgiei și împrăștierea țăranilor, egalitatea politică și juridică, iar în ordinea națională, unirea Țărilor Române, independența lor, constituirea unui stat român unitar.

Testamentul revoluției – testamentul lui N. Bălcescu, C. A. Rosetti, I. C. Brătianu, al lui M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, C. Negri, al lui Simion Bărnuțiu, George Barițiu, Avram Iancu – avea să se înlăunțască pas cu pas, revoluționarii pașoptiști și urmașii lor ținând neconținut seama de conjuncturile politice ale timpului, de crizele istorice și mai ales de capacitatea de luptă și creație a poporului român.

Succeșiunea etapelor în ordinea realizării unității naționale le-a întrevăzut Nicolae Bălcescu încă din 1851, atunci când din exilul de la Paris a arătat că mai întâi se vor uni Moldova și Țara Românească, și numai după aceea, datorită opoziției și puterii Austriei, se va uni și Transilvania.

Și lucrurile s-au petrecut aidoma cum a afirmat Bălcescu.

Congresul de la Paris din primăvara anului 1856, chemat să pună capăt Războiului ruso-turco-anglo-franco-sardinian, a hotărât, în urma eroicei campanii de lămurire a exilaților și emigraților români, să fie consultat poporul român din Moldova și Țara Românească asupra principalelor sale deziderate: unirea într-un singur stat, schimbarea formei de guvernământ, reformele social-politice dorite.

Răspunsul românilor din ambele principate – călăuziți de deviza „hai să dăm mână cu mână” – au fost alegerile din 5 și 24 ianuarie 1859 când, prin iscusința patrioților timpului și voința nezdruclinată a maselor populare, s-a ales un singur domn român: Alexandru Ioan Cuza; s-au pus bazele statului unitar român.

Unirea, cum afirma M. Kogălniceanu, a făcut-o toată nația.

La 24 ianuarie 1862, Alexandru Ioan Cuza anunța printr-o proclamație că unirea dorită și înlăunțuită de români a fost recunoscută și de marile puteri europene, și că de acum înainte va exista o singură *Românie*.

După proclamarea Unirii s-au realizat, dându-se o luptă crâncenă cu reacțiunea conservatoare, desființarea șerbiei și împrăștierea țăranilor, lărgirea dreptului de vot, secularizarea averilor mănăstirești, înființarea universităților de la Iași și București, introducerea învățământului primar obligatoriu, dezvoltarea vieții economice, cu un cuvânt, modernizarea societății românești și crearea unui stat capabil să lupte cu puteri noi pentru realizarea tuturor celorlalte aspirațiuni ale națiunii.

Iar prima dintre acestea era cucerirea independenței, scoaterea României de sub suzeranitatea turcească.

Un moment de o deosebită importanță istorică l-a constituit înlăunțuirea în

1859 a statului național, prin unirea Munteniei și Moldovei sub domnia luminoasă a lui Alexandru Ioan Cuza. Aceasta a marcat intrarea țării noastre în noua etapă a revoluției capitaliste, a ridicat pe o treaptă superioară lupta de eliberare națională, mișcarea revoluționară a maselor pentru drepturi și libertăți sociale.

La 9/31 mai 1877, România își proclama Independența pe care avea să o cucerească apoi cu armele în marele război din Balcani. Simbolul acestui război l-a reprezentat *Peneș Curcanul*, ostașul ridicat din popor. Și Grigore Ion, și Dumitru Lemnea, și Valter Mărăcineanu, și George Șonțu și Dimitrie Giurescu și atâția alții, evocați de Vasile Alecsandri în „Ostașii noștri” și de George Coșbuc în „Cântece de vitejie” și în „Războiul nostru pentru neatarnare”.

Țara devenise independentă, cultura și comerțul se dezvoltau cu putere, dar țăranimea și muncitorii nu aveau parte de viața pe care o meritau și doreau. [...]

În 1907, pentru a-și cuceri drepturile, se răscoală țăranimea ajutată de muncitorime. O represiune cruntă pune capăt răscoalelor, dezideratele țăranimii rămânând nesatisfăcute.

În condițiunile Primului Război Mondial, se realizează prin hotărârile adunării de la Alba Iulia (1 decembrie 1918) statul național unitar român. Prevederile lui Bălcescu din 1851 s-au realizat, astfel, în toată amploarea lor.

Programele Revoluției din 1848 s-au transformat în realități intangibile. [...]

Printre punctele proclamației de la Islaz figurase și unul care cerea alegerea domnilor pe timp de numai 5 ani. Era o modalitate de a preconiza introducerea unui regim republican.

S-a înfăptuit la 30 decembrie 1947.

Flacăra, nr. 3, 20 ianuarie 1977, p. 7

Năzuință seculară

Exprimată ca idee politică de către revoluționarii de la 1848 prin toate manifestele și proclamațiile politice, și îndeosebi prin *Dorințele partidei naționale* formulate de M. Kogălniceanu și prin articolele publicate de C.A. Rosetti în ziarul „Pruncul român”, ideea Unirii Moldovei cu Muntenia a devenit în anii următori ideea cardinală a întregii națiuni române, ea fiind susținută cu aceeași înverșunare atât de către luptătorii pașoptiști, cât și de către generațiile ce le-au urmat.

Cu toate dificultățile întâmpinate pe plan internațional, ambele Principate s-au pronunțat, prin adunările ad-hoc, pentru o grabnică unire și pentru un regim democratic bazat pe programele revoluționare de la 1848. Deși prin convenția de la Paris din 1858 Marile puteri n-au fost de acord decât cu o unire care să dea

Principatelor, printr-o comisie centrală, o legislație comună, încolo ele rămânând să aibă și în viitor doi domni, două guverne, două capitale, totuși, datorită ingeniozității luptătorilor politici, patriotismului și energiei maselor populare, în zilele de 5 și 24 ianuarie 1859 s-a ales același domn atât pentru Moldova cât și pentru Muntenia: Alexandru Ioan Cuza.

La 24 ianuarie 1862, Alexandru Ioan Cuza anunța printr-o proclamație, că de acum înainte există o singură Românie. Sub scurta domnie a lui Cuza (1859–1866), s-a realizat o mare parte din revendicările revoluționare de la 1848, și în primul rând, desființarea șerbiei și împrăștierea țăranilor, țara luând un puternic avânt social, economic, cultural și totodată s-a organizat o armată viguroasă. România rămăsese însă și după Unire o țară supusă Imperiului Otoman, căruia continua, ca și în urmă cu 400 de ani, să-i plătească tribut.

Noua Românie nu se putea împăca multă vreme cu această situație, astfel încât, în 9 mai 1877 și-a proclamat independența, pe care a pecetluit-o apoi cu sângele ostașilor săi în războiul ce a urmat.

În luptele de la Grivița, Plevna, Opanez, Smârdan, Rahova, Vidin, armata română s-a remarcat prin vigoarea și eroismul său, având o amplă contribuție la înfrângerea oștilor turcești și la capitularea lui Osman Pașa.

La războiul pentru independență au participat și numeroși români ardeleni și bănățeni, românii de aici trimițând totodată și numeroase daruri în bani, alimente, îmbrăcăminte și încălțăminte.

Declararea României ca stat independent a fost recunoscută de către toate Marile puteri ale Europei prin Congresul de la Berlin (1/13 mai–1/13 iulie 1878). Odată cu recunoașterea independenței României, patrioții români au început să militeze energic pentru desăvârșirea unității statului român. Pentru apărarea lor și totodată pentru sprijinirea școlilor și a culturii românești din Transilvania, în anul 1891 s-a înființat la București *Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor*.

În anul 1916, în condițiile desfășurării Primului Război Mondial, România a intrat în luptă cu scopul de a-și întregi unitatea națională.

Românii transilvăneni și-au proclamat libertatea și Unirea cu patria-mamă prin adunarea de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918.

Marele vis al tuturor generațiilor de patrioți români s-a împlinit astfel prin sacrificiile și prin voința tuturor românilor.

Magazin, nr. 1007, 22 ianuarie 1977, p. 1, 3

Continuitatea marilor valori

Nu se poate privi înainte fără a nu privi înapoi, fără a cunoaște rădăcinile și punctul de plecare, virtualitățile originare și nu se poate, ținând seama de acestea, de valoarea lor germinativă, să nu întrevădem un viitor pe care poetul D. Bolintineanu nu-l putea socoti decât un viitor „de aur”.

Pentru a se gândi la un asemenea viitor el a cunoscut însă marile victorii de la Posada și de la Rovine, de la Podul înalt și Călugăreni, a cunoscut clocotitoarele erupții ale lui Horea și ale lui Tudor Vladimirescu, și odată cu ele, strălucitele ctitorii de la Cozia și de la Curtea de Argeș, de la Putna și de la Sucevița, de la Voroneț și Moldovița, de la Trei Ierarhi și de la Horezu. A cunoscut, de asemenea, și vechile cronică eroice ale lui Grigore Ureche, Miron Costin, Stolnicul Cantacuzino. Cazană cu învățătură a lui Varlaam, Noul Testament de la Alba Iulia al lui Simion Ștefan, precum și scrierile luminoase ale lui Dimitrie Cantemir, Samuil Micu, Gheorghe Șincai și Petru Maior.

Istoria poporului nostru a fost în aceeași măsură, cu toate vitregele condiții străbătute, atât o istorie a faptelor de arme, săvârșite exclusiv pentru apărarea patriei, cât și o istorie a creațiilor artistice, a operelor de cultură, a unei civilizații cu un profund caracter original.

Creația cea mai de seamă a poporului român este însăși istoria sa, o istorie în care s-au concretizat cele mai alese însușiri ale sale: dragostea nebiruită pentru pământul natal, pentru limba sa, curajul eroic, uneori suprauman pentru apărarea vetrei străbune, hărnicia fecundă, permanentă, geniul creator în toate domeniile.

În istorie, în biologie, în medicină, în tehnică, în muzică, în literatură am dat umanității creatori care s-au ridicat pe culmile cele mai înalte ale timpurilor lor. S-ar putea scrie istoria Europei fără cunoașterea operei lui Dimitrie Cantemir și a lui N. Iorga? S-ar putea concepe aviația și fizica fără aportul lui Traian Vuia, al lui Aurel Vlaicu sau al lui George Constantinescu? Medicina fără Victor Babeș, G. Marinescu sau C. Parhon? Biologia fără Emil Racoviță? Muzica fără George Enescu? Literatura fără Eminescu, Sadoveanu, Rebreanu, Arghezi și Blaga?

Istoria noastră este suma tuturor acestor valori. Această istorie, în mod firesc, nu se poate opri însă în acest stadiu, minunile săvârșite în cele trecute vremi fiind tot atâtea prefețe și avertismente pentru cele viitoare.

Eminescu, pătruns de admirație pentru trecut, se întreba într-o poezie: Când se petrecură acestea? La o mie patru sute!

Va veni o zi când atâtea alți poeți și istorici vorbind despre vremea noastră se vor întreba: Când se petrecură acestea? Pentru a-și răspunde și ei cu tot atâtea îndreptățire ca și înaintașul lor: în anii erei socialiste!

Justificate de realizările de ieri și de astăzi, speranțele noastre se pot îndrepta astăzi cu certitudine spre un viitor care va depăși tot ceea ce și-a putut închipui

poetul pașoptist în epoca grelelor încercări trecute.

Privim cu o față spre trecutul eroic al marilor voievozi, a-părători ai șesurilor și munților României, dătători de legi și datini, ctitori ai atâtor locașuri și monumente, de cultură și artă care sfidează veacurile, privim cu mândrie la „zilele de aur a scripturilor române”, și la cei două mii de ani de bărbătească istorie și de neconținute încordări.

Mândri de ce vedem, ne aruncăm însă privirile cu tot atâta îndreptățire spre viitor, spre oamenii de mâine, spre creațiile lor, spre progresul lor, spre România veacurilor viitoare pregătite de veacurile trecute și de toate eroicele noastre eforturi de astăzi.

Acest viitor nu se poate clădi fără cunoașterea și cinstirea trecutului, iar trecutul nu se poate valorifica și nu poate supraviețui decât prin viitorul spre care navigăm cu toate pânzele sus.

Scânteia tineretului, nr. 8610, 27 ianuarie 1977, p. 4

Cucerirea independenței

Decisivă din punct de vedere politic pentru dezvoltarea poporului și statului român, proclamarea independenței României și apoi războiul pentru susținerea ei, au însemnat în același timp și începutul unei noi etape – a unei etape majore – pentru dezvoltarea gândirii politice, a literaturii, artei și științei românilor.

Este etapa în care asistăm la dezvoltarea presei politice și literare. De o parte și de alta a Carpaților apar noi ziare și reviste care aveau să ridice prestigiul presei românești și totodată să pună în circulație noi nume de publiciști și istorici. La începutul lunii aprilie, chiar în zilele când marile probleme ale momentului se discutau de către Corpurile legiuitoare românești, tânărul poet Al. Macedonski înființa la București ziarul „Vestea” în care avea să publice numeroase articole consacrate independenței. La 15 mai 1877, la numai o săptămână după proclamarea independenței, apare cotidianul „România liberă”; la 26 mai bisăptămânalul „Socialistul” reprezentând punctul de vedere al mișcării muncitorești; la 18 august revista „Albina Carpaților” de la Sibiu; la 23 august ziarul „Războiul”, la 15 noiembrie „Dorobanțul”, ambele la București. În paginile acestor publicații a fost urmărită cu o neobosită atenție desfășurarea războiului, relevându-se pas cu pas vitejia dorobanților, a curcanilor și a roșiorilor. Ele vor da totodată un nou impuls și vechii prese reprezentată de „Gazeta Transilvaniei”, „Telegraful român”, „Românul” și „Timpul”, preocuparea tuturor fiind glorificarea independenței în care M. Eminescu vedea „suma vieții noastre istorice”.

Un efect profund al noii situații s-a făcut simțit de asemenea și în domeniul

literaturii patriotice și îndeosebi al poeziei. Diminuată pentru o scurtă perioadă, atât în amploarea cât și în explozivitatea ei, după Revoluția de la 1848 și Unirea Principatelor, poezia patriotică românească a cunoscut la 1877 o nouă și puternică afirmare, reprezentând punctul cel mai înalt al conștiinței naționale;

Ca și la 1848 ori la 1859, în fruntea ei îl găsim pe Alecsandri care, prin „*Odă ostașilor români*”, „*Peneș Curcanul*”, „*Băleanul și Carpatul*”, „*Sergentul*” și altele, a lărgit orizonturile liricii noastre militante. Niciodată până atunci un poet român n-a cunoscut un mai mare succes decât Alecsandri, poeziile sale din ciclul „*Ostașii noștri*” – tipărite în volum în 1878 – fiind reproduse imediat în aproape toate ziarele, revistele și calendarele românești, ele fiind considerate cele mai expresive manifestări literare ale timpului.

Alături de Alecsandri, cântecul eroismului românesc este reprezentat și de George Sion (*Steaua României*), Iacob Negruzzi, și totodată de noii debutanți ai timpului: Ion Nenițescu (*Pui de lei*), Alexandru Macedonski (*Vânt de primăvară, Armata română, Stegarul*), Barbu Delavrancea (*Stanțe*), Gh. Bengescu (*Marșul anului 1877: Calcă, române, plin de mândrie*), George Baronzi, (*La arme, români!*) și numeroși alții. În Transilvania, Independența va fi cântată de Iosif Vulcan, Petre Dulfu, Ion Al. Lepedatu, Ioniță Scipione Bădescu, Mihai V. Lazăr, Zaharia Boiu, iar în Bucovina de D. Petrino și Constantin Morariu.

Fără a avea talentul bardului de la Mircești, poeții transilvăneni și bucovineni au cântat și ei cu aceeași însuflețire, cu același patriotism, eroismul dovedit de curcanii și roșiorii români în fața redutelor de la Plevna.

În anii următori, Independența a fost una dintre temele majore ale poeziei lui George Coșbuc („*Cântece de vitejie*”).

Dramaturgia patriotică a timpului se va impune îndeosebi prin *Curcanii* lui Grigore Ventura și prin drama *La Plevna* a lui George Sion, care vor fi reprezentate atât în București, cât și în unele orașe din provincie.

În anii următori războiului, V. Alecsandri va scrie *Despot Vodă*, M. Eminescu, *Scrisorile* și *Luceafărul*, I.L. Caragiale, *O noapte furtunoasă* și *O scrisoare pierdută*, I. Creangă, *Amintirile*, I. Slavici, *Novelele din popor*, B.P. Hașdeu, *Cuvinte din bătrâni*, A.D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*.

Independența a creat astfel scriitorilor, savanților și instituțiilor culturale românești un larg cadru de manifestare, creație și afirmare.

Contemporanul, nr. 5, 4 februarie 1977, p. 1–2

Actul de voință al întregii noastre națiuni

Aniversarea gloriosului centenar al Independenței naționale, sărbătoare la care ia parte întreaga obște românească, ne dă prilejul să reamintim un element fundamental care a generat realizarea acestui deziderat și anume faptul că el a fost, de la început până la sfârșit, opera poporului, actul lui de maturitate și de voință. [...]

Dintr-un tot în care se regăsesc, întrunite, eforturile națiunii noastre, aş vrea să disociez – pentru însemnătatea principială pe care o comportă – contribuția adusă la înfăptuirea acestui mare țel de către transilvăneni, știută fiind condiția specială pe care ei o aveau în epocă.

Înainte de a fi o realitate plenară, suveranitatea națională a României, baza unității ei de mai târziu, a reprezentat o mare idee, un înălțător ideal. Năzuința spre neatarnare deplină și-a conturat obiectivele și a dobândit expresie prin strădaniile românilor, indiferent de care parte a Carpaților s-au aflat ei. A fost mai întâi un proces de deșteptare națională la care și-au adus contribuția, alături de celelalte mari personalități ale culturii românești, corifeii „Școlii Ardelene”: Micu-Klein, Șincai, Maior, Budai-Deleanu, Cipariu. Punând la contribuție o impresionantă erudiție, probând o cunoaștere a izvoarelor istoriei noastre, comparabilă doar cu aceea care fusese dovedită de Dimitrie Cantemir, reprezentanții „Școlii Ardelene” au demonstrat primatul populației românești pe aceste pământuri, superioritatea culturii făurite de ea sugerând, prin toate acestea, implicit dreptul la o dezvoltare liberă, demnă, de sine stătătoare.

După exemplul acestor înainte mergători, pașoptiștii – Bărnuțiu, Barițiu, Cipariu, Avram Iancu, alături de muntenii și de moldovenii care se găseau în acel mai încărcat de speranțe pe Câmpia Libertății de la Blaj – au cerut într-un singur glas „Unirea cu țara”, imperativ care cuprindea un întreg program de luptă, inclusiv obținerea, de către Țară, a neatarnării.

Cunoscând toate aceste fapte, pătrunzându-ne de înalta lor semnificație, vom înțelege mai bine sensul acțiunilor pe care populația Transilvaniei, care mai gemea încă sub jugul habsburgic, le-a inițiat după izbucnirea, în primăvara lui 1877, a ostilităților ruso-româno-turce, și în timpul, desfășurării lor. Presa oficială din Imperiul cezaro-crăiesc încerca să minimalizeze ideea luptei pentru independență care începuse și se desfășura cu atâta vitejie, considerând că nu le va fi cătuși de puțin greu turcilor să-i alunge pe dorobanții și pe călărașii români până în Transilvania. Răspunzând acestor atacuri, „Gazeta Transilvaniei” riposta numaidecât și încă plină de sarcasm: „*Noi nu contestăm ca așa ceva nu s-ar putea întâmpla, ba credem că tot între marginile posibilității rămânem și atunci când*

admitem că dorobanții și călărașii români pot porni către Transilvania și fără să fie alungați de turci.”

Este bine cunoscut faptul că, văzând în cauza fraților lor de peste munți propria lor cauză, un mare număr de transilvăneni au trecut pe ascuns granița spre a se înrola în rândul combatanților. Agentul diplomatic al României la Viena raporta ministerului de resort, lui Kogălniceanu personal, cum că într-o întrevedere pe care i-o acordase, titularul de la Departamentul Afacerilor Externe austriac nu-și ascunsese iritarea în fața unui asemenea act și insista ca guvernul nostru să ia de urgență măsuri pentru a-i trimite pe tinerii voluntari la vetrele lor. Ne amintim cu o imensă satisfacție răspunsul dat de Kogălniceanu în această împrejurare, răspuns prin care vesteja orice veleitate a ministrului habsburgic de a jugula simțămintele patriotice ale românilor din Transilvania și Banat.

Fapt este că voluntarii transilvăneni s-au încadrat rapid în rândul trupelor care au trecut Dunărea și s-au aliniat înaintea Plevnei pentru a înfrunta dușmanul secular. Nu ne sunt cunoscute numele tuturor. Ceea ce știm este însă că, fără excepție, și-au făcut datoria cu un înalt simț al răspunderii, cu o vitejie mai presus de superlative. Este interesant de reamintit că participând la război, conducând o importantă unitate și acoperindu-se de glorie cu prilejul luării Griviței, eroul transilvănean, căpitanul Moise Grozea, n-a uitat nici o clipă pe cei de-acasă, n-a uitat că trebuia să-i îmbărbăteze, să le mențină mereu trează în minte ideea însemnătății sacrificiilor pe care înțelegea să le facă patria. Între două lupte, bravul ofițer trimitea corespondențe pentru „Gazeta Transilvaniei” în care zugrăvea înaltul spirit combativ, conștiința patriotică incandescentă a tuturor soldaților și ofițerilor români. *„Fiecare zi care trece în neacție – scrie el – ne mărește nerăbdarea. Voinicii românași, plini de abnegațiune, oftează pe malul Dunării, dorindu-și momentul în care să realizeze speranțele națiunii. Să documenteze încrederea ei, punând cununi înverzinde pe vechile edificii ale strămoșilor Mihai și Ștefan, a căror mărețe umbre le însuflă curajul, iar memoria lor le indică modul și calea pe care, conduși de «Steaua României», să ajungi la ținta dorită, salvarea patriei.”*

Zilele „de neacție” aveau să înceteze curând; în iulie, în august, și mai târziu către sfârșitul lui 1877 și începutul lui 1878 oștile române s-au angajat frontal în lupte, au dat pretutindeni măsura vitejiei și abnegației lor.

Epoca războiului de neatarnare rămâne pilduitoare și sub raportul solidarității în care s-au regăsit românii întru sprijinirea frontului. În această direcție, transilvănenii au dat dovadă de un zel ieșit din comun. În ciuda faptului că autoritățile au dizolvat comitetele organizate pentru strângerea de ofrande destinate răniților, nimeni nu s-a descurajat, iar oamenii au găsit o mulțime de forme pentru a ocoli restricțiile oficiale, s-au strâns, înainte de toate, ajutoare bănești. Suma lor totală a depășit cifra de 10 milioane de lei, ceea ce, pentru acea vreme, era enorm. În afară de aceasta s-au adunat materiale pentru echiparea de ambulanțe și pentru spitalele de campanie. Cu deosebire s-au distins în această acțiune, care a dobândit un caracter național, Iudita Măcelaru, din Sibiu și Elisabeta Pop-Păcurariu, din

Bistrița. „Doamnele române din capitala fostului district al Năsăudului – scria aceasta din urmă – conduse fiind de simțul inimei și ideea umanității, s-au adunat... la una conferință în care s-a decis cu unanimitate ca, în fața conflagrațiunii ce se dezvoltă la malurile bătrânei Dunăre, să se întindă și din partea lor posibila mână de ajutor celor vulnerați...”

Era, așadar, un moment de răscruce în viața națiunii și toți fiii ei au înțeles să se situeze la înălțimea lui. Dobândirea independenței, prin sacrificiile și prin jertfele întregului popor, a dat impuls luptei pentru unirea Transilvaniei cu România, proces care avea să se încheie strălucit la 1 decembrie 1918.

România liberă, nr. 10041, 5 februarie 1977, p. 2

Amintirea unui mare patriot

Se împlinesc astăzi 175 de ani de la nașterea luptătorului politic și marelui patriot Emanoil Gojdu.

Emanoil Gojdu s-a născut la Oradea în ziua de 21 februarie 1852. A urmat studiile liceale și universitare în orașele Oradea, Bratislava și Buda. El a făcut parte din pleiada de cărturari români, care, în anul 1829, și apoi în anii următori, au sprijinit inițiativa lui Zaharia Carcalechi de a înființa prima publicație literară în limba română, *Biblioteca românească*, în paginile căreia au fost evocate marile figuri ale istoriei românilor – Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Radu Șerban, Dimitrie Cantemir – și s-au relevat elementele unității naționale românești. În anul 1830, călăuzit de ideea unității și solidarității naționale, Gojdu adresa un fierbinte apel către patrioții din Țara Românească și Moldova pentru a le cere să vină, în ajutorul limbii și culturii românești. „În toate părțile – scria tânărul Gojdu – *geme sufletul neamului nostru într-un întuneric înfiorător... De aceea se cere ca voi vrednicilor patrioți să ajutați scrierea și tipărirea cărților în limba patrioticească, să le cetiți cu bucurie și să le faceți cunoscute dulcele noastre nații. Preânvățați neamului să-i patroniți... dându-le mână de ajutoriu și dându-le ocazie ca plăcutele lor fructuri să le dea spre gustare neamului românesc.*” În încheiere, Gojdu afirma că „nu este mai mare mângâiere, mai adevărată îndestulare decât simțirea fericirii și mării neamului”. Această deviză i-a călăuzit pașii întregii sale activități obștești.

În 1848, Gojdu a fost unul din redactorii „Petiției neamului românesc” și a militat împreună cu bănațenii – pe linia lui Eftimie Murgu – pentru programul revoluționar al acestora. În 1861, odată cu înlocuirea regimului absolutist printr-un regim mai liberal, Gojdu a fost numit comite suprem (prefect) al județului Caraș. „Mă voi bizui din toate puterile – a declarat el la instalarea în această funcție – spre

ridicarea și înaintarea atât materială cât și spirituală a neamului meu... voi lucra ca român și patriot”. Una din cele mai îndrăznețe măsuri luate în timpul conducerii sale în acest județ a fost dispoziția ca „în cuprinsul comitatului (județului) limba oficială să fie cea română”.

În calitate de prefect, Gojdu a fost numit și membru al Casei magnaților din Budapesta – asemănătoare cu Camera lorzilor din Anglia – de la tribuna căreia a rostit numeroase discursuri pentru apărarea limbii și a drepturilor poporului român. În anul 1888, a fost ales deputat al Cercului Tinca din Bihor, calitate în care a avut o largă și energică participare la discutarea legii naționalităților în 1863. Înflăcărutul său patriotism a fost exprimat în această perioadă prin această plastică formulă: „Iubirea ce am pentru națiunea mea, neîncetat mă îmboldește să stăruie în faptă, ca încă și după moarte să irump de sub gliile mormântului spre a putea fi pururea în sânul națiunii mele.” Casa lui Gojdu din Budapesta a fost în mod permanent locul de întâlnire a tuturor luptătorilor români din Transilvania și Banat și totodată, casa de ocrotire și sprijin a tuturor studenților români de la universitate.

Decepțiile încercate în Casa magnaților și în Camera deputaților l-au făcut ca, în anul 1869, să se retragă din viața politică. La 4 noiembrie 1869, el a pus bazele „Fundației Emanoil Gojdu”, în valoare de mai multe milioane, prin care se asigura întreținerea în gimnazii, preparandii, licee și universități a unui însemnat număr de copii români, proveniți din familii lipsite de mijloace.

Timp de zeci de ani, „Fundația Gojdu” a fost cea mai importantă fundație școlară românească din Transilvania, de fondurile și bursele ei beneficiind sute de elevi și studenți români, printre care, filologul Sextil Pușcariu, muzicianul Gh. Dima, poetul Octavian Goga, istoricul Ioan Lupaș și alții.

Gojdu a decedat la 3 februarie 1870, în aceeași zi dându-se publicității testamentul întocmit de el cu privire la fundația ce avea să-i poarte numele.

Prin patriotismul și energia sa, Emanoil Gojdu s-a impus ca una din cele mai prestigioase personalități românești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

România liberă, nr. 10054, 21 februarie 1977, p. 5

Lupta pentru dreptate socială și națională în gândirea și acțiunea politică românească

Ideea de dreptate, cu îndoitul ei aspect *social* și *național*, constituie una din cele mai adânci coordonate ale gândirii politice românești. Orizontul ei s-a circumscris, secole de-a rândul, pe de o parte, în lupta țărănimii aservite împotriva clasei feudale exploatare, iar pe de alta, în raporturile dintre poporul român și imperiile înconjurătoare, în marile bătălii împotriva dominației străine. [...]

Considerată ca însăși temelia de nezdruccinat a puterii poporului, statului și unității naționale, ideea dreptății sociale și naționale a preocupat pe toți gânditorii și luptătorii noștri progresiști, și ea a apărut în toate marile noastre proclamații și moțiuni politice cu caracter revoluționar.

La 1821, în zorii marilor acțiuni ce aveau să ducă la înfăptuirea României moderne, Tudor Vladimirescu afirma, astfel, că „patria se cheamă norodul, nu tagma jefuitoarelor”.

„Șarpele – spunea Tudor – când îți iese înaintea, dai cu ciomagul de-l lovești, ca să-ți aperi viața care de mai multe ori nu se primejduiește din mușcarea lui. Dar pe balaurii care ne înghit de vii, căpeteniile noastre, zic, atât cele bisericești, cât și cele politicești, până când să-i suferim a ne suga sângele din noi, până când să le fim tot robi?”

Revoluția lui Tudor – avea să scrie Mihail Kogălniceanu mai târziu, fapt susținut și de Nicolae Bălcescu – a fost „sâmburele” Revoluției din 1848 și, totodată, al actului de la 2 mai 1864 prin care s-a procedat la prima împrăștiere a țăranilor. Ea a avut, deopotrivă, un amplu ecou atât în Transilvania, cât și în Moldova. În concepția lui Tudor Vladimirescu, totul se baza pe „norod” și totul pleca de la „norod”. El era „obștea”, „țara”, adunarea lui fiind adunarea țării.

Starea în care se afla, la începutul secolului al XIX-lea, țăranimea română era confirmată, la 1826, de însuși marele patriot boier Dinicu Golescu, care, întors acasă după îndelungata sa călătorie prin Europa, nu-și putea stăpâni indignarea, văzând traiul țăranilor înrobiți. „O! – exclama Dinicu Golescu – ce amărată viață a acestui norod ce lăcuiește pe acest bogat pământ. O!, ce agoniseală nedreaptă cu numire de iraturi (privilegii) ale boierilor. Nelegiuire și vrednică este de blesteme, căci aceasta ne-a învrăjbit, aceasta stă împotriva unirii, împotriva frăției, împotriva celor bune cugete.”

Raporturile dintre bogați și săraci, dintre „stăpâni și slugi” preocupau, în 1846, și pe tânărul C.A. Rosetti, student la Paris, care avea să devină unul din cei mai înflăcărați revoluționari români. Într-o pagină din jurnalul său din această perioadă (14/26 februarie), aflăm aceste emoționante mărturisiri: „Neegalitatea oamenilor mă omoară. Când mă văd pe mine în casă și afară pe sluga mea tremurând, mă întreb pentru ce? Pentru că pe mine m-a născut Alexandru și pe el Stan? Și eu pot fi un ticălos și el un geniu...” „Sunt trebuincioase rangurile? – se întreba Rosetti în continuare. Stăpân și slugă, mari și mici, așa spun (unii) însă eu aș vrea să piară aste trebuințe. Aș vrea să fim lipsă în acest punct.”

La 1848, în plină revoluție, Mihail Kogălniceanu arăta, în *Dorințele partidei naționale din Moldova*, concomitent cu preconizarea Unirii Principatelor, că „locuitorii săteni sunt în cea mai ticăloasă (tristă) stare, ei nefiind decât niște instrumente de muncă în mâinile guvernului, ale proprietarilor și ale posesorilor de moșii”; și tot el cerea – după o adâncă analiză social-economică, politică și morală – „a se desființa robia de pe pământul românesc”, fiindcă „un stat constituțional cu robi ar fi o monstruozitate”, deoarece „nu este omenesc ca omul

să exploateze pe om, ca cei mulți să fie instrumentele de muncă ale celor puțini, și ca un popor întreg să-și jertfească viața în folosul unora, în contra principiilor evanghelice și a adevăratei libertăți”. În încheiere, Kogălniceanu propunea grabnica desființare a șerbiei, precum și împrăștierea țăranilor, fiindcă „puterea și fericirea unui stat se află în puterea și fericirea mulțimii, adică a nației”.

Redactând, în același timp, și un proiect de constituție – numit în prima sa versiune *Proiect de constituție pentru România unită* – Kogălniceanu introducea, totodată, problema împrăștiării țăranilor și în articolele acesteia – articolul 93 – chestiunea având să fie parțial rezolvată de același M. Kogălniceanu prin legea rurală din 1864.

În Transilvania – dezbătută îndelung de G. Barițiu în paginile „Gazetei Transilvaniei”, de la Brașov – desființarea iobăgiei a fost preconizată, pe lângă anumite petiții și memorii cu caracter local, atât prin discursul rostit de Simion Bărnuțiu, în catedrala din Blaj (2/14 mai 1848), cât și prin articolul al 3-lea al moțiunii votate de Adunarea națională de pe Câmpia Libertății, la 4/16 mai. „Națiunea română – se afirma prin acest articol – ajungând la conștiința drepturilor individuale omenești, cere fără întârziere desființarea iobăgiei fără nici o despăgubire din partea țăranilor iobagi atât în comitate, cât și în districte, scaune și granițe militare. Cere totodată – se preciza mai departe – și desființarea dijmelor, ca a unui mijloc de contribuire împiedecător economiei.”

În Țara Românească, problema fusese pusă cu toată acuitatea, pe lângă programul mișcării lui Dimitrie Filipescu din 1840, de către Nicolae Bălcescu în studiul său *Despre starea soțială a muncitorilor țărani în Principatele române în deosebite timpuri*, publicat în 1846, în „Magazinul istoric pentru Dacia” și, apoi, în mod oficial, prin articolul 13 al Proclamației de la Islaz, ce avea să devină, prin izbânda revoluției, însăși constituția Principatului. „Vai de acele nații – afirma Bălcescu, în concluzia studiului său – unde un număr mic de cetățeni își întemeiază puterea și fericirea pe robia gloatelor.”

La inaugurarea ședințelor „Comisiei pentru proprietate” (9/21 august 1848), C. Rosetti, adresându-se deputaților țărani în calitate de delegat al guvernului revoluționar – a afirmat că „voi (țăranii) și numai voi sunteți Țara Românească, pentru că voi sunteți două milioane și jumătate, pentru că pâinea ce hrănește pe tot omul voi o dați, voi ați făcut toate casele acestea, voi ați făcut toate câte se văd pe pământul acesta românesc”, și pentru că „voi ați fost până acum cei mai nenorociți”.

Cuvintele lui Rosetti au fost completate de către deputatul țăran Neagu, care s-a adresat deputaților proprietari întrebând: „De ce s-au cerut ostași, dorobanți, cordonași, potecași, și orice altfel de slujbași în unirea poverilor, cine altul a dat decât noi pe noi și pe fiii noștri? Fără să fim nădăjduiți la vreo mângâiere decât la aceea a birului și a biciului stăpânirii. De s-au cerut bani, produse, nutrețuri, vite, podvezi, cine le-a împlinit? Decât iarăși noi din sărăcia noastră, lăsându-ne ades lipsiți și de chiar îmbucătura de la gura noastră și a copiilor noștri. Apoi, după acest

fel de jertfe, făcute cu sângele și sudorile noastre, oare n-ar fi cu păcat înaintea lumii și a lui Dumnezeu, ca tocmai noi să fim străini și nemernici în pământul nostru? și să nu ne putem bucura de un petec de pământ, care să ne fie de o mângâiere a hranei?”

Guvernul n-a împărtășit, însă, nici entuziasmul lui Rosetti pentru țărănimea română și nici intervenția deputatului țăranilor, problema împroprietăririi rămânând nerezolvată. Ea se va relua, însă, cu toată puterea sub domnia lui Cuza, domnul Unirii considerându-se un exponent al spiritului revoluționar de la 1848, un apărător al țăranilor.

La 1859, când s-au început dezbaterile cu privire la Reforma agrară în cadrul Comisiei centrale, publicistul I.G. Valentineanu scria în ziarul „Reforma” (15/27 octombrie) că țăranul român „cată să fie proprietar iar nu serv, cată să fie cetățean liber iar nu ilot (sclav), nu instrument de exploatare a cutărui și cutărui”. În concluzie, Valentineanu exclama: „Dați drepturi și pământ țăranului, de voiți să vă apere căminul și patria; dați când vă cere, căci când veți voi și voi, poate că atunci va fi prea târziu”.

În 1862, când în Camera din București s-a adus în discuție, la dorința lui Cuza, proiectul legii rurale, Kogălniceanu a ridicat problema țărănească la rangul unei probleme fundamentale, declarând că „dacă în țară este o cestiune mare și grea, negreșit că aceasta este cestiunea ce ni se înfățișează astăzi spre dezlegare, vreau să vorbesc de îmbunătățirea soartei țăranilor, *de îmbunătățirea prin urmare a însăși temeliei naționalității noastre*”.

Prin patosul și prin profunzimea sa patriotică, finalul acestui discurs constituie una din cele mai vibrante pagini ale elocinței românești, o expresie însuflețitoare – setei de dreptate a patrioților români: „O, nu drămuieți brazda de pământ trebuitoare hranei țăranilor – a exclamat Mihail Kogălniceanu, adresându-se deputaților. Gândiți la durerile, la patimile, la lipsurile trecutului lor. Gândiți-vă la originea averilor dv., gândiți că cea mai mare parte din ele o datorăți muncii și sudorilor lor... Aduceți-vă aminte că atunci când era ocupațiune străină, mulți din noi treceam hotarul, iar țăranii rămâneau și ne păzeau moșiile și averile... O, fie-vă dar milă de dânșii, *fie-vă milă de țara noastră*.”

Opoziției boierimii conservatoare și reacționare, Kogălniceanu avea să-i răspundă, în 1864 – susținut de Alexandru Ioan Cuza – prin lovitura de stat și, apoi, prin plebiscitul național care a pus bazele noului așezământ social-politic al României prin care s-a dat o primă satisfacție iobagilor de veacuri.

În deceniile următoare, lucrurile s-au înrăutățit, însă, din ce în ce mai mult, încât, până la 1907, țăranii s-au văzut nevoiți să se revolte în mai multe rânduri, apogeul răscoalelor țărănești atingându-l anul 1907. Dreptatea țăranilor a fost îmbrățișată atunci cu vechea energie a lui Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu și Simion Bărnuțiu de renumiți cărturari ai timpului, în frunte cu Nicolae Iorga, Alexandru Vlahuță, A.D. Xenopol, Radu Rosetti, Vasile M. Kogălniceanu, C. Dobrogeanu-Gherea, Octavian Goga, Mihail Sadoveanu, Ioan Lupaș, dr. Victor

Babeș, dr. Ioan Cantacuzino și atâția alții.

Alături de țărani au fost, din primul moment, muncitorii. Ziarul sindicalist „Dezrobirea”, de la Brăila, a lansat, astfel, cu acest tragic prilej, la începutul lunii martie, un *Apel* către muncitorii români, relevând necesitatea solidarității între toți cei ce muncesc. „Tot norodul Moldovei – se arăta în *Apel* – e în plină revoluție. Țărănimea, împilată și jefuită de proprietari și arendași, cere pământ. Guvernul, în loc de dreptate, în loc de legi, i-a trimis armate. Sângele muncitorilor de la țară, al fraților voștri de suferință, a curs. Aleșii din parlament ai celor trei colegii nu au găsit, în această vreme, decât o soluție pentru rezolvarea chestiei țărănești: să concentreze pe rezerviști. Armata țării o vor trimite în contra țării. E de datoria noastră să vă chemăm la luptă pentru aceeași cauză sfântă, de datoria voastră să răspundeți în număr cât mai mare la acest apel, să arătați că, atunci când e vorba de nedreptate, sunteți cu sufletul alături de cei ce sufăr și de cei care sunt asasinați”.

N. Iorga – în memoria țăranilor căzuți – blestema pe asupritori și ucigași în cunoscutul articol intitulat „*Dumnezeu să-i ierte*”, dorindu-le „să fie în casa lor atâta belșug ca în bordeiele celor ce au murit, atâta fericire în viața lor, câtă a fost în viața celor ce s-au zvârcolit de gloanțe, să fie atâta cinste și demnitate câtă li s-a lăsat acestor sărmani ce s-au dus ca niște pârâți veșnici înaintea scaunului judecăților celor mari, să se mântuie ca dâșii vărsându-și sângele în țărână și pe urma lor să rămâie ca pe urma împușcaților, copiii să moară de foame... Așa să dea Dumnezeu”.

Concluzia istorică a rășcoalelor era precizată de Iorga, după câteva luni, printr-un discurs rostit în Camera deputaților, arătând că, „după rășcoale, care se pot numi *revoluție*”, nu se poate imagina o altă soluție decât „*a da la cinci milioane de români o situație materială și morală la care au tot dreptul*”.

A.D. Xenopol a văzut în rășcoale nu numai un mijloc de rezolvare imediată a unor revendicări concrete, ci, totodată, printr-o comunicare făcută la Academia Română (3 aprilie 1907), un pas uriaș „pe urma căreia va răsări o lume mai dreaptă, mai adevărată și mai frumoasă”. C. Dobrogeanu-Gherea a consacrat rășcoalelor și, în general, chestiunii agrare, vasta sa lucrare cu caracter social: *Neoiobăgia* (1910).

Și timpul a dovedit câtă dreptate au avut țăranii și sprijinatorii lor de atunci.

Marele moment istoric al primăverii însângerate de acum șapte decenii se dovedește a fi fost – atunci și, mai cu seamă, în perspectiva timpului – una din acele expresii pregnante ale forței sociale, revoluționare, progresiste pe care o constituie țăranimea. Un examen obiectiv al istoriei românești demonstrează că lupta de clasă a țăranimii române împotriva asupririi a fost unul din cei mai dinamici și determinanți factori ai înaintării națiunii noastre pe calea emancipării sociale și naționale.

Ideea de dreptate s-a îngemănat, la români, organic cu spiritul de echitate – atât socială, cât și națională. Iar istoria mai veche sau mai nouă oferă suficiente pilde de colaborare între poporul român și celelalte naționalități de pe teritoriul

României în lupta pentru dreptate socială și națională, între poporul român și popoarele imperiilor vecine – îndeosebi poporul rus, popoarele din Balcani și din bazinul dunărean – colaborare care, odată cu apariția și dezvoltarea proletariatului, cu intensificarea mișcării revoluționare, s-a transformat în relații de prietenie și solidaritate pentru aceleași idealuri de eliberare socială și independență națională.

În acest sens, ideea de dreptate și echitate și-a găsit, constant, de-a lungul vremii, expresii dintre cele mai elocvente în gândirea politică românească. E poate pilduitoare evocarea câtorva momente din perioada luptei pentru afirmarea, la finele secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, a independenței naționale și pentru edificarea statului român, modern și unitar.

În timpul Revoluției burghezo-democratice de la 1848, când, în Transilvania, românii aveau să-și proclame independența, Simion Bărnuțiu, conducătorul doctrinar și politic al revoluției, ținea să precizeze orientarea politică a românilor, prin următoarea declarație solemnă: „Națiunea română dă de știre națiunilor conlocuitoare că, voind a se constitui și organiza pe temei național, n-are cuget dușman în contra altor națiuni și recunoaște același drept pentru toate, voiește a-l respecta în sinceritate, cerând respect împrumutat după dreptate; *prin urmare națiunea română nici nu voiește a domni peste alte națiuni, nici nu va suferi a fi supusă altora, ci voiește drept egal pentru toate.*”

O declarație asemănătoare avea să facă, la 1877, și Mihail Kogălniceanu, ministrul Afacerilor Externe, în momentul când citea, de la tribuna Camerei, Proclamația de independență a României. „Trebuia să arătăm – afirma Kogălniceanu – că, dacă voim să fim națiune liberă și independentă, nu este pentru ca să neliniștim pe vecinii noștri, nu este ca să fim un popor de îngrijorare pentru dâșii; din contra, și încă și mai mult decât până acum, să arătăm că *suntem o națiune hotărâtă să ne ocupăm de noi, să ne ocupăm de națiunea noastră, să ne ocupăm de dezvoltarea ei, de dezvoltarea bunei stări morale și materiale, iar nicidecum ca să îngrijorăm, ca să neliniștim pe cineva.* Noi voim să fim bine cu toate puterile, și cu Rusia, și cu Austria și chiar cu Turcia.”

La 1 decembrie 1918 – ziua Unirii Transilvaniei cu patria mamă – concepția despre dreptatea națională a poporului român s-a concretizat prin însăși Declarația de Unire, prin articolul I al capitolului III al acesteia, acordându-se „deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare”.

Lumea, nr. 10, 3 martie 1977, p. 24–25

Zorii alianței muncitorești-tărănești

Moment culminant al luptei române împotriva exploatării și asupririi moșierești, răscoala din 1907 a fost totodată și expresie a alianței dintre țărănime și muncitorime.

Chiar din primele zile ale răscoalei presa muncitorească a luat cu toată energia apărarea țăranilor justificând ridicarea lor cerând schimbarea condițiilor de viață, „*Răscoalele din județele Iași, Botoșani și Suceava – scria la 11 martie 1907 ziarul «România muncitoare» într-un articol semnat de M.G. Bujor – nu sunt izbucnirea unei nemulțumiri locale sau fructul unor înboldiri individuale. Ele sunt, dimpotrivă, încoronarea sistemului crud de exploatare de astăzi a țăranimii, rodul neînlăturabil al dominației unei destrăbălate și jefuitoare a burgheziei și boierimii. Lipsa de hrană, lipsa de pământ, lipsa de orice siguranță a vieții de toate zilele, traiul de câine desconsiderat și bătut, toate acestea sunt pricini puternice și generale de nemulțumire și de revoltă.*”

La 8 martie 1907 ziarul sindicalist *Desrobirea* de la Galați lansa un *Apel* către muncitorii din orașele Galați și Brăila pentru a participa la un miting de protest organizat în aceste orașe în ziua de 11 martie. „*Tot nordul Moldovei – se afirma în Apel – e în plină revoluție. Țărănimea împilată și jefuită de proprietari și arendași cere pământ. Guvernul în loc de dreptate, în loc de legi, i-a trimis armata. Sângele muncitorilor de la țară, a fraților noștri de suferință a curs... E de datoria noastră să vă chemăm la luptă pentru aceeași cauză sfântă; e de datoria voastră să răspundeți în număr cât mai mare la acest Apel, să arătați că atunci când e vorba de nedreptate sunteți cu sufletul alături de cei ce sufăr și de cei care sunt asasinați.*”

Un astfel de miting s-a ținut în aceeași zi și în orașul București, fiind convocat de cercul *România muncitoare* și de *Comisia Generală a Sindicatelor*. La miting, au participat peste 5.000 de muncitori. Manifestând cu toată puterea împotriva exploatării la care era osândită țărnimea, participanții la miting au salutat „*cu recunoștință și adâncă durere memoria fraților căzuți pe câmpurile țării*” și a protestat „*cu energie în contra reprimării cu forța armată a răscoalelor*”.

Sub titlul *Destul*, la 8 aprilie *România muncitoare* arăta că „*ceea ce se petrece acum la sate e groaznic, e ne închipuit. Sub aparență de liniște și de ordine trâmbițată de rapoartele oficiale, cele mai groaznice, mai crude și mai degradatoare fapte zguduie țărnimea întreagă... În numele civilizației, a muncii desconsiderate, în numele demnității omenești, în numele solidarității umane, în numele acelor milioane suferinde și batjocorite, strigăm indignați guvernului*

nostru : Destul”. În unele localități muncitorii au luptat alături de țărani, cum s-a întâmplat la Pașcani, Galați și pe Valea Prahovei, unde rândurile țărănimii răsculate s-au îngroșat la îndemnul lui Ștefan Gheorghiu și cu muncitorii ceferiști și petroliști.

Alături de muncitori au luat atitudine în favoarea țăranilor și numeroși erudiți și scriitori progresiști. În fruntea lor s-a impus Nicolae Iorga care a scris atunci îndrăznețele articole *Dumnezeu să-i ierte*, *Cronica mișcărilor țărănești* și altele, prin care a stigmatizat uciderea țăranilor răsculați, cerând a se da la „*cinci milioane de români – prin înproprietărire – o situație materială și morală la care au tot dreptul*”.

O cutezătoare atitudine a avut și scriitorul Alexandru Vlahuță, autorul poeziei: *Minciuna stă cu regele la masă*. Cuvinte calde de un înalt nivel patriotic și științific au rostit și istoricii A.D. Xenopol, Radu Rosetti. Vasile M. Kogălniceanu, Ion Bogdan, Ioan Lupaș, prof. dr. Victor Babeș, scriitorii Octavian Goga, M. Sadoveanu La care se adaugă și creațiile pictorilor Ștefan Luchian, O. Băncilă și alții.

Toate elementele progresiste ale poporului nostru – în frunte cu clasa muncitoare – au luat la 1907 apărarea țărănimii răsculate, ea fiind cea care a suportat mai îndelung și mai crud exploatarea moșierimii și cea care avea mai mult drept la o schimbare revoluționară a vieții sale.

Munca, nr. 8378, 11 martie 1977, p. 7

Septembrie 1876: o misiune diplomatică română în Crimeea

Răscoalele bulgarilor, sârbilor și muntenegrenilor împotriva stăpânirii otomane, începute în 1875 și continuate în primăvara anului 1876, au creat pretutindeni certitudinea unei intervenții rusești, menită să se transforme într-un nou război ruso-turc. Chiar de la începutul acestor mișcări, guvernul de la Petersburg le-a acordat un însemnat sprijin, constând din armament și voluntari care treceau pe teritoriul țării noastre. Dar, în ciuda ajutorului primit, și deși însoțite de un înflăcărat patriotism și de un necontestat curaj, forțele răsculaților au fost, rând pe rând, învinse, guvernul otoman ordonând împotriva lor represalii dintre cele mai crunte.

În toamna anului 1876, intervenția directă a Rusiei în conflict părea iminentă, guvernul țarist desfășurând între timp o intensă activitate diplomatică pentru a obține consimțământul celorlalte mari puteri europene și îndeosebi al Angliei, Austro-Ungariei și Germaniei.

La 26 iunie¹ în castelul de la Reichstadt, în Boemia, a avut loc întâlnirea dintre țarul Alexandru II și împăratul Francisc Iosif. Cei doi autocrați, însoțiți de cancelarii lor, Alexandru Gorceakov și Gyula Andrassy, au ajuns la un acord secret, în virtutea căruia în cazul unui război al Rusiei contra Turciei, Austro-Ungaria se angaja să rămână neutră. La sfârșitul războiului, Rusia urma să reîntre în hotarele avute înainte de înfrângerea suferită în războiul Crimeii în 1856, iar Austro-Ungaria primea Bosnia și Herțegovina.

Situația din Balcani, ca și întâlnirea dintre cei doi împărați au determinat guvernul român, prezidat de Ion C. Brătianu, să caute a se fixa cât mai temeinic asupra atitudinii de urmat, scopul său final fiind proclamarea și recunoașterea independenței absolute de stat a României. Importante din acest punct de vedere erau îndeosebi raporturile cu marii săi vecini: Austro-Ungaria și Rusia.

Pe lângă activitatea desfășurată în acea perioadă de ministrul de Externe, profesorul Nicolae Ionescu – un partizan hotărât al neutralității – și de agenții noștri diplomatici din capitalele europene², primul ministru a luat asupra sa contactele cu cei doi împărați. La 31 august 1876, în înțelegere cu domnitorul Carol I, el a profitat de vizita făcută la Sibiu de împăratul Francisc Iosif, însoțit de cancelarul Gyula Andrassy, și sub pretextul de a-l saluta în numele domnitorului și guvernului român, a solicitat o audiență în decursul căreia i-a înfățișat dorința României de a deveni independentă.

Cancelarul Andrassy, cu care s-a întâlnit de asemenea, i-a dat sfatul de a nu se grăbi, dar de a urmări cu tenacitate și luciditate evenimentele în curs, care ar putea aduce surprize.

I.C. Brătianu s-a hotărât să ia contact și cu țarul, de asemenea, în intenția de a obține recunoașterea independenței României. Prilejul i-a fost oferit, în toamna anului 1876, de o mai lungă ședere a lui Alexandru II în stațiunea climaterică Livadia, din sudul Crimeii, una din reședințele de vară ale țarilor.

La 25 septembrie, Brătianu a plecat spre Livadia, fiind însoțit de ministrul de Război, colonelul Gheorghe Slăniceanu, de mareșalul curții domnești Teodor Văcărescu, fost agent diplomatic la Belgrad și de maiorul Singurov, aghiotant al domnitorului, care cunoștea limba rusă.

Primul ministru român intenționa să stabilească o înțelegere privind eventuala trecere a armatelor rusești pe teritoriul României spre Turcia. Deplasarea lui Brătianu și a colaboratorilor săi, s-a făcut pe itinerariul București-Galați-Odessa-Cherson-Ialta, sosirea la Livadia având loc în seara zilei de 28 septembrie.

Însoțit de întreaga familie, precum și de principalii săi colaboratori politici și militari, în frunte cu cancelarul Gorceakov, generalii Miliutin, ministrul de Război și Ignatiev, ambasadorul Rusiei la Constantinopol, Alexandru II hotărâse să țină aici un Consiliu de coroană, pentru a preciza atitudinea Rusiei în conflictul

¹ Toate datele din acest articol sunt pe stil vechi.

² Vezi și Magazin istoric, nr. 1/1977.

balcanic.

Pe lângă demnitarii ruși, la invitația țarului se aflau la Livadia și unii din ambasadorii marilor puteri care urmau să participe, în curând, la Conferința de la Constantinopol³. Alexandru II dorea modificarea dispozițiilor Tratatului de la Paris din 1856 care îndepărtau Rusia de la gurile Dunării și-i interziceau ieșirea flotei militare din Marea Neagră.

Cancelarul Alexandru Gorceakov, chemat la conducerea guvernului odată cu urcarea lui Alexandru pe tron (1855), era foarte bătrân și, deși continua să se bucure de întreaga încredere a țarului, era privit cu mai puțină considerație de către diplomații tineri și îndeosebi de către ambasadorul Rusiei la Constantinopol, generalul conte Nikolai Ignatiev. Mulți dintre diplomații ruși și chiar dintre cei străini îl socoteau pe Ignatiev adevăratul conducător al politicii țariste în Balcani, el fiind un susținător înverșunat al războiului cu Turcia. Cei zece ani petrecuți ca ambasador la Constantinopol îi confereau o indiscutabilă autoritate.

În chestiunile militare, Alexandru II avea ca prim sfetnic pe fratele său, marele duce Nicolae, care avea să fie, de altfel, generalissim al armatelor rusești în Războiul din 1877–1878.

Brătianu a sosit astfel la Livadia în toiul unor importante discuții politice, diplomatice și militare, care aveau să aibă o influență hotărâtoare asupra evenimentelor următoare.

La începutul lunii, guvernul de la Petersburg se interesase asiduu care avea să fie atitudinea României în cazul izbucnirii războiului cu Turcia, astfel încât vizita primului ministru român a fost interpretată la început ca o solicitare a unui sprijin în vederea dobândirii independenței și, deci, implicit de necondiționată acceptare a trecerii armatelor rusești spre Balcani. Abia în audiențele ce au urmat în ziua de 29 septembrie la Gorceakov și apoi la Alexandru II, s-a putut vedea că Ion Brătianu se socotea reprezentant al unei țări care se considera stăpână absolută pe teritoriul și soarta sa. În momentul în care Gorceakov i-a declarat că în caz de război armatele țariste vor pătrunde pe teritoriul României pentru a trece Dunărea, Brătianu i-a răspuns cu fermitate că o asemenea trecere n-ar fi posibilă decât în virtutea unei convenții încheiate ca un act diplomatic între două state egale, bazată pe respectarea integrității teritoriului țării, a suveranității sale și a ordinii existente.

În cursul vizitei primului ministru român la Livadia, procesul negocierilor a implicat un larg schimb de argumente și explicații. Delegația română a ținut să precizeze cu fermitate că România se angaja în tratative considerându-se un stat pe deplin independent, stăpân pe destinele sale; atât discuțiile, cât și convenția la care s-ar fi ajuns trebuiau să corespundă formelor politice și juridice internaționale. De altfel, această poziție și-a găsit o reflectare expresă în articolul 2 al Convenției încheiate la 4/16 aprilie 1877: „Pentru ca nici un inconvenient sau pericol să nu rezulte pentru România din faptul trecerii trupelor ruse pe teritoriul său, guvernul

³ Vezi Magazin Istoric, nr. 5/1975.

Maiestății Sale imperatorul tuturor rușilor *se obligă a menține și a face să respecte drepturile politice ale statului român, astfel cum rezultă din legile interioare și tractatele existente, precum și a menține și a apăra integritatea actuală a României.*” [subl. ns.]

În urma discuțiilor avute, atmosfera convorbirii s-a limpezit, Gorceakov declarând că, la urma urmelor, dacă va începe războiul „tot o să ne înțelegem”. Generalul Ignatiev, care asistase la discuții, i-a făcut apoi imediat o vizită personală premierului român, asigurându-l că „totul se va aranja”.

Aceeași declarație avea să i-o facă la întrevvedere următoare, desigur la stăruința lui Ignatiev, însuși Gorceakov, așa încât discuțiile au continuat într-o atmosferă destinsă, convenția propusă de Brătianu urmând să fie acceptată.

Brătianu a fost primit apoi de către țar și, în sfârșit, de către țareviciul Alexandru, viitorul Alexandru III. Țarul a invitat, totodată, pe primul ministru român și însoțitorii săi, la un dineu, la care au mai luat parte împărăteasa Maria Alexandrovna, țareviciul, mării duci, precum și cancelarul Gorceakov și ambasadorul Rusiei la Constantinopol, Ignatiev.

În ziua de 30 septembrie delegația română, urmând același itinerar, a plecat spre țară, ajungând la București în 4 octombrie, în aceeași zi, Consiliul de Miniștri al Rusiei ținut sub prezidenția țarului, a luat hotărârea că „înainte de trecerea frontierei trebuie încheiată o convenție cu România”.

Convenția avea să fie semnată la București, la 4 aprilie 1877.

Ea era rezultatul amplelor, complexelor și laborioaselor tratative politico-diplomatice, care consacrau deplina egalitate a părților angajate în procesul negocierilor. Era, în același timp, un succes al diplomației românești, căci semnând convenția, implicit, Rusia recunoștea statului român unul din atributele fundamentale ale independenței: dreptul de a încheia tratate internaționale.

Magazin istoric, nr. 4, aprilie 1977, p. 17, 19

Mărturii peste veac ale solidarității naționale a românilor

- *Una este inima, și iubirea, și datoria ca și Patria;*
- *Fiecare se simțea dator de a contribui cu ceva la pregătirea izbândii.*

Proclamarea independenței României, săvârșită la 9/21 mai 1877, prin declarația rostită de la tribuna Camerei deputaților de Mihail Kogălniceanu, ministrul de externe al statului român, s-a făcut, ca și îndoita alegere – deopotrivă pe scaunul Moldovei și al Țării Românești – a lui Alexandru Ioan Cuza, de la 24 ianuarie 1859 „când astfel s-a săvârșit Unirea, într-o atmosferă de mare entuziasm

popular. Cu mai multe ceasuri înainte de deschiderea istoricei ședințe, populația Bucureștiului ocupase Dealul Mitropoliei, unde se afla palatul Camerei deputaților, fiecare bucureștean voind să cunoască și să trăiască printre cei dintâi momentul atât de așteptat al proclamării independenței naționale. Aflarea conținutului declarației lui Kogălniceanu, prin care se afirma că România a devenit un stat de „sine stătător” și că a rupt legăturile cu Turcia, cu care se consideră în stare de război, a fost urmată de aclamații și urale care păreau să nu se mai sfârșească. Cetățenii capitalei erau convinși că trăiesc un ceas într-adevăr istoric.

Au urmat, apoi, entuziaste manifestații de stradă, care au continuat până noaptea târziu.

Declarația independenței și entuziasmul mulțimii și-au găsit un amplu ecou în presa timpului, și, cu deosebire, în ziarul „Românul”, oficiosul guvernului. Manifestații tot atât de însuflețite s-au produs și în orașele de provincie, Craiova, Ploiești, Iași ș.a.

Interesul cu care opinia publică românească de pretutindeni a urmărit evenimentele politice și militare ale timpului s-a oglindit, totodată, în sporirea numărului ziarelor și revistelor, cititorii români fiind dornici de a avea cât mai multe surse de informație. Unul după altul au apărut periodicele „Vestea” (1 aprilie), „România liberă (15 mai), „Socialistul” (26 mai), „Războiul” (23 august), „Dorobanțul” (15 noiembrie) – toate la București -, iar, la 18 August, la Sibiu, revista „Albina Carpaților”. Un mare număr de scriitori – în frunte cu Vasile Alecsandri, Alexandru Macedonski, Alexandru Odobescu, George Sion, Nicolae Gane, George Barițiu, Iosif Vulcan, Petre Dulfu și alții – au îmbrățișat, cu toată însuflețirea, cauza independenței, cântând în versuri și proză eroismul ostașilor români.

Puternicul atașament al tuturor românilor față de cauza independenței patriei s-a relevat, însă, în mod concret, prin numeroasele donații făcute pentru ajutorarea ostașilor de pe front, a răniților și a familiilor lor. Îndată după proclamarea independenței și anunțarea stării de război cu Poarta, s-au organizat numeroase comitete, multe dintre ele fiind alcătuite din femei, care au luat inițiativa organizării unor ample colecte publice. Organizarea acestor comitete și apelurile lansate de ele s-au făcut sub auspiciile Crucii Roșii din București, aflate sub conducerea lui Dimitrie Ghica, fostul președinte al Consiliului de Miniștri, capitala urmând să aibă cea mai generoasă contribuție. Primul apel a fost lansat de către magistrații pe la Craiova, de la 3/15 mai, îndată după bombardarea de către turci a orașelor de pe malul stâng al Dunării. *„Nu e și nu poate fi român – se afirma în manifestul oltean – care să nu vrea a-și face datoria în aceste momente când bravii fii ai țării stau gata sub arme să plătească mumei noastre patrii cea mai scumpă contribuție a sângelui lor. Spre a ușura în câțiva numeroasele greutăți ale vieții de luptă – se arăta în încheiere – comitetul... face apel la înalte simțăminte, la generoasele inimi, la sublimul sacrificiu al românilor de toate stările și puterile spre a contribui la realizarea scopului urmărit.”*

Inițiative similare s-au luat, apoi, cu toată însuflețirea, în diferite alte orașe ale țării: Iași, Ploiești, Bacău, Roman, Botoșani, Brăila, Dorohoi, Huși, Piatra-Neamț, Focșani, Galați. Tecuci, iar, în timp de câteva săptămâni, ele au cuprins întreaga țară.

O preocupare dintre cele mai importante a acestor comitete a fost, pe de o parte, procurarea de arme, îndeosebi puști, iar, pe de alta, organizarea de spitale pentru răniți. Orașul București, printre alte numeroase donații, a oferit și sumele necesare pentru procurarea a 1.000 puști Peabody, Buzăul – 2.000 puști, orașul Ploiești – 700 puști (42.000 lei), Bârladul – 2.000, Romanul – 120. Pentru același scop orașul Botoșani a contribuit cu 6.000 lei, Brăila cu 46.000, Tecucii cu 8.137. Din județul Ilfov (plășile Mostiște, Negoiești și Oltenița) s-au adunat 29.745 lei. Comitetele din orașele Galați, Craiova, Turnu Măgurele, Turnu Severin, Ploiești, Vaslui au înființat noi spitale pentru ostași. Epitropia spitalului Sf. Spiridon din Iași a pus la dispoziția răniților 100 de paturi la spitalul local, 10 la Galați, 10 la Focșani, 10 la Bârlad, 10 la Roman, 20 la Botoșani. La Câmpulung-Muscel, s-au înființat două spitale cu câte 200 de paturi.

De pretutindeni, s-a trimis îmbrăcăminte, încălțăminte, medicamente, alimente de tot felul, băuturi și diverse alte lucruri.

Numeroși profesori, învățători, funcționari, muncitori și-au oferit o parte din salariile lor pe toată durata războiului și au contribuit alături de comitetele de femei la reușita colectelor.

Una dintre cele mai entuziaste luptătoare pentru sprijinirea frontului a fost Maria C.A. Rosetti. „*La lucru, frați și surori – îndemna ea, la 28 septembrie 1877, prin ziarul «Românul»-, dați, adunați, trimiteți, ca să putem da pretutindeni unde este un soldat român rănit sau bolnav tot ce poate aduce grabnic vindecare, tot ce poate aduce alinare și mângâiere. Toți trebuie să fim, cum am zis, uniți; toate spiritele trebuie să fie unul singur, căci, una este și inima, și iubirea, și datoria, ca și Patria.*”

Concomitent cu inițiativele din România liberă, s-au luat altele – tot cu atâta promptitudine și dăruire – în orașele din Transilvania, Banat și Bucovina. La 6/17 mai, femeile din Sibiu – constituite în comitet de ajutorare sub președinția Iuditei Măcelariu – au lansat, prin intermediul ziarului „Telegraful român”, *O chemare către toate femeile române din Transilvania*, solicitându-le concursul și contribuțiile pentru acest nobil scop patriotic. Chemarea a fost reprodusă fără întârziere și în ziarele „Românul” și „România liberă” de la București, precum și în publicațiile transilvănene „Gazeta Transilvaniei” și „Familia”. „Chemarea” de la Sibiu a fost elogios remarcată, îndeosebi, de George Barițiu printr-o *Epistolă respectuoasă către femeile române*, publicată în „Gazeta Transilvaniei”; marele patriot – care, în ajunul declarării războiului, făcuse o călătorie la București – recomanda generalizarea ei. Ea a avut, astfel, un adânc răsunet în toate cercurile și straturile românești din Transilvania, care s-au grăbit să răspundă, cu toată dărnicia, apelului.

La 10/22 mai, s-a constituit comitetul românilor din Brașov, în frunte cu negustorul Diamandi Manole și scriitorii I. Al. Lapedatu și Aron Densusianu, care au dat publicității un înflăcărat „apel filantropic”, pe urma căruia s-au colectat, în numai câteva zile, 7.540 franci aur. *„Pentru frații noștri de dincolo – se afirma în apelul menționat – puși în dura necesitate de a-și apăra cu arma averea și existența, vocea carității vine și reclamă de la umanitate ajutor și alinare. Cu atât mai vărtos ne va reclama ajutor această voce sacră de la noi, unde ea este totodată vocea sângelui, pentru că ei sunt frații noștri!”*

Alte comitete asemănătoare s-au constituit în orașele Cluj (președinte Maria Ilieșiu), Oradea (Veturia Roman), Făgăraș (Anastasia Popescu), activitatea lor fiind tot atât de fecundă. În orașul și județul Arad, campania de ajutorare a fost susținută de revista locală „Biserica și școala”, care a publicat două vibrante chemări, prima fiind intitulată *O adresă filantropică către femeile române*, iar a doua, *Aviz filantropic către domni și cărturarii români*.

Inițiind o astfel de acțiune și la Timișoara, Iulia Rotariu, soția ziaristului și luptătorului Paul Rotariu, ținea să constate că: *„Românii din toate părțile patriei noastre de mult conlucră pentru acest scop uman: nu se poate dar – afirma Iulia Rotariu – ca românii din jurul Timișoarei să rămână astădată îndărăpt, pentru că ei totdeauna, în toate cazurile umane, filantropice și naționale s-au ținut pas în pas cu confrății lor din patrie.”*

Acțiunea de ajutorare a ostașilor români răniți și a familiilor lor a cuprins, astfel, întreaga Transilvanie și Banatul; principalele nuclee de activitate, pe lângă cele menționate, au fost Năsăudul, Abrudul, Orăștia, Hațegul, Lugojul, Oravița, Sighișoara, Blajul, Beiușul, Gherla, Baia Mare, Baia de Criș, Tg. Lăpușului etc.

Un emoționant dar a fost trimis de către colectanții de la Brașov, care, aflând că societatea „Crucea Roșie” de la București caută „mâini de lemn” (proteze) pentru ostașii mutilați, s-au grăbit a procura 2.000 de bucăți pe care le-au trimis societății pentru a fi distribuite prin spitalele militare celor suferinzi.

Aceeași solidaritate s-a manifestat și din partea românilor din orașele și satele Bucovinei. *„Nu se găsea atunci în Bucovina – avea să scrie mai târziu Ion Nistor – român conștient care să nu-și fi dat seama de însemnătatea covârșitoare a evenimentelor de la Dunăre, și fiecare se simțea dator de a contribui cu ceva la pregătirea izbândii ce era așteptată cu înfrigurare de toți.”*

Unul din mijloacele de a menține activă opinia publică românească de pretutindeni au fost conferințele despre semnificația patriotică a războiului, care -, în orașele Iași, Piatra Neamț, Tecuci, Galați, Brăila, București – au fost ținute de poetul Vasile Alecsandri, iar în orașele transilvănene – Sibiu, Blaj, Alba Iulia – de avocatul Ion N. Popa.

Vasile Alecsandri a oferit, totodată, 75 de exemplare din poemul *Dumbrava roșie* și una sută exemplare din *Ostașii noștri*, pentru a fi vândute în folosul răniților, prin intermediul comitetului de doamne din Iași și prin comitetul de la Arad. George Sion a oferit, și el, câteva sute de exemplare din poemul său *Steaua*

României. Mitropoliții și episcopii de pe ambele versante ale Carpaților au sprijinit, apoi, colectele atât prin circulare ale protoiereilor și preoților aflați în subordinea lor, cât și prin contribuțiile lor directe. Numeroși artiști, în frunte cu Matei Millo, M. Pascaly, I.D. Ionescu, au organizat, totodată – atât în București, cât și în provincie – diferite festivaluri în folosul răniților, prin acestea popularizându-se și literatura patriotică inspirată de război.

Lumea, nr. 16, 14 aprilie 1977, p. 22, 23

Fierbintele patriotism al maselor populare

Marea zi a proclamării independenței de stat a României – 9/21 mai 1877 – a fost întâmpinată și salută de masele din București și din întreaga țară, ca și ziua îndoitei alegeri a lui Alexandru Ioan Cuza, – ziua Unirii - cu un entuziasm pe cât de înflăcărat, pe atât de concludent pentru a exprima patriotismul fierbinte al poporului român.

Încă înainte de deschiderea ședinței Adunării Deputaților, în fața căreia M. Kogălniceanu avea să rostească declarația independenței, dealul Mitropoliei a fost ocupat de mii de locuitori ai Capitalei – intelectuali, muncitori, negustori, meseriași, studenți – veniți pentru a asculta cuvintele prin care urma să se vestească noul statut de viață al națiunii române.

La rostirea de către M. Kogălniceanu a cuvintelor „*suntem independenți, suntem națiune de sine stătătoare*” miile de oameni adunați pe dealul Mitropoliei au izbucnit, împreună cu membrii Adunării, într-un torent de aplauze care a durat câteva minute, însuflețirea și fericirea fiind unanime.

Strigătele de trăiască România independentă răsunau din toate părțile, masele fiind adânc convinse de importanța și, deopotrivă, răspunderea istorică a celor hotărâte. La toate casele s-au arborat drapele tricolore, iar pe străzi au circulat până noaptea târziu grupuri de cetățeni care cântau „Deșteaptă-te, române!” și „Hora Unirii”. Aceleași manifestații s-au produs și în celelalte orașe ale țării, și îndeosebi la Craiova, Pitești, Ploiești, Buzău, Brăila, Focșani, Galați, Iași, Botoșani. „*De la o margine la alta a țării – scria unul din martorii evenimentului – toate inimile au fost cuprinse de un nespus entuziasm. Autoritățile și corpurile constituite, orașele, satele, cătunele, toți într-un cuvânt, de la mic până la mare, s-au declarat gata de orice jertfă pentru a susține cu toate bunurile națiunii, cu aurul și sângele ei, libertatea și neatârnamarea patriei.*”

Și într-adevăr, marea luptă pentru independență a fost susținută de toți fiii patriei, cele mai grele sacrificii urmând să le facă însă masele populare de pe întreg cuprinsul țării. Dovezile s-au văzut îndată ce s-a dat ordinul de mobilizare, flăcări

satelor, ai câmpiilor, ai văilor și ai munților României alergând spre unitățile lor cu o însuflețire dintre cele mai emoționante. Fiecare din acești flăcăi s-a transformat atunci, după expresia lui V. Alecsandri, în tot atâtea „Peneș Curcanul”, vremile de epopee legendară ale lui Ștefan cel Mare și a lui Mihai Viteazul reînviind în toată strălucirea lor. Pe lângă ostașii recrutați după îndatoririle cetățenești, au alergat sub drapele și numeroși voluntari, mulți din ei venind din Transilvania, Banat și Bucovina, războiul de independență al României fiind un război al tuturor românilor.

Masele au contribuit apoi puternic și la opera de sprijinire a armatei, a înarmării și aprovizionării ei, și totodată a ajutorării ostașilor răniți și a familiilor lor. Daruri pentru armată și pentru ostașii răniți s-au trimis din toate părțile țării și totodată și de la românii de peste hotare, ele relevând un puternic sentiment de solidaritate patriotică. Pretutindeni s-au constituit comitete de femei pentru sprijinirea armatei, care au adunat importante sume de bani și totodată impunătoare cantități de alimente, îmbrăcăminte, medicamente.

Printre donatori întâlnim muncitori de la fabrica de timbre, de la fabrica de băuturi gazoase din București, precum și din alte întreprinderi, funcționari, învățători și profesori din toate localitățile țării, scriitori ca V. Alecsandri, George Sion, George Baronzi, Bonifaciu Florescu și alții, precum și numeroși țărani și chiar elevi de școală.

O preocupare dintre cele mai importante a acestor comitete a fost pe de o parte procurarea de arme, îndeosebi puști, iar pe de alta organizarea de spitale pentru răniți. Cetățenii orașului București, printre alte numeroase donații, au oferit și sumele necesare pentru procurarea 1.000 puști Peabody, Buzăul 2.000 de puști, orașul Ploiești 700 de puști (42.000 lei) Bârladul 2.000 de puști, Romanul 120. Pentru aceeași scop, orașul Botoșani a contribuit cu 6.000 lei, Brăila cu 46.000 lei, Tecuciul cu 8.137.

Românii din Transilvania, au contribuit cu 124.700 franci aur, colectați din orașele Brașov, Sibiu. Arad, Blaj Oradea, Cluj, Alba Iulia și altele, precum și cu numeroase stocuri de îmbrăcăminte și alimente.

Acțiunea de ajutorare, susținută de masele populare, a ținut tot timpul războiului, ea fiind dovada eclatantă a solidarității naționale și a patriotismului întregii națiuni române.

Munca, nr. 8385, 29 aprilie 1977, p. 6, 7

Un război al tuturor românilor: Războiul de Independență a României

Evocând împrejurările în care s-a realizat Unirea Principatelor, marele luptător pentru unire și în același timp istoric prestigios, M. Kogălniceanu, a afirmat că „Unirea a făcut-o toată nația”, fără ca cineva să fie îndreptățit, fie ca persoană, fie ca grupare politică, să revendice pentru sine realizarea strălucitului eveniment istoric din 1859.

Cele spuse de Kogălniceanu despre Unirea Principatelor se pot spune cu tot atâta îndreptățire și despre Războiul de Independență, care, ca și lupta pentru Unirea Principatelor, a fost purtat și susținut nu numai de către românii din interiorul statului român, ci și de cei din Transilvania, Banat, Bucovina, aflați sub stăpâniri străine.

Publiciștii și scriitorii transilvăneni și bucovineni ai epocii, George Barițiu, Nicolae Cristea, Iosif Vulcan, Aurel Mureșanu, Ioan Al. Lapedatu, Petre Dulfu, Visarion Roman, C. Morariu, D. Petrino și alții, au îmbrățișat ideea independenței cu aceeași căldură și însuflețire ca și confracții lor de peste Carpați, Vasile Alecsandri, C.A. Rosetti, M. Kogălniceanu, M. Eminescu, George Sion, Eugen Carada, Alexandru Odobescu, Alexandru Macedonski, D.A. Laurian, N.T. Orășeanu, și unii și alții văzând în independența statului român drumul larg deschis spre Unirea și Independența tuturor românilor.

Mărturisirile relevate nu s-au mărginit însă numai la astfel de constatări, ele au fost urmate în toate provinciile românești de contribuții dintre cele mai largi la sprijinirea armatei române, a ostașilor răniți, a familiilor lor și chiar de masive înscrieri de voluntari pentru frontul din Balcani.

Primul apel a fost lansat din Craiova la 3/15 mai, îndată după bombardarea de către turci a orașelor de pe malul stâng al Dunării. „Nu e și nu poate fi român – se afirma în acest manifest – care să nu vrea a-și face datoria în aceste momente când bravii fii ai țării stau gata sub arme să plătească mumei noastre patrii cea mai scumpă contribuție a sângelui lor. Spre a ușura în câtva numeroasele greutăți ale vieții de luptă – se arăta în încheiere –, comitetul... face apel la înalte simțăminte, la generoasele inimi, la sublimul sacrificiu al românilor de toate stările și puterile spre a contribui la realizarea scopului urmărit”. În același sens, prin glasul Mariei C.A. Rosetti se adresau, tuturor românilor, femeile din București, Iași, Botoșani și alte orașe: „La lucru, frați și surori – scria aceasta într-un apel publicat în ziarul «Românul» –, dați, adunați, trimiteți ca să putem da pretutindeni unde este un soldat român rănit sau bolnav tot ce poate aduce grabnic vindecare, tot ce poate aduce alinare și mângâiere. Toți trebuie să fim, cum am zis, uniți: *toate spiritele*

trebuie să fie unul singur, căci una este și inima, și iubirea, și datoria, ca și Patria.”

Astfel de apeluri s-au lansat și de către comitetele înființate în acest scop în Transilvania, puternic sprijinite de George Barițiu, Banat și Bucovina, în fruntea lor situându-se Comitetul de femei de la Sibiu. La 10/22 mai, s-a constituit Comitetul românilor din Brașov, în frunte cu Diamandi Manole și scriitorii I. Al. Lapedatu și Aron Densușianu, care au dat publicității un înflăcărat „Apel filantropic”, pe urma căruia s-au colectat în numai câteva zile 7 540 de franci aur. „Pentru frații noștri de dincolo – se afirma în apelul menționat – puși în dura necesitate de a-și apăra cu arma averea și existența, vocea carității vine și reclamă de la umanitate ajutor și alinare.”

Astfel de acțiuni au fost organizate și susținute și în orașul și județul Arad.

La Timișoara, Iulia Rotariu, soția ziaristului și luptătorului Paul Rotariu, inițiind o astfel de acțiune, ținea să constate că „românii din toate părțile patriei noastre de mult conlucra pentru acest scop uman, nu se poate dar – afirma Iulia Rotariu – ca românii din jurul Timișoarei să rămână astă dată îndărăt, pentru că ei totdeauna în toate cazurile umane, filantropice și naționale s-au ținut pas în pas cu confrății lor din patrie”. Acțiunea de ajutorare a ostașilor români răniți și a familiilor lor a cuprins întreaga Transilvanie, Banatul, de la Brașov și Timișoara până în nord, la Baia Mare și Satu Mare.

După calculele făcute de unii istorici, sumele trimise de transilvăneni la București pe adresa „Crucii Roșii” au totalizat 104.700 de franci (lei), 8.100 de florini, 13 napoleoni, 43 de galbeni, în franci aur, aceste sume reprezentau 124.700 de franci.

Aceeași însuflețire s-a constatat și la românii din orașele și satele Bucovinei. „Nu se găsea atunci în Bucovina – avea să scrie mai târziu istoricul Ion Nistor - român conștient care să nu-și fi dat seama de însemnătatea covârșitoare a evenimentelor de la Dunăre, și fiecare se simțea dator de a contribui cu ceva la pregătirea izbândii ce era așteptată cu înfrigurare de toți.”

Contribuția cea mai semnificativă pentru independența națională aveau să o reprezinte însă contingentele de voluntari transilvăneni și bucovineni, plecați din proprie inițiativă să lupte sub drapelul neatârării. Numărul lor, deși a fost destul de ridicat, nu s-a știut niciodată exact, fiindcă trecerea peste frontieră s-a făcut în mod clandestin, fără nici un fel de identificare și înregistrare oficială, cei mai mulți dintre ei schimbându-și chiar și numele pentru a nu produce dezagremente familiilor și pentru a evita ei înșiși condamnările ca „dezertori” și „trădători”.

Un indiciu asupra numărului voluntarilor ni-l oferă însă faptul că, la 13 iunie 1877, comandantul Cercului de recrutare din Sibiu, colonelul Gecz, raporta autorităților superioare că din circumscripțiile militare Săliște și Rășinari a trecut în România un număr de 1 675 de tineri recrutabili, numărul total al celor fugiți fiind de 3 843. La 30 iunie, însuși primul ministru al Ungariei, Kálmán Tisza, recunoștea că în Transilvania e vorba de o „dezertare masivă”, cerând prefectilor județelor

Brașov, Sibiu, Târnava Mare, Mureș, Turda, Făgăraș, Trei Scaune, Ciuc și Bistrița-Năsăud să ia măsuri severe pentru a împiedica trecerea peste munți.

Tot atât de însuflețit s-a arătat și tineretul din Bucovina, îndeosebi elevii și studenții de la Rădăuți, Suceava și Cernăuți.

Primul grup de voluntari, coborât de la Sibiu, Făgăraș și Brașov, a fost primit cu mare entuziasm la Ploiești. Un alt grup, plecat de la Cernăuți și Suceava, a fost primit cu nespusă însuflețire de către moldoveni la Pașcani și Roman. În jurul celorlalte grupuri, în urma protestului Austro-Ungariei, s-a păstrat tăcere.

Eroismul și solidaritatea armatei române, formată din elemente aparținând tuturor provinciilor românești, s-au bucurat de strălucite și îndreptățite elogii din partea a numeroase ziare și personalități străine și, totodată, a comandanților armatei ruse.

La 22 mai/3 iunie, încă înainte de a fi trecut Dunărea și de a fi participat la lupte, ziarul „Neues Wiener Tageblatt” relatează, prin pana corespondentului său de la București, că „trupele române sunt de cel mai bun spirit, au o ținută militară hotărâtă și, în mod surprinzător, dovedesc în toate că sunt bune trupe. Ele sunt bine îmbrăcate, bine înarmate și bine instruite”.

Astfel de aprecieri s-au înmulțit și mai mult după ce trupele române au intrat în foc, și mai ales, după contribuția pe care au adus-o în zilele de 30 și 31 august la ocuparea redutei Grivița – principala redută turcească din fața Plevnei.

În ziua de 2/14 septembrie, când luptele din fața Griviței continuau cu toată înverșunarea, marele duce Nicolae, comandantul trupelor rusești, telegrafia țarului Alexandru al II-lea: „Armata română până în dimineața zilei de 2 septembrie a pierdut 60 de ofițeri și 3.000 de grade inferioare – morți și răniți. *Moralul de luptă al trupelor noastre, cât și al celor românești este minunat; tânăra armată română luptă excelent.*”

Pentru contribuția sa la aceste lupte și la ocuparea redutei, armata română era elogiată și de colonelul francez L. Gaillard, atașatul militar al Franței la București, care asistase la bătălia din ziua de 30 august. La 31 august/12 septembrie, Gaillard scria din împrejurimile Plevnei primului ministru român, Ion C. Brătianu, afirmând următoarele: „Armata română s-a acoperit de glorie. Aici sunt mult lăudate, în afară de bravura sa, ținuta, maniera de a lupta în condiții atât de noi și modul în care a fost ea prevăzută cu toate lucrurile până în cele mai mici amănunte.”

La 5/17 septembrie, însuși țarul Alexandru al II-lea scria domnitorului Carol I de la Marele cartier rus că „trupele române, reunite cu cele ale armatei mele și puse sub comanda Alteței noastre serenissime, au dat dovadă în zilele de 30/11 și 31 august/12 septembrie de un curaj eroic, luptând sub unul din cele mai nimicitoare focuri ale inamicului”.

Înverșunata luptă de la Grivița a fost înregistrată și comentată cu entuziasm și de numeroși corespondenți de presă, dintre care menționăm îndeosebi pe corespondentul ziarului „Bund” de la Berna. „Niciodată – scria corespondentul elvețian nu mi-aș fi putut închipui că poate să dea dovadă de atâta vitejie o unitate

militară care până atunci nu știa ce înseamnă focul luptei. *Astăzi mai mult ca oricând sunt convins că armata română merită a fi pusă lângă orice altă armată a Europei și oricine poate fi mândru de soldații și ofițerii ei care au dat probe atât de strălucite de vitejie.*”

Același text a fost trimis de corespondent și ziarului american „Gazeta de Chicago”.

Entuziasmul ziaristului elvețian era împărtășit și de corespondentul ziarului „Imparțial” de la Madrid, care asistase și el la marea bătălie. „Efectul moral produs în sufletul trupelor românești de ultimele operații – afirma ziaristul spaniol – e excelent. Soldații aceștia noi se cred acum soldați deprinși cu războiul și ard de dorința gloriei militare. Toată lumea e martoră că armata română știe să se bată.”

Originea latină a românilor, precum și vitejia lor erau subliniate în același timp de marele luptător italian Giuseppe Garibaldi, care, la 8 octombrie, telegrafia ziarelor românești următorul mesaj: „Descendenții vechilor noastre legiuni, românii se luptă astăzi cu eroism pe țărmul Dunării pentru independența lor; îmi pare că este bine a face să se audă o aplaudare din partea capitalei vechii lumi și a Italiei întregi îndreptată valoroaselor noastre rude.”

La 9/21 octombrie, ziarul „Der Osten” din Viena scria și el cu o remarcabilă însuflețire: „Bărbăteasca pășire a României pe câmpul de resbel o schimbat cu o singură lovitură situația statului român... Eroii care țin sus și tare pe câmpurile de luptă din Bulgaria drapelul român, care e împodobit cu lauri nemuritori, nu-și varsă în zadar sângele lor. România liberă și independentă va ocupa cu mândrie un loc în concertul european și măreața ei faptă împreună cu numele ei vor fi imprimate în inimile generațiilor viitoare.”

Vorbind despre luptele din fața Plevnei, publicația franceză „Memorial diplomatique”, cunoscută pentru obiectivitatea ei, relatează cu o evidentă admirație: „în numeroasele lupte care au inundat cu sânge vecinătățile Plevnei, românii s-au condus cu un eroism căruia Europa întreagă le aduce omagiu”.

Cuvinte concludente pentru eroismul românilor se află și în jurnalul ofițerului norvegian Gunnar Solfest Flood, care în calitate de reprezentant al Marelui Stat Major norvegian a vizitat în două rânduri România (1876 și 1877) și a asistat la bătălia de la Plevna și Vidin, având, totodată, ocazia să vadă și capitularea lui Osman-pașa.

La 5 decembrie 1877, după ocuparea Plevnei, marele duce Nicolae, printr-un ordin de zi, a ținut să elogieze din nou armata română și, totodată, pe comandantul ei, generalul Alexandru Cernat: „Exprim – a afirmat marele duce – sincera mea recunoștință comandantului trupelor române ale corpului de împresurare, generalul Cernat, care a știut a face să pătrundă spiritul militar în trupe ce pentru prima oară luau parte la lupte, care a știut a le deprinde la toate ostenele militare în împrejurările cele mai grele, care a știut împlini până la capăt întreaga sarcină ce i se încredințase.”

La sfârșitul războiului, profesorul Nicolae Cristea de la Sibiu, redactorul

publicației „Telegraful român”, era astfel cu totul îndreptățit să afirme că după victoriile obținute de armata română în Balcani, de armata tuturor românilor, „nimeni nu mai cutează a deosebi pe români de români, fie oriunde, în Moldova, în Muntenia, în Ardeal, în Banat, în Bucovina... românul, când e vorba de faptă românească, e român ca toți românii. Asta ne leagă, ne împreună și ne încheagă, asta silește lumea să recunoască în noi un popor compus din oameni de același fel binecuvântat... zicem dară fără sfială – afirma N. Cristea în concluzie – anul 1877 a dat Europei un nou popor”.

Războiul nostru pentru neatarnare a fost astfel, prin contribuțiile și jertfele tuturor românilor, o mărturie și o manifestare categorică a națiunii române de pretutindeni, recunoscută de întreaga Europă, și a constituit un puternic impuls la lupta pentru desăvârșirea unității statale românești în 1918. [...]

Știință și tehnică, nr. 5, 1977, p. 2–3

O victorie pe calea poruncită de istorie: 9 mai 1945

Început la 1 septembrie 1939 prin atacul Germaniei naziste împotriva Poloniei, care avea să-și apere cu îndârjire teritoriul și libertatea, Al Doilea Război Mondial urma să se încheie prin capitularea necondiționată a agresorului la 9 mai 1945.

În acest interval de timp fuseseră ocupate în întregime Norvegia, Danemarca, Olanda, Belgia, Franța, Grecia și altele, trupele engleze au fost învinse în Franța, au fost izgonite de pe continent, pe malul Atlanticului s-a ridicat un zid de oțel cum n-a mai cunoscut istoria, nordul Africii a fost invadat, Ungaria, România, Bulgaria și Finlanda – conduse de dictatori – au fost îngenuncheate și obligate să-și pună resursele economice și umane la dispoziția nazismului, a fost atacată U.R.S.S. pe un front uriaș, de la Marea Baltică la Marea Neagră.

Pretutindeni sânge, moarte, incendii, ruine.

Timp de aproape șase ani Europa a cunoscut cel mai cumplit carnagiu, nazismul mobilizând toate puterile distrugerii. În 1942, Stalingradul a pus însă capăt apocalipticei revărsări naziste, armatele U.R.S.S. izbutind să întoarcă roata războiului și să sfârșim pas cu pas, clipă cu clipă uriașa mașină de război germană. În 1943 armatele naziste au fost izgonite din Africa și apoi din Italia, iar în 1944 zidul Atlanticului a fost străpuns. Victoriile naziste din anii precedenți se transformă în tot atâtea înfrângeri.

Popoarele din țările ocupate și-au adus, la rândul lor, în condiții eroice, o contribuție decisivă la înfrângerea Germaniei hitleriste. Treptat, în teritoriile

cucerite de armatele celui de al treilea Reich s-a organizat o rezistență tenace și din ce în ce mai puternică, luptele de partizani au slăbit continuu agresorii și i-au menținut permanent în stare de panică, eroii luptei împotriva nazismului erau adăpostiți și ascunși uneori cu prețul vieții din fața răzbunării sălbatice a trupelor SS, eliberatorii erau informați din timp asupra mișcărilor militare germane de către populația locală. Și pe măsură ce armatele eliberatoare înaintau, oamenii scăpați din robie ofereau alimente, medicamente, personal medical, dar mai ales noi forțe umane pentru zdrobirea fascismului, pentru victorie.

La 23 August 1944 poporul român, în urma insurecției naționale antifasciste armate, urmând calea intereselor, a sentimentelor sale firești și dorința de a elibera nordul Transilvaniei atribuit de puterile Axei la 30 august 1940 Ungariei horthyste, a răsturnat dictatura antonesciană, a întors armele împotriva naziștilor cotropitori și a încheiat armistițiul cu U.R.S.S., Marea Britanie și Statele Unite.

Luptele împotriva cotropitorilor au început chiar în ziua de 23 August, trupele române reușind să izgonească din zona Bucureștiului și de pe Valea Prahovei unitățile naziste care primiseră ordin de la Hitler să impună un nou guvern favorabil Germaniei.

Rezistențele naziste au fost sfărâmate pretutindeni, până la 31 august trupele inamice fiind dezarmate sau izgonite de pe două treimi din teritoriul țării, „Ieșirea României din Axa fascistă – scrie «Pravda» la 27 august 1944 – este importantă nu numai pentru poporul român”, ci și, după opiniile presei străine, fiindcă prin această ieșire „s-a năruit întreg sistemul de apărare german din Balcani”.

Drumurile spre Bulgaria și Iugoslavia erau virtualmente deschise.

Pentru a-și fixa un nou front de apărare pe linia Carpaților, la 5 septembrie trupele naziste și horthyste din nordul Transilvaniei au dezlănțuit o disperată ofensivă pe liniile Turda, Aiud, Arad. Și această încercare a fost însă zădărnicită de către forțele armatelor 1-a și a 4-a română, în ajutorul lor venind și trupele sovietice din Frontul 2 ucrainean care, între timp, trecuseră Carpații. Deși inamicul a masat în fața forțelor sovieto-române un număr de 27 divizii și brigăzi, el a fost nevoit să se retragă, armatele victorioase izbutind să pătrundă după îndârjite lupte pe Mureș, în podișul Transilvaniei.

La 17 septembrie „Pravda” scria: „Agățându-se cu disperare de orice întăritură naturală a terenului, fasciștii luptă pentru fiecare sat, pentru fiecare înălțime. Li s-a ordonat să stăvilească prin orice mijloace înaintarea armatei roșii care luptă umăr la umăr cu trupele române... Dar toate acestea n-au putut opri înaintarea noastră. Românii luptă alături de noi cu aceeași dârzenie, cucerind cu vitejie fiecare metru de pământ, fiecare nod de cale ferată, fiecare sat.”

La luptele pentru eliberarea Transilvaniei armatele române au participat cu 275.000 ostași, dintre care 50.000 aveau să fie uciși, răniți sau dispăruți. Rând pe rând au fost eliberate, după aprige lupte, orașele Târgu-Mureș, Reghin, Miercurea Ciuc.

Ecoul victoriilor din Transilvania are un profund ecou și peste hotare.

„România – a declarat la 26 septembrie în Camera Comunelor ministrul de externe al Marii Britanii – a dat un ajutor substanțial cauzei aliaților.”

La 11 octombrie a fost eliberat Clujul, în 12, Oradea, cărora le-au urmat Careii Mari și Satu Mare.

Până la 25 octombrie a fost eliberat întreg teritoriul copleșit cu cinci ani mai înainte. „Lanțurile robiei – se anunța în ziua următoare printr-un Ordin de zi al Ministerului de război – au fost rupte; granița fictivă și odioasă a fost trecută într-un iureș de nebiruitele armate roșii și de vitezele noastre batalioane... Uniți în luptă și jertfă am re-mplinit drepturile noastre de viață în Ardeal.”

Trupele noastre alături de cele sovietice au început apoi luptele pentru eliberarea Ungariei. O mare victorie s-a obținut la Debrețin, unde s-a distins eroica divizie „Tudor Vladimirescu”, numită în urma luptelor de aici „Tudor Vladimirescu-Debrețin”, o largă contribuție au avut trupele românești și la eliberarea orașelor Nyíregyháza, Miskolc, Eger. Între 1 și 15 ianuarie 1945 s-au dat lupte grele pentru eliberarea Budapestei.

În Ungaria trupele române au contribuit la eliberarea a 1.237 localități, dintre care 14 orașe, și au pierdut 42.700 de ostași morți, răniți și dispăruți.

Alte eforturi eroice și alte jertfe aveau să fie solicitate de eliberarea Cehoslovaciei pe teritoriul căreia luptele începuseră în decembrie. „Acțiunea armatei române – transmitea postul de radio New York la 21 februarie 1945 – a contribuit serios la eliberarea Budapestei și la înaintarea în regiunea Cehoslovaciei, tot astfel cum, prin actul de la 23 August 1944, România a contribuit într-o bună măsură la schimbarea situației de pe întregul front răsăritean.”

La luptele din Cehoslovacia armata română a participat cu 16 divizii, un corp aerian, o divizie de artilerie antiaeriană, un regiment de tancuri și diferite alte unități, cu un efectiv de peste 250.000. „România – scria la 7 februarie 1945 ziarul «Unita» de la Roma – contribuie la războiul împotriva Germaniei cu o armată de o importanță (numerică) de rangul al patrulea.”

În Cehoslovacia armata română a participat în lunile decembrie, ianuarie și februarie la marile bătălii din zonele Szina, Torno, zona masivului Javorina și din alte importante centre strategice. Luptele pentru orașele Zvolen și Banska-Bystrica au durat timp de o lună. În luna aprilie și începutul lunii mai au fost zdrobite trupele inamice de la Kremnica, Ostroh, forțându-se trecerea râurilor Nitra, Vah, Hron, Morava. La 6 mai a început asaltul zonei Brno, vizând Praga în care armatele sovietice și române aveau să intre la 12 mai. În luptele din Cehoslovacia armata română a pierdut peste 66.000 ostași.

Ziua de 9 mai, în care a capitulat Germania, a găsit astfel armata română, alături de armatele sovietice, pe drumul victoriei, având satisfacția de a fi avut un rol hotărâtor la izgonirea trupelor naziste de pe teritoriul țării, la dezrobirea nordului Transilvaniei și totodată o largă contribuție la eliberarea Ungariei și a Cehoslovaciei.

Vitejia, elanul, tenacitatea și jertfele ei au fost apreciate atât de către

tovarășii noștri de luptă, cât și de către popoarele eliberate care au primit trupele române cu o caldă dragoste și recunoștință.

Participarea României la războiul antifascist aparține astăzi istoriei. În cei treizeci și doi de ani care au trecut de la memorabila zi de 9 mai 1945 s-a format, sub conducerea Partidului, o nouă generație, care se manifestă astăzi în mod plener în toate domeniile. Alte generații sunt în dezvoltare conduse de aceeași busolă. Războiul încheiat acum treizeci și doi de ani, ca și războiul pentru cucerirea independenței de stat a României din 1877–1878 ca și cel din 1916–1918 purtat pentru realizarea unității naționale a poporului român, oferă tuturor acestor generații, prin intermediul istoriei, al literaturii, al artelor și al educației patriotice, un șir nesfârșit de mărețe exemple de vitejie, de sacrificii, de nemărginită iubire pentru pământul ereditar fecundat de sângele atâtor eroi căzuți pentru libertate, independență și unitate.

La baza victoriilor din 1877, 1918, 1945 se află vechile și strălucitele tradiții patriotice ale unor voievozi și luptători ca Basarab I, Mircea cel Bătrân, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Mihai Viteazul, Horea, Cloșca și Crișan, Tudor Vladimirescu, Avram Iancu. Faptele lor de vitejie, care au făcut ca neamul românesc să-și păstreze necontenit personalitatea etnică și conștiința unei patrii proprii, independente, au fost cântate de toți marii noștri cărturari: V. Alecsandri, D. Bolintineanu, Grigore Alexandrescu, Mihai Eminescu, George Coșbuc, Alexandru Davila, Octavian Goga, Aron Cotruș, Lucian Blaga, ca și de viguroșii istorici și prozatori N. Bălcescu, M. Kogălniceanu, Alecu Russo, A.D. Xenopol, N. Iorga, M. Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Silviu Dragomir, Camil Petrescu, G. Călinescu.

Ideea dominantă a istoriei noastre a fost ideea libertății și a independenței. Pentru ea s-au dat marile bătălii de la Posada și Rovine, de la Podul Înalt și Războieni, de la Călugăreni și Șelimbăr, din Codrul Cosminului și Munții Apuseni, de la Grivița și Plevna, de la Mărășești și Oituz.

Sub steagurile libertății s-au înrolat de-a lungul timpului nesfârșite mii de rumâni și vecini, de clăcași și iobagi, de moșneni și răzeși, de boieri și curteni, de panduri și moți, călărași, roșiori și curcani, de infanteriști și artileriști, de marinari, aviatori și tanchiști, vlăstarele cele mai alese ale poporului nostru de totdeauna și de pretutindeni.

Exemplele trecutului, valorificate atât de strălucit de eroii din ultimul război mondial sunt menite să fie și exemple ale viitorului, căci „din vultur, vultur se naște, din stejar, stejar răsare!”

Flacăra, nr. 18, 5 mai 1977, p. 7

Uniți pe câmpul de luptă

Mărturii rusești și balcanice despre eroismul armatei române

Timp de peste șapte luni, armata română a luptat umăr la umăr alături de armatele Rusiei pentru a înfrânge marea putere a Imperiului Otoman, care, de patru sute de ani, domina popoarele din Peninsula balcanică.

Trecerea trupelor românești pe frontul din Balcani s-a produs, precum se știe, în urma telegramei date, de la Târnovo, de Marele Duce Nicolae Nicolaevici – fratele țarului Alexandru al II-lea, care îndeplinea în acel moment funcția de geneneralisim al armatelor ruse – la 19/31 iulie 1877, când turcii, puternic consolidați la Plevna de iscusitul strateg care a fost Osman Pașa, ultimul mare general otoman, opuneau o rezistență îndârjită.

Intrarea României în campanie a dat un alt curs războiului și a făcut ca turcii să fie siliți să capituleze.

În cele șapte luni de război înverșunat, armata română a adus o contribuție dintre cele mai remarcabile, eroismul, bravura și bătăliile câștigate de ea fiind adeseori elogiare și citate prin înalte ordine de zi de către principalii comandanți ai armadelor Rusești, în frunte cu însuși țarul Alexandru al II-lea.

La 5/17 septembrie, îndată după marile și sângeroasele bătălii de la Grivița, țarul telegrafia domnitorului Carol I de la Cartierul său din Gorni Studen, recunoscând următoarele: „*Trupele române*, reunite cu cele ale armatei mele... *au dat dovadă în zilele de 30/11 și 31/12 septembrie de un curaj eroic, luptând sub unul din cele mai nimicitoare focuri ale inamicului. Doresc să consacru amintirea acestei frății de arme*”.

În zilele de 7/19 și 9/21 noiembrie, au avut loc alte lupte tot atât de îndârjite pentru ocuparea redutei Rahova, redută care a căzut în mâinile armatei române. La 18/30 noiembrie, Marele Duce Nicolae îi scria comandantului armatei române, recunoscând că „*izbânda de la Rahova aparține întreagă armatelor române și în afară chiar de interesul general ce ea oferă pentru operațiunile noastre, astfel precum prea bine o observați, eu împărtășesc din tot sufletul mulțumirea ce o puteți resimți...*”

Cu aceeași însuflețire, vorbea Marele Duce Nicolae și despre contribuția armatei române la cucerirea Plevnei și a capitulării lui Osman Pașa. Iată un fragment din ordinul de zi al acestuia dat la 5 decembrie 1877, prin care a elogiat personalitatea generalului Alexandru Cernat, comandantul trupelor române care au

luptat la Plevna: „Exprim – mărturisea Marele duce - sincera mea recunoștință comandantului trupelor române ale corpului de asediere (al Plevnei) generalul Cernat, care a știut a face să pătrundă spiritul militar în trupe ce pentru prima oară luau parte la lupte, care a știut a le deprinde la toate ostenele vieții militare în împrejurările cele mai grele, care a știut a împlini până la capăt (până la capitularea lui Osman Pașa) întreaga sarcină ce i se încredințase”. Aceleași mulțumiri se aduceau „din inimă tuturor comandanților de corpuri de armată, șefilor de divizie, comandanților de brigadă, regimente, batalioane, escadroane, trecerii ofițerilor subalterni din corpul de asediere pentru ostenele și lipsurile ce au îndurat în executarea unei sarcini grele; le mulțumesc pentru vitejia lor neînfrântă față de un dușman care se luptă cu disperare”.

Peste câteva zile, la 12/24 decembrie – Marele Duce Nicolae se adresa printr-un mesaj însuși domnitorului Carol, afirmând următoarele: *„Rezultatele strălucite care s-au obținut înaintea Plevnei – sunt datorate în mare parte cooperării vitezei armate române*. Fericit că am fost în măsură a prețui în această împrejurare însușirile eminente care disting pe viteza oștire română, eu voi păstra întotdeauna despre ele o adâncă și neștersă amintire”.

Aprecieri măgulitoare pentru armata română și, îndeosebi, pentru cavaleria sa, făcea, în momentul despărțirii, și generalul Krâlov, unul din comandanții cavaleriei sub ordinele căruia au luptat o parte din călărașii noștri. „Luptele de la Telis, Gorni-Dubnik, Semeret, Trestnik, precum și diferite expedițiuni încredințate de mine cavaleriei române – scria acesta după victorie – au dovedit într-un mod strălucit bravura, ținuta perfectă și exactitatea în serviciu a brigadierilor de roșiori și călărași, precum și ale bateriei de artilerie călăreață română. Plecând, duc o sinceră mulțumire, dobândită prin onoarea ce am avut de a comanda aceste *trupe de elită*”.

Cuvinte tot atât de înălțătoare curgeau în această perioadă și de sub pana generalului E.F. Totleben, apărătorul Sevastopolului, care a participat și la aprigele bătălii din jurul Plevnei. „*Nu o să uit niciodată* – scria acesta – *eroismul soldatului român*, eroismul întruchipat în două fapte: dorobanții români aveau în carâmbul cizmei... un fluier. Îndată ce lupta înceta, viteazul – ca și când nimic nu s-ar fi întâmplat – lăsa pentru o clipă pușca și cânta din fluier cel mai frumos cântec pe care l-am auzit vreodată, înfîrîpa neasemuita doină românească. A doua imagine – mărturisea Totleben – care mi-a rămas întipărită în memorie e amintirea doctorului Davila care mergea pe linia de foc alături de brancardierii săi. Numai pilda unui astfel de șef a putut rodi eroismul inegalabil al sanitarilor români. Brațele unui sanitar erau încheștate în jurul trupurilor a doi răniți ruși, pe care, în clipa morții, sanitarul român se străduia să-i scoată din linia de foc”.

La acest război au participat, lucru bine cunoscut, și popoarele Iugoslaviei de astăzi, muntenegrenii și sârbii, precum și bulgarii.

Înfrânți în toamna anului 1876, muntenegrenii și sârbii au reintrat în război îndată după capitularea lui Osman Pașa. La reintrarea în campanie a sârbilor – 2

decembrie 1877 – domnitorul lor, Milan Obrenovici, a dat un ordin de zi din care extragem următorul pasaj: „Soldați sârbi, vom găsi pe câmpul de luptă viteaza armată rusă acoperită de glorie eroică; vom găsi pe frații muntenegreni și pe vitejii noștri vecini români, care, trecând Dunărea, s-au dus să se lupte pentru independența și libertatea creștinilor asupriți”.

Sentimente asemănătoare aveau să se exprime și de către istoricul bulgar Hristina Mihov, care, într-o lucrare publicată în anul 1958, avea să scrie: „*Sângele vărsat de ostașii români la Grivița, Rahova și Smârdan a cimentat unitatea și legăturile prietenești între popoarele bulgar și român în lupta împotriva dominației otomane.*”

Unul din elogiile binemeritate adresate armatei române a fost cel al generalului turc Izzet Fuad Pașa, care a avut de suportat la Grivița grelele lovituri ale acesteia. „La aripa dreaptă – scria generalul turc – românii au dat dovadă de o valoare deosebită și atacul lor a reușit; *ei au cucerit faimoasa redută Grivița...* A fost revelatoriu din partea unor trupe cărora – nu știm din ce motive – nimeni nu voise să le recunoască vreo calitate militară”.

Armata română s-a bucurat, în această perioadă, nu numai de elogiile comandanților menționați, ci, totodată, și de cele ale numeroșilor atașați și corespondenți militari din diferite părți ale lumii.

Lumea, nr. 19, 5 mai 1977, p. 15, 16

Cultura românească în anii luptei pentru neatârnare

Cele două decenii care au precedat proclamarea independenței naționale au fost, sub impulsul primit de înfăptuirea unirii Principatelor, decenii de amplă și adâncă organizare și afirmare culturală și științifică românească.

Ele s-au remarcat nu numai la românii din Moldova și Țara Românească, ci, totodată, și la cei rămași încă sub stăpânirea habsburgică. Pe răbojul celor dintâi se constată astfel – pe linia dezvoltării învățământului – înființarea universităților de la Iași (1860) și București (1864), a Conservatoarelor de muzică și artă dramatică din aceleași orașe, a Facultății de medicină (1869), a unui important număr de licee în București (liceele „Gheorghe Lazăr”, „Matei Basarab”, „Mihai Viteazul”), Ploiești. Focșani, Botoșani, Craiova, Galați. S-a înființat, totodată, un mare număr de noi școli primare și s-a legiferat, gratuitatea învățământului sătesc.

Odată cu instituțiile de învățământ se înființează și se afirmă numeroase societăți culturale și științifice, care vor da un puternic impuls dezvoltării literaturii, științei și artelor românești. În 1864 se constituia la Iași Societatea literară „Junimea” care, în 1867, va edita marea revistă „Convorbiri literare”, la care, sub

egida lui Titu Maiorescu, vor scrie M. Eminescu, Ioan Slavici, I. Creangă și I.L. Caragiale. La București s-au înființat Societatea „Ateneul Român” (1865). „Societatea pentru învățătura poporului român” (1866), punctul culminant al acestora atingându-l întemeierea, în 1866, a „Societății Literare Române”, transformată, în 1867, în „Societatea Academică Română”, iar în 1878, în Institutul național al Academiei Române. Printre membrii Societății Academice s-au aflat, chiar de la început, și reprezentanți ai românilor din Transilvania. Nume ca ale lui George Barițiu, Timotei Cipariu, V. Alecsandri, Titu Maiorescu, Ion Heliade Rădulescu, A.T. Laurian, M. Kogălniceanu, Al. Papiu-Ilarian, Alexandru Odobescu, sunt concludente pentru a caracteriza gradul de erudiție și patriotismul noului for științific românesc. La București s-a înființat totodată și o societate intitulată „Transilvania”, pentru sprijinirea studenților, elevilor și meseriașilor români din Imperiul Habsburgic (1867), precum și o „Societate de geografie” (1875).

Peste Carpați s-au înființat în același timp liceele de la Brașov (1850), Năsăud (1863) și Brad (1869) și totodată marile asociații culturale de la Sighet („Asociațiunea pentru cultura poporului român din Maramureș”, 1860), Sibiu („Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român” (1861), și Arad („Asociația națională arădeană pentru cultura poporului român”, (1862), urmate de înființarea „Societății pentru fond de teatru român” (1870). Nepermițându-se deschiderea unei universități române, lucru cerut de atâtea ori de către intelectualii transilvăneni, societățile culturale menționate au jucat și rolul unor strălucite universități populare, strângând în jurul lor pe toți scriitorii, oamenii de cultură și știință și desfășurând o vastă operă de organizare culturală, literară și științifică, și totodată, de difuzare a culturii în rândul maselor populare. Studenții români s-au constituit și ei în societăți culturale proprii pentru a-și putea cultiva limba, cultura și tradițiile naționale. Toate aceste societăți și instituții aveau să îmbrățișeze cu o puternică însuflețire lupta pentru neatarnarea României.

O largă dezvoltare a luat, în, aceste decenii, și presa, atât cea legată de organizațiile politice („Românul”, 1857, „Timpul”, 1876, „Socialistul”, 1877 ș.a.), cât și cea literară și științifică. Remarcăm, astfel, apariția, în 1861, a publicației lui Alexandru Odobescu, „Revista română”, cu un larg program cultural și patriotic, „Convorbirile literare” (1867); „Columna lui Traian” (1870), revista lui B.P. Hașdeu, „Revista Contemporană” (1873), iar în Transilvania, pe lângă ziarele „Albina” (1866) și „Federațiunea” (1868), revistele „Familia”, (1865), legată de numele lui Iosif Vulcan, unde va apărea pentru întâia oară numele lui M. Eminescu, Arhiva pentru filologie și istorie (1867), „Transilvania” (Brașov, 1868). Atât societățile, cât și publicațiile menționate au cultivat un puternic spirit patriotic care a stimulat ridicarea ideii de independență pe cel mai înalt pedestal al conștiinței obștești.

Înainte de a fi proclamată, ca act de guvernământ, de la înălțimea tribunei camerei deputaților (9 mai 1877), și de a fi recunoscută de către congresul

europăean de la Berlin (1 iulie 1877), independența României a fost trăită, ca stare de spirit, de către români și afirmată cu tărie de către toate societățile culturale, universitățile, școlile și organele noastre de presă. În momentul în care războiul a devenit iminent și apoi, după declanșarea lui, presa patriotică s-a îmbogățit cu noi publicații care aveau să susțină din răzputeri lupta pentru independență. Au apărut astfel ziarele „Vestea” (1877). „România liberă” (15 mai), „Steaua României” (22 mai), „Rezboiul” (23 iunie), „Dorobanțul” (15 noiembrie), în Transilvania „Albina Carpaților” (18 august) ș.a., care au reflectat în paginile lor, număr de număr, evenimentele de pe câmpul de luptă.

De la universitățile din București și Iași au pornit pe front studenți voluntari, care s-au întâlnit acolo cu colegii lor români din Transilvania și Banat, veniți, și ei, ca voluntari.

În revista „Convorbiri literare” au apărut cele mai frumoase poezii eroice ale lui V. Alecsandri (Odă ostașilor români, Peneș Curcanul, Sergentul ș.a.), care au fost reproduse apoi în aproape toate revistele și ziarele românești de pe ambii versanți ai Carpaților. Toate societățile și publicațiile românești au susținut cu o vie stăruință acțiunea patriotică pentru colectarea de ajutoare pentru nevoile frontului, ale ostașilor răniți și ale familiilor lor. În fruntea acestei acțiuni, pe lângă centrala și filialele Crucii Roșii, întâlnim numeroși profesori de la universitățile din București și Iași, precum și pe profesorii și elevii liceelor „Sf. Sava”, „Matei Basarab”, „Școala centrală de fete”, „Gh. Lazăr”, pe profesorii și elevii liceelor din provincie, – Craiova, Ploiești, Brăila, Galați, Bacău, Tecuci, Iași, Botoșani ș.a. „Voind a veni și noi cu micile noastre mijloace în ajutorarea fraților ce se luptă pe pământul străin pentru neatârarea patriei române – scria la 2 septembrie Ministerului Instrucțiunii Publice un grup de profesori de la liceul „Sf. Sava” – vă rugăm respectuos domnule ministru, să ordonați reținerea pe cât timp va ține războiul a 10 la sută din salariile noastre și afectarea acestei sume la trebuințele armatei noastre”. O scrisoare asemănătoare trimiteau ministerului și profesorii liceului „Mihai Bravu”. „În fața gravelor evenimente în care se află țara noastră în momentul de față – se afirma în scrisoare profesorii gimnaziului „Mihai Bravu” din Capitală nu au putut rămâne impasibili și de aceea vă rugăm ca la emiterea mandatelor de salariu pe luna octombrie să binevoiți a dispune ca să se oprească pentru cumpărarea de arme suma de 500 lei”. Mari colecte, printre membrii săi, au fost organizate de „Asociațiunea pentru literatura și cultura poporului român” de la Sibiu. În plin război, pentru a-și manifesta spiritul patriotic, Societatea Academică Română a tipărit, sub îngrijirea lui Alexandru Odobescu, marea operă postumă a lui N. Bălcescu „Românii supt Mihai Vodă Viteazul”, despre care M. Eminescu scria în ziarul „Timpul”, la 24 noiembrie 1877: Facă-se această scriere evanghelia neamului, fie libertatea adevărată idealul nostru, libertatea ce se câștigă prin muncă”. „Ateneul Român” își deschidea larg porțile pentru festivalurile de poezie ale lui V. Alecsandri și pentru conferința închinată de Alexandru Odobescu „Curcanilor” care cuceriseră Grivița, Rahova, Plevna. Mișcarea culturală și

științifică care a precedat proclamarea independenței, publicității, scriitorii, și cărturarii timpului, nu numai că au pregătit prin activitatea și scrierile lor patriotice calea către independență, dar, totodată, au și susținut războiul pentru cucerirea acesteia, ei fiind, în aceeași măsură, oameni de condei și oameni de acțiune, luptători în cel mai înalt înțeles al cuvântului, pentru marele, secularul ideal național – neatârarea țării.

România liberă, nr. 10118, 6 mai 1977, p. 2

Matca istoriei și vieții noastre

Poporul român a gravat pe cremenea veacului al XIX-lea două cuvinte deopotrivă de lapidare și deopotrivă de profunde: Unirea și Independența.

Timpul care a trecut de la înfăptuirea lor, 118 de la cea dintâi și un secol de la cea din urmă, n-a făcut decât să le adâncească și mai mult în conștiința tuturor românilor și să le dea un sens care se confundă cu însăși istoria și viața noastră.

Ce-am fi fost fără Unirea din 1859, desăvârșită apoi prin Unirea din 1918? O simplă populație anonimă risipită sub jugul unor imperii reacționare, împiedicată de a-și valorifica marile sale virtuți creatoare și marele său potențial național. Unind vechile sale provincii istorice într-un singur stat – *România* – poporul român și-a creat astfel pavăza ocrotitoare pentru toți fiii săi și-a deschis în același timp calea tuturor energiilor sale pentru un ideal de civilizație și cultură.

Ce-am fi fost fără independența din 1877? Un stat constrâns să lăncezească în umbra unui imperiu anacronic, să-i plătească tribut ca și în urmă cu patru sute de ani, să aștepte de la el investitura domnitorilor săi; să nu-și poată purta numele cu mândria cuvenită printre celelalte state, să nu-și poată manifesta ființa sa politica integrală.

Prin dobândirea Independenței, statul român a devenit un stat stăpân pe toate elementele sale de manifestare interne și externe, pe întreaga forță sa de creație, pe un vast aparat chemat să-l sprijine și să consolideze viața tuturor fiilor săi.

Temeliile Unirii și ale Independenței, bazate pe voința întregului popor român, au fost atât de puternice, atât de solid fixate, încât nici una din furtunile care ne-au amenințat de atunci încolo, nici una din marile înclăștări europene care și-au abătut urgiile deasupra noastră, nici una din adâncile schimbări ale continentului și ale lumii nu le-au mai putut înlătura și nu le-au putut slăbi puterea de afirmare și dezvoltare națională. Uniți am fost, uniți am rămas și vom rămâne. Independenți am fost, independenți suntem, independenți vom fi de-acum și până la sfârșitul ființei noastre etnice.

Unirea și Independența stau la baza întregii noastre vieți sociale și naționale,

la baza întregului nostru progres economic și cultural, și ele ne-au ridicat pe o înaltă treaptă de afirmare și strălucire mondială.

Iată de ce toți fiii patriei, din orice parte a pământului românesc, din Maramureș ca și din Dobrogea, din Oltenia ca și din Bucovina, din Moldova și vechea Țară Românească, ca și din Transilvania și Banat, nu au decât o singură dragoste și o singură credință: *România unită și independentă*.

Pentru ea, toată puterea noastră de iubire și de muncă, de creație și de progres.

Avem în urmă un trecut aureolat de personalități care au dat strălucire înseși istoriei Europei: Basarab I și Mircea cel Bătrân, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Constantin Brâncoveanu, Tudor Vladimirescu, Avram Iancu, Alexandru Ioan Cuza.

Creația noastră spirituală, prin M. Eminescu, N. Iorga, Tudor Arghezi, Liviu Rebreanu, George Enescu, Constantin Brâncuși ne-a deschis larg poarta spre consacrarea universală. [...]

Datorăm toate aceste lucruri Unirii și Independenței naționale, solidarității și libertății noastre, disciplinei noastre naționale, coeziunii noastre desăvârșite, Unirea și Independența fiind însăși matca istoriei și a vieții noastre.

Flacăra, nr. 21, 26 mai 1977, p. 1

Societatea „Transilvania”, un arbore cu adânci rădăcini în întreaga Românie

Crearea statului dualist Austro-Ungar, în februarie 1867, în cadrul căruia Transilvania era încorporată Ungariei, pierzându-și autonomia, a constituit o grea lovitură pentru poporul român care, după unirea Moldovei cu Țara Românească, aștepta cu tot atâta îndreptățire și unirea Transilvaniei cu noul stat român.

Realizarea acestei noi etape a istoriei noastre era cu atât mai firească, cu cât, la 1848, conștienți de unitatea de neam și limbă, de cultură și interese economice ce îi lega de frații lor de peste Carpați, românii transilvăneni strigaseră într-un glas pe Câmpia Libertății: „Noi vrem să ne unim cu Țara!”. Unirea fusese preconizată în același timp de V. Alecsandri prin *Deșteptarea României*, de Andrei Mureșanu prin *Deșteaptă-te, române!*, de N. Bălcescu prin *Istoria românilor sub Mihai-vodă Viteazul*. Ei îi fuseseră consacrate cele mai strălucite pagini ale lui M. Kogălniceanu, Alecu Russo, G. Barițiu, B.P. Hașdeu, Alexandru Odobescu și ale altor patrioți, precum și publicațiile ulterioare anului 1848, *Revista Carpaților* (1860), *Revista română* (1861), *Tezaur de monumente istorice pentru România* (1862–1864), *Familia* (1865) etc. În cele mai largi forme, viața culturală a românilor de pe ambele versante ale Carpaților devenise una, una fiind orientarea

spirituală și patriotică a tuturor românilor. Unirea reprezenta, așadar, visarea tuturor românilor.

Fără a ține seama de voința poporului român din Transilvania, care reprezenta majoritatea zdrobitoare a populației, guvernele de la Viena și Budapesta – exponente ale claselor asupritoare austro-maghiare, în frunte cu împăratul Francisc Iosif I – au hotărât anexarea Transilvaniei la Ungaria.

Întreaga presă română, atât cea din Transilvania, cât și cea din România, precum și numeroase personalități politice și culturale românești au protestat cu vehemență împotriva celor hotărâte, inițiind totodată puternice acțiuni pentru combaterea dualismului austro-ungar și pentru sprijinirea fraților subjugăți.

Una din cele mai importante acțiuni a fost înființarea, la București, a societății intitulată demonstrativ „Transilvania”, care a desfășurat o fecundă și îndelungată activitate patriotică și culturală.

Călăuzită de idealul unității naționale

Societatea „Transilvania” a luat ființă din inițiativa studenților transilvăneni aflați la Universitatea din București, care sărbătoreau în fiecare an, în amintirea lui 1848, ziua Revoluției românești de peste Carpați. Înființarea ei – mai întâi sub numele de „Constantia” (statornicia) – a fost propusă la serbarea din 3/15 mai 1867, de către studentul I.C. Tacitu, viitor profesor la liceul din Brașov. Propunerea înflăcăratului student a fost primită cu o vie însuflețire de către toți cei prezenți, ea având să fie îmbrățișată în zilele următoare și de marii cărturari și luptători transilvăneni stabiliți la București: Al. Papiu-Ilarian, Aaron Florian, A. Treboniu Laurian și alții. Aceștia au decis ca numele societății – drept răspuns la desființarea autonomiei provinciei lor – să fie schimbat în „Transilvania”. Totodată ea devenea o societate de ajutorare cu burse a elevilor și studenților din această străveche provincie românească.

Inițiativei i s-au asociat și V.A. Urechia, B.P. Hașdeu, Petre Grădișteanu și alte personalități. La 23 iunie s-a ținut o consfătuire la care s-a ales un comitet în frunte cu Al. Papiu-Ilarian, având ca vicepreședinți pe V.A. Urechia și Petre Cernătescu (profesori la Universitatea din București), iar ca membri pe B.P. Hașdeu, Aaron Florian, Petre Grădișteanu, M. Ianculescu. Din comitet făceau parte și studenții inițiatori – I.C. Tacitu, I. Corvinu, C. Fortunatu, Dionisie Precup, I. Procopiu și alții – precum și, ca secretar, Dimitrie Laurian, fiul lui A.T. Laurian. Statutele s-au votat la 30 iunie, în sala de festivități a Liceului „Matei Basarab”.

Atât prin statute, cât și prin regulamentul de acordare a burselor, noua societate se arăta călăuzită de idealul unității naționale. Prin articolul 2 al statutelor se preconiza: „strângerea legămintelor de frăție între junimea studioasă din toate părțile româniei, pentru a veni în ajutorul studenților români din Transilvania și părțile ei”, iar prin articolul 2 al regulamentului, pentru a se preciza cât mai clar

„părțile” respective, se arăta că la stipendiile societății „pot concurge junii români de peste Carpați, fie din Transilvania sau Bucovina, fie din ținutul Sătmăruului ori Maramureșului, al Urbei Mari (Oradea) sau al Aradului, fie din Banat, care au terminat cel puțin clasele gimnaziale și au făcut examenul de maturitate”.

Pentru a da cât mai multă eficacitate acțiunii sale și spre a întări astfel elementul românesc în „părțile” subjugate, se preciza, totodată, că „dorința societății este ca cei ce vor studia cu ajutorul ei, după terminarea studiilor, să continue a servi românismului în partea locului”.

Semnificația națională a societății era relevată și prin motto-ul așezat în fruntea primului său buletin intitulat: *Actele Societății Transilvania*, care înfățișa un fragment dintr-o veche proclamație a dascălului bănățean D. Țichindeal, prin care acesta îndemna la cultivarea minții și culturii românilor de pretutindeni: „Mintea, mărită nație daco-românească în Banat, în Țara Românească, în Moldova, în Ardeal, în Țara Ungurească, mintea! Când te vei lumina cu învățătură, cu luminatele fapte bune și te vei uni, mai aleasă nație pe pământ nu va fi înaintea ta.”

Înființarea noii societăți a stârnit o mare și firească însuflețire în Transilvania. Acest lucru reiese și din salutul trimis, la 15 august, de către junimea română din Cluj: „Salutare ție, țară dulce, salutare frați din România liberă. Răsunetul învierii naționale a străbătut de la Dunăre [...] la Tisa, peste munți și peste văi, tresaltă fiii Romei bătrâne și speră un viitor măreț, un viitor demn de cuvenirea măreției.”

Au urmat salaturile societății studențești „România” din Viena, ale tinerimii române de la Sibiu și apoi, după *Pronunciamentul* de la 3/15 mai 1868⁴, al tinerimii din Blaj. „Ce diferență între noi și voi – se mărturisea în mesajul ultimilor. Voi aveți guvern român. Voi vă bucurați de toate binefacerile libertății, vouă nu vă este oprit a vă manifesta durerile și bucuriile; nouă nici a plânge nu ne este iertat totdeauna [...] Ce bucurie a cuprins inimile noastre văzând că voi, mai fericiți decât noi, v-ați adus aminte de frații voștri [aflați] în nenorocire, voi ați înființat Societatea «Transilvania» cu scop de a răspândi învățătura și lumina între frații voștri de aici. Laudă și onoare vouă și recunoștință sempiternă [veșnică] din partea noastră. Fie ca Societatea «Transilvania» să devină un soare care să răspândească binefăcătoarele sale raze peste întreaga Românie; un arbore care să-și întindă ramurile [...] până la Tisa și Marea Neagră.”

⁴ La 3/15 mai 1868, a avut loc la Blaj o conferință a fruntașilor politici ai românilor din Transilvania, unde s-a adoptat un act de protest împotriva alipirii Transilvaniei la Ungaria, cunoscut sub numele de *Pronunciamentul* de la Blaj.

Pentru frații noștri din toate provinciile

Pentru a marca și mai accentuat caracterul general românesc al societății, în adunarea de la 12 mai 1868, au fost aleși ca președinți de onoare fruntași din toate provinciile românești: Andrei Șaguna, Ion Heliade-Rădulescu, Timotei Cipariu, Vasile L. Pop, președintele „Asociațiunii” de la Sibiu, Gheorghe Hurmuzachi, președintele Societății literare bucovinene și Procopie Ivaciovici, episcopul Aradului. În adunarea generală din anul 1870, au fost proclamați ca membri de onoare toți membrii Societății Academice Române. Printre sprijinitori se aflau, de asemenea, C.A. Rosetti și Dionisie Roman, episcopul Buzăului. „Transilvania” a întreținut strânse relații cu celelalte societăți culturale contemporane – Societatea Academică Română, „Asociațiunea” de la Sibiu, „Asociația” de la Arad, Societatea pentru cultura și literatura română din Bucovina, „România jună” de la Viena, „Petru Maior” de la Budapesta ș.a. – cultivând și consolidând neconținut solidaritatea națională.

Un însemnat număr de orașe și consilii județene s-au grăbit să acorde societății subvenții anuale. Primul exemplu l-a dat orașul Galați, care a oferit suma de 9.000 lei; au urmat județele Neamț (8.000), Romanați (6.000), Argeș (4.000), Putna (4.000), Teleorman (2.500), Dolj (2.000), Botoșani (1.600), Vâlcea (1.000), Prahova (1.000) ș.a.

În primii ani, societatea a acordat burse pentru 31 studenți ardeleni și bucovineni care au studiat medicina, literatura, filosofia, dreptul, ingineria, economia politică, la Universitățile din Paris, Bruxelles, Torino, Viena, Graz, Berlin ș.a., în perioada următoare numărul bursierilor ridicându-se la 166. Printre bursierii Transilvaniei amintim pe viitorii profesori, scriitori și istorici: Gh. Bogdan-Duică (Viena, 1890–1891), Ioan Scurtu (Leipzig, 1899–1901), Octavian Goga (Berlin, 1904–1905), Ioan Lupaș (Berlin, 1904–1905), Onisifor Ghibu (Strasbourg-Jena, 1909–1910), medicul Victor Babeș (Viena, 1877), botanistul Alexandru Borza (Breslau, Berlin, 1913–1914) și numeroși alții, care s-au impus prin activitatea lor pedagogică, juridică, științifică și publicistică.

Pe lângă bursele acordate studenților, elevilor și meseriașilor, „Transilvania” a trimis ajutoare și pentru răniții din războiul de independență (1877), pentru zidirea Catedralei românești de la Sibiu (1903), pentru Gimnaziul din Brad (1907), pentru construirea unei școli în comuna Pruni, din Banat (1906); a sprijinit reuniunile de femei din Brașov, Sibiu și Abrud (1908), precum și școlile din Abrud, Zlatna și câteva din Bucovina.

Concomitent, societatea a desfășurat și o intensă acțiune culturală, organizând în mod permanent aniversarea zilei de 3/15 mai 1848, precum și

numeroase conferințe publice, prelegeri și alte manifestații patriotice. Printre principalii săi conferențieri s-au numărat Al. Papiu-Ilarian, B.P. Hașdeu, A.T. Laurian, V.A. Urechia, Alexandru Odobescu, Gh. Missail, Ion Bianu etc. Societatea a contribuit la îmbogățirea și înființarea a numeroase biblioteci școlare și populare în Transilvania și Bucovina și, totodată, la organizarea unor turnee artistice în orașele de peste munți.

Până la 3/15 mai 1874, societatea a fost condusă de Al. Papiu-Ilarian, iar după retragerea acestuia de August Treboniu Laurian, până la începutul anului 1880.

În amintirea primului său președinte, decedat la 23 octombrie 1877, societatea a întemeiat în anul 1879 o bursă specială numită bursa „Al. Papiu-Ilarian”.

Anticipând activitatea Ligii culturale, Societatea „Transilvania” a fost, până în 1918, una din cele mai fecunde sprijinitoare ale tineretului român din Transilvania și Bucovina și, totodată, una din cele mai dinamice societăți luptătoare pentru desăvârșirea unității naționale statale.

Magazin istoric, nr. 11, noiembrie 1977, p. 35–37

Imnul, simbol al năzuințelor noastre

În pragul aniversării a 30 de ani de la proclamarea Republicii Socialiste România, Marea Adunare Națională a votat, la propunerea președintelui Nicolae Ceaușescu, adoptarea noului Imn de Stat al țării noastre, menit să dea expresie celor mai înalte sentimente patriotice ale poporului român. Pe fundamentul melodic al popularului „Trei culori” creat în urmă cu un secol de către marele compozitor Ciprian Porumbescu, noul Imn, în acest ceas al aprobării sale unanime, prin profundul său conținut de idei reprezintă nu numai un simbol patriotic, ci în același timp și un bilanț al unor grandioase realizări – precum și un vibrant angajament pentru ziua de mâine. În accentele sale răsună cu aceeași vigoare și cu aceeași mândrie atât gloria trecutului, cât și încrederea nelimitată în viitor. El este în aceeași măsură un Imn al patriei, al vitejiei, al muncii, al strămoșilor de pe baricadele de luptă ale trecutului, ca și al bărbatilor oțeliți de astăzi și al tinerelor vlăstare chemate să dea chip creațiilor viitorului.

Noul Imn de Stat este un elocvent îndreptar pe calea muncii fără preget pentru construirea socialismului de către toți fiii patriei și totodată al apărării ei în toate împrejurările. El ține seama – așa cum relevă președintele Nicolae Ceaușescu – de schimbările ce au intervenit în țara noastră în ultimele decenii,

melodia fiind bine cunoscută de poporul român. „Sunt convins, a declarat președintele Nicolae Ceaușescu, că toți oamenii muncii, tineretul patriei vor primi cu entuziasm noul Imn, care subliniază realizările noastre și ceea ce dorim să înfăptuim în viitor – societatea socialistă multilateral dezvoltată, orânduirea comunistă, întărirea independenței și suveranității naționale”.

Cântec al libertății, al independenței, al unității noastre naționale, al mândriei de a fi român, al puterii de muncă și de sacrificiu al întregului popor, noul Imn al Republicii Socialiste România simbolizează și exprimă la cea mai înaltă cotă, patriotismul și umanismul socialist.

Magazin, nr. 1048, 5 noiembrie 1977, 1, 2

125 de ani de la moartea înflăcăratului patriot revoluționar Nicolae Bălcescu

În Sicilia, la Palermo a încetat din viață acum 125 de ani unul din patrioții români care, mai mult ca oricine altul, ar fi dorit să-și doarmă somnul cel veșnic la poalele Carpaților, sub cerul României, mângâiat de freamătul codrilor seculari și de susurul unor ape românești ca Oltul sau Argeșul.

Amintirea sa – lucru de care ne-am convins personal în anul 1969, când am vizitat străvechiul oraș mediteranean – a rămas însă vie printre cetățenii palermitani, pe zidul hotelului în care a murit, hotel în care a fost găzduit într-o vreme și revoluționarul italian Giuseppe Garibaldi – punându-se o elocventă placă comemorativă, așa cum s-a pus și pentru Garibaldi. Alte plăci asemănătoare s-au pus mai târziu și la locurile unde se bănuiește că ar fi fost înmormântat luptătorul român.

În parcul din apropierea hotelului, unde Bălcescu va fi făcut, pe sub coroanele unor vechi magnolii, ultimele sale plimbări, s-a ridicat un bust al patriotului român, alături de care se află și un bust al lui Garibaldi.

În sfârșit, una din străzile orașului, poartă numele lui *Nicolae Bălcescu*, numele său fiind pomenit astfel în mod cotidian.

De la moartea sa și până astăzi, amintirea lui rămâne o pagină luminoasă, vie a istoriei țării, scrierile sale au cunoscut nenumărate ediții, iar numeroase localități ale țării și-au împodobit piețele cu imaginea sa reproducă în bronz sau în marmură. Căci N. Bălcescu a fost și a rămas unul din întemeietorii gândirii revoluționare românești, un model de istoric militant pentru idealurile contemporaneității și totodată un clasic al prozei literare. Venirea în contact cu orice pagină din opera sa și cu oricare din ideile sale, este pe cât de purificatoare, tot pe atât de înălțătoare, Bălcescu fiind unul din cei mai iluștri pedagogi ai patriotismului român.

Mare patriot și intransigent revoluționar, N. Bălcescu a fost în același timp și unul din cei mai impunători scriitori și istorici români. Deși decedat la numai 33 de ani, în urma lui Bălcescu a rămas o substanțială operă istorică, care constituie una din principalele pietre de temelie ale istoriografiei române. Această operă, începută în 1844 cu marele studiu *Puterea și arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei până acum*, și continuată apoi, alături de alte studii, cu acel adânc și captivant *Cuvânt preliminaru despre izvoarele istoriei românilor*, publicat în primul număr al „Magazinului istoric pentru Dacia” (1845), cu prima cercetare *Despre starea soțială a muncitorilor plugari în Principatele române în deosebite timpuri*, și cu însuflețitele evocări consacrate logofătului Ion Tăutul, spătarului Ion Cantacuzino, postelnicului Constantin Cantacuzino și cronicarului Miron Costin, avea să se încheie în tragicul ceas al morții sale cu lucrarea, rămasă neterminată – *Românii sub Mihai Vodă Viteazul* – închinată voievodului primei uniri a tuturor românilor.

Revendicată cu aceeași mândrie atât de către istoria literară, cât și de istoria politică, ultima scriere a lui N. Bălcescu a reprezentat un adevărat „memento” al gândirii patriotice românești de la mijlocul secolului trecut, și totodată un vibrant îndemn la lupta pentru dezrobirea socială și națională a poporului român și pentru înfăptuirea unității sale statale. Bălcescu a dat totodată Revoluției de la 1848 un sens dintre cele mai înălțătoare și mai organice. „Revoluția română de la 1848 – preciza istoricul în articolul intitulat *Mersul revoluției în istoria românilor* – n-a fost un fenomen neregulat, efemer, fără trecut și fără viitor, fără altă cauză decât dorința întâmplătoare a unei minorități sau mișcarea generală europeană. *Revoluția generală* – se sublinia în continuare – *fu ocazia, iar nu cauza revoluțiunii române...*”

Cauza ei se pierde în zilele veacurilor. Să deschidem istoria – îndemna Bălcescu – cartea de mărturii a veacurilor, și luminați de filosofia ei, vom vedea că de 18 veacuri națiunea română n-a vegetat, n-a stat pe loc, ci a mers înainte, transformându-se și luptându-se neîncetat pentru triumful binelui asupra răului, pentru realizarea atât în sânul său, cât și în omenire a dreptății și frăției.

„Misiunea mare a revoluției – mărturisea Bălcescu în articolul menționat – a fost de a crea o nație”. O nație de frați, de cetățeni liberi.

La 125 de ani de la moartea luptătorului, gândirea politică și patriotismul lui N. Bălcescu își păstrează și astăzi o necontestată forță de propulsie, imaginea sa plutind luminoasă peste toate valurile istoriei.

Munca, nr. 8413, 11 noiembrie 1977, p. 5

In memoriam:
Constantin C. Giurescu

Nici o lacrimă, oricât ar fi ea de fierbinte, și nici un regret, oricât ar fi de sfâșietor, n-ar putea exprima îndeajuns durerea simțită la moartea profesorului Giurescu de toți cei care s-au bucurat de prietenia lui, de miile de cititori și admiratori de pe întreg cuprinsul țării. La mitingul de doliu ținut la Universitatea pe care o slujise peste 50 de ani, am văzut lăcrimând oameni de o vârstă apropiată de a defunctului, dintre care unii îi fuseseră elevi, numeroși foști colegi, precum și atâția tineri care cunoscuseră prin el farmecul și adâncimea studiului istoriei.

A fost cel mai fecund și mai larg informat istoric al ultimelor decenii, și a realizat cea mai amplă și mai adâncă operă. Scris zilnic, cu o caligrafie impecabilă, cel puțin 10 pagini. Nu avea duminici și nici zile speciale de repaus. Fie că era acasă, fie că se afla la munte sau la mare, Constantin C. Giurescu rămânea același pasionat – ca să nu zic rob – al mesei de scris. Voluptatea vieții lui a fost munca și patriotismul. Nici o absență și nici o întârziere din nici un loc unde era programat să se prezinte. Mai presus de toate pune a catedra, cu toate îndatoririle ei. Iubea studenții și iubea tineretul cu o pregnantă devoțiune. Se bucura de orice nouă pâlpâire descoperită printre ucenicii săi, și se grăbea să-i ajute dezvoltarea și consacrarea.

Nu putea îngădui nici o violare și nici o ignorare a adevărului istoriei poporului său.

În ultimii ani (1968–1977), a făcut mai multe călătorii în străinătate pentru a participa la diferite congrese sau colocvii de istorie, pentru a ține lecții și conferințe din domeniul istoriei românilor, al culturii și științei românești. El a inaugurat, de asemenea, cursurile catedrei de „Civilizația românească” înființată la Universitatea Columbia din S.U.A. Cu aceeași însuflețire a reprezentat istoriografia românească la numeroase reuniuni științifice organizate în marile metropole ale lumii: Paris, Londra, Roma, Madrid, Viena, Constantinopol, Ankara, Atena, Berna, Laussane, Freiburg, Zürich, Linz, Sofia, Belgrad ș.a. Înfățișând pretutindeni orientările fundamentale ale istoriei poporului român, lupta necontenită a românilor pentru libertatea, independența și unitatea națională, contribuția lor la dezvoltarea istoriei universale.

Pentru Constantin C. Giurescu istoria reprezenta în primul rând – ca metodă – demonstrația adevărului și puterii documentelor, o demonstrație făcută cu rigoarea implacabilă a matematicii, fiind în această direcție urmașul necontestat al lui Dimitrie Onciul, Vasile Pârvan și al tatălui său, Constantin Giurescu. Pentru el istoria era una, începând de la statul dacic și până astăzi, neputând-o înfățișa – în

cea mai concisă formă – decât prin prisma unei organicități neîntrerupte. Competența lui era aceeași și în domeniul istoriei vechi, ca și în cel al istoriei medii, moderne și contemporane. Principala lui aspirație în direcția cercetării și evaluării istoriei a fost *sinteza*, construcția largă pe temelii de nezdruccinat și cu piloni monumentali. Fenomenul politic-social era urmat de prezentarea fenomenului cultural-artistic, fiecare epocă avându-și nivelul, semnificația și valorile ei culturale. O altă preocupare permanentă a istoricului a fost și cercetarea elementelor vieții noastre economice, dând monografii ample cuprinzătoare asupra pădurilor românești de odinioară, asupra meșteșugurilor, a pescuitului și amarilor podgorii ale țării. Era o plăcere să-l auzi vorbind despre vechile vinuri românești, despre bogăția peștelui și despre alte produse ale solului românesc.

Iubea Bucureștii cu o adevărată pasiune și dragoste, ce s-a concretizat apoi în cea mai amplă, mai cuprinzătoare și mai fastuoasă monografie consacrată Capitalei tuturor românilor – monografie tradusă într-o formă prescurtată și în limbile franceză, germană și engleză. Cu aceeași pasiune au fost scrise și monografiile asupra vechilor orașe moldovenești, precum și a Brăilei. În toate lucrările sale, Constantin C. Giurescu a rămas intransigent pe pozițiile adevărului și ale patriotismului, afirmându-le și susținându-le fără șovăire.

Disparația prematură a istoricului Constantin C. Giurescu, oricăre i-ar fi fost numărul anilor, lasă un mare gol atât în istoriografia română, cât și în cea universală și îndeamnă frontul istoricilor noștri să vegheze cu aceeași energie și promptitudine la respectarea adevărului istoriei românilor în lumea întreagă.

Flacăra, nr. 47, 24 noiembrie 1977, p. 11

Măreția victoriei de la Plevna

Arareori o bătălie s-a desfășurat timp de atâtea luni cu mai multă înverșunare și cu o mai aprinsă îndârjire decât cea pentru cucerirea Plevnei – bătălie de al cărei rezultat depindea însăși soarta războiului declarat la 12 aprilie 1877, faza din urmă a unei încordări care însumase supremele eforturi ale celor trei puteri angajate în conflagrație: Turcia, Rusia, România.

Bătălia pentru Plevna, care a fost o adevărată înfruntare de poziții, a început la mijlocul lunii iulie, prin vijelioasele asalturi ale armatelor ruse, oprite însă grabnic în înaintarea lor și respinse în două rânduri de către Osman Pașa – motiv ce a atras după sine solicitarea armatei române de a trece Dunărea pentru a înfrunta, împreună cu oștile Țarului, temutul dușman. Ea a durat până la 28 noiembrie orele 14, când Osman Pașa, capitulând fără condiții, a fost silit să se predea trupelor române, cedarea sa atrăgând după sine pulverizarea întregii armate turce aflate în

dispozitivul său, precum și ocuparea temutei redute care se apăraseră până atunci cu puternică energie.

Intrarea în foc a armatei române, a adus pe teatrele războiului, sudul Dunării, un element nou care a înclinat decisiv balanța războiului în favoarea aliaților. La 20 august/1 septembrie, după clarificarea chestiunilor de comandament și front de operațiuni, armata noastră urmând să-și aibă comandă proprie și participare distinctă, trupele – reprezentând, ca armată de front, 38.000 de oameni, iar ca armată de observație 10.000 de oameni – au trecut Dunărea, unde, unele unități românești operau chiar de la 16 iulie, și au intrat fără întârziere în crâncena înclăștare din fața Plevnei. Trecerea s-a făcut pe la Siliștioara – Măgura.

Noile trupe apărute pe frontul Plevnei au primit botezul focului la 27 august/8 septembrie, avangarda lor constituind-o Regimentul 13 dorobanți de la Iași și Regimentul 5 de linie ai căror ostași, anticipând marea bătălie din zilele următoare, au pătruns primii în șanțurile redanului din fața Griviței, izbutind, în ciuda tuturor contraatacurilor, să păstreze poziția ocupată. Aspectul primei bătălii a trupelor românești a fost astfel descris, în ziua următoare, de maiorul Dimitrie Macri, comandantul unuia dintre batalioanele angajate: „Pe la orele 12 am plecat înainte: la orele 5, redanul nu mai era în mâinile turcilor, era ocupat de români. Regimentul nostru a fost cel dintâi care a intrat sub focul fortului Plevnei. Curgeau bombe, plouau gloanțele, soldații români înaintau. Turcii fugeau ca de nălucă”.

După un asemenea debut – Regimentul 13 a fost primul care a primit decorația nou-înființată „Steaua României” – nu e de mirare că în zilele de 28, 29 și 30 august/11 septembrie, când a fost declanșat atacul general asupra redutelor din fața Plevnei – care a culminat, prin epopei ca înclăștarea din ziua de 30, trupele române, respinse de patru ori de ucigătorul foc dușman, de pe dealul din față, au reușit, totuși, după jertfe imense, să ocupe Grivița apărută cu atâta îndârjire. Aici au căzut în fruntea companiilor și batalioanelor lor eroii legendari, maiorul Gheorghe Șonțu, căpitani Valter Mărăcineanu, Leon Cracalia, Vasile Panu și atâția alți ofițeri și ostași. Steagul redutei a fost smuls de către soldatul Grigore Ion – steag care a fost adus apoi în mod triumfal la București. Armata română a pierdut în lupta pentru cucerirea Griviței, după cercetările istoricului Radu Rosetti, „19 ofițeri morți, 34 ofițeri răniți și 2.511 oameni de trupă morți și răniți”. „Niciodată – scria a doua zi după bătălie un ziarist străin – n-aș fi crezut să văd atâta bravură la o trupă. Armata română merită să fie pusă lângă orice altă armată a Europei și oricine poate fi mândru de soldații și ofițerii ei, care au dat pilde atât de strălucite de vitejie”. Amintind despre istorica bătălie, generalul rus Curopatkin, ținea să precizeze că „Divizia 4 română a suportat singură atacul”. Sacrificii tot atât de mari a făcut și viteaza armată rusă.

Cu toate aceste repetate atacuri și cu toate imensele pierderi suportate, Plevna, datorită poziției ei dominante și apărării ingenioase a lui Osman Pașa, n-a putut fi cucerită, ea păstrându-și nestingherită situația de cheie a frontului din Balcani și a drumului spre Constantinopol. Pentru a o forța, totuși, la capitulare, și

în același timp pentru a menaja miile de vieți ce ar mai fi urmat să fie răpuse, s-a recurs, în urma propunerii comandamentului român, la soluția asedierii ei, a închiderii tuturor drumurilor care o mai puteau lega, pentru aprovizionarea și înprospătarea forțelor, de Sofia, Adrianopol și Constantinopol.

Asediul avea să dureze nu mai puțin de trei luni, – septembrie, octombrie, noiembrie - în timpul cărora armata lui Osman Pașa, apărută până atunci de întăriturile ridicate în jurul Plevnei și aprovizionată de populația orașului, s-a văzut expusă la privațiuni din ce în ce mai grele – la orizont apăruse și foametea –, la scăderea continuă a potențialului ei militar și a spiritului combativ, așa încât la sfârșitul lunii noiembrie, lui Osman Pașa nu i-a mai rămas de ales decât soluția disperată a unei încercări a spargerii blocajului, care devenise din ce în ce mai puternică, sau a unei capitulări impuse de situația obiectivă în care se găsea.

Viteazul general, care între timp ajunsese una din cele mai populare figuri ale presei europene, a încercat mai întâi, pentru prestigiul său și al armatei turce, realizarea primei soluții, în ziua de 28 noiembrie/10 decembrie, la orele 7.30, el a început atacul pentru sfărâmarea încercuirii cu intenția de a aborda drumul Sofiei. Odată cu armata, pornise la drum și populația musulmană din Plevna, drumurile și văile care coborau din cetate umplându-se brusc de mii de oameni, care și căruțe. În primele momente, lovind cu impetuoșitate, Osman a reușit să frângă linia asediatorilor, dar în jurul orei 10.39 el a trebuit să constate că în fața sa sunt masate forțele mai multor divizii, sub a căror presiune a fost obligat să înceteze înaintarea începută, trupele sale, izbite de un puternic foc de artilerie, intrând în panică, încăierarea a fost năprasnică și însuși Osman Pașa a fost rănit. Recunoscându-se învinși, turcii – care pierduseră peste 8.000 de oameni – se grăbesc să ridice steagurile albe ale predării, iar Osman Pașa, retras într-o căsuță țărănească, trimite pe aghiotantul său să anunțe comandamentului aliat predarea sa. În fața dispozitivului lui Osman se afla colonelul român Mihai Cerchez, comandantul diviziei a II-a infanterie, așa încât acesta a fost cel care a primit mesajul de capitulare al lui Osman. Înspre căsuța unde se afla comandantul turc, au pornit grabnic și generalii ruși Strukovși Ganețki care, în numele Țarului, i-au cerut capitularea necondiționată și totodată sabia. Concomitent cu Osman – mușirul – au fost luați prizonieri alți 10 generali turci, 2.138 de ofițeri, 43.200 de soldați, precum și 77 de tunuri.

A fost cel mai mare dezastru militar al turcilor. Osman Pașa, împreună cu cei 10 generali prizonieri, au fost duși sub escortă pentru a fi prezentați țarului Alexandru al II-lea și domnitorului Carol de către căpitanul român George Zosima, comandantul escadronului 4 din Regimentul 3 călărași.

Prezentarea ilustrilor prizonieri s-a făcut în ziua de 29 noiembrie în Plevna, locul de unde timp de cinci luni s-a împrăștiat atâta moarte asupra rușilor și românilor. În timpul asediului, a fost cucerită de către români la 7 noiembrie și Cetatea Rahova, unde au căzut majorii Dimitrie Giurescu și Constantin Ene, – marele duce Nicolae afirmând că „izbânda de la Rahova aparține întregă armatei

române”.

Odată cu căderea Plevnei, războiul era virtual încheiat, armata rusă ajungând la începutul lunii ianuarie până în apropiere de Adrianopol, constrângând astfel pe sultan la încheierea păcii, timp în care românii au eliberat Vidinul și alte localități din vestul Bulgariei.

Prin tratatele de pace de la San Stefano (19 februarie/3 martie 1878), și Berlin (1/13 iulie), independența proclamată de guvernul și poporul român de la 9 mai 1877 a fost recunoscută, ca o consecință a participării eroice la război, și de marile puteri.

Victoriile de la Grivița, Rahova, Plevna, Vidin, ca și victoriile mai vechi de la Posada, Rovine, Podul Înalt, Feldioara, Călugăreni, Șelimbăr, mai târziu cele de la Mărăști, Mărășești, Oituz, iar în timpul războiului antifascist, victoriile câștigate pe câmpiile Transilvaniei, Ungariei și Cehoslovaciei, constituie dovezile implacabile ale patriotismului poporului român, ale vitejiei, ale eroismului legendar al tuturor fiilor săi, ale puterii de sacrificiu, ale apărării neșovăitoare a tuturor drepturilor sale, a unității și independenței sale, și totodată, – în fața viitorului – tot atâtea legăminte de a fi și mâine ceea ce a fost ieri, ceea ce este astăzi – un popor strâns unit.

România liberă, nr. 10293, 28 noiembrie 1977, p. 2

Un moment cu ample rezonanțe în istoria patriei

Se împlinesc astăzi 59 de ani de când, delegații aleși ai poporului român s-au întâlnit la Alba Iulia și, în prezența a peste 100.000 de oameni veniți din toate colțurile pământului românesc, au hotărât unirea pentru totdeauna a ținuturilor de peste munți cu patria mamă – România. De atunci, ziua de 1 Decembrie s-a înscris în mintea și în conștiința noastră cu litere de aur, ca un moment de răscruce în procesul de devenire a națiunii, de împlinire a secularelor sale năzuințe de libertate, unitate și suveranitate. [...]

După veacuri de suferințe și necurmăte lupte, toate popoarele care trăiseră sub oprimarea habsburgilor, și-au luat destinul în propriile lor mâini, croindu-și o viață nouă, optând pentru noi confruntări cu istoria, cu spiritul lor de creație. Pentru noi, pentru români, Marea Unire – cum a fost numit actul de la Alba Iulia și cum s-a fixat în memoria noastră – însemna triumful luptei purtate de Mihai Viteazul, triumful ideilor ce fertilizează scrierile marilor cronicari și istorici, începând de la Grigore Ureche, primul care afirmase că noi „de la Râm ne tragem”, și până la A.D. Xenopol autorul „Istoriei românilor din Dacia Traiană”, creațiile atâtor poeți, de la Dosoftei și până la Alecsandri, Eminescu, Coșbuc, Goga, opera marilor

luptători revoluționari de la 1848 – N. Bălcescu, M. Kogălniceanu, Simion Bărnuțiu – gândirea tuturor fiilor patriei. A rămas ca un memento peste veacuri afirmația stolnicului Constantin Cantacuzino că „românii toți dintr-o fântână au izvorât și cură”, locul lor fiind, astfel, într-un singur stat.

Vasile Alecsandri prin „Deșteptarea României”, Al. Russo prin „Cântarea României”, Andrei Mureșanu, prin „Deșteaptă-te, române!”, au dat cea mai înaltă expresie simțămintelor noastre patriotice, aspirației naționale, dreptului unui popor la viață, unire și independență. Întregul program național al Revoluției din 1848 a românilor din Transilvania, s-a exprimat prin lapidarele cuvinte rostite de miile de țărani adunați la 3/15 mai pe Câmpia Libertății: „Noi vrem să ne unim cu Țara!” La 1884, din aceeași Transilvanie, care dăduse istoriei românilor pe Horea, Cloșca și Crișan, pe Avram Iancu, pornea la drum, făurit de Ioan Slavici, o altă lozincă destinată exprimării categorice a sentimentului unității naționale: Soarele pentru toți românii de la București răsare.

În 1894, în timpul marelui proces de la Cluj al Memorandumului națiunii române, doctorul Ioan Rațiu, exponentul mișcării politice românești, afirma în fața judecătorilor chemați să condamne pe reprezentanții celor trei milioane și jumătate de români, că „drepturile unui popor nu se discută, ci se afirmă”.

La începutul secolului al XX-lea, prin lirica patriotică a lui Octavian Goga, se anunța în cele patru puncte cardinale că noi, românii, „avem un vis neîmplinit” și că suntem „un neam ce-așteaptă de mult o dreaptă sărbătoare”. Sărbătoarea independenței, sărbătoarea unirii!

La declanșarea primei conflagrații mondiale, o bună parte din oamenii politici, din scriitorii, publiciștii și profesorii transilvăneni s-au refugiat în vechea țară pentru a organiza de aici lupta pentru eliberarea Transilvaniei, în fruntea lor se aflau V. Lucaciu, vechiul memorandist, și Octavian Goga, poetul „pătimirii noastre”. Alături de N. Iorga, Take Ionescu, Nicolae Filipescu, Nicolae Titulescu, ei au făcut să răsunе puternic conștiința națională care, la 15/23 august 1916, a determinat guvernul român să declare război Austro-Ungariei, cu singurul scop al eliberării fraților opriți. Ostașii transilvăneni din armata austro-ungară, aflați prizonieri în Rusia, Italia și Franța, s-au grăbit și ei să se constituie în unități de voluntari și să ceară să lupte pentru dezrobirea celor de acasă.

La 13/26 aprilie 1917, corpul voluntarilor români, constituit la Darnița în Rusia, arăta printr-o declarație că intră în luptă „pentru a uni tot poporul, tot teritoriul românesc din monarhia Austro-Ungară în una și nedespărțită Românie liberă și independentă”.

În vara anului 1917 au luptat, astfel, în tranșeele de la Mărăști, Mărășești, Oituz, sub cuvântul de ordine lansat de Eremia Grigorescu „pe aici nu se trece”, români din toate ținuturile. Lupta pentru Unire se pecetlui a prin sângele tuturor.

După Revoluția din Octombrie și după înfrângerea militară a Germaniei și a Austro-Ungariei, evenimentele se precipită. La 18 octombrie 1918, deputatul Alexandru Vaida-Voevod anunța în Parlamentul din Budapesta că poporul român

înțelege să dispună de acum înainte singur de soarta sa, nimeni nemaifiind îndreptățit să-l reprezinte sau să vorbească în numele său, națiunea română reclamându-și deplină libertate națională.

Robia seculară se denunțase; îndată după aceea s-a constituit Consiliul Național Român, alcătuit în proporție egală din reprezentanți ai vechiului Partid Național Român și ai Partidului Socialist Democrat, care la 7/20 noiembrie, a lansat istoricul apel pentru convocarea adunării de la Alba Iulia – locul amintirii mărețe a Unirii săvârșite de Mihai Viteazul în 1600 locul sfințit prin martiriul lui Horea – ce avea să ia hotărârile ce se așteptau de către toți românii. Poziția Consiliului Național Român, transformat apoi în „Marele sfat al națiunii române” și prin el a însuși poporului român, fusese anunțată încă de la 18 noiembrie printr-un manifest adresat tuturor popoarelor lumii – manifest prin care se afirma că „oricum ar decide puterile lumii națiunea română voiește a pieri mai bine decât a suferi mai departe sclavia și atârnarea”.

„Istoria ne cheamă la fapte” – se afirma în textul convocării adunării naționale. La adunarea ținută în vechia cetate a Bălgradului au participat 1.218 delegați oficiali, reprezentând toate județele din Transilvania, toate orașele și toate satele, toate reuniunile de muncitori, meșteșugari, de femei, toate asociațiile de studenți și tineret, cu un cuvânt toate elementele constitutive ale națiunii. Alături de delegații oficiali, a căror adunare a fost prezidată de bătrânul memorandist Gheorghe Pop de Băsești, au alergat spre Alba Iulia – ca și la 1848 spre Blaj – zeci de mii de muncitori și țărani, numărul celor adunați acolo sub semnul dragostei de țară depășind 100 000.

Propunerea de unire a făcut-o învățatul profesor și marele orator Vasile Goldiș de la Arad care, reluând firul istoric al celor afirmate la 1848 pe Câmpia Libertății, a declarat în aplauzele și în uralele nesfârșite ale adunării, că „libertatea acestei națiuni înseamnă unirea ei cu Țara Românească”.

Cuvântul lui Goldiș a fost repetat apoi de zeci de vorbitori de la cele 14 tribune ridicate în fața poporului pe platoul lui Horea.

Concomitent cu unirea tuturor celor de o limbă, o simțire și o cugetare, adunarea a votat „rezoluțiile” pe baza cărora urma să se organizeze viitoarea Românie: deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare, înfăptuirea unui regim democratic, o reformă agrară radicală, drepturile cuvenite muncitorimii, eliminarea războiului ca mijloc pentru rezolvarea raporturilor internaționale.

Prin tratatul de la Trianon, semnat la 4 iunie 1920, puterile aliate au recunoscut și ele hotărârile luate de poporul român, independența și unitatea acestuia devenind astfel una din marile cuceriri ale timpului. [...]

România liberă, nr. 10296, 1 decembrie 1977, p. 1, 5

Unirea cea mare. Scriitorii români în lupta pentru realizarea unității naționale

În prefața „Istoriei literaturii române moderne” publicate la Cluj în anul 1923, învățatul și cumpătatul istoric literar Gheorghe Bogdan-Duică afirma că literatura română este „cea mai mare energie românească modernă... Ea – preciza Duică – a născut și a generalizat sufletul care a învins”.

E vorba de sufletul românesc care, biruind armele și împotririile diplomatice, a învins la 1848 și la 1859, și a învins apoi în 1877 și la 1 decembrie 1918, când, prin hotărârea de la Alba Iulia, s-a realizat cea mai înaltă dintre aspirațiile poporului român: desăvârșirea unității sale naționale.

Crainici și stegari ai Revoluției de la 1848, ai Unirii Principatelor, și ai Războiului de independență, scriitorii români, de pe ambele versante ale Carpaților, poeți, nuveliști, romancieri, dramaturgi, critici și istorici literari, au fost cu tot atâta entuziasm precursori, mesageri și eroi ai luptei pentru frângerea cătușelor Transilvaniei, ale Bucovinei, și ale altor provincii, eroi ai triumfului de la Alba Iulia, ai așezării României în dreptele ei hotare.

A tout seigneur tout honneur. O asemenea evocare nu poate începe decât cu Octavian Goga, „poeta vates”, în a cărei poezie s-a întruchipat cea mai puternică strigare de revoltă împotriva lanțurilor seculare ale Transilvaniei. Odată cu apariția primului său volum de „Poezii” (1905), s-a inaugurat o eră nouă în poezia românească, iar spiritul patriotic a fost puternic atins de fulgerul care-i va lumina calea spre Alba Iulia. Nimeni până la el n-a zugrăvit în culori mai emoționante tabloul tragic al durerilor Transilvaniei și chinul visului stropit neconținut cu lacrimi. Nimeni nu găsisese accente mai zguduitoare pentru a da glas pământului și oamenilor robiți, decât cele relevate în poezia „Noi”:

*La noi sunt codri verzi de brad
Și câmpuri de mătăasă;
La noi atâția fluturi sunt
Și atâta jale-n casă.*

.....
*La noi de jale povestesc
A codrilor desigur,
Și jale duce Mureșul,
Și duc tustrele Crișuri.*

Acest deznădăduit tablou nu reprezenta numai o realitate istorică, ci constituia însăși sursa de inspirație impetuoasă a poetului, care nu și-a putut dori un alt destin literar decât acela de a fi purtătorul de cuvânt al milioanelor de împilați. În „Rugăciunea” din fruntea volumului, Goga implora pe Stăpânul lumii să facă din el nu un cântăreț al inimii sale, ci un rapsod homeric al luptei pentru libertate, un răzbunător al suferințelor poporului:

*Alungă patimile mele,
Pe veci strigarea lor o frânge
Și de durerea altor inimi,
Învață-mă pe mine a plânge.
Nu rostul meu, de-a pururi pradă
Ursitei maștere și rele,
Ci jalea unei lumi, părinte,
Să plângă-n lacrimile mele.*

Deși în volumele următoare – „Ne cheamă pământul” (1909) și „Din umbra zidurilor” (1913) – Goga avea să-și lărgască spațiul inspirației, totuși principalele sale realizări, „Cosașul”, „De mult”, „Graiul Pânii”, „Voi veniți cu mine”, „Carmen laboris”, ca și „Plugarii”, „Oltul” și „Clăcașii” din primul volum, vor rămâne strâns legate de marile idealuri sociale și naționale ale celor pentru care își înstrunase harpa.

Octavian Goga n-a fost însă numai „principele poezilor vremii sale”, cum îl numea un exeget entuziast, ci totodată și un fecund animator literar. Revista „Luceafărul” de la Sibiu, înființată în 1902 din inițiativa lui Aurel P. Bănuț și ajunsă apoi sub conducerea sa și a lui O.C. Tăslăuanu, a fost în mod permanent, ca și înaintașele sale „Foaia pentru minte, inimă și literatură” de la Brașov și „Familia” de la Oradea, una din vetrele de întâlnire a scriitorilor români de pe ambele versante ale Carpaților.

În anii din preajma Primului Război Mondial, la „Luceafărul”, pe lângă scriitorii, publiciștii și istoricii transilvăneni, Octavian Goga, Ion Agârbiceanu, Alexandru Ciura, Zaharia Bârsan, Maria Cunțan, O.C. Tăslăuanu, Ioan Lupaș, Sextil Pușcariu, Silviu Dragomir, colaborau și principalii purtători de condei din țara liberă: Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, Mihail Sadoveanu, E. Lovinescu, Emil Gârleanu, D. Anghel, Cincinat Pavelescu, Victor Eftimiu, C. Sandu-Aldea, Corneliu Moldovan, Elena Farago, I.A. Bassarabescu, D. Nanu și alții.

La „Luceafărul” își trimiteau o parte din contribuțiile lor și scriitorii transilvăneni pe care loviturile guvernului de la Budapesta îi făcuseră să se refugieze la București: Șt. O. Iosif, Ion Gorun, Ilarie Chendi, Gh. Bogdan-Duică, Liviu Rebreanu. „Dacă e vorba – scria Bogdan-Duică în 1907 – să creăm împreună o unitate culturală, aici (în țara liberă n.n.) nu ne putem dezinteresa de nimic ce se petrece acolo (în Transilvania, n.n.) și acolo de nimic ce se petrece aici.”

O acțiune similară desfășurau în același timp și marile publicații „Convorbiri literare”, „Sămănătorul”, „Junimea Literară”, „Ramuri”, „Viața românească”, „Viața literară”, „Cumpăna”, „Noua revistă română”, printre ai căror colaboratori se aflau scriitori din toate provinciile românești.

Goga, depășindu-și înaintașii, n-a rămas însă numai la aceste colaborări, ci a îndemnat pe confracții săi din țara liberă ca, pășind pe urmele lui N. Bălcescu și ale lui Eminescu, să ia contact direct cu locurile și oamenii Transilvaniei, pentru ca astfel să poată cunoaște în mod nemijlocit „durerea unui neam ce așteaptă de mult o dreaptă sărbătoare”. Din inițiativa sa și a lui O.C. Tăslăuanu s-au organizat în anul 1911 primele șezători literare în Transilvania la care – ca și la șezătorile organizate în anul precedent în Bucovina – au participat scriitori români de pretutindeni, colaboratori însuflețiți ai ziarului „Tribuna” de la Arad.

Prima șezătoare s-a ținut la Sibiu în ziua de 5 martie, iar a doua la Arad, în 16 mai. La șezătoarea de la Sibiu, pe lângă scriitorii locali, Octavian Goga, Ion Agârbiceanu și Maria Cunțan, au luat parte Emil Gârleanu, care în acel moment avea și calitatea de președinte al Societății Scriitorilor Români de la București, Cincinat Pavelescu, Caton Theodorian, Corneliu Moldovan, Victor Eftimiu, A. Mândru, precum și artista Maria Filotti. La șezătoarea de la Arad, celor menționați li s-au adăugat și Al. T. Stamatiad, A. de Herz și D. Nanu.

Ambele șezători au constituit incontestabile evenimente literare și politice, prezența scriitorilor de peste munți fiind considerată ca o anticipare a Unirii ce se apropia cu pași repezi. Comentând șezătorile inaugurate la Sibiu și cerând continuarea lor, ziarul „Unirea” de la Blaj afirma, la 11 martie, că ele reprezintă „un pas mai mult spre unitatea culturală și întărirea conștiinței naționale” a poporului român. Impresiile de neuitat cu care scriitorii transcarpatini s-au întors la București au fost povestite de Emil Gârleanu în două entuziaste foiletoane cuprinse în volumul „Priveliști din țară” (p. 173 – 182).

Un fericit prilej de întâlnire pe pământul Transilvaniei a scriitorilor români de pretutindeni l-au oferit serbările de la Blaj din anul 1911, organizate pentru sărbătorirea a cincizeci de ani de la înființarea „Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului român”. La aceste serbări, alături de cei peste 30.000 țărani din toate unghiurile Transilvaniei, și alături de președintele Andrei Bârseanu, de învățați ca N. Iorga, I. Bianu, Simion Mehedinți și de aviatorul Aurel Vlaicu, au participat și scriitorii I.L. Caragiale, George Coșbuc, Octavian Goga, Șt. O. Iosif, Ion Agârbiceanu, Alexandru Ciura, Victor Eftimiu și alții, dând astfel o puternică expresie legăturilor spirituale între toți românii. După întoarcerea sa la București, N. Iorga a publicat o broșură intitulată „Însemnătatea politică, culturală și literară a serbărilor de la Blaj”, afirmând că, în ansamblul ei, „cultura românească e una”.

*

Strânsele și permanentele legături dintre scriitorii români transilvăneni, bucovineni și cei transcarpatini, ale căror începuturi se contopesc cu înseși

începuturile literaturii române, au făcut ca, în momentul declanșării Războiului din 1914, cea mai aleasă și mai influentă parte a acestor scriitori să-și unească forțele și să înceapă o luptă comună spre a determina România să intre în războiul pentru întregirea neamului.

Și în această perioadă, principalul reprezentant al literaturii patriotice a fost Octavian Goga, care, refugiat la București, va da, ca și d'Anunzio în Italia, semnalul noii lupte literare. În jurul său se vor aduna și ceilalți scriitori și publiciști transilvăneni, bănățeni și bucovineni refugiați – Octavian C. Tăslăuanu, Zaharia Bârsan, I.U. Soricu, Maria Cunțan, Ghiță Popp, Onisifor Ghibu, Constantin Bucșan, Avram Imbroane, Cassian R. Munteanu, mai apoi și Ion Agârbiceanu, George Rotică, George Tofan, Ion Grămadă, bucovineni – precum și numeroși scriitori din vechea țară, care s-au grăbit să se înroleze sub steagurile luptei pentru libertate și unire.

Una din primele reviste literare bucureștene – „Luceafărul” de la Sibiu fiind suspendat – care s-a transformat într-un puternic organ de luptă patriotică a fost „Flacăra”, care, timp de doi ani va milita cu energie pentru marea cauză românească. Spre a-și marca atitudinea, la 6 septembrie 1914, „Flacăra” a consacrat un număr evocării lui Mihai Viteazul și Avram Iancu, intitulându-l demonstrativ „Pentru Ardeal”. La acest număr și-a dat contribuția Octavian Goga cu poezia „Poveste”–1914 și cu articolul „Morți fără țință”, în care înfățișa marea durere a ostașilor transilvăneni mobilizați sub steagurile Austro-Ungariei, George Coșbuc care, în poezia „Morți pentru cine?”, aborda același dureros subiect, Alexandru Vlahuță cu articolul „Scadența minciunilor”, precum și Mircea Dem. Rădulescu, Zaharia Bârsan, Gh. Topârceanu, Oreste, V. Militaru și alții cu poezii.

Luptei scriitorilor din țară li se adăuga contribuția celor de peste hotare care, ca Elena Văcărescu, erau captivați de aceleași idealuri patriotice. În revista franceză „La Revue Hebdomadaire”, Elena Văcărescu publica la începutul anului 1915 poezia *Același ideal*, în care făcea o paralelă între soarta provinciilor Franței, Alsacia și Lorena, robite de germani, și între destinul Ardealului românesc. În seria manifestărilor literare trebuie să menționăm și înflăcăratele discursuri ale lui Barbu Delavrancea (Patria și patriotismul, Războiul și datoria noastră, 1916) și ale lui N. Iorga, adunate mai târziu în volumul „Pentru întregirea neamului”.

Pentru a stimula sentimentele patriotice, publicistul P. Locusteanu, secretarul de redacție al revistei „Flacăra”, a întocmit și o antologie de poezii eroice intitulată „Glasul vitejiei”, în care, pe lângă unele din vechile creații ale lui V. Alecsandri, D. Bolintineanu, M. Eminescu, George Coșbuc, Șt. O. Iosif, O. Goga, au fost incluse și o parte din noile poezii ale lui Mircea Dem. Rădulescu, Victor Eftimiu, I.U. Soricu, Z. Bârsan, G. Tutoveanu, N. Vulovici, A. Toma, V. Militaru, ș.a. „Azi – mărturisirea P. Locusteanu în prefața antologiei – când clipa dreptății ce trebuie să se îndeplinească pare că se apropie din ce în ce mai mult, am crezut că e bine să adunăm într-o formă artistică momentele glorioase din istoria noastră, pentru ca din această entuziastă concentrare de eroism strămoșesc să se inspire

curajul și vitejia celor ce în curând vor fi chemați să dea o nouă și strălucită consacrare a gloriei noastre trecute.”

Volumul care a dat însă cea mai puternică expresie literaturii patriotice din această epocă a fost cel al lui Octavian Goga, intitulat în mod simbolic „Cântece fără țară” (1916). El completa în mod armonios nu numai vechea activitate literară a poetului, ci, în același timp, în cadențe wagneriene, însăși amploarea luptei dezlănțuite. Prin „Cântece fără țară”, datorită – unor poezii ca „Țara mea de suflet”, „Latinitatea strigă din tranșee”, „Pajurei cu două capete”, Goga a atins apogeul dinamismului său poetic, relevându-se ca un lucid vizionar al destinului românesc. Cităm o singură strofă din poezia „Latinitatea strigă din tranșee”:

*Veniți români! Porniți-vă spre munte!
V-arată drumul morții din morminte.
Să nu uitați a veacurilor carte,
Veniți, veniți!... Căci adevăr zic vouă:
Ori vă mutați hotarul mai departe,
Ori veți muri cu trupul frânt în două!*

După intrarea României în război, versurile poetilor au însoțit pe ostașii români pe drumul eroismului și al sacrificiului, făcând să reînvie vechile accente ale poeziei lui V. Alecsandri din „Ostașii noștri” și ale lui G. Coșbuc din „Cântece de vitejie”.

*

La „Gazeta ostașilor”, care s-a înființat concomitent cu trecerea armatei române peste Carpați, întâlnim astfel colaborarea lui N. Iorga, George Coșbuc, M. Sadoveanu, Ion Minulescu, precum și a lui Octavian Goga, Ion Agârbiceanu, Onisifor Ghibu ș.a.

Scrisul angajat al acestor scriitori reflecta adâncă durere a țării cوتropite de armatele Puterilor dușmane, eroismul ostașilor de la Mărăști, Mărășești, Oituz, precum și speranța nebiruită în victoria finală. În timpul luptelor din vara anului 1917, toți scriitorii menționați, în frunte cu N. Iorga, Al. Vlahuță și George Enescu au vizitat adeseori și linia frontului, pentru a da scrisului lor valoarea informației autentice și a realismului veridic.

Dezastruoasa pace de la București (7 mai 1918), prin care ni se răpea Dobrogea și toată linia și trecătorile munților de la Vârciorova și până la Câmpulung, a fost înfierată de G. Coșbuc prin poezia „Vulturul”, scrisă cu puțin timp înaintea stingerii sale, de O. Goga prin „Ceahlăul” și, pe lângă atâția alții, de tânărul poet Demostene Botez prin placheta „Munții” (1918) care avea să-l consacre ca poet. În sfârșit, în toamna anului 1918, cerul se înseninează. Jugul habsburgic se prăbușește. Popoarele din Austro-Ungaria – cehii, slovaci, polonezii, rutenii, croații, slovenii, bosniacii – își proclamă independența și unirea

cu frații liberi. Renaște Polonia, se constituie Cehoslovacia și Iugoslavia, se unesc, prin hotărârea poporului, Bucovina și Transilvania cu România. Hotărârea unirii Transilvaniei s-a luat, precum se știe, prin marea adunare de la Alba Iulia, orașul triumfului lui Mihai de la 1599 și al supliciului lui Horea, Cloșca și Crișan, din 1785.

Harpele poeților se înstrună din nou pentru mobilizarea mulțimilor ce aveau să proclame izbânda visului secular, și pentru apoteozarea actului istoric înfăptuit.

Din numeroasele cântări de acest gen, menționăm îndeosebi poezia lui Valeriu Bora *La Alba Iulia* și a lui I.U. Soricu *Crai nou*, precum și cele-trei mari evocări istorice ale lui Emil Isac („Clujul”), Zaharia Bârsan, („Poemul unirii”) și Andrei Bârseanu („Grăiește marea”), aceasta din urmă fiind citită de autor în ședința solemnă consacrată de Academia Română desăvârșirii unității politice a statului român.

Bătrânul Petre Dulfu, cunoscut pentru versurile sale patriotice încă din perioada procesului Memorandului, își mărturisea bucuria printr-un volum intitulat semnificativ „Visuri împlinite” (1919).

Scriitorii români, așa cum arătam la începutul acestei sumare evocări, au fost astfel nu numai precursorii luptei pentru unirea tuturor românilor, ci, în același timp, luptători cu arma în mână, eroi, iar după realizarea ei, rapsozii entuziaști ai biruinței.

Almanahul literar, 1978, p. 9–12.

24 Ianuarie 1859.

Unirea – act de voință și de demnitate al întregii națiuni române

Gongul istoriei bate din nou pentru a ne aminti încă o dată ora fericită a dublei alegeri a lui Alexandru Ioan Cuza, și prin ea a realizării Unirii Principatelor – unire prin care, prin noi înșine, s-au pus bazele statului român unitar.

Rezultat al voinței maselor populare și al luptei eroice, pe plan intern și extern, a unei strălucite pleiade de oameni politici, scriitori și diplomați – și ne vom aminti întotdeauna cu admirație și recunoștință de contribuția adusă la preconizarea și înfăptuirea acestui act de un Nicolae Bălcescu, crainicul dispărut înainte de înfăptuirea sa, de un Mihail Kogălniceanu și Ion C. Brătianu de un Vasile Alecsandri, Costache Negri și C.A. Rosetti, de un Dimitrie Bolintineanu și Cezar Bolliac.

Unirea Principatelor reprezintă biruința unui principiu național-democratic, a unei noi optici și noi perspective cu privire la viitorul poporului și al statului

român.

Mai presus de toate, Unirea a relevat solidaritatea întregului popor român, a conștiinței înalte a națiunii române. „Unirea – declara M. Kogălniceanu într-un discurs din anul 1863 răspunzând unor politicieni ambițioși – eu nu recunosc nimănui dreptul să spună că Unirea e actul său individual, proprietatea sa exclusivă. *Unirea e actul energic al întregii națiuni române*, e marea noastră conquistă (cucerire) și d-aceea nici chiar domnitorului, dar încă unui singur particular, eu nu-i recunosc și nici nu-i voi da vreodată dreptul de a zice că el a făcut Unirea. *Unirea națiunea a făcut-o.*”

Am după an spiritul Unirii, care urmărea, totodată, înfăptuirea programului revoluționar de la 1848, s-a concretizat în realizări din ce în ce mai elocvente. Chiar din primul an al urcării pe tron Domnul Unirii anunța că guvernul său își va da „toată silința pentru ca *Instrucțiunea publică... să fie pusă la îndemâna tuturor...*” și să corespundă la „adevăratele nevoi ale societății românești”.

Urmărindu-se realizarea acestui program, în 1860 s-a înființat Universitatea din Iași, la 1864 cea din București, în același an înființându-se și o „școală de arte frumoase”, precum și Școala națională de medicină și farmacie din România... și altele. În 1864, prin Legea instrucției publice, s-a introdus totodată, pentru ridicarea nivelului cultural al maselor populare, obligativitatea și gratuitatea învățământului primar, România fiind printre primele state care a legiferat în acest fel școala poporului, deși rezultatele ei practice aveau să se producă abia mai târziu.

Cu aceeași energie s-a legiferat și în ordinea economică și socială. În 1863 s-a realizat legea secularizării averilor mănăstirești, iar în 1864, în urma loviturii de stat de la 2 mai și a plebiscitului popular a fost sancționată legea rurală prin care s-a hotărât că „sătenii clăcași sunt și rămân deplin proprietari pe locurile supuse stăpânirii lor”. Beneficiare ale acestei legi au fost 463.554 de familii de țărani, care au fost împrăștiate pe 1.810.311, 2970 ha. Legea din 1864 n-a rezolvat însă în mod integral problema țăranescă din România, dar ea a creat o nouă etapă în dezvoltarea social-economică a României și a deschis calea spre lichidarea marii proprietăți feudale.

Unirea Principatelor a marcat astfel, după cum se precizează în Programul partidului adoptat de Congresul al XI-lea, „intrarea țării noastre în noua etapă a evoluției ei capitaliste, a ridicat pe o treaptă superioară lupta de eliberare națională, mișcarea revoluționară a maselor muncitoare pentru drepturi și libertăți sociale”.

Impulsul și imperativul puternic dat vieții noastre naționale prin Unirea Principatelor s-a concretizat în 1877 prin proclamarea Independenței, cucerită cu arma în mână pe câmpiile Bulgariei, iar în 1918, în condițiile sfârșitului Primului Război Mondial, prin Unirea tuturor românilor – operă și ea a maselor populare – prin istorica adunare de la Alba Iulia de la 1 decembrie.

Prin actele politice de la 23 August 1944 și 30 decembrie 1947 s-au pus bazele României socialiste care a făcut astfel un nou salt în istorie.

Noua aniversare a marelui act istoric din 1859, actul de naștere al României de astăzi, găsește întreg poporul român, în frunte cu președintele Nicolae

Ceaușescu, care la 26 ianuarie va împlini 60 de ani, angajat cu toată dăruirea energiilor sale în marea operă de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate.

La 24 ianuarie 1978, România e stimată pe întregul glob prin realizările sale, prin lupta ei pentru pace, pentru instaurarea unei noi ordini politice și economice, menită să înlăture pauperitatea și exploatarea popoarelor, și totodată prin contribuția ei din ce în ce mai impunătoare la făurirea unei lumi mai bune și mai drepte prin geniul constructiv al fiilor săi, prin patriotismul lor înfocat.

Munca, nr. 8423, 20 ianuarie 1978, p. 2

Amintirea lui Gheorghe Pop de Băsești

S-a dezvelit, nu demult, în satul Băsești din județul Maramureș, bustul președintelui Adunării de la Alba Iulia, din 1 decembrie 1918, Gheorghe Pop de Băsești, născut pe aceste meleaguri.

I-a fost dat acestui bătrân, fost între anii 1872–1881 deputat în Parlamentul din Budapesta și apoi înțemnițat în închisoarea de la Vác pentru curajul de a fi înaintat – în 1892 – împăratului Francisc Iosif I, împreună cu marii săi tovarăși de luptă, dr. Ioan Rațiu, Vasile Lucaciu și alții, cunoscutul „Memorand” protestatar al poporului român, ca în pragul vârstei de 84 de ani (s-a născut la 1 august 1835) să prezideze adunarea prin care românii din Ardeal, Banat, Crișana, Sătmăr și Maramureș au votat cu o uriașă însuflețire unirea lor pentru vecie cu patria-mamă: România.

Cel pe care contemporanii săi îl numeau, pentru rusticitatea, simplitatea și pentru marea sa bunătate „Bade”, „Badea George”, avea să-și încununeze astfel activitatea politică printr-o adevărată apoteoză națională. Ceea ce au sperat de-a lungul veacurilor Mihai Viteazul, Horea, Cloșca și Crișan, Samuil Micu, Gheorghe Șincai și Petru Maior, Nicolae Bălcescu și Avram Iancu, Simion Bărnuțiu, George Barițiu și Ioan Rațiu, Vasile Alecsandri, Andrei Mureșanu și George Coșbuc, s-a împlinit, prin eroismul și solidaritatea întregului popor român, sub președinția lui George Pop de Băsești, la 1 decembrie 1918, în vechea cetate a triumfului neuitat al lui Mihai Viteazul și a muceniciei tragice a lui Horea.

Prestigiul său patriotic era dintre cele mai înalte. În 1877 sprijinise din răzputeri Războiul de independență al României. M. Kogălniceanu, George Barițiu și alți fruntași ai generației sale l-au cinstit cu prietenia lor. În 1907, la împlinirea vârstei de 72 de ani, a fost vizitat în satul său natal de o delegație de patrioți de la

București, în frunte cu Nicolae Filipescu, care i-au adus felicitările și omagiul românilor de pretutindeni, în același an a dăruit Crucii Roșii din București o importantă sumă pentru ajutorarea țăranilor căzuți victime ale crâncenei represiuni, în calitate de conducător, după moartea lui Ioan Rațiu, al Partidului Național al Românilor din Transilvania, de promotor al aspirațiilor patriotice românești și de generos mecenat pentru atâtea inițiative și acțiuni culturale ale – poporului său, organizatorii i-au oferit onoarea, pe deplin meritată, de a prezida Mărita Adunare Națională, chemată să pună capăt unei robii seculare și să deschidă zorile veacului libertății și unității tuturor românilor și, totodată, a dreptății sociale pentru toți fiii patriei.

Primele cuvinte care au răsunat în fața istoricei adunări, îndată după constituirea ei, au fost rostite de Gheorghe Pop de Băsești: „Vrem – a declarat bătrânul octogenar, care a intrat în sală sprijinit de brațele vâjnoase a doi dintre luptătorii mai tineri – să zdrobim lanțurile robiei noastre sufletești prin realizarea marelui vis al lui Mihai Viteazul: Unirea tuturor celor de o limbă și de o lege într-un singur și nedespărțit stat românesc.”

Sfârșitul discursului de deschidere a adunării a fost un vibrant și profund apel la solidaritatea tuturor celor prezenți: „lăsați-vă pătrunși, fraților, de fiorii sfinți ai acestui strălucit praznic național și în cea mai deplină și frățească armonie să clădim temeliiile fericirii noastre viitoare”.

După discursul său a urmat apoi cel al profesorului Vasile Goldiș de la Arad, care, în aplauzele torențiale ale adunării, a propus votarea Unirii și a dat apoi citire proiectului de rezoluție al adunării cu privire la caracterul istoric al unirii și la reformele sociale și naționale prin care urma să se realizeze o Românie nouă, care să acorde drepturi egale tuturor fiilor ei.

Unirea, la care aspirase o viață întreagă, a văzut-o astfel pe deplin constituită, dar nu s-a putut bucura și de urmările ei fericite, fiindcă însuflețitul și dârzul bătrân, exemplu elocvent de demnitate și patriotism, a murit pe neașteptate, la 23 februarie 1919. Trupul său a fost înmormântat la Băsești, sub flamura tricolorului românesc.

Cu el a dispărut una din cele mai prestigioase figuri patriotice ale timpului – un ctitor de țară.

„A fost – cum spunea N. Iorga – bătrânul nației”.

Tribuna României, nr. 126, 1 februarie 1978, p.4

Răspuns istoricului Endre Haraszti

(„Origin of the Rumanians, Vlach Origin, Migration and Infiltration to Transylvania, Toronto, Canada, 1977”)

A apărut recent la Toronto, în Canada, o nouă carte despre istoria poporului român, scrisă de istoricul maghiar Endre Haraszti. D-sa și-a mai dovedit „cunoștințele” și „obiectivitatea” de istoric și în urmă cu câțiva ani prin acea faimoasă Istorie etnică a Transilvaniei (The Ethnic History of Transylvania), în care datele statistice ale populației acestei străvechi țări românești au fost în așa fel potrivite încât să dea cititorului impresia că balanța etnică a acestei populații, privită printr-o prismă piezișă, ar putea înclina în favoarea unor minorități. Cartea, prin falsul ei spirit științific și prin enormitățile conținutului, a apărut și a dispărut fără să lase nici o urmă în atenția cercetătorilor problemei.

Prin noua sa carte, d. Haraszti încearcă nici mai mult nici mai puțin decât să distrugă în 76 pagini întreaga istorie a poporului român, îndeosebi originea și faza începuturilor sale statale, arătându-l a nu fi decât o adunătură de păstori formată în dreapta Dunării de unde apoi, în secolul XII și al XIII-lea, s-ar fi „infiltrat” în Cumania (Țara Românească de astăzi) și în regatul ungar (în părțile Făgărașului din nordul Carpaților, în Țara Bârsei – Terra Blacorum – și în Banatul Severinului). Teza d-sale fundamentală, ca și a altor istorici maghiari mai vechi sau mai noi, este că la venirea ungurilor în secolul al X-lea și la așezarea lor în șesul Panoniei (teritoriul dintre Dunăre și Tisa) de unde au pornit apoi să invadeze Transilvania, n-ar fi întâlnit aici decât o țară a nimănui, vag populată de unele rămășițe slave, maghiarii fiind astfel cei dintâi care au populat-o și civilizat-o. Trebuie spus că popoarele migratoare, la sosirea lor pe teritoriul României, au găsit o civilizație superioară celei pe care o aduceau în goana cailor. Aceste elemente au fost asimilate de poporul român care, ca totdeauna, îngăduitor, le-a înlesnit munca și au putut astfel să-și aducă contribuția la civilizația de pe aceste pământuri. Românii, afirmă atât dl. Haraszti, cât și alți confrăți al d-sale, ar fi venit cu mult mai târziu beneficiind de bunăvoința regilor Ungariei.

Toate acestea dl. Haraszti le susține invocând autoritatea a 20 de istorici maghiari – A. Alföldi, Eugen Cholnoky, Louis Elekes, Hóman Bálint, Szász Zsombor, Teleki Paul, Gyula Zathureczky ș.a. – dar, în același timp citând abia doi autori români, N. Iorga și Matila Ghica.

Scrierile celor mai mulți autori maghiari citați datează însă din anii 1936–1940 – a contelui Teleki chiar din 1923 – când guvernele maghiare făceau eforturi disperate pentru a obține sprijinul lui Hitler și al lui Mussolini în acțiunea de

cotropire a Transilvaniei – lucru pe care l-au și obținut la 30 august 1940 prin Diktatul de la Viena – scrierile menționate având rolul de a „justifica” politica revizionistă și revanșardă maghiară chiar și scrierea citată a lui N. Iorga (*A. History of Rumania. Land, People, Civilization*) datează din 1920, fiind tradusă în englezește în 1925. A lui Matila Ghica e din 1941.

Dl. Haraszti, care scrie în 1977 o istorie a românilor, n-a citit astfel nici una din sintezele istorice românești apărute în ultimii 40 de ani, deși acestea cuprindeau cele mai valoroase scrieri ale lui N. Iorga (*Istoria românilor*, în 10 volume), Const. C. Giurescu (*Istoria românilor*, în 5 volume), marile studii cu privire la originea și dezvoltarea poporului român ale lui Gh. I. Brătianu, Constantin Daicoviciu, Ioan Nestor, ca și cele 4 volume din tratatul de *Istoria României* (1960–1964), operă colectivă a istoricilor români, urmate de cele trei noi sinteze ale istoriei românilor publicate sub redacția lui Miron Constantinescu, C. Daicoviciu, Șt. Pascu (1969), A. Oțetea (1970), Const. C. Giurescu și Dinu C. Giurescu (1971). Primele două din aceste sinteze au fost traduse și în limbile franceză, italiană și engleză.

Orișicine ar dori așadar să se ocupe de istoria românilor și să scrie despre trecutul lor, indiferent cu ce scop, are deci la dispoziție un vast material documentar, care poate răspunde la toate întrebările și care poate informa și lumina pe orice istoric vrednic de acest nume.

Dl. Haraszti, fără să cunoască astfel aproape nimic din istoria românilor, luând ca puncte de plecare nu viața și limba poporului român, ci numai afirmațiile lipsite de orice fundamentare științifică ale unor conaționali ai săi, se angajează astfel să susțină lucruri care n-au convins și nu pot convinge pe nimeni.

Și într-adevăr, cum ar putea convinge pe cineva că viața daco-romană în Dacia de odinioară (România de astăzi) n-ar fi decât o „imaginație romantică” (a Romantic imagination) menită a susține o propagandă politică românească, atunci când și astăzi fosta Dacie, România, e plină de morminte, de urme de cetăți, de inscripții, de numiri topografice și de obiceiuri populare care n-au fost aduse desigur de elemente maghiare, ele constituind moștenirea sigură a daco-romanilor.

Să se uite d. Haraszti la porturile dacilor de pe Columna lui Traian de la Roma, și să le compare apoi cu porturile românilor de astăzi din regiunea Făgărașului, a Sibiului, a Năsăudului, a Munților Apuseni sau a Țării Oașului și Maramureșului, și va vedea fără posibilitate de îndoială că porturile vechilor daci există și astăzi, fiind purtate de 2000 de ani de populația locală care nu și-a schimbat niciodată pământul de origine.

Portului i se adaugă apoi limba, care este cea mai romanică dintre toate limbile romanice, și care a fost recunoscută ca limbă romanică de toți călătorii, misionarii, emisarii și diplomații veniți din Italia, Franța sau Spania, precum și de atâția istorici în frunte cu însuși Papa Pius al II-lea (Enea Silvio Piccolomini), care au auzit-o neconținut de la Dunăre și până la Tisa, de la Târgoviște până la Suceava, – pe unde i-a dus drumul – sau invers, impunându-li-se ca cea mai sigură dovadă a descendenței românilor din daco-romanii de odinioară. Lucrurile sunt

afirmate și de unul din marii demnitari ai statului ungar – Nicolae Olahul – fost mitropolit și regent al Ungariei, care, ca și Iancu de Hunedoara (Ioan Huniade) și ca și Matei Corvinul, era de origine română.

Și totuși, d. Haraszti susține că strămoșii acestor români ar fi părăsit Dacia la sfârșitul secolului al III-lea stabilindu-se în sudul Dunării – unde, sub împăratul Aurelian, ar fi fondat o Dacie Aureliană –, lăsând Dacia lui Decebal și a lui Traian în mâinile popoarelor migratoare – goții, hunii, avarii, slavii, maghiarii – care desigur nu vor fi adus ei în Transilvania graiul predominant latin pe care îl vorbesc astăzi românii.

Pe lângă dovezile arheologiei și ale limbii, continuitatea românilor în Dacia e relevată de către însuși cronicarul maghiar, Anonymus, unul din fondatorii istoriografiei maghiare. În cronică sa scrisă în secolul al XIII-lea, adică tocmai în perioada în care d. Haraszti afirmă că păstorii valahi ar fi pornit din Balcani spre Ungaria, Anonymus afirmă în mod categoric că la pătrunderea maghiarilor în Transilvania, venind dinspre Tisa (secolul al X-lea). au întâlnit în Banat, Crișana și Ardeal trei puternice voievoodate românești, care numai după grele lupte au putut fi constrânse în anumite condiții la supunere.

Cronicarul maghiar citează atât numele voievozilor români Menumorut, Glad și Gelu, după cum citează și unele căpetenii maghiare ca Tuhutum, care figurează cu acest nume și în complexul monumentului maghiar de la Budapesta – *Mileniul*. E clar și logic, că dacă a existat Tunutum, citat de Anonymus, au existat și voievozii români citați de același cronicar.

În decursul istoriei, pe meleagurile noastre n-au venit numai maghiari, ci și țigani, secui, sași, sârbi, evrei care au trăit și au muncit laolaltă cu poporul român, legându-și destinul de pământul poporului nostru. Nu mai trebuie amintit că în trecut interesul unor guverne era de a face o politică de dezbinare între poporul nostru, tolerant și răbdător, și minoritățile naționale, politică care se ducea pentru a putea să-i exploateze pe toți – și pe români și pe cei de alte naționalități. Credem că nu este străin domnului Endre Haraszti faptul că de la instaurarea puterii socialiste, naționalitățile conlocuitoare s-au bucurat de toate drepturile – ridicându-se școli în care se învăța în limbile naționalităților conlocuitoare, precum și facultăți, instituții de cultură, teatre, o presă cu foarte multe publicații politice, științifice, culturale, edituri în care se publică cărți în limba maghiară și a celorlalte naționalități. Am mai aminti formațiile culturale și artistice care există în toate localitățile în care se află naționalități care au o vie activitate la sate și orașe. Nu trebuie uitat că nici în ceea ce privește situația religioasă a naționalităților, statul nostru n-a dovedit vreun fel de intoleranță, dimpotrivă, credincioșii își au bisericile și preoții lor, totodată reparându-se numeroase locașuri de cultură și artă de această natură ș.a.m.d.

Desigur că această politică democratică a guvernului nostru nu convine unora dintre cei care au emigrat din Ungaria și trăiesc pe alte țărâni pentru a duce campanii de dezinformare atât de dăunătoare și românilor și maghiarilor, campanii care amintesc de epoca horthystă. Am mai reaminti domnului Haraszti că poporul român ca și maghiarii nu pot uita atrocitățile fasciștilor horthyști care au crotopit Transilvania de nord, după Diktatul de la Viena, deportând sute de mii de

oameni, schingiindu-i și omorându-i, victime în rândul cărora se numără chiar maghiari. Istoria ne învață că trebuie să ducem o politică de apropiere, de prietenie și pace între popoarele noastre și nu una de suspiciune și vrăjmășie care n-ar fi în folosul nimănui.

Deocamdată – baza cărții d-lui Haraszti fiind aceasta – ne oprim aici, constatând cu regret că anumiți istorici maghiari din emigrație întrețin o atmosferă dubioasă și ostilă în jurul poporului și teritoriului legitim al românilor recunoscut ca atare de toate marile puteri (S.U.A., Anglia, Franța, Italia, Japonia, U.R.S.S.) prin tratatele de pace de la Trianon (1920) și Paris (1947).

Săptămâna, nr. 376, 17 februarie 1978, p. 1

Gheorghe Pop de Băsești

Gongul amintirilor va răsună adeseori în anotimpurile următoare.

Ne vom aminti cu zvâcnet în suflet de Burebista și Decebal, de cei 130 de ani de la Revoluția din 1848, de Kogălniceanu și Bălcescu, de Simion Bărnuțiu și Avram Iancu, de 60 de ani de la moartea sub cerul primăverii îndoliate a lui George Coșbuc și Barbu Delavrancea, de cei 150 de ani depănați de la nașterea omului de oțel care a fost dr. Ioan Rațiu, conducătorul mișcării memorandiste din Transilvania, de cele 6 decenii trecute de la istorica adunare națională de la Alba Iulia, care, prin glasul lui Gheorghe Pop de Băsești, al lui Vasile Goldiș și al altora, a proclamat dezrobirea Transilvaniei și Unirea tuturor românilor. Nu se va putea aminti niciodată de marea adunare prin care s-au încoronat cele mai strălucite năzuințe ale poporului român – năzuințele lui Mihai Viteazul, ale lui M. Eminescu, ale întregului popor român – fără a nu se vorbi cu o înaltă pietate de cel care a fost președintele ei – Gheorghe Pop de Băsești – simbol al biruinței îndelungatei lupte. I-a fost dat acestui bătrân luptător, ca și lui Georges Clemenceau în Franța, ca în pragul vârstei de 84 de ani, după ce fusese timp de 10 ani deputat în Parlamentul din Budapesta (1872–1881) și apoi trecuse prin închisoarea de la Vác pentru curajul de a fi înaintat împăratului Francisc Iosif I, regele apostolic al Ungariei, împreună cu marii săi tovarăși de lupte, dr. Ioan Rațiu și Vasile Lucaci, cunoscutul memorandum protestatar din 1892, să prezideze adunarea prin care s-a pus capăt unui calvar de o mie de ani, iar românii din Ardeal, Banat, Crișana, Sătmar, Țara Oașului și Maramureș s-au unit – din propria lor voință – cu patria mamă: România.

Prestigiul istoric al lui Gheorghe Pop de Băsești, căruia i s-a ridicat recent un monument în satul natal – Băsești, din județul Maramureș, a fost dintre cele mai impunătoare. În 1877 sprijinise din răputeri Războiul de Independență a României

pentru care lansase un călduros apel în părțile Sălajului. M. Kogălniceanu, George Barițiu și alți fruntași ai generației acestora, l-au cinstit cu prietenia lor. În 1907, la împlinirea vârstei de 72 de ani, a fost vizitat în satul său de o delegație de patrioți de la București în frunte cu Nicolae Filipescu, care i-au adus felicitările și omagiul românilor de pretutindeni. În același an a dăruit Crucii Roșii din București o importantă sumă pentru ajutorarea țăranilor căzuți victime ale crâncenei represii. În calitate de conducător, după moartea lui Ioan Rațiu, al Partidului Național al românilor din Transilvania, de martir al aspirațiilor patriotice românești și de generos mecenat pentru atâtea inițiative și acțiuni culturale ale poporului său, organizatorii adunării i-au oferit onoarea pe deplin meritată de a prezida Mărita Adunare Națională chemată să pună capăt unei robii de secole și să deschidă zorile veacului libertății și unității tuturor românilor și totodată al dreptății sociale pentru toți fiii patriei.

Primele cuvinte care au răsunat în fața istoricei adunări, îndată după constituirea ei, au fost rostite de Gheorghe Pop de Băsești: „Vrem – a declarat bătrânul octogenar, care a intrat în sală sprijinit de brațele vâjnoase a doi dintre luptătorii mai tineri – să zdrobim lanțurile robiei noastre sufletești prin realizarea marelui vis al lui Mihai Viteazul: *Unirea tuturor celor de o limbă și de o lege într-un singur și nedespărțit stat românesc.*”

Sfârșitul discursului de deschidere a adunării a fost un vibrant și profund apel la solidaritatea tuturor celor prezenți: „Lăsați-vă pătrunși, fraților, de fiorii sfinți ai acestui strălucit praznic național și în cea mai deplină și frățească armonie să clădim temeliiile fericirii noastre viitoare.”

După discursul lui Badea George a urmat apoi cel al profesorului Vasile Goldiș de la Arad care, în aplauzele unanime și torențiale ale adunării, a propus votarea unirii și a dat apoi citire proiectului de rezoluție al adunării, cu privire la caracterul istoric al unirii și la reformele sociale și naționale prin care urma să se realizeze o Românie nouă care să acorde drepturi egale tuturor fiilor ei.

Unirea, la care aspirase o viață întreagă, a văzut-o astfel pe deplin constituită, dar nu și urmările ei fericite, fiindcă însuflețitul și dârzul bătrân, exemplu elocvent de demnitate și patriotism, a murit pe neașteptate la 25 februarie 1919, osemintele sale fiind înmormântate la Băsești, sub flamura tricolorului român.

Cu el a dispărut una din cele mai prestigioase figuri patriotice ale timpului, un ctitor de țară.

„A fost – cum spunea N. Iorga – bătrânul nației”.

Săptămâna, nr. 379, 10 martie 1978, p. 1

Pașoptiștii și ideea unității naționale

Aniversăm în primăvara aceasta 130 de ani de la istorica mișcare revoluționară de la 1848 din țările române, care s-a integrat în suita amplelor manifestări de înnoire a lumii moderne, declanșate concomitent în toate țările Europei.

Se știe că puternica mișcare pașoptistă din România a cuprins deopotrivă cele trei provincii surori, izbucnind mai întâi în Moldova, apoi în Țara Românească și Transilvania. Revendicările formulate în toate programele elaborate de conducătorii militanți ai vremii s-au remarcat printr-o unitate de aspirații și idei revendicative, determinate de aceleași stări sociale și politice în care se afla poporul român. Mihail Kogălniceanu, principalul animator al mișcărilor pașoptiste din Moldova, mai apoi marele om de stat al Independenței și al României Unite (1877), redactând programul *Dorințele partidei naționale din Moldova* (august, 1948), își exprima credința într-un ideal politico-social de emancipare națională, fiindcă, scria el, „puterea și fericirea unui stat se află în puterea și fericirea mulțimii, adică a nației”.

Una dintre cele mai statornice idei care a călăuzit pe toți militanții români, alături de ideile – propășirii naționale și reformelor sociale, a fost dorința realizării unității și independenței naționale. Cu consecvență, spiritele luminate ale vremii, care luptau pentru făurirea statului român modern, au înscris această idee printre punctele esențiale ale programelor și platformelor revendicative. Astfel, în programul elaborat la Brașov, *Prințiipiile noastre pentru reforma patriei*, de către Vasile Alecsandri, Costache Negri și Alecu Russo, se preconiza în mod imperios „Unirea Moldovei și a Valahiei într-un singur stat românesc neatârnat”. Mihail Kogălniceanu în manifestul său - amintit mai sus – arăta, și el, cu o amplă motivare istorică și politică, invocând aspirațiile politice ale generațiilor precedente, că unirea – care constituia „cheia bolții fără de care s-ar prăbuși tot edificiul național” – a fost „dorită de veacuri de toți românii cei mai însemnați ai amânduror principatelor, unirea pe care, după spiritul timpului, cu armele în mină, au voit să o săvârșească Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, carele și ajunsese a se intitula «Domn al Țării Românești, al Moldovei și al Ardealului»”. Moldoveanul Costache Negri, exilat – după stingerea luptelor – la Paris, mărturisea într-un discurs rostit la sfârșitul anului 1848: „în visurile mele înflorite se arată viitorul României. Suntem milioane de români răzlețiți! Ce ne lipsește ca să ajungem un neam tare? Unirea. Numai unirea!”. Cu aceeași însuflețire patriotică se exprima și Nicolae Bălcescu în studiul său *Mersul revoluției în istoria românilor* (1859), că „unitatea națională fu visarea iubită a voievozilor noștri cei viteji, a tuturor bărbaților noștri cei mari, care

întrupară în sine individualitatea și cutarea poporului spre a o manifesta lumii”.

Câmpia Libertății de la Blaj (3/15 mai), cei 40.000 de oameni veniți din toate părțile Transilvaniei, între care aflau se tribunii Simion Bărnuțiu, Avram Iancu și Ioan Buteanu, ca un ecou al aspirațiilor de mai multe veacuri, au strigat într-un singur glas: „*Noi vrem să ne unim cu Țara!*”

Românii din Transilvania, afirmase pașoptistul George Barițiu, unul dintre cei mai energici ziariști transilvăneni din această perioadă, se simt atrași de românii din Țara Românească și Moldova ca de un „*adevărat magnet*”.

Odată cu dorința de unire, în toate trei provinciile românești se exprimase, cum era și firesc, dorința de independență și de neamestec în afacerile lăuntrice ale poporului român a nici unei mari puteri, de respectare a modului propriu de guvernare și a legislației naționale. Gândirea progresistă românească de la 1848 a relevat, totodată, și adâncul umanism, spiritul de înțelegere față de celelalte naționalități de care era pătruns poporul român în momentul în care își afirma dreptul la viață și la libertate. Iată ce declara Simion Bărnuțiu în discursul de la 2/14 mai prin care a ținut să precizeze orientarea politică a românilor. „*Națiunea română – preciza marele orator și doctrinar politic al românilor – dă de știre națiunilor conlocuitoare că voind a se constitui și organiza pe temei național, n-are cuget dușman în contra altor națiuni și recunoaște același drept pentru toate, voiește a-l respecta în sinceritate, cerând respect reciproc după dreptate; prin urmare, națiunea română nici nu voiește a domni peste alte națiuni, nici nu va suferi a fi supusă altora, ci voiește drept egal pentru toate*”.

O declarație asemănătoare avea să facă, la 1877 în Proclamația de Independență a României, și Mihail Kogălniceanu – devenit acum ministrul Afacerilor Externe: „*Trebuie să arătăm că dacă voim să fim națiune liberă și independentă, nu este pentru ca să neliniștim pe vecinii noștri, nu este ca să fim un popor de îngrijorare pentru dânsii, din contra, și încă și mai mult decât până acum, să arătăm că suntem o națiune hotărâtă să ne ocupăm de noi, să ne ocupăm de națiunea noastră, să ne ocupăm de dezvoltarea ei, de dezvoltarea bunei stări morale și materiale, iar nicidecum ca să îngrijorăm, ca să neliniștim pe cineva. Noi voim să fim bine cu toate puterile, și cu Rusia și cu Austria, și chiar cu Turcia*”.

În aceeași viziune, militanții pașoptiști au considerat revoluția ca fiind cea mai propice soluție de ridicare a țării și, totodată, de participare a fiilor ei la viața publică. Iar ce se aștepta de la această revoluție, avea să lămurească Nicolae Bălcescu: „*A crea – pentru unitatea și independența națională – o nație, o nație de frați, de cetățeni liberi... În zadar veți îngenunchia și vă veți ruga pe la porțile împăraților, pe la ușile miniștrilor lor. Ei nu vă vor da nimic, căci nici vor, nici pot. Fiți gata, dar, a o lua voi, fiindcă împărații, domnii și boierii pământului nu dau fără numai aceea ce le smulge popoarele... Ziua izbândirii, ziua dreptății se apropie, în care se vor ridica popoarele ca să măture rămășița tiranilor de pe fața pământului*”.

Asemenea idei despre unitatea națională au stat la baza multor creații literare, ale scriitorilor români, în epocă, sau mai târziu. Iată câțiva: Vasile Alecsandri (*Deșteptarea României*), Andrei Mureșanu (*Deșteaptă-te, române!*), Alecu Russo (*Cântarea României*), Grigore Alexandrescu, D. Bolintineanu, Cezar Bolliac, George Crețeanu, I. Cătina etc. Contribuția lor la formarea și afirmarea conștiinței naționale românești a fost subliniată de Eminescu în marele său poem *Epigonii*, în care toți scriitorii militanți sunt prezentați ca „sfinte firi vizionare”, deschizători ai perspectivelor de libertate, progres și independență.

Revoluția de la 1848 a stat neconținut la baza tuturor marilor lupte prin care poporul român a realizat Unirea Principatelor (1859), reforma agrară (1864), Independența statului (1877), desăvârșirea unității naționale (1918) – acte istorice care au dus la afirmarea și așezarea României, cu drepturi egale, în rândul celorlalte popoare libere și independente ale Europei.

Tribuna României, nr. 130, 1 aprilie 1978, p.5

Din memoriile revoluționarului transilvănean Ioan Oros

Întâlnirea sa cu Alecu Russo în închisoarea din Cluj

Memorialistica anului 1848 este încă departe de a fi cunoscută și editată în întregime. Numeroase foi și caiete de însemnări au mai rămas păstrate și necunoscute fie în arhivele unor familii, fie chiar în unele arhive oficiale. Datoria istoriografilor este de a le scoate cât mai curând la iveală, pentru a se putea reconstitui în forme cât mai complete și cât mai autentice atmosfera și marea acțiune revoluționară de la 1848–1849, în cadrul căreia s-au mișcat, susținuți de masele populare, atâția din marii eroi ai Revoluției în frunte cu N. Bălcescu, M. Kogălniceanu, C.A. Rosetti, I.C. Brătianu, Al. G. Ionescu, C. Negri, Vasile Alecsandri, Alecu Russo, Gheorghe Magheru, Simion Bărnuțiu, Avram Iancu, George Barițiu și atâția alții. Printre memoriile ce își așteaptă încă tiparul și valorificarea istorică sunt și memoriile revoluționarului transilvănean Ioan Oros alias Rusu, originar din comuna Vidrasău de lângă Târgu-Mureș, unul din colegii de liceu, facultate și practică juridică ai lui Alexandru Papiu-Ilarian și Avram Iancu, alături de care a participat la marile adunări de la Blaj, 13/30 aprilie, 3/15 mai 1848. În toamna anului 1848, Ioan Oros a fost numit prefect al legiunii române din comitatul Cetatea de Baltă.

La pătrunderea în Transilvania a trupelor maghiare comandate de generalul polonez Bem, dispozitivul austriac, ca și cel românesc a fost despărțit în două, o

parte rămânând în sudul Transilvaniei – Bem dominând în primele săptămâni numai centrul – iar cealaltă în regiunea Năsăudului și a Bistriței, sprijinindu-se pe munții Moldovei și ai Bucovinei. Avram Iancu a rămas însă stăpân pe Munții Apuseni de unde nu-l va putea clinti nimeni până la sfârșitul revoluției. Trupele austriece, comandate de colonelul Carol Urban, au fost silite în cele din urmă să se retragă în Bucovina, aceeași cale urmând-o și unitățile de lăncieri români care luptaseră alături de ele. Odată cu trupele s-au refugiat în această provincie și fruntașii Ioan Oros, Florian Micaș, Iosif Hodoș, Artemie Lupa și alții. Ajunși în Bucovina, revoluționarii transilvăneni s-au îndreptat în spre Cernauca și Dulcești la familiile fraților Hurmuzăchești, care, în această perioadă au fost ocrotitorii tuturor revoluționarilor din Moldova și Transilvania refugiați acolo. Ioan Oros s-a împrietenit îndeosebi cu Nicolae Hurmuzaki, cu care va întreprinde în primăvara anului 1849 o lungă călătorie prin sudul Bucovinei și nordul Moldovei ajungând, cu un poștalion tras de 12 cai, până la Iași. În timpul acestei călătorii au făcut popasuri mai lungi la Suceava, unde au vizitat vechile ctitorii ale lui Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare. În această călătorie au avut ca tovarășă de drum și pe sora lui Nicu Hurmuzaki, Elena Sturdza, soția boierului moldovean George Sturdza.

Impresiile din Bucovina și Moldova au fost povestite mai târziu de Ioan Oros într-un volum de memorii, consacrat vieții politice a timpului său care se află astăzi la Arhivele Statului din Târgu-Mureș, unde au ajuns datorită directorului Ioan Ranca, ele fiind achiziționate de la una din nepoatele lui Oros, doamna Silvia Rusu Togănel. Asupra lui Ioan Oros alias Rusu, care a murit la vârsta de 85 de ani (1909) am publicat un articol în anul 1969 în „Studii, revistă de istorie”.

În cele ce urmează, vom reproduce din memoriile lui Oros fragmente din paginile în care acesta a povestit întâlnirea sa cu Alecu Russo – respectiv vocabularul și formele sale de expresie – numit de memorialist în mod frecvent Ioan Russo – în închisoarea din Cluj, și apoi câteva fragmente din călătoria făcută în Moldova în decursul căreia a vizitat pe mama și sora lui Alecu Russo.

„Într-o zi – povestește Rusu – s-a lătit ca fulgerul în Cluj vestea că în orașul Dej s-a prins un spion muscălesc, care a fost arestat la Cluj și care se află închis în casa orașului. Se vorbea că nimeni nu se poate înțelege cu el, fiindcă numai în limba franceză vorbește, iar la magistratul orășenesc nimeni nu știa limba franceză”, în cele din urmă, cu ajutorul baronului Carol Hussar, care cunoștea amintita limbă, s-a intrat în contact cu „spionul”, aflându-se că acesta nu era spion, „ci un biet tânăr român de la Iași, din Moldova”, care, fiindcă avea o proprietate în Rusia, poseda un pașaport rusesc”. „După ce s-a lătit vestea – relatează Rusu în continuare – că presupusul spion ar fi român, eram curios să-l văd și să vorbesc cu el. Am mers deci la primarul orașului, Grois Gustav, și la rugarea mea acesta a venit cu mine în odaia unde se afla spionul și după ce am vorbit cu el am asigurat pe primar cum că acela e într-adevăr român curat din Moldova. A mai chemat primarul – adaugă memorialistul – și pe protopopul Negruțiu de a vorbit cu Russo și după ce Negruțiu l-a asigurat că-i român, l-a lăsat liber de unde apoi s-a dus către

Pesta și Paris.”

În cele ce urmează vom reproduce câteva scene din timpul șederii sale la Iași.

„... În ziua următoare – sosirii la Iași (7 mai 1849) ne-am trimis pașapoartele la poliție de unde am primit scrisoare de ședere pe o lună de zile. Aceasta s-a poftit că muscalii erau în Iași. A doua seară am mers la teatru unde cu Nicu Hurmuzachi ne-am luat lojă lângă loja prințului Vodă. Edificiul teatrului era mare și foarte frumos decorat și bine prevăzut cu mașinării. Publicul ce era în teatru era curios că cine să fie acei doi tineri străini din lojă, și nu-și mai luau ochii înarmați cu lunete de pe noi, însă nici noi nu ne lăsam de scădere și ne uitam cu lunetele noastre în toate părțile teatrului. Ce fel de piesă s-a jucat nu-mi mai aduc aminte, destul că atunci *am văzut mai întâi teatru românesc care a făcut în mine o impresiune foarte plăcută, și nedescrisă*. Atunci am văzut ce deosebire este întră noi și frații noștri din Principate cu privire la viața națională și socială (în Transilvania). Noi aici (în Transilvania, apăsați și maltratați de inamicul secular, ei acolo liberi. Ei și atunci erau mai fericiți decât noi astăzi (Oros scria la sfârșitul secolului trecut). Vestindu-se în Iași sosirea unui prefect de legiune română din Transilvania corpul profesoral din Iași pe la 12 ore a zilei următoare au venit la mine și după ce unul din profesori îmi făcu o vorbire cam în sensul următor: „Domnule prefect, Venind la cunoștința noastră cum că trista soartă a resbelului din Transilvania v-au aruncat în patria noastră Moldova, și știind noi că în astfel de împrejurări când omul nu de bună voie ci silit de inamic trece granița iubitei sale patrii, mai mult lipsit decât prevăzut cu cele de lipsă. De altă parte ne bucură că putem avea norocirea de a vă saluta în capitala Moldovei, și totodată a ne ruga ca să nu luați în nume de rău, dacă noi, corpul profesoral din Iași, ne luăm libertatea de a vă ajuta cu un mic ajutor ca un împrumut, că dacă vitrega soartă oare când ne va arunca în Transilvania, ne vom bucura și noi, dacă vom primi un ajutor cât de mic.” După aceia or pus pe masă o cutie a căruia conținut nu se vedea. Eu le-am mulțumit, ajutorul primindu-l ca un împrumut în sensul indicat de vorbitor, dorindu-i însă din inimă ca bunul Dumnezeu să ferească Moldova de o soartă analogă cu a Transilvaniei iar pe domnii profesori împreună cu toți locuitorii ei de soarta noastră, a celor din Ardeal. După aceia am dat mâna cu fește care și după o mică conversațiune între noi s-or depărtat. Conținutul cutiei era 60 de galbeni austrieci. În ziua următoare pe la 10 ore mi-am luat un fiacăr galant (birjă) berluit cu barșon roșu, care de la 10 ore dimineța la 10 ore seara sta sub dispozițiunea mea cu plată de un galbin. Cu acela am mers și am reîntors vizita la fiecare profesor. După aceia am făcut un turneu prin străzile cele mai frecventate a Iașului și apoi m-am întors la cortel...

Acuși eram de șase zile sosit la Iași și boierita (d-na Sturdza) m-a rugat ca să fac vizită la cocoana Russu ca să-i duc vestea bună și să-i narez ce știu despre fiul ei Ioan Russu (Alec), care a fost arestat în Dej ca spion rusăsc, de la Dej escortat și închis la casa orașului din Cluj, după cum mai sus e descris, despre care mumăsa și soră-sa de când cu împrăștierea conjurațiilor din casele boierului Costachi

Sturza, prin fiul prințului Mihail Gregore Sturza nimica nu știau. În avizul madamei Sturza m-am suit în fiacărul meu și ajungând la locuința madamei Russu, m-am dat jos și suind scările la etaj am intrat într-un salon unde aflând pe madam Russu cu fiica Cleopatra m-am recomandat în forma următoare: „eu sunt Ioan Russu prefectul unei legiuni române din Transilvania, am dorit a-mi face onoarea și a vă aduce o veste îmbucurătoare”. Față de mine sta madam Russu și ceva către stânga sta fiica ei frumoasa Cleopatra, o ființă admirabilă de frumoasă și cu tot dreptul se poate zice și numi „Regina frumuseții” un înger adevărat. După recomandarea mea, madam Russu mi-a zis: „După nume trebuie să fim rudenii”, iar eu i-am răspuns că de nu trupește desigur însă sufletește suntem rudeni, și apoi le-am enorat istoria arestării lui Ioan Russu fiul madamei Russu și fratele frumoasei Cleopatra, punerea lui în libertate și mergerea lui la Paris, și ca să nu se îndoiască de adevăritatea vorbelor mele am descris persoana lui în forma următoare: „acel tânăr era de statură înaltă, la trup subțirel, obrazul cam slab și brunet, mustață neagră, barbă mică franțuzească și pe cap o pălărie neagră lată în pânză”. Pe când eu le vorbeam așa, creștea expresia bucuriei pe fețele lor. Mai la urmă într-atâta le-a răpit bucuria încât madam Russu drept în față m-a cuprins în brațele sale zicând: „Of acela e fiul meu, el trăiește, pe când eu îl credeam de mort”. Tot deodată cu mamă-sa m-a îmbrățișat și frumoasa Cleopatra de cătră brațul stâng peste brațele mamei sale zicând: „acela e fratele meu, doamne ce bine că trăiește”. Îmbrățișarea a ținut vre-o trei minute, eu însă ași fi vrut din partea Cleopatrei să fi ținut până la ora morții mele. Apoi un servitor a adus pe o tavă de argint dulceață și apă, și după ce ne-a servit cu ele mi-a adus un ciubuc umplut cu tabac turcesc și aprins, care au nefiind fumător nu l-am primit. Atunci frumoasa Cleopatra ca și cuprinsă de mirare mi-a zis: „ce, dumneavoastră ca bărbat nu sunteți fumător” ? la ce eu i-am răspuns „da scumpă coconiță, nu sunt. După aceia a luat în mână o tabacheră de argint cu un tutun turcesc și făcând cu mânuțele ei cele frumoase două țigare de hârtie, care ținându-le în palma deschisă a mâinei drepte le-a întins spre mine zicând: „una e pentru dmuneavoastră și una e pentru mine”, apoi uitându-mă în ochii cei negri și strălucitori ca doi luceferi de pe bolta cerului i-am zis: „să știu că în minutul prezent voi muri, totuși primesc țigara”, apoi le-am aprins și le-am fumat amândoi. Aceia mi-a fost prima țigară de hârtie care am fumat-o în viața mea. După aceia am rugat pe frumoasa Cleopatra ca să-mi arete și să mă învețe a face țigare de hârtie, ce ea bucuros a făcut și eu cu mare drag am învățat, ce mi-a rămas de suvenir plăcută în toată viața, căci de câte ori am mai făcut și îmi fac țigară, totdeauna cu plăcere-mi vine-n minte că de la dânsa am învățat a face țigare, și chipul ei cel îngeresc ca o ființă cerească în frumusețe și în splendoarea ei de atunci mi se arată, iar de prezent e poate numai prav și cenușă astupată undeva în pământ. După aceia m-a întrebat că unde sunt în cortel (în gazdă) și după ce i-am spus că la madam Elena Sturza în strada Copoului, mi-a zis că la trei ore după amiază să fiu acasă că o să-mi reîntoarcă vizita. Acele cuvinte atât de tare m-or surprins, încât nu știam ce să-i răspund, zicând că la noi în Transilvania nu era în modă ca o domniță să-ți

reîntoarce vizita făcută, și am cugetat că după ce eu le-am făcut o bucurie mare în privința frateso, nu-i cu puțință ca acel înger pământesc să vroiască a se bajocori cu mine și reculegându-mă i-am zis „cu toată plăcerea primesc promisiunea prin care-mi cauzați o bucurie foarte mare”. După aceea luându-mi adio și sărutând mâinile ambelor ființe, iar ele, după moda de atunci sărutându-mi fruntea, m-am depărtat fiind însoțit până la trăsură de ambele dame. Ajungând acasă madam Sturza m-a întrebat, cum am fost primit și cum mi părut de Cleopatra, la care i-am răspuns că foarte bine m-or primit căci le-am făcut o bucurie grandioasă. Mai încolo i-am spus că o ființă mai inimoasă, și mai dragălașă ca Cleopatra în viața mea n-am văzut, n-am eu însă a-i spune cum că mi-or propus la trei ore după amiaz a-mi reîntoarce vizita, fiindcă nu știam moda de acolo.”

... Oprim aici paginile memorialistului Ioan Rusu, propunându-ne să le continuăm altădată.

Luceafărul, nr. 23, 10 iunie 1978, p. 6

Axente Banciu

Deși a murit octogenar, Axente Banciu a fost întotdeauna un suflet tânăr, entuziast, dominat nu de decepțiile vieții, ci de marile ei elanuri, de chemările și perspectivele ei optimiste.

Profesor, vreme de peste patru decenii, la liceul „Andrei Șaguna” din Brașov, a continuat în acest oraș vechea și eroica tradiție a diaconului Coresi, a lui George Barițiu, a Mureșenilor și a Banciuleștilor. Pedagog, publicist, istoric, filolog, lingvist, traducător, conducător de așezăminte culturale, ctitor și director de publicații științifice și literare, membru de onoare al Academiei Române, Axente Banciu s-a manifestat neconținut ca un prestigios animator și creator, numele său fiind legat de numeroase și apreciate inițiative și realizări culturale și patriotice. Pe lângă activitatea de la catedră, prin care a contribuit la ridicarea prestigiului liceului românesc din Brașov, Banciu a desfășurat și o intensă activitate publicistică, la marile periodice ale timpului: *Familia* (Oradea), *Gazeta Transilvaniei* (Brașov), *Transilvania* (Sibiu), *Tribuna*, *Românul* (Arad), *Societatea de mâine* (Cluj) ș.a.

Modest ca înfățișare, dar bine clădit, cu ochii vii și sfredelitori, cu tâmplele pleșuvite prematur, blând și cumpănit la vorbă, amabil și binevoitor îndeosebi cu tineretul, sever însă în cele didactice, Axente Banciu a fost unul din ultimii cărturari transilvăneni care a rămas strâns legat de tradițiile vechiului Ardeal, de oamenii, de istoria și literatura lui.

Energia și spiritul activ i-au fost transmise de părinții săi de la Săliște – Maria Roșca și Stan Banciu – care au dat societății românești, pe lângă dinamicul

cărturar, născut la 20 iulie 1875, alte două viguroase elemente, pe Ioan Banciu, fratele mai mare, participant, împreună cu alți 6 sălișteni, alături de dr. Ioan Rațiu, la marea acțiune memorandistă desfășurată la Viena în 1892, și pe farmacistul Dumitru Banciu.

Studiile și le-a făcut la Săliște, Sibiu, Brașov și Budapesta, unde, alături de Ilarie Chendi, a fost unul din animatorii societăți studențești „Petru Maior”. În 1898, a fost numit profesor de limba și literatura română la liceul din Brașov, la care a predat și limba și literatura maghiară. Printre elevii săi din această perioadă menționăm pe Octavian Goga și Ioan Lupaș. Mai târziu, vor trece prin fața baghetei sale Lucian Blaga, Andrei Oțetea, D.D. Roșca, Horea Teculescu, Eugen Jebeleanu, Remus Răduleț.

Continuând tradiția cărturarilor transilvăneni, Cipariu, Barițiu, Slavici, Ion Gorun, Axente Banciu a fost neconținut preocupat de aspectele și dezvoltarea limbii române. Preocupările sale în această direcție au fost, în primul rând, ale unui lingvist și stilist, teoriei urmându-i observațiile de ordin practic, bazate îndeosebi – aplicând metoda lui Titu Maiorescu – pe lectura textelor apărute în diferite periodice sau cărți. Pe lângă expresivitatea stilistică, observațiile sale aveau în vedere corectitudinea exprimării gramaticale, respectul pentru sensul original al cuvântului, pentru denumirea populară. Cu aceeași pasiune se interesa și de modul cum, anumite cuvinte românești, și în special numele proprii, erau traduse în limba franceză. El a fost printre cei dintâi care au cerut ca numele de Eminescu, Enescu sau Titulescu să nu se scrie *Eminesco*, *Enesco*, *Titulesco*, ci așa cum se pronunță în limba română, așa cum, din fericire se procedează astăzi.

Preocupările lui Axente Banciu cu privire la rostirea și scrierea limbii române s-au concretizat în numeroase studii și articole, dintre care unele au apărut și în diferite broșuri și extrase. Cităm unele dintre ele: *Câteva spicuiuri din dicționarul greșelilor noastre de limbă* (Brașov, 1910) în broșura *Pentru limbă – Doi articoli* (al doilea a fost scris de Virgil Onițiu); *Cum vorbim și cum ar trebui să vorbim românește* (Brașov, 1913); *Câteva etimologii populare* (Sibiu, 1909), în revista *Transilvania*. În această revistă, a publicat și studiul *Particularitățile graiului din Săliște*, satul său natal.

După Unire, seria „spicuirilor” a sporit prin culegerile *Răsfoind ziarele și revistele noastre* (Brașov, 1933), *Spicuiuri noi din dicționarul greșelilor noastre de limbă* (Brașov, 1942, 1944), în care au fost incluse articolele sale de această natură publicate în periodicele *Societatea de mâine* (Cluj), *Gazeta Transilvaniei*, *Țara Bârsei*.

Concomitent cu probleme de limbă, Axente Banciu a scris și însuflețite – și substanțiale pagini dedicate unora din personalitățile politice și culturale ale trecutului pașoptist sau ale timpului său. Menționăm, dintre acestea, portretele revoluționarilor Nicolae Bălcescu și G. Barițiu, al compozitorului Ciprian Porumbescu, ale profesorilor Andrei Bârseanu și Virgil Onițiu, al lui Vasile Goldiș, fostul său profesor de istorie la liceul din Brașov, al ziaristului Andrei Mureșanu,

continuatorul operei lui George Barițiu, al lui Gheorghe Dima, marele compozitor și dirijor, al profesorului Iosif Blaga, al poetei Maria Cunțan, al economistului Partenie Cosma, al profesorului Alexandru Bogdan, căzut în timpul Primului Război Mondial, al istoricului literar Gh. Bogdan-Duică ș.a. O bună parte din portretele lui Banciu au fost adunate în volumul *Morți vii* (Brașov, 1939) și ele reprezintă, cu privire la figurile contemporane, pagini de duioasă și fină memorialistică transilvăneană.

Preocupat de istoria Transilvaniei și, îndeosebi, de istoria ei modernă, Axente Banciu, care a fost și un pasionat cercetător al bogatelor arhive ale Mureșenilor, a publicat numeroase scrisori emenate sau adresate eroului Avram Iancu, profesorului și academicianului Alexandru Roman, biologului și organizatorului cultural Pavel Vasici ș.a. În seria acelorași preocupări, trebuie să menționăm și studiul său intitulat *Primele cărămizi la temelia Academiei Române*.

Un alt studiu remarcabil a fost dedicat consătenilor săi, sub titlul *Roiri săliștene*, în *Transilvania* (Sibiu, 1944).

Înzestrat în mod generos cu darul umorului, al ironiei și al satirei, altoite pe un pătrunzător spirit de observație, Axente Banciu a înregistrat, totodată, numeroase scene și episoade comice ale vieții timpului, publicându-le, sub pseudonimul S. Tamba, în lunga serie de amintiri intitulată *Din stânga și din dreapta*. Sunt, în aceste crâmpie de viață socială, icoane și întâmplări dintre cele mai caracteristice ale epocii, ele, ca și nuvelele lui Virgil Onițiu, ca și foiletoanele lui Al. Ciura și povestirile lui Aurel P. Bănuț, zugrăvind în culori șagalnice sau usturătoare oameni și situații care l-au făcut să zâmbească sau să se indigneze de cele văzute și auzite.

Aceleași tendințe umoristice, anecdotice, satirice, sunt relevate și în poeziile din culegerea *Iluzie și realitate* (1940), publicate, de asemenea, sub pseudonimul S. Tamba. Alte diferite versuri de această natură au fost publicate în *Țara Bârsei*, sub semnătura N. Hurlup.

Din dragostea sa pentru poezie s-au născut și traduceri din Alexandru Petőfi și alți poeți, publicate înaintea Primului Război Mondial, în periodicele *Gazeta Transilvaniei* (Brașov) și *Românul* (Arad), iar după Unire, în revista *Transilvania* (Sibiu). Ca și Octavian Goga, fostul său elev, ca și poetul brașovean Șt. O. Iosif, Axente Banciu a avut o vie admirație pentru spiritul patriotic al marelui poet maghiar, și pentru lirismul său. Față de traduceri lui O. Goga și ale lui Șt. O. Iosif, traduceri lui Banciu se disting printr-o mai severă respectare a fondului.

Cea mai de seamă realizare culturală a lui Axente Banciu rămâne însă înființarea și conducerea, timp de zece ani, a revistei *Țara Bârsei* (1929–1938) care, susținută cu mari sacrificii personale, a fost una din cele mai apreciate publicații ale timpului. Principala preocupare a *Țării Bârsei* a fost istoria și etnografia regiunii Brașovului și, totodată, mișcarea culturală, literară și artistică contemporană. Pe lângă marile personalități ale vremii – Sextil Pușcariu,

Gh. Bogdan-Duică, Ioan Lupaș, Onisifor Ghibu, D.D. Roșca, Horea Teculescu – la *Țara Bârsei* au colaborat numeroși tineri scriitori, istorici și economiști din toate părțile țării – printre aceștia aflându-ne și noi – care s-au bucurat de o largă afecțiune și de o indicată orientare din partea directorului revistei. Revista a dispus în mod permanent de o bogată cronică a noutăților literare și științifice, cea mai însemnată parte a ei fiind scrisă de Axente Banciu. Meritele sale au determinat, în 1948, Academia Republicii Populare Române să-l aleagă membru de onoare. Moartea găsimu-l la Sibiu (15 august 1959), Axente Banciu a fost înmormântat în acest oraș.

Prin activitatea sa de peste o jumătate de veac, Axente Banciu s-a impus ca una din cele mai proeminente personalități culturale transilvănene din prima jumătate a secolului al XX-lea.

Transilvania, nr. 7, iulie 1978, p. 43, 44, 45

Săliștea

Există în țară, și de o parte și de alta a Carpaților, în Munții Apuseni ca și în Câmpia Dunării – peste 50 de localități care poartă numele de *Săliște*, locuri de sălaș adică, de așezare și viață temeinică. Cea mai însemnată dintre ele, dacă nu chiar și cea mai veche, este însă Săliștea din apropierea Sibiului, de la poalele Munților Carpați, așezată într-o regiune pe cât de pitorească prin pădurile, văile și pajiștile ei, tot pe atât de captivantă prin aspectul caselor, locuitorilor și al edificiilor publice, prin energia, hărnicia și frumusețea clasică a chipurilor umane, bărbați și femei, și totodată prin poezia porturilor populare îndeosebi a celor feminine, cunoscute de mult și admirate pe întreg rotogolul țării și peste hotare.

Vechimea Săliștei, evident, vorbim de vechimea cunoscută documentar, fiindcă cea a vieții anonime a acestui renumit sat se pierde în noaptea vremurilor, urcând fără îndoială până în epoca dacică, datează din secolul al XIV-lea. În anul 1354 ea era înregistrată ca posesiunea Nogfalu, iar în 1338, era numită Magna Villa Walachis-kalia. Denumirea menționată îi recunoștea astfel atât caracterul de așezare masivă, cât și pe cel de localitate pur valahă, românească adică. Pe la 1491 era numită de sași Grossdorf, satul mare, iar de la 1494 încoace Săliște, villa Săliște.

E de remarcat că Săliștea împreună cu alte câteva sate din jur făcea parte din ducatul Amlașului, care, ca și ducatul Făgărașului, a fost vreme îndelungată stăpânit de principii Țării Românești, dintre care amintim pe Mircea cel Bătrân, ca posesiuni ardelene ale acestora, și totodată că nici Săliștea, alcătuind un scaun administrativ, și nici satele din vecinătatea ei, apărându-se cu dârzenie, n-au fost

supuse regimului iobagial.

Dragostea săliștenilor pentru cartea și cultura românească s-a manifestat încă de la mijlocul secolului al XVI-lea, cea dintâi carte românească tipărită în Transilvania, *Catechismul* de la 1544, având ca traducător, după afirmațiile istoricilor N. Iorga și Ioan Lupaș, pe preotul Săliștii. În anul 1616, se constată aici existența unei școli populare. Săliștenii au adus o largă contribuție la dezvoltarea vieții românești din Transilvania, ei participând activ la toate evenimentele istorice ale timpului, dintre care menționăm: apărarea prin martirii ei, Oprea Miclăuș și Moisa Măcenica, a credinței ortodoxe față de marea presiune catolică a Habsburgilor, organizarea a numeroase răscoale locale pentru apărarea drepturilor lor, participarea la Revoluția din 1848, susținerea prin importante donații și voluntari a Războiului de Independență a României din 1877, solidarizarea cu acțiunea memorandiștilor din 1892 care au cerut împăratului Francisc Iosif I restituirea autonomiei Transilvaniei și a drepturilor politice ale românilor, săliștenii luând parte prin 7 delegați la marea manifestație de la Viena, și apoi la 1 decembrie 1918 prin participarea, cu cea mai numeroasă delegație, la marea adunare națională de la Alba Iulia care a votat unirea Transilvaniei cu patria mamă.

Săliștea a dat României impresionantul număr de 7 academicieni – Dionisie Romano, ctitor al bibliotecii Academiei Române, membru de onoare al ei, istoricul Ioan Lupaș, pedagogul Onisifor Ghibu, literatul Axente Banciu, membru de onoare, doctorul Ion Pavel, filosoful D.D. Roșca, eruditul cu preocupări de istorie universală Andrei Oțetea – nici o altă comună românească neavând o astfel de contribuție. Un alt fiu strălucit al Săliștei a fost pictorul, caligraful și poetul popular Picu Pătruț.

Vizitată și înainte de Unire și descrisă în culori dintre cele mai strălucitoare de către Duiliu Zamfirescu, N. Iorga, C. Stere, George Coșbuc, Octavian Goga și atâția alții, Săliștea și-a adunat în zilele da 5–6 august pe toți fiii risipiți de viață în toate colțurile țării și chiar ale lumii. Unii dintre ei au venit astfel până și din îndepărtate Americă. A fost o întâlnire emoționantă, duioasă, vechile generații și oamenii locului având prilejul de a se întâlni cu fii mai tineri ai satului, angajați în noile domenii de activitate și cu cei stabiliți în alte părți pentru ca împreună să sărbătorească trecutul și prezentul impunător al Săliștii.

Adunarea festivă a fost prezidată de octogenarul academician D.D. Roșca. Au rostit cuvântări cu bogat conținut istoricul Ștefan Pascu, profesorul estetician Ion Sava Nanu, economistul și chimistul Axente Sever Banciu, juristul Octavian Ghibu și alții. Manifestarea câmpenească a relevat încă o dată cu un însuflețit avânt farmecul dansurilor și al cântecelor de la Săliște. Revista „Transilvania” de la Sibiu a consacrat un număr special Săliștii.

Marile realizări actuale ale Săliștii – realizări obținute îndeosebi în domeniul industriei și al culturii – continuă pe un eșalon superior progresul care a călăuzit întotdeauna viața și istoria Săliștii.

Săptămâna, nr. 401, 11 august 1978, p. 1

Alba Iulia: o concepție și o realizare politică

Concepția unității naționale, a statului unitar român, legată de Alba Iulia, impusă conștiinței naționale și totodată impusă mersului ascendent al istoriei de unitatea de limbă a poporului român, de marcarea prin ea a unității teritoriului său, de unitatea de cultură, de organicitatea și interdependența fenomenelor vieții economice, de comunitatea și identitatea acelorași aspirații politice, n-a cunoscut, din punct de vedere spiritual, nici o eclipsă și nici o șovăire, ea indicând însăși calea dezvoltării firești a poporului nostru, idealul său cel mai pur și mai înalt.

Rând pe rând ea a fost îmbrățișată și exprimată de cele mai alese minți ale poporului nostru, de la rapsozii și făurarii anonimi și până la geniile tutelare ale culturii românești, Dimitrie Cantemir, N. Bălcescu, M. Eminescu, Nicolae Iorga, de la ciobanii fără nume care, prin turmele și cântecele lor, n-au ținut niciodată seama de indicațiile artificiale ale granițelor impuse în mod silnic și până la voievozii care au căutat să le înlăture cu sabia, Basarab învingătorul de la Posada și Mircea cel Bătrân, stăpân pe ambele versante ale Carpaților și pe ambele maluri ale Dunării, Ștefan cel Mare și Petru Rareș, stăpânitori, prin cetăți și nenumărate sate, ai nordului și sudului Transilvaniei, unirea tuturor celor trei Țări Românești – Țara Românească, Transilvania, Moldova – aflându-și din margine în margine o primă înfăptuire prin Mihai Viteazul care a realizat la Alba Iulia „pohta ce a pohtit” – pohta neamului românesc.

Tradiția și sensul politic al acestei concepții s-a constituit, urmând moștenirea dacică, odată cu organizarea Daciei Traiane, Alba Iulia – capitala vechiului trib dacic al Apulilor – devenind, sub numele de Apulum, capitala Daciei superioare, care integrase Transilvania de astăzi împreună cu toate zonele ei, și Banatul, Oltenia și Muntenia alcătuind Dacia inferioară.

Când Dacia s-a împărțit din punct de vedere administrativ în trei Dacii, Dacia Apulensis, Dacia Porolisensis și Dacia Malvensis, Alba Iulia – Apulum – a rămas mai departe principala capitală daco-romană, ei având să-i fie subordonată și Dacia inferioară.

Viitoarea Românie își primise acum conturul în cadrul căruia, lărgindu-1, avea să se organizeze mai târziu, iar Alba Iulia, datorită poziției sale geografice de oraș așezat pe Mureșul de mijloc având largi căi de legătură spre toate cele patru puncte cardinale, s-a impus în mod firesc ca centrul puterii daco-romane, ca simbol al autorității ei, aici aflându-se și sediul Legiunii a XIII-a și al altor forțe militare.

Aceasta a și făcut ca ea să fie dotată cu ziduri impunătoare, cu o piață largă, cu temple, cu un teatru, cu apeducte: civilizația romană s-a remarcat și aici cu vechea ei strălucire, Alba Iulia fiind Roma Daciei. Strălucirea la care se ridicase a

determinat pe Marcus Aurelius Antonius Augustus (161–180) să-i acorde însuși numele mamei sale Iulia Augusta, lucru confirmat de episcopul albaiulian Taurinus pe baza unei inscripții încrustate într-o bucată de marmură, aflată în construcția de mai târziu a catedralei Arhanghelului Mihail. Deși discutabilă, afirmația lui Taurinus a fost acceptată și de istoricul german Georg Reichstorffer.

În ultimele decenii ale secolului al III-lea, imperiul Cezarilor a procedat, din motive strategice, la o revizuire a frontierelor sale de la Rin și Dunăre, retrăgându-și legiunile și administrația din dreapta și stânga acestora. Locul lor l-a ocupat lungul șir de popoare migratoare care aveau să confirme vechiul adagiu: apa trece, pietrele rămân.

Stăpânirea administrativă și militară a Romei a dispărut la anul 274. Cea spirituală, stăpânirea limbii și a civilizației, au rămas însă, ele fiind reprezentate de populația daco-romană care, ca stejarii în fața furtunilor, și-a continuat mai departe viața, obiceiurile, meșteșugurile.

Alba Iulia a rămas și ea ca un simbol al gloriei trecute, al amintirii vechii stăpâniri, a ceea ce în adâncul inimilor se aștepta din nou.

Uimiți de aspectul și de solemnitatea vechii capitale daco-romane, la apariția în fața zidurilor ei slavii au numit-o *Bălggrad*, *Bălgărad*, – orașul alb, cetatea albă – așa cum se va numi timp de veacuri și cum va fi înregistrată și de eposul popular.

După ocuparea Transilvaniei de către maghiari, cetatea și-a reluat vechiul nume roman de Iulia, căreia i s-a atașat și cel de Bălgărad, ea devenind astfel, așa cum va rămânea până astăzi, Alba Iulia (în ungurește Gyulafehérvár, în nemțește Weissenburg). Sub Habsburgi, în amintirea noii cetăți zidite în timpul domniei lui Carol VI (1711–1740), s-a încercat temporar numirea de Alba Carolina (Karlsburg), fără a se putea impune însă.

Oricum i s-ar fi scris și rostit numele de către străini, pentru noi Alba Iulia a rămas orașul marilor amintiri și marilor impulsuri romane, orașul simbol al unității și independenței de odinioară și totodată un oraș al unor mari triumfuri și tragedii românești, un oraș dătător de lumină și speranță.

În 1456 a fost înmormântat alături de fratele său în catedrala de aici – catedrală edificată în secolul al XIII-lea, după cumplita invazie a tătarilor (1240) – Iancu de Hunedoara, fiul cneazului român Voicu, voievod al Transilvaniei, regent al Ungariei, una din cele mai mari figuri de beliduci ale secolului al XV-lea. Și alături de el, au fost înmormântați apoi fratele și fiul său Ladislau, căzut victimă a ingraturii regelui Vladislau.

Deși considerat de unii istorici maghiari ca aparținând nobilimii ungare, Iancu de Hunedoara a fost un fiu strălucit al neamului nostru, timp de aproape 20 de ani el fiind cea mai vitează sabie din răsăritul Europei, și în același timp, creatorul unei adevărate federații a Țărilor Române în fața invaziei otomane.

Fiu al Transilvaniei, Iancu de Hunedoara – vestitul Iancu Vodă – a voit să-și doarmă somnul de veci în mijlocul celor din rândurile și cu ajutorul cărora s-a ridicat.

O nouă strălucire și o nouă semnificație românească va da Alba Iuliei în 1600 Mihai Viteazul, care, prin vitejia sabiei sale, a ajuns a se putea intitula aici, spre mirarea întregii Europe, „domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată țara Moldovei”, acesta fiind cel mai înalt titlu pe care îl purtase până atunci un voievod român.

Vechea Dacie a lui Burebista, Dacia lui Decebal, Dacia Traiană se întrupase din nou prin cuceririle Viteazului – care avea să cadă apoi la Turda apărându-i ființa – și avea să devină, oricât de scurtă ar fi fost existența ei, temelia României de astăzi.

Prin biruința lui Mihai Viteazul se anticipa biruința unei concepții și a unui principiu – concepția și principiul unității naționale – care avea să devină principala călăuză a gândirii politice și a simțirii românești până la 1918. „Mihai străbunul – scria N. Iorga în 1916 – a fost neconținut legat de orice avânt al nostru pentru dezrobirea neamului, către adunarea laolaltă și legarea pentru totdeauna a fărâmelor trupului nostru național. Biruința lui lumina dintr-un trecut tot mai depărtat, și noi o vedeam într-un tot mai apropiat viitor... Chipul neasemănatului erou și al mucenicului celui mai glorios a fost, veacuri întregi, pe locurile unde luptase, dormise și sângerase, singura mângâiere a robilor.”

Pentru biruința unității nu s-a ridicat numai ascuțișul sabiei, ci totodată, chiar aici la Alba Iulia, și lumina culturii și cărții românești, carte destinată tuturor românilor. Și într-adevăr, după *Cartea românească de învățătură* de la Iași – slăvită *Cazanie* a lui Varlaam (1643) adresată către întreaga „semenție românească”, apare cea mai însemnată manifestație pentru unitatea culturală a poporului român, pentru limba sa, pentru necesitatea exprimării tuturor românilor prin aceleași cuvinte, înlăturându-se regionalismele inutile; e vorba de *Noul Testament* tradus și tipărit la Alba Iulia în 1684 de mitropolitul Simion Ștefan, în care, relevându-se puternicul caracter al unității naționale, se afirma că, pentru a se putea valorifica la modul optim, „cuvintele trebuie să fie ca banii, că banii aceia sunt buni carii înblă în toate țările, așa și cuvintele acelea sunt bune, carele le înțeleg toți. Noi drept aceea – preciza înțeleptul vlădică – ne-am silit, den cât am putut, să izvodim așa cum să înțeleagă toți”.

În același spirit, în aceeași Alba Iulie, avea să fie tradusă și *Psaltirea* (1651) și apoi numeroase alte manifeste ale limbii românești: *Ceasloveț* (1685), *Kiriacodromion* (1699), *Bucoavna* (1699) ș.a. Simion Ștefan, ca și urmașii săi, lucrau pentru toți românii din arcul carpatic, la 1651 el intitulându-se cu mândrie „arhiepiscop și mitropolit al scaunului mitropolitan de la Bălgrad, al Vadului și Maramureșului, și al întregii țări a Transilvaniei”.

Prin mitropolia de la Alba Iulia s-au întreținut totodată cele mai strânse legături cu voievozii Țării Românești și ai Moldovei, cei mai mulți dintre ei – Neagoe Basarab, Aron Vodă, Matei Basarab, Constantin Brâncoveanu – fiind ctitori și ocrotitori ai unor fecunde așezăminte transilvănene, episcopii, biserici, școli, mănăstiri, tipografii; viața românilor din Transilvania s-a integrat și prin

acestea în ansamblul vieții românilor de pretutindeni.

În Alba Iulia s-a luat totodată în 1675 și hotărârea, prin Sinodul prezidat de Sava Brancovici, de a se înlătura din biserici limba slavonă, preoții care ar mai încerca să officieze în această limbă – neînțeleasă de popor – fiind condamnați „să se oprească din popie”.

Deși la 1700, prin trecerea unei părți a românilor transilvăneni la confesiunea greco-catolică, mitropolia de la Alba Iulia a primit o lovitură fatală, noii chiriarhi nemaifiind până la 1853 decât episcopi de Blaj, unde se mutase reședința cea nouă, semnificația Alba Iuliei a rămas neclintită. Cumplita execuție de la 1785 a lui Horea și Cloșca la care au fost aduși să asiste mii de țărani, n-a făcut decât să o lege și mai mult de inimile românilor, ea urmând să aducă – pe același loc – și ceasul dreptății pentru toți cei împilați și umiliți.

O rază de speranță în sufletele românilor din Transilvania a adus-o Răscoala de la 1821 din Țara Românească, Tudor Vladimirescu – numit în Transilvania Toderăș sau Todoruț – fiind considerat ca un mântuitor al întregului neam. Îndată după irumperea mișcării lui, iobagii transilvăneni au început și ei să se agite, autoritățile intrând în panică. Și cum ar fi putut să stea liniștite, când iobagul Dănilă Almășan din Zarand – Alba Iulia apăruse din nou la orizont – declara ortacilor săi din Munții Apuseni, în așteptarea lui Tudor, că „*în Duminica Floriilor se va ține lângă Alba Iulia o mare adunare și că dacă până atunci nu se va trece la introducerea legilor noi referitoare la situația poporului de rând, împăratul va pierde această țară*”.

Adunarea nu s-a putut ține, Tudor însuși căzând victima unor viclene uneltiri, dar iobagul din Zarand avusese o intuiție fericită: împăratul, peste mai puțin de un secol, avea să piardă Transilvania în urma unei adunări ținute la Alba Iulia – adunarea de la 1 decembrie 1918. În drumul spre această adunare, care avea să înfăptuiască așteptarea de veacuri a poporului român, realizarea unității naționale, a concepției strâns legate de tradițiile istorice ale Alba Iuliei, vechea capitală a Daciei superioare, a Daciei Apulensis, a lui Iancu de Hunedoara, a lui Mihai Viteazul, a lui Simion Ștefan, a adăpostit marile adunări ale „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român” din anii 1866 și 1886 – la prima dintre ele participând și Mihai Eminescu – la care, prin Andrei Șaguna, George Barițiu, Timotei Cipariu, s-au luat hotărâri de covârșitoare importanță pentru dezvoltarea culturii românești, printre altele unificarea ortografiei române și apariția revistei *Transilvania*.

Alba Iulia a fost, astfel, un far de cultură românească, un izvor al speranței, o certitudine a marilor împliniri naționale. „Acest oraș – mărturisese istoricul Augustin Bunea într-o cuvântare din anul 1909 – trebuie să fie pentru fiecare român un loc sfânt. El e mai mult ca falnica cetate de odinioară Sarmizegetusa, căci aici a fost leagănul neamului românesc de astăzi, aici a fost centrul vieții romanilor, veniți să întemeieze temuta lor stăpânire în acest colț de rai, pe aici s-au scurs cele mai frumoase vremuri pentru neamul nostru și s-au descărcat și mizeriile ce au

căzut asupra noastră.”

În anii neutralității (1914–1916) și a participării României la Primul Război Mondial, simbolul Alba Iuliei devenise o adevărată preocupare națională. Ea și-a găsit cea mai plastică și substanțială expresie în apostrofa adresată de Nicolae Filipescu, la o întrunire patriotică, regelui Ferdinand I: „Sire, să te încoronezi la Alba-Iulia, sau să mori pe câmpia de la Turda; (locul unde a fost ucis Mihai Viteazul, *n.n*); de nu va fi nici una nici alta, grozav mă tem că nici praful nu se va alege de Țară și de Dinastie.”

Momentul culminant al istoriei Alba Iuliei și în același timp al realizării unității naționale, a fost anul 1918, la 1 decembrie, când în urma convocării Consiliului național român s-a ținut aici istorica adunare națională. „*Mândră cetate - scria ziarul Alba Iulia, intitulat organ al proclamării unității naționale – spre tine se îndreaptă acum sufletul neamului nostru întreg mânat de conștiința că zidurile tale istorice au fost sortite de Dumnezeu și acum ca și altă dată, ca din ele să răsunе glasul biruitor al dorințelor românești.*” Ziarul Foaia poporului de la Sibiu scria și el în preajma deschiderii adunării: „*Privirile românilor din toate unghiurile sunt îndreptate spre cetatea lui Mihai Viteazul, unde duminică, 1 decembrie, se va ținea cea mai mare adunare a românilor de când trăim pe aceste plaiuri. Sus inimile! În Alba Iulia cu toții!*”

La adunare au participat, pe lângă cei 1.228 delegați oficiali, peste 100.000 de țărani, intelectuali și muncitori veniți din toate părțile Ardealului, Banatului, Crișanei, Sătmăruului și Maramureșului.

Sensul adunării și semnificația ei istorică și politică au fost relevate de învățatul profesor Vasile Goldiș în discursul rostit în fața adunării. „*Națiunile trebuiesc eliberate – a declarat oratorul. Între aceste națiuni se află și națiunea română din Ungaria, Banat și Transilvania. Dreptul națiunii române de a fi eliberată îl recunoaște lumea întreagă, îl recunosc acum și dușmanii noștri de veacuri. Dar odată scăpată din robie, ea aleargă în brațele dulcii sale mame. Nimic mai firesc în lumea aceasta. Libertatea acestei națiuni înseamnă: Unirea ei cu Țara Românească.*”

Astfel, în acest loc, s-a înfăptuit cea mai veche și cea mai statornică dintre concepțiile politice românești, concepția unității naționale, concepția legată de tradițiile istorice și de semnificația națională a orașului Alba Iulia – concepția tuturor patrioților din toate timpurile. [...]

În perspectiva drumului parcurs în cei șaiszeci de ani câți au trecut de la unire, numele Alba Iuliei se îmbogățește cu rezonanțe noi, cetatea jertfelor și a izbânzii rămânând pe totdeauna un simbol al exprimării plenare a voinței de unitate și de afirmare liberă a poporului nostru.

Viața românească, nr. 11, noiembrie 1978, p. 3–6

O necesitate istorică, o înfăptuire istorică

Aniversăm pentru a 60-a oară desăvârșirea unității statului național român, realizată prin hotărârile istorice ale Marii Adunări Naționale întrunite la Alba Iulia în ziua de 1 decembrie 1918.

Dezideratul era tot atât de vechi ca și însăși formarea limbii și a poporului român, înfăptuirea lui marcând un îndelungat și profund proces istoric. Razele sale au fost determinate de unitatea limbii și a teritoriului, axa acestuia fiind formată de Munții Carpați. Din cea mai îndepărtată vechime și până astăzi, același popor a trăit și de o parte și de alta a Carpaților, vorbind aceeași limbă, având aceeași civilizație populară, aceeași structură economică și aceeași viață culturală.

Toate acestea au fost un dar al Carpaților, al apelor sale – Someșul, Crișurile, Mureșul, Jiul, Oltul, Argeșul, Bistrița, Siretul – care, curgând înspre toate cele patru puncte cardinale, au dat pământului românesc una din cele mai solide unități orografice din lume, comparabilă cu un adevărat sistem solar.

Oriunde s-ar fi aflat capitalele stăpânirii acestui pământ, în Munții Orăștiei, ca pe vremea lui Burebista sau Decebal, la Târgoviște sau la Suceava, unde au strălucit coroanele și buzdugele lui Mircea cel Bătrân și ale lui Ștefan cel Mare, la Alba Iulia în zilele lui Iancu de Hunedoara și ale lui Mihai Viteazul, ele și-au exercitat atracția și autoritatea asupra întregului teritoriu din stânga și din dreapta Munților, până la Marea cea Mare.

Pe o desăvârșită unitate geologică și geografică s-a constituit astfel o unitate culturală, economică și politică comună, Transilvania, Moldova și Țara Românească fiind măduarele aceluiasi organism, părți organice ale aceleiași constelații, fără a fi proclamată ca atare, ele constituiau totuși o adevărată confederație care le apăra pe toate trei. În momentele cele mai grele ale existenței lor și ale luptelor purtate cu atâția invadatori, Târgoviștea și Suceava s-au sprijinit pe Alba Iulia, iar aceasta pe capitalele transcarpatine, numai unitatea putându-le asigura tuturora sorți de izbândă și de independență.

Tiparnițele de la Târgoviște, de la Râmnicu Vâlcea sau de la Buzău, de la București sau de la Iași, au lucrat tot timpul și pentru românii din Transilvania, iar tiparnițele transilvănene de la Brașov, Sibiu. Alba Iulia, Blaj și-au îndreptat întotdeauna tipăriturile și înspre Țara Românească și Moldova.

Când împrejurările externe, așa de vitrege timp de veacuri, au putut fi înfrânate, așa cum s-a întâmplat în epoca lui Mihai Viteazul, cele trei principate românești s-au unit în mod firesc sub un singur sceptru, reînviind vechea Dacie a lui Burebista și a lui Decebal.

Deși această unire nu a putut dura, ea a rămas totuși nebiruită în toate

conștiințele românești.

La 1848 ea a fost afirmată atât de către moldoveni și munteni cât și de către transilvăneni, care, pe Câmpia Libertății de la Blaj, au strigat din mii de piepturi: *Noi vrem să ne unim cu Țara!*

Cu toate că marile imperii vecine s-au opus din răspuțeri unirii românilor, totuși la 1859, luptând împotriva tuturor dificultăților și intrigilor diplomatice, Moldova și Țara Românească, bazându-se pe marea înflăcărare și energie a maselor populare, s-au putut uni într-un singur stat. Îndoita alegere a lui Alexandru Ioan Cuza, prin care s-a înfăptuit mult dorita unire, a fost o izbândă a maselor populare, ea făcând ca să bată în retragere toți potrivnicii Unirii.

Prin elanul și sacrificiul acelorași mase s-a cucerit apoi în 1877 Independența națională, la luptele de la Plevna participând totodată, sute de voluntari din toate provinciile românești.

În Transilvania acțiunile de eliberare și unitate s-au bazat, de asemenea, pe însuflețirea și jertfa maselor populare, ele fiind cele care au dat amploarea și importanța cunoscută adunării de pe Câmpia Libertății și apoi luptelor din Munții Apuseni conduse de Avram Iancu.

Momentul înfăptuirii l-a adus anul 1918 când, odată cu prăbușirea militară a Austro-Ungariei, locuitorii și stăpânii de drept ai Transilvaniei și-au luat soarta în propriile lor mâini și au convocat Adunarea de la Alba Iulia, vechea capitală a lui Mihai Viteazul, care avea să decreteze deplina și definitivă unitate națională românească. Au fost atunci de față mii de țărani, muncitori și intelectuali din toate părțile Ardealului, Banatului, Crișanei, Sătmăruului, Maramureșului, care, proclamând Unirea, au înfăptuit vechiul deziderat al părinților și strămoșilor lor de la 1848: *Noi vrem să ne unim cu Țara!*

Adunarea de la Alba Iulia din 1918, prin masivitatea ei populară și prin importanța hotărârilor ei, face parte integrantă din rândul marilor adunări istorice populare de la Blaj, de la Islaz, de pe Câmpul Filaretului, de la Lugoj din 1848, prin care, cele mai înaintate forțe ale poporului român s-au ridicat împotriva cătușelor și servituților feudale, și totodată împotriva oprimării naționale seculare, masele fiind mereu pe creasta valului. [...]

Flacăra, nr. 46, 16 noiembrie 1978, p. 1, 13

Unirea Transilvaniei cu țara

Considerată de N. Bălcescu drept cea mai minunată dintre toate țările semănate de Domnul pe pământ, de George Barițiu ca dulce patrie clasică, pământ sfânt, iar de Octavian Goga drept țară a lacrimilor și a durerii, Transilvania

reprezintă în istoria poporului român unul din capitolele cele mai dramatice și, în același timp, mai impunătoare.

Aici, în Munții Orăștiei, la Sarmizegetusa, s-a constituit în urmă cu două mii de ani și mai bine puterea dacilor celor bătrâni, puterea lui Burebista și a lui Decebal, al căror teritoriu se întindea până la Dunăre și până la Marea cea mare. Spre cetatea ei de munți și de aur s-a îndreptat la începutul erei noastre divul Traian, fiu al Spaniei, „optimus princeps” al romanilor, pentru a-i impune, după o uriașă înclăștare, temuta lui stăpânire și pentru a transplanta aici, pe temeiuri dacice, civilizația și limba latină. Prin stăpânirea Romei s-au ridicat și afirmat aici, în forme și cu inscripții romane, străvechile așezări dacice: Ulpia Traiană Augusta, Apulum, Potaissa, Napoca, Porolissum. Epopeea daco-romană, una din cele mai răsunătoare ale lumii antice, comparabilă cu epopeile cartago-romană și galo-romană, a fost sculptată în reliefurile viu bătătoare la ochi ale Columnei lui Traian de la Roma, ea înfățișând, în metope de o strigătoare frumusețe, admirația învingătorului pentru marele său rival, și totodată pentru virtuțile eroice ale poporului său înălțat pe stâncile istoriei.

În Transilvania, prin contopirea dacilor cu coloniștii romani, s-au pus bazele limbii și ginte române, care, absorbind graiul și spiritul latin, și-a păstrat în toate vremurile străvechea și enorma dârzenie dacică a balaurului cu cap de lup, a poporului menit să domine Carpații și Dunărea răsăritului.

În văile și plaiurile Transilvaniei s-a plămădit energia daco-romană care se va releva aici, prin tradițiile și dreptele-i aspirații, ca una din permanentele forțe ale Europei, prezentă cu rol decisiv, în toate marile furtuni ale timpului.

Toți cei care și-au încercat norocul și lăcomia unei stăpâniri aici – goții, hunii, gepizii, slavii, longobarzii, avarii, cumanii, pecenegii, tătarii – s-au transformat grabnic și ireversibil în pulbere și cenușă istorică, singurii care au rămas fiind flăcăii Daciei, flăcăii născuți din coapsa Daciei și-a Romei. Din vâltoarea alunecării acestor neamuri spre neant s-a născut zicala seculară românească: *Apa trece, pietrele rămân*. Țară de piatră și de munți, de fier și de aur, Transilvania a dat istoriei românilor cele dintâi voievodate românești – voievodatele lui Glad, ale lui Menumorut și Gellu, voievodatele Bănatului, Crișanei, a Sătmăruului și Țării Oașului – care au întreținut legături cu marile imperii ale secolului al X-lea, Imperiul franc în Apus și Imperiul bizantin în Răsărit. Acești voievozi, răpuși de regii Ungariei în condiții vitrege, au creat tradiția statală a Transilvaniei, cetățile lor, ca și ale lui Decebal, vorbind până astăzi de un trecut și o strălucire anterioare tuturor celor care li s-au suprapus prin năvălire și silnicie.

A se citi încă o dată cronica Notarului Anonim al lui Bela al III-lea, „Gesta Hungarorum”!

Din tradițiile acestora, din setea de stăpânire și afirmare românească s-au ridicat voievozii maramureșeni de la Cuhea și Ieud, Dragoș și Bogdan, care au pus temelii de granit ale Principatului Moldovei, urmașii lor, Ștefan cel Mare, Petru

Rareș, Alexandru Lăpușneanu, privind în mod firesc spre Soare Apune – spre Transilvania – ca spre o țară a strămoșilor lor, având aici cetăți și posesiuni întinse pentru care au creat ctitoriile de la Vas și Feleac.

Alte stăpâniri românești de această natură s-au înregistrat în sudul Transilvaniei, la Făgăraș, la Sibiu, la Hațeg, la Severin, care au înveșnicit aici numele lui Vlaicu Vodă, al lui Mircea cel Bătrân și al atâtor altora din voievozii de la Câmpulung, Argeș și Târgoviște.

În timpul lui Iancu de Hunedoara, frăția dintre românii de pe ambele laturi ale Carpaților s-a transformat într-o adevărată confederație, Transilvania, Țara Românească și Moldova stând dârze împotriva lui Mahomed Cuceritorul și a urmașilor lui.

Cea mai înaltă expresie a solidarității și unității românești s-a dobândit sub domnia lui Mihai Viteazul, care s-a putut intitula, cu justificată mândrie, domn al Țării Românești, al Ardealului și al Moldovei.

Începând din veacul al XVI-lea se înmulțesc manifestările și precizările de natură teoretică, istoria și filologia, reprezentate de Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Ioan Budai-Deleanu, mărturisind cu autoritate unitatea de limbă și de simțire între românii de pretutindeni, cărțile lor fiind consacrate tuturor.

Veac după veac Transilvania a reprezentat astfel ideea de unitate națională, ea fiind alimentată neconținut de tradiția voievozilor, de scrisul cărturarilor, de versurile poezilor, de profunda și intransigentă conștiință a maselor.

La 3/15 mai 1848, pe Câmpia Libertății de la Blaj ideea a fost afirmată cu glas de tunet de miile de țărani veniți să-și mărturisească dorințele și orientarea.

Și ce putea această țărănime, s-a văzut în mod concludent în timpul marilor Răscoale de la 1437, 1514, 1784, și apoi a Revoluției de la 1848.

Fiii Transilvaniei – ciobani, cărturari, negustori – au căutat și au menținut neconținut legătura cu frații lor de peste Carpați, în 1877, ei unindu-și cu toții puterile pentru a impune Independența României.

Ce însemna capitala României pentru românii din Transilvania și desigur pentru toți ceilalți, s-a arătat la 1884, prin deviza „Tribunei” de la Sibiu, elaborată de Ioan Slavici: *Soarele de la București răsare pentru toți românii*.

Oricare ar fi fost încercările și acțiunile unor fruntași politici pentru a ajunge – în vederea ameliorării situației social-politice – la o înțelegere cu statul opresor austro-ungar (și acțiunea memorandistă din anii 1892–1895 a dovedit-o îndeajuns), în conștiința tuturor luptătorilor transilvăneni, precum și a maselor populare, stăpâna un singur sentiment: al unirii între frați.

În 1905, Octavian Goga dădea expresie acestei așteptări prin mărturisirea din poezia *Noi*:

*Avem un vis neîmplinit
Copil al suferinței,
De jalea lui ne-au răposat
Și moșii și părinții.*

În lupta pentru libertate și unitate s-au întâlnit pe aceleași baricade atât luptătorii transilvăneni, cât și cei din vechea Românie, o contribuție dintre cele mai ample la realizarea visului național având marile instituții și societăți cultural-patriotice: *Universitățile* de la București și Iași, *Academia Română*, *Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor*, transformată în 1914 în *Liga pentru unitatea politică a românilor*, precum și publicațiile la care colaborau scriitorii de pe ambele laturi ale Carpaților: „*Luceafărul*” (Sibiu), „*Sămănătorul*”, „*Neamul românesc*”, „*Epoca*”, „*Flacăra*” (București), „*Ramuri*”, (Craiova), „*Junimea literară*” (Suceava), „*Viața românească*” (Iași) ș.a.

Același sentiment îl aveau și masele populare, atât din stânga, cât și din dreapta Carpaților, organizațiile și periodicele muncitorești, ziarul „*România muncitoare*” de la București anunțând încă de la 1906 că, prin congresele și legăturile dintre muncitorii români de pretutindeni „*a fost zămislită și trainic încheagată marea Românie (...)*”, (13 august 1906).

Marile serbări ale Expoziției de la București din 1906, ca și ale aniversării de 50 de ani a „*Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului român*” de la Blaj în 1911, au adunat în jurul lor mii de intelectuali și țărani din toate provinciile românești, sărbătorile patriotice organizându-se cu participarea tuturor.

Frații se cunoșteau și își manifestau dragostea și unirea spirituală prin toate mijloacele și în toate ocaziile!

Sub semnul solidarității s-au purtat și luptele de la Mărăști, Mărășești, Oituz din anul 1917, în rândurile armatei române intrând atunci mii de voluntari transilvăneni și bucovineni, recrutați în Rusia dintre foștii prizonieri români din armata austro-ungară.

În 1918, după înfrângerea Germaniei și a Austro-Ungariei pe frontul occidental, erau create toate condițiile pentru ca popoarele subjugate – românii, cehii, polonii, slovacii, rutenii, italienii, sârbii, croații, slovenii, bosniacii, herțegovinezii – să-și afirme dreptul la libertate, la independență și la unire.

În acest context european, consecvenți cu dorințele și orientarea lor seculară, s-au ridicat și românii transilvăneni, care, prin *Consiliul Național Român*, unindu-și toate forțele politice au convocat Marea Adunare Națională de la Alba Iulia și au proclamat, la 1 decembrie 1918, unirea lor cu România. La adunare au participat zeci de mii de intelectuali, țărani și muncitori, din toate ținuturile și localitățile Ardealului, Banatului, Crișanei, Sătmăruului, Țării Oașului, Maramureșului, Sălajului, Năsăudului, Mureșului, Țării Bârsei, Sibiului, Țării Hațegului, Lugojului, Carașului, Aradului, Bihorului care au aprobat actul de Unire propus de profesorul Vasile Goldiș, cu delirante aplauze și cu un jurământ de credință pentru toate veacurile.

Visul împlinitu-ni-s-a!

Ateneu, nr. 4, decembrie 1978, p. 3

„Cei dintâi sunt eroii patriei mele”

În amintirile sale, N. Iorga, mărturisea, că nu l-a făcut istoric cutare împrejurare sau cutare profesor, ci că el s-a simțit ca atare de când se știa, odată cu apariția conștiinței sale. Și despre Mihail Kogălniceanu se poate spune același lucru în legătură cu descoperirea calității sale de luptător pentru Unirea Principatelor, de vizionar și militant pentru înfăptuirea ei, mai apoi de istoric al marelui act. Și într-adevăr, M. Kogălniceanu a fost un luptător pentru unire de când „se știa”, de când își descoperise voluptatea de a citi cronicile istorice – printre cele mai însemnate dintre ele fiind „Cronica” lui Gheorghe Șincai adusă la Iași în manuscris de călugărul maramureșean Gherman Vida – de a scrie pentru alții, de a gândi la un viitor românesc.

La examenele din 1832 se distinge prin dragostea și cunoștințele sale de istorie, iar în anul următor începe a aduna documente cu privire la istoria patriei. În 1834, fiind la studii în Franța (Lunéville), începe a se gândi la o istorie a poporului român și face o elocventă mărturisire de dragoste pentru Moldova. „Mă întrebați – scria adolescentul de 17 ani tatălui său – cum mă simt în Franța. Rău. E o țară frumoasă, bogată, civilizată, puternică; dar cum nu sunt francez, prefer patria mea. *N-aș schimba săraca Moldova* – sublinia cu tărie Kogălniceanu – *nici pentru întâiul tron din lume.*”

În 1837, ca student la Berlin, publică, gândindu-se la o istorie a Daciei, cea mai însemnată din lucrările sale de tinerețe *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques transdanubiens*, pentru a cărei redactare ceruse tatălui său să-i trimită și cartea lui Petru Maior, „Istoria pentru începutul românilor în Dacia”.

În concepția sa, mobilizată încă de atunci pentru ideea unirii, cele două principate nu puteau fi prezentate Europei decât împreună, organic, așa cum le era teritoriul, poporul, limba, spiritul, cultura. Considerând istoria ca o *magistra vitae*, el vedea totodată în ea o armă de luptă pentru idealurile poporului român, cel dintâi dintre ele fiind realizarea unității naționale.

Marele său manifest pentru unire – pentru unirea tuturor românilor – avea să apară în 1840 sub titlul revistei *Dacia literară*, în jurul căreia, înțelegându-i semnificația, s-au adunat atât scriitorii moldoveni C. Negruzzi, V. Alecsandri, cât și munteni, ca Grigore Alexandrescu și ardeleni, ca George Barițiu. „Foaia noastră – scria Kogălniceanu în „introducția” revistei – se va îndeletnici cu producțiile românești din orice parte a Daciei” și „va fi un repertoriu general al literaturii românești, în carele ca într-o oglindă, se vor vedea scriitori moldoveni, munteni, ardeleni, bănățeni, bucovineni, fieștecarele cu ideile sale, cu limba sa, cu tipul său”.

„Dacia literară”, fiind considerată de cenzura Regulamentului organic ca subversivă, a fost suprimată numai după două trei numere (ianuarie–iunie 1849), dar M. Kogălniceanu s-a grăbit să o înlocuiască – pe lângă revista istorică „*Arhiva românească*” (14 iulie 1841), cu o altă publicație numită „*Propășirea*”, (23 noiembrie 1843), care, titlul nefiindu-i admis de către aceeași cenzură, avea să apară numai cu subtitlul *Foaie științifică și literară* (9 ianuarie 1844). Deși nici aceasta n-a avut viață decât câteva luni, totuși în paginile ei s-au putut întâlni principalii scriitori români ai timpului, reprezentanți ai literaturii românești de pretutindenți: V. Alecsandri, C. Negruzzi, Al. Donici, Ion Ghica, N. Bălcescu, D. Bolintineanu, Cezar Bolliac, Grigore Alexandrescu, Andrei Mureșanu.

Prin creații literare și studii de istorie, cultivate și de *Gazeta Transilvaniei* și de *Foaia pentru minte, inimă și literatură* de la Brașov și de *Magazinul istoric pentru Dacia* de la București, curentul unității naționale se relevă astfel din ce în ce mai puternic, Kogălniceanu fiind unul din punctele de raliere și de exprimare ale mișcării.

În sprijinul acestei mișcări, raportate la întreg pământul românesc, Kogălniceanu aducea la 24 noiembrie 1843 contribuția marelui său *Cuvânt pentru deschiderea cursului de istorie națională* la Academia Mihăileană din Iași prin care mărturisea că „inima mi se bate când aud rostindu-se numele lui Alexandru cel Bun, al lui Ștefan cel Mare, al lui Mihai Viteazul... și nu mă rușinez a zice că acești bărbați, pentru mine, sunt mai mult decât Alexandru cel Mare, decât Hanibal, decât Cesar” fiindcă „aceștia sunt eroii lumii, în loc că cei dintâi sunt eroii patriei mele”, pilda lor trebuind să fie nepieritoare pentru toți românii. În același „cuvânt”, care avea să fie un moment esențial pentru dezvoltarea istoriografiei române și a spiritului patriotic românesc, Kogălniceanu preciza totodată că el privește ca patrie a sa „toată întinderea de loc unde se vorbește românește, și ca istorie națională istoria Moldaviei... a Valahiei și a fraților din Transilvania”.

Pe lângă legăturile încheigate cu muntenii prin intermediul „Daciei literare” și al „Propășirii”, Kogălniceanu devine la începutul anului 1845, în urma unei călătorii la București, membru activ al „Asociației literare” întemeiate de N. Bălcescu, I. Ghica, A.T. Laurian, Al. G. Golescu, C.A. Rosetti, care nu era altceva decât fațada oficială a Societății revoluționare secrete *Frăția*, și inițiază, pe linia gândirii sale istorice, împreună cu N. Bălcescu alcătuirea unui *Dicționar biografic* care să înfățișeze „viețile celor mai de seamă români din toate țările (românești) și din toate veacurile”.

La 1848, după ce între timp publicase la Iași un prim volum din *Letopiseșele Țării Moldovei* (tomul al II-lea, 1846), operă pe care în Țara Românească o săvârșea Nicolae Bălcescu și A.T. Laurian care tipăreau *Cronicele muntene*. Kogălniceanu este cel care redactează, refugiat la Cernăuți, împreună cu V. Alecsandri, C. Negri, Alexandru Ioan Cuza și alți revoluționari, *Dorințele partidei naționale revoluționare din Moldova* (15 august 1848) urmate de un *Proiect de constituție pentru Moldova*, considerat ca un proiect de constituție

pentru „România Unită”. Principiul Unirii, împletit în mod consecvent și armonios cu principiul Emancipării sociale, își găsește în manifestul lui Kogălniceanu cea mai înaltă și mai vibrantă expresie politică a timpului. „Pe lângă instituțiile radicale, singurele care ne pot regenera patria, apoi partida radicală – scrie M. Kogălniceanu – mai propune una ca o cunună a tuturor, ca o (adevărată) cheie a bolșii, fără de care s-ar prăbuși tot edificiul național: aceasta este *unirea Moldovei cu Țara Românească... o unire dorită de veacuri de toți românii cei mai însemnați ai amânduror Principatelor*, o unire pe care, după spiritul timpurilor, cu armele în mână au voit să o săvârșască Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, carele și ajunsese a se intitula: „Cu mila lui Dumnezeu domn al Țării Românești, al Moldovei și al Ardealului.”

Noile împrejurări externe îl determină la 29 august 1855 să ceară autorizație pentru înființarea unui ziar numit demonstrativ „*Unirea*” dar, neacordându-i-se titlul cerut, va edita începând de la 1 octombrie 1856 ziarul „*Steaua Dunării*”, care avea să fie cel mai înfocat organ al mișcării unioniste. Suspendat la Iași (3 martie 1856) „*Steaua Dunării*” va reapărea la Bruxelles, pentru Europa, sub numele de „*L'Étoile du Danube*” (4 dec. 1856–1 mai 1858).

Neputând înființa ziarul „*Unirea*”, Kogălniceanu a întemeiat însă la 25 mai 1856 – după închiderea congresului de la Paris – împreună cu amicii săi unioniști societatea *Unirea*, iar la 30 mai Comitetul unirii.

Lupta pentru unire lua de acum înainte un caracter deschis, Kogălniceanu fiind una din principalele personalități ale Divanului ad-hoc al Moldovei care, la 7 octombrie 1858, la propunerea lui s-a pronunțat pentru unire, și apoi a Adunării electivă ce avea să aleagă – conform Convenției de la Paris – pe noul domnitor. Aflând că printre candidații la tronul Moldovei, care avea să devină apoi însuși tronul României, se găsea și fostul domn Mihail Sturdza, cel care a înăbușit Revoluția de la 1848, Kogălniceanu îl apostrofează cu violență și dispreț. „Ce cauți (aici), ce vrei umbră neputincioasă a nopții? Tu ai avut odată ființă și n-ai putut fi. Acuma ce vrei, fii ca pieirii? Pieri, retrage-te înapoi în haosul uitării. Țara vrea lumină, progres, viață!”

Cu atât mai mult – trecând peste propria sa candidatură – va sprijini însă pe Alexandru Ioan Cuza, care la 5 ianuarie 1859 va fi ales, cu sprijinul maselor, domn al Moldovei cu unanimitatea voturilor.

În numele Adunării, noul domn a fost salutat de M. Kogălniceanu care i-a dorit să fie „omul epocii – la legi nouă, om nou – fă ca legea să înlocuiască arbitrarul, fă ca legea să fie tare, iar Tu, Măria Ta, ca domn, fii bun, fii blând, fii bun mai ales pentru acei pentru care mai toți domnii trecuți au fost nepăsători sau răi”.

La 24 ianuarie, la alegerea lui Cuza ca domn și al Țării Românești, M. Kogălniceanu a fost însărcinat de Adunarea Moldovei, să redacteze mesajul de felicitare către Adunarea Țării Românești, pentru îndoita alegere a lui Cuza prin care s-au pus bazele politice ale Unirii celor două principate.

Deși a avut o contribuție esențială atât la înfăptuirea Unirii, cât și a reformelor ce i-au urmat, Kogălniceanu a ținut totuși să declare la 9 februarie 1863, într-un discurs rostit în Adunarea Românească pentru a pune la punct pe anumiți lăudăroși, că „Eu nu recunosc nimănui dreptul să zică că aceasta (Unirea) e actul său individual, proprietatea sa exclusivă: Unirea e actul energetic al întregii națiuni române, e marea noastră conquistă (cucerirea)... Unirea națiunea a făcut-o!”

Contopindu-se cu întreaga luptă pentru Unirea Principatelor, pe care a călăuzit-o cu luciditate și siguranță, Mihail Kogălniceanu a fost unul din cei mai entuziaști militanți ai ei și totodată un legislator – un adevărat bărbat de stat – care a dat României Unite putere și avânt spre a putea începe lupta pentru independență.

Luceafărul, nr. 3, 20 ianuarie 1979, p. 3

Hronica românilor

Istoriograf, istoric, filolog și lingvist, pedagog, profesor și director al școlilor unite din Transilvania, poet, autor de manuale școlare și studii economice, iluminist strălucit și „aufklärer” al timpului său, Gheorghe Șincai, de la a cărei naștere se împlinesc 225 de ani, a fost unul dintre cei mai reprezentativi cărturari și luptători români de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea.

Continuând o filiațiune începută de Miron Costin, Dimitrie Cantemir, stolnicul Cantacuzino, și continuată apoi de Ion Heliade Rădulescu, B.P. Hașdeu și N. Iorga, Gheorghe Șincai s-a impus atât vremii sale, cât și posterității printr-o însuflețire și energie vulcanică, printr-o erudiție și putere de creație benedictine, și mai presus de toate, printr-un patriotism înfășurat într-o aură nepieritoare.

Gheorghe Șincai a fost trimis în 1774 în Roma papilor, pentru a se întoarce, după cinci ani, timp în care s-a informat în fața Columnei lui Traian, răpit de Roma lui Romulus și a lui Traian.

Geniul Romei îl va urmări toată viața și va face din el, studiind originea și dezvoltarea limbii și a poporului român, unul din cei mai mari istorici ai românilor, „Hronica” sa, la care a lucrat timp de 34 de ani, fiind cea mai adâncă istorie a neamului românesc scrisă până în pragul secolului al XIX-lea. În 1813, când „Hronica” a fost prezentată cenzurii din Cluj pentru a obține aprobarea de tipărire, răspunsul primit de Șincai a fost acesta: opera e vrednică de foc, iar autorul de spânzurătoare.

Tot ce s-a scris până la dânsul, cronici și istorii, au cuprins numai părți ale istoriei românilor, părți provinciale, părți cronologice, „Hronica” lui fiind cea dintâi istorie consacrată românilor de pretutindeni, de la începuturile lor, ba încă și

altor neamuri. Și într-adevăr, dacă Ureche și Costin au scris viața domnilor Țării Moldovei, din anumite epoci, stolnicul Cantacuzino și alți cronicari munteni evenimentele Țării Românești, iar Dimitrie Cantemir, deși s-a gândit la o istorie a româno-moldavilor, ocupându-se îndeosebi de originea lor, n-a scris-o totuși decât până la constituirea statelor feudale românești, „Hronica” lui Șincai a cuprins viața tuturor românilor, de pe ambele laturi ale Carpaților, de la anul 86 și până la 1739. Intenția sa era, să o scrie până la 1803, dar împrejurări independente de voința sa l-au obligat să se oprească aici. El a întrecut și pe confracții săi de ideologie și generație, Samuil Micu și Petru Maior, preocupați și aceștia de istoria tuturor românilor. „Hronica” sa fiind nu numai a românilor, ci și a altor neamuri, vecine nouă, bulgari, sârbi, maghiari, poloni, ruși, referitoare la legăturile acestora cu noi, el fiind astfel cel dintâi istoric român cu largi preocupări de istorie europeană.

„Hronica” lui Șincai, prin miile ei de documente necunoscute, a fost apreciată atât de istoricii români de la începutul secolului al XIX-lea – M. Kogălniceanu, George Barițiu, Nicolae Bălcescu – încât, rămasă netipărită timp de câteva decenii, M. Kogălniceanu afirma în 1841 că „până când cronica aceasta nu va fi publicată, românii nu vor avea istorie”.

După tipărirea ei, lucru săvârșit la Iași în 1853, în trei volume, istoricul francez Edgar Quinet, care a ajuns să o cunoască, scria în 1855, că opera istoricului român se aseamănă cu vasta lucrare a istoricului italian Muratori, care a publicat cele mai numeroase documente cu privire la istoria Italiei, apariția „Hronicei” constituind un adevărat „eveniment” al timpului.

De atunci și până astăzi, retipărită în două noi ediții științifice, prima în 1886 și a doua în 1967, cărora li s-a adăugat apoi și o ediție populară, „Hronica” lui Șincai a alimentat neconținut toate sintezele de istorie a românilor.

Memoria lui Șincai a fost pururea scumpă tuturor românilor. Pe lângă manifestațiile de recunoștință din trecut, concretizate prin liceul din București, care îi poartă numele, prin monumentul așezat în fața acestui liceu, și prin atâtea alte monumente așezate în diferite orașe din Transilvania, în anii guvernării socialiste s-a tipărit, prin Florea Fugariu și Manole Neagoe, din nou întreaga cronica sa, i s-a ridicat un alt monument în satul său natal – Râciul de Câmpie – Editura pentru literatură i-a consacrat în 1965 o nouă monografie, scrisă de Mircea Tomuș, gândirea și opera sa istorică fiind totodată cuprinsă în numeroase antologii și sinteze.

Săptămâna, nr. 431, 9 martie 1979, p. 1

Universitatea Daciei superioare

La 3/15 mai 1848, pe Câmpia Libertății de la Blaj, revoluționarii ardeleni au revendicat, concomitent cu independența națională și desființarea iobăgiei, întemeierea de școli în toate satele și orașele, și totodată, ca o concluzie firească, a unei universități românești.

La 16/28 decembrie același an, Andrei Șaguna cerea ca, până la organizarea universității să se înființeze imediat două facultăți de drept românești la Sibiu și Blaj, ele fiind necesare pentru pregătirea fără întârziere a unor cadre juridice pentru poporul român. Avram Iancu, la 2 decembrie 1850, redactându-și testamentul, dispunea ca după moartea sa „toată averea mișcătoare și nemișcătoare” de care dispunea, „să treacă în folosul națiunii pentru ajutor la înființarea unei Academii de drepturi, tare crezând că luptătorii în numele legii vor putea cuceri drepturile națiunii mele”. În 1852, Al. Papiu-Ilarian afirma că „fără o universitate națională română în care să crească junimea română cea matură pentru științele cele înalte în limba națională, românii vor rămâne în etatea copilăriei, batjocura streinilor”. În 1852, ideea unei universități românești era preconizată printr-un memoriu și de către Simion Bărnuțiu și Ion Maiorescu.

Spiritele românești erau atât de înfocate pentru o universitate proprie, încât în anul 1851, când se începuse o acțiune pentru înființarea a două episcopii române greco-catolice „Gazeta Transilvaniei” de la Brașov – vechea gazetă a lui Barițiu – a propus ca în loc de două episcopii să se înființeze numai una, fondurile destinate pentru cea de a doua să fie alocate universității. În același an, foștii grăniceri de la Năsăud propuneau ca o parte din veniturile pădurilor lor să fie vărsate pe seama universității. La 4 iunie 1852, un corespondent al „Gazetei Transilvaniei” propunea deschiderea unei colecte publice pentru întemeierea mult doritei universități.

Totul a fost însă zadarnic. Guvernul habsburgic, prin ministrul Leo Thun, a respins toate memoriile românești relative la această chestiune, admitându-se numai funcționarea unei Academii Juridice germane la Sibiu și apoi, în 1872, a unei universități maghiare la Cluj, care avea să poarte numele împăratului Francisc Iosif I.

Deși demersurile românești se vor continua și în anii și deceniile următoare, totuși înființarea universității românești n-a fost aprobată.

Ea avea să se realizeze abia în toamna anului 1919, după proclamarea Unirii Transilvaniei cu România, când guvernul românesc al Ardealului, dând satisfacție îndelungatelor stăruințe cu privire la înființarea unei universități românești, a decis înființarea ei la Cluj – astăzi Cluj-Napoca – pe ziua de 1 octombrie 1919.

Înființarea și deschiderea ei s-au înfăptuit prin secretarul general al resortului Instrucțiunii publice, profesorul Onisifor Ghibu, un excelent pedagog, care, încă înainte de război se remarcase ca o strălucită personalitate a învățământului

românesc din Transilvania. Dispunând de înțelegerea și concursul șefului resortului, Valeriu Braniște, eliberat abia de un an din închisoarea de la Seghedin, Onisifor Ghibu a întocmit un vast plan pentru înființarea acestei universități, plan pe care, având o energie titanică, l-a pus în aplicare cu cea mai mare grabă.

Principala dificultate în calea înființării noii universități a fost recrutarea și numirea corpului didactic care, prin calitatea și prestigiul lui, trebuia să se poată compara cu pleiada de profesori atât a universităților românești de la București și Iași, cât și cu corpul profesoral al universităților străine.

La propunerea lui Ghibu s-a înființat pentru aceasta o Comisie universitară care trebuia să aleagă pe cei chemați să reprezinte știința românească la Universitatea Clujului.

Ca președinte al acestei comisii și apoi rector a fost numit marele filolog Sextil Pușcariu, fost până atunci profesor la Universitatea din Cernăuți. După o matură chibzuință, înlăturându-se toate insistențele oculte și interesele politice, au fost numiți ca profesori, ținându-se seama și de sfaturile lui N. Iorga, la Facultatea de litere și filosofie, Vasile Pârvan, Ioan Ursu, Vasile Bogrea, N. Drăgan, Gh. Bogdan-Duică, Ioan Lupaș, Silviu Dragomir ș.a. La catedra de pedagogie a fost numit Onisifor Ghibu, care avea să elaboreze doctrina unei noi pedagogii românești. La Facultatea de medicină au fost numiți, alături de alții, Victor Babeș, Iuliu Hațieganu, Victor Papilian, Iuliu Moldovan, T. Gane. La Științe: D. Pompeiu, Al. Borza, Popescu-Voinești, Gh. Vâlsan. La Drept: Gh. Leon, Emil Negrea, V. Onișor, Emil Hațieganu.

Două din cele mai strălucite achiziții ale Universității Clujului au fost marii savanți de reputație mondială Emil Racoviță și C. Levaditti, care până atunci funcționaseră în străinătate.

Cursurile noii Universități s-au deschis în mod oficial la 1 februarie 1920, deși în mod practic ele începuseră la 3 noiembrie – la ea fiind primiți și studenții maghiari și sași din Transilvania, pentru care s-au înființat catedre speciale pentru limbile materne. Ca profesor de limba și literatura maghiară a fost numit Gh. Kristof.

La inaugurare au participat numeroși savanți de la diferite universități europene precum și miniștrii acreditați la București, Universitatea Clujului, prin corpul său didactic, fiind socotită de la început vrednică de toată atenția.

Vasile Pârvan a considerat înființarea noii universități românești ca o „operă de revoluție înfăptuită cu mijloace revoluționare, inspirată de o iubire cu totul dezinteresată pentru mai bine”.

Timp de 60 de ani Universitatea Clujului, la care aveau să fie numiți apoi Lucian Blaga, D.D. Roșca, D. Popovici, C. Daicoviciu și alții, s-a manifestat ca o adevărată citadelă a culturii și a patriotismului românesc, ea impunându-se în fruntea tuturor acțiunilor științifice, culturale și patriotice ale Transilvaniei.

Săptămâna, nr. 463, 19 octombrie 1979, p. 1, 7

Imaginea unei mari victorii [Monumentul Independenței de la Iași]

Înalt de 17 m (soclul 6, statuia 11) și așezat într-un loc spațios și luminos, Piața Independenței, noul monument al Iașilor reprezintă marea victorie a poporului român de la 1877: cucerirea Independenței de stat a României.

Țâșnind din pământul patriei ca o fecioară pură cu ochii în flăcări, dinamică și străbătută de un elan invincibil, ridicând deasupra, capului flamura victoriei, statuia reprezintă în aceeași măsură un simbol și o magnifică realitate. Prin liniile ei armonioase, captivante și dominante, sugestive, statuia Gabrielei Manole Adoc înfățișează nu numai o întruchipare patriotică, scumpă tuturor inimilor românești, ci, totodată, și o realizare artistică din cele mai strălucite ale timpului nostru.

Prin ea s-a dat o înălțătoare expresie tuturor Peneșilor noștri de la Plevna, tuturor roșiorilor și tuturor dorobanților, prin jertfa cărora s-a cucerit și impus marea noastră independență.

Alături de creațiile lui I. Jalea, O. Han, Ion Vlasiu etc., monumentul realizat de Gabriela Manole Adoc și Gheorghe Adoc reprezintă un adevărat triumf al sculpturii românești contemporane.

Valoarea monumentului e cu atât mai relevantă și mai expresivă cu cât, pe laturile soclului se desfășoară șase mari compoziții în basorelief (peste 100 m.p.), realizate în bronz de sculptorul Gheorghe Adoc. Compozițiile respective cuprind scene emoționante din momentul chemării poporului sub arme, al proclamării Independenței prin glasul lui Kogălniceanu, alături de care apar C. A. Rosetti, V. Alecsandri, autorul *Odei ostașilor români*, trecerea Dunării, homerica înclăștare de la Grivița și Plevna, capitularea armatei vrăjmașe, marea biruință a drapelelor românești.

Animate de același sentiment care a inspirat și dăltuirea statuii și realizate cu aceeași conștiință și responsabilitate artistică, compozițiile lui Gheorghe Adoc se impun ca o incontestabilă izbândă a genului.

Prin noul său monument, orașul Iași adaugă la strălucitul său palmares de statui o nouă și impunătoare realizare urbanistică și artistică și, totodată, o concretizare superlativă a patriotismului românesc.

Cronica, nr. 51, 21 decembrie 1979, p. 1, 3

2050 de ani

Dacia, coloană infinită a istoriei poporului român

De mii de ani, de nesfârșite mii de ani, pulsează viața umană pe teritoriul de astăzi al României.

De nenumărate milenii, Carpații și Dunărea, încă de pe vremea când nu aveau un nume, generează rânduri de vieți și civilizații înflorite din huma, lemnul, piatra și metalul solului străbun.

Numeroase săpături arheologice atestă puternicele urme ale celor mai îndepărtați strămoși ai noștri, prezenți aici încă din preistorie. Și astfel de urme nu s-au descoperit numai într-o anumită parte a acestui pământ, ci pe toate câmpiile și văile sale. Din epoca paleoliticului, epoca pietrei cioplite (circa 60.000–10.000 ani înainte de era noastră) s-au găsit, astfel, pe aceste meleaguri diferite obiecte de piatră, topoare îndeosebi, opaițe, atât în regiunile din apropierea Dunării (la Dârjov), cât și în nordul Moldovei (la Ripiceni), precum și în unele peșteri din Munții Hunedoarei și ai Ceahlăului.

Epoca mezoliticului, în care se realizează trecerea de la piatra cioplită (circa 10.000 – 5.500 ani î.e.n.) la piatra șlefuită, – este marcată prin alte numeroase descoperiri de obiecte, arme, vase, podoabe. În Banat, astfel de obiecte au fost găsite în localitățile Beba Veche, Timișoara, (cităm numai pe cele mai însemnate) – Băile Herculane; în Transilvania, la Ariușd și Apahida, la Deva și la Lechința de Mureș, la Alba Iulia și la Târgu-Mureș; în Crișana, la Oradea și Pecica; în Maramureș, la Sarasău; în Moldova, la Cucuteni, Ripiceni, Frumușica, Boureni; în Muntenia, la Crăsani, Monteoru, Gumelnița, Vidra, Stoenеști; în Oltenia, la Celei și la Baia de fier, la Adâncata și la Vădastra și, în toate provinciile, în atâtea alte locuri.

Într-o hartă publicată în anul 1974 de istoricii Const. C. Giurescu și Dinu C. Giurescu se menționează localități preistorice de jur împrejurul frontierelor viitorului teritoriu românesc. Periam în județul Timiș; Diosig în județul Bihor; Boinești în jud. Satu Mare; Sipinți în Bucovina; Petreni și Cerheiul Vechi în apropierea Nistrului; Hamangia în Dobrogea; la Boian în jud. Ialomița; la Bălănoaia în jud. Teleorman; la Gârla Mare în jud. Mehedinți ș.a.

Teritoriul Daciei, cuprins în spațiul carpato-dunărean, a fost astfel locuit și cultivat din cele mai vechi timpuri, în cuprinsul său dezvoltându-se o populație și o

serie de culturi vrednice de toată atenția. Aici au înflorit tipurile de cultură Criș, Cucuteni, Boian, Ariușd, Petrești, Coțofeni, caracteristice prin tehnica ceramicii pictate și grafitare. Deși înrudite cu tipurile de cultură învecinate din Iugoslavia, Ungaria și U.R.S.S. de astăzi, totuși tipurile de cultură din spațiul carpato-dunărean, aveau evidente trăsături proprii. Aceste trăsături s-au accentuat îndeosebi în epoca aramei, a bronzului și a fierului (circa 700 ani î.e.n.).

Creatorii civilizației neolitice de pe pământul patriei noastre au fost dacii sau geții, o ramură a tracilor, care alcătuiau un singur popor, dar cărora romanii le spuneau daci, iar grecii, geți. Întâia mențiune istorică și geografică asupra lor și a teritoriului lor – deși ei erau cu mult mai vechi – aparține lui Herodot, „părintele istoriei” (circa 484–425 î.e.n.), care scriind în 9 cărți istoria războaielor dintre perși și greci, ajungând cu expunerea la anul 514 (î.e.n.) s-a oprit în cartea IV-a și asupra războiului dintre Darius I, regele perșilor, și sciții ce locuiau în nordul Mării Negre. Darius, pentru a-i ataca, a fost nevoit să străbată Peninsula balcanică de la Bosfor, trecând printre traci, și până în nordul Dunării.

În scrierea sa, Herodot a dat o largă atenție tracilor care, împărțiți în numeroase triburi – odrizii, edonii, bozii, crobizii, moezii, tribalii ș.a. se întindeau de la Marea Egee și până în centrul și răsăritul Europei, partea cea mai viguroasă a lor reprezentând-o dacii. „Neamul tragic – relatează Herodot în scrierea sa – este, după acela al inzilor, cel mai mare dintre toate. Dacă ar avea un singur domnitor și ar fi uniți între dânsii, ar fi de neînvins și, după cum cred eu, cu mult mai puternici decât toate popoarele”.

Herodot a transmis totodată posterității și informația că geto-dacii erau cei mai viteji și mai cinstiți dintre traci, și că ei, prin religia lor, monoteistă, se credeau nemuritori.

Căutând contactul cu geto-dacii, grecii, îndeosebi cei de pe coastele Asiei Mici și ale Mării Egee – străbătători neobosiți ai Mării Negre – au pătruns în secolul al VII-lea î.e.n. și în regiunile maritime ale acestui teritoriu, unde au întemeiat numeroase colonii și cetăți dintre care unele au avut o îndelungată existență istorică: Histria, lângă lacul Sinoe, ridicată pe la 656 î.e.n., pe locul Constanței de astăzi s-a înființat Tomisul, pe locul Mangaliei, cetatea Callatis, la Balcic, Dionysopolis ș.a. Toate aceste cetăți au fost destinate, pe de o parte, comerțului cu lumea geto-dacică – dovadă că aceasta era destul de numeroasă și bogată în cereale, produse agricole, blănuri, miere, pește, și în același timp avidă de mărfuri din domeniul luxului, arme și unelte, țesături, untdelemn și vinuri dulci – iar pe de altă, asigurării expansiunii sistematice grecești.

La baza societății dacice se aflau oamenii de rând – a nu se confunda cu sclavii, oricare ar fi fost numărul acestora – numiți comați (pletoșii), care purtau capul descoperit, deasupra cărora se găseau nobilii, numiți tarabostes sau pilati, care își acopereau capul cu niște căciulițe de lână. În fruntea piramidei, alcătuită din plugari, păstori, meșteșugari, negustori, mineri, războinici, se afla regele.

Pământul se cultiva, începând din secolul al II-lea, cu pluguri dotate cu brăzdare de fier. Se cultivau pe o scară întinsă cultura cerealelor, se ocupau cu creșterea vitelor, oilor, vacilor, boilor, caișor și albinăritul. Minele de fier, aramă, argint și aur se lucrau cu mijloace rudimentare. În lupte întrebuințau arcurile cu săgeți, sulite, cuțitele curbate. Hainele, în cea mai mare parte, se făceau în casă. Femeile țeseau pânză de in și cânepă pentru cămășile și fustele lor, și totodată cioareci groși și pantaloni subțiri pentru bărbați. Pe deasupra purtau un fel de sumane cu blană de oaie și glugi de lână. Se încălțau cu opinci. În parte, portul lor semăna cu portul de astăzi al țăranilor noștri de la munte. Cele mai expresive forme ale portului dacilor au fost gravate pe metopele columnei lui Traian.

Credeau, cum a relatat Herodot, în nemurirea sufletului. La muncile agricole erau harnici, iar la război aprigi. În general, erau firi voioase, iubitori de cântece și libertate. Casele, la câmpie și le făceau din lut, iar în regiunile muntoase din lemn și piatră. La sfârșitul secolului al II-lea î.e.n. și la începutul secolului I al e.n. dispuneau de numeroase cetăți răspândite pe întreg teritoriul țării.

Cele mai multe, legate între ele, pentru apărare, prin șanțuri sistematice, se găseau în Transilvania, în Munții Orăștiei, unde se afla și Sarmizegetusa, flancată și apărată de cetățile de la Costești, Blidaru, Vârful lui Hulpe, Piatra Roșie, Banița și altele. Pe lângă acestea, se menționează existența unor asemenea cetăți și la Câmpuri, Surduc (Hunedoara), Căpâlna (Valea Sebeșului), Tilișca (Sibiu), Piatra Craivii în apropiere de Alba Iulia, la Pecica, nu departe de Arad, la Voinești în jud. Covasna. În aceeași perioadă se constată existența unor cetăți dacice și în Moldova, la Bâta Doamnei și la Cozla, lângă Piatra Neamț, la Titelca, în apropiere de Târgu-Ocna, la Poiana, pe malul Siretului și altele, precum și în Muntenia – pe lângă cele mai vechi de la Zimnicea, Piscul Crăsanilor, Tinosu – la Popești, în valea Argeșului, la Cetățeni, pe râul Dâmbovița, la Bucovăț, în Oltenia și în diferite alte locuri.

Ridicarea și dezvoltarea acestor cetăți, și totodată a unor anumite sanctuare și case de locuit, relevă în mod concludent nivelul iscusinței dacilor în construcții, și totodată în diferite meșteșuguri și alte îndeletniciri manuale. Meșterii daci știau să lucreze cu multă îndemânare, în ateliere și cuptoare proprii, unelte, arme și vase de fier, podoabe din argint, fibule, brățări, coliere, inele, cataramă și altele, distingându-se în același timp prin lucrări de ceramică. Cu tot atâta siguranță lucrau în lemn și os. Vorbind despre cultura materială dezvoltată de daci în această perioadă, îndeosebi în regiunea Orăștiei, unde se aflau principalele construcții, istoricul C. Daicoviciu afirma – considerând-o ca o cultură de tip Latène – că prin aceasta se „depășise stadiul rural al triburilor”, ea întrunind „condițiile unei civilizații opidane (citadine) cu tendințe vădite spre formele civilizației agraro-orășenești, cu centre economice locuite de pătura dominantă, agricultori, meșteșugari, plebe și sclavi”.

În aceste condiții – și totodată sub presiunea expansiunii romane – prin

unirea mai multor uniuni de triburi, la sfârșitul secolului al II-lea î.e.n., se constituie statul dacic, cel mai însemnat dintre regii săi în această perioadă – precedat de Oroles, Rubobostes și alții – fiind Burebista (82 – 44 î.e.n.), un bărbat de o mare energie și largă viziune politică, care a urmărit în mod energic supunerea tuturor triburilor. Regatul său cuprindea spațiul dintre Dunărea mijlocie și munții Slovaciei de astăzi până la Marea Neagră, cu o largă coborâre până în fața munților Balcani. Pentru a-și asigura dominația în acest spațiu imens, a purtat războaie grele cu celții, boii, tauriscii și alte popoare – aflate în Austria și Ungaria de astăzi – pe care le-a învins și supus. Numeroase incursiuni în Macedonia și Iliria au relevat și mai mult caracterul energic al politicii sale. Pe de altă parte, abil diplomat, el a căutat strânse legături cu Mitridate al VI-lea Eupator, regele Pontului, și cu Ariovist, șeful unei uniuni de triburi germane, ambii îndârjiți adversari ai Imperiului Roman.

Cetățile grecești dintre Olbia, care se află la gura Bugului, și Dionysopolis, Balcicul de astăzi, îl considerau protector și „tată”. Centrul puterii sale politice se afla în Munții Orăștiei. După aprecierile marelui geograf și istoric al antichității Strabon, Burebista dispunea de 200.000 oameni mobilizabili. Bazele politice ale statului său erau, ca și ale statelor elenistice, de natură militară. Unul din principalii săi sfetnici a fost preotul Deceneu. Prestigiul politic și militar al regelui dac era considerabil. Faima sa în epocă, datorită personalității, energiei și întinderii regatului său, a fost enormă.

Una din inscripțiile timpului, descoperită la Balcic, îl arată ca fiind „cel dintâi și cel mai mare dintre regii Traciei, stăpân pe ambele maluri ale fluviului”. Strabon în „Geografia” lui arată că Burebista luând conducerea poporului său „a întemeiat în câțiva ani o mare stăpânire și a supus geților aproape pe toți vecinii, ba era de mare primejdie și pentru romani, pentru că trecea Dunărea fără să-i pese de nimeni și prăda Tracia până în Macedonia și Iliria”.

În timpul luptelor dintre Cezar și Pompei (51 – 48 î.e.n.) Burebista – spre a scăpa de amenințarea Romei – se hotărâse să sprijine pe Pompei. Înfrângerea grabnică a acestuia la Pharsalus (48 î.e.n.) a pus însă capăt acțiunii lui Burebista, care s-a văzut silit să se mărginească la o politică defensivă, Cezar fiind hotărât să se răzbune. Atât Cezar, cât și Burebista aveau să cadă însă în anul 44 î.e.n. victime ale unor neașteptate comploturi, iminentul război daco-român amânându-se astfel, prin moartea celor doi protagoniști, cu aproape 150 de ani. După asasinarea lui Burebista – asasinare în care, dacă nu cumva va fi intervenit o mână străină, au fost implicați și unii șefi de triburi – regatul său s-a destrămat, triburile și uniunile triburilor reluându-și libertatea străveche.

Dacia, împărțită în patru regate și apoi în cinci, alături de care se menționează și trei regate în Dobrogea, intra într-o neașteptată eclipsă. Ea își dovedise însă cu prisosință marea ei potențial politic și militar, și nu e riscant de a afirma că fără asasinarea lui Burebista, și fără dislocarea triburilor geto-dace,

Europa ar fi putut avea pe lângă Imperiul Roman – imperiu prin excelență mediteranean – și un imperiu dacic care ar fi dominat centrul și sud-estul european – o anticipare a Rusiei de mai târziu.

Vor trebui să treacă peste 12 decenii până când se va ridica sub regele Decebal (87 e.n.) – precedat în această calitate de Comosicus, Scorilo, Diurpaneus – un nou stat dacic unitar, de importanță europeană, timp în care romanii s-au consolidat definitiv pe cursul Dunării, venind astfel în contact direct cu geto-dacii, în Moesia, în Dobrogea, în Grecia și în Asia Mică.

Cu Decebal, fiul lui Scorilos – „Decebalus per Scorilo” – începe un nou capitol vibrant în istoria dacilor, care se va termina însă, în urma războaielor cu Traian (101 – 102, 105 – 106), atât pentru sine, cât și pentru regatul său, în condiții tragice.

„Decebal – scria istoricul Dio Cassius, – era priceput în ale războiului și iscusit la faptă; știind când să năvălească și când să se retragă la timp, meșter în a întinde curse, viteaz în luptă, știind a se folosi cu viclenie de o victorie și a scăpa cu bine dintr-o înfrângere; pentru care lucruri el a fost mult timp pentru romani un potrivnic de temut”.

Superioritatea numerică și tehnică a romanilor – unii istorici ridică efectivele armatei romane angajate în Dacia la 200.000 de ostași – avea să-și spună însă necruțătoare cuvântul, Decebal, vultur cutezător al munților, după o rezistență năprasnică, fiind în cele din urmă învins. Capitala sa e ocupată. Dâr și demn până în ultima clipă – ca și Hanibal odinioară – refuză să se lase capturat și se sinucide eroic cu propria-i sabie, sub ochii stupefiați ai dușmanilor.

Dacia devine provincie romană, nou veniții, sub formă de coloniști sau veterani se amestecă cu populația autohtonă. O bună parte din daci se retrag însă în ținuturile din Nord Sătmăru, Țara Oașului, Maramureșul, Bucovina de astăzi – continuându-și existența ca daci liberi.

Cu romanii se introduce în Dacia limba latină și civilizația citadină care devine limba și civilizația daco-romană. Pe vechi temelii dacice se constituie orașele ca Apulum (Alba Iulia) care avea să devină orașul cel mai strălucit al noii Dacii, Napoca (Clujul), Potaissa (Turda) – reședința legiunii a V-a Macedonica – Porolissum (Moigrad), Dierna (în Banat), Drobeta (Turnu-Severin), Sucidava (Celei), Romula (Roșia) și altele, Ptolemeu înregistrând 44 de colonii sau municipii.

Este înregistrat totodată și un mare număr de sate (Vicus, Pagus), care atestă pe de o parte mulțimea localităților în Dacia, iar pe de alta, continuitatea civilizației populare dacice.

La începutul secolului al III-lea simbioza daco-romană e definitiv încheiată, „sigiliul Romei”, după expresia atât de plastică a lui N. Iorga, imprimându-se adânc pe întreaga viață autohtonă. Impulsul romanizării a străbătut și fecundat nu numai viața dacilor supuși ci și a celor de la nord și răsărit, neînglobați în imperiu –

costobocii, carpai – care au sfârșit și ei prin a-și însuși cultura și limba latină, întreaga Dacie transformându-se într-un pivot al romanității. Distincția acestora față de popoarele vecine, avea să o alcătuiască limba latină, în albia căreia s-a vărsat și o parte din vocabularul dac, unele din cuvintele sale – în jur de 160 – circulând până astăzi în limba română. Cităm câteva dintre ele: vatră, baltă, zestre, brad, barză, strugure, mazăre, grumaz, copil, prunc etc.

Vechii limbi dacice îi datorăm și unele nume de fluvii și râuri: Dunărea (de la Dunaris), Argeșul (Argessos), Oltul (Aluta), Someșul (Samus), Mureșul (Maris), Bârzava, Motrul ș.a.

Predominant în noua limbă, odată cu structura ei avea să fie însă vocabularul latin, în care urmau să se exprime principalele noțiuni și trebuințe ale vieții, indicarea muncilor agricole și casnice, termenii botanici, fauna domestică și sălbatică, numerele, pronumele personale, termenii de rudenie, termenii religioși și atâtea altele care asigură limbii române, caracterul romantic.

Însuși numele neamului nostru derivă din numele de roman. Niciuna din celelalte limbi romanice – italiana, franceza, spaniola, portugheza – nu conține atâtea cuvinte latine ca limba română, și în niciuna din acestea zestrea limbii latine nu strălucește cu atâta putere.

La sfârșitul secolului al III-lea, din motive de ordin strategic, legiunile și administrația romană, greu atacate de popoarele migratoare, se retrag din Dacia în sudul Daciei, dar populația, în imensa ei majoritate, rămâne pe vechile locuri.

Unitatea limbii și tradiția ei statală unitară asigură vechii Dacii unitatea ei teritorială, pe care vicisitudinile timpului, oricât ar fi fost ele de adânci, nu vor putea să o anihileze.

Pe baza acestei tradiții și unități se vor constitui în secolele viitoare voievodatele românești din Transilvania (sec. VIII), în veacul al XIV-lea principatele Țara Românească și Moldova – toate fiind reunite pentru o clipă de Mihai Viteazul la 1600 – în 1859 sub Alexandru Ioan Cuza se vor pune, prin unirea Moldovei și a Transilvaniei bazele statului român modern, care, în 1877, își va cuceri independența, iar la 1 decembrie 1918 se va proclama, prin unirea Transilvaniei, Unirea tuturor românilor.

Vechea Dacie, Dacia lui Burebista, Dacia lui Decebal, Dacia lui Mihai Viteazul, Dacia lui Petru Maior, a lui M. Kogălniceanu și N. Bălcescu, Dacia lui M. Eminescu și a lui N. Iorga, se reconstituise prin voința întregului popor român. [...]

România - continuă astfel statul dacic de acum 2050 ani, fiind una din marile componente ale civilizației universale.

Almanahul literar, 1980, p. 7–11

Spiritul școlilor Blajului

S-au împlinit 225 de ani de la întemeierea primelor școli românești din Blaj – școli care aveau să devină în secolul al XVIII-lea cele mai aprinse vetre de cultură românească din Transilvania.

Școlile, în fruntea cărora avea să se ridice *liceul*, s-au înființat în anul 1754. Datorită liceului din Blaj, care a fost prima școală superioară românească, o adevărată universitate, s-a creat o pătură intelectuală a românilor care avea să îmbrățișeze mișcarea iluministă cu o inepuizabilă energie, ideologia luminilor devenind o redutabilă armă de luptă pentru ridicarea poporului român, pentru dezrobirea sa socială, pentru emanciparea politică. *„La Blaj – sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în mesajul trimis cu ocazia aniversării – au activat vreme îndelungată, în momente istorice deosebite, cărturari de frunte ai țării noastre, patrioți înflăcărați care, prin cuvântul și scrisul lor, au militat cu înflăcărare pentru libertate națională și dreptate socială, pentru cauza scumpă a unității naționale, a independenței și suveranității poporului român.”*

Din rândul elevilor și profesorilor din Blaj, s-au ridicat marii învățați și patrioți Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Ioan Budai-Deleanu – autorul primei epopei românești – care au pus bazele școlii istorice și filologice românești transilvănene, cunoscută în istorie sub numele de „Școala ardeleană” sau „școala latinistă”.

În Transilvania, profesorii și elevii Blajului – George Barițiu, Andrei Mureșanu, Iacob Mureșianu, Timotei Cipariu, Aron Pumnul, Iosif Manfy – au fost în același timp creatorii presei românești. De numele lor se leagă întemeierea periodicelor „Gazeta de Transilvania”, „Foaia pentru minte, inimă și literatură”. „Organul luminării”, „Organul național”, „Învățătorul poporului”, prin care s-a făcut educația politică și culturală a românilor transilvăneni și s-a militat cu înflăcărare pentru ideea și realizarea unității tuturor românilor. Dintre acești elevi, deveniți erudiți profesori, prin George Barițiu, Timotei Cipariu și Iosif Hodoș, s-au recrutat și primii membri ai Academiei Române, prezența lor la lucrările acestui înalt for de știință continuându-se apoi prin Ioan Micu Moldovan, Augustin Bunea și alții. În 1877, unii dintre elevii Blajului au părăsit băncile școlii pentru a alergera sub drapelul românesc de la Plevna, spre a lupta pentru independența întregului neam.

N-a fost act în istoria modernă a Transilvaniei la care profesorii și elevii Blajului să nu fi participat fără șovăire: la Supplexul din 1791, la Revoluția din 1848, la „pronunciamentul” din 1869, la acțiunea memorandistă din 1892–1895 și apoi la marea înfrățire a Unirii din 1918.

Ca o pregătire spirituală a adunării istorice de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, care a hotărât unirea Transilvaniei cu Patria Mamă, ca o adevărată prefață a acesteia, în vara anului 1911 s-a ținut la Blaj marea adunare a „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român” la care, alături de mii de țărani, au participat scriitori și savanți de pe amândouă laturile Carpaților.

Înființat în plin secol al luminilor, liceul din Blaj a propovăduit cu un nebiruit elan Marea Unire, înfăptuită, în 1918. Trecătorul de astăzi poate citi cu emoție plăcile comemorative așezate pe zidurile liceului de odinioară, pe casele unde au trăit Gheorghe Șincai, Timotei Cipariu, Iacob Mureșianu și poate vedea monumentele ridicate în anii noștri pe Câmpia Libertății în amintirea revoluționarilor care au reprezentat cu atâta strălucire spiritul patriotic al școlilor Blajului, ideile și sentimentele lor adânc românești.

Contemporanul, nr. 19, 9 mai 1980, p. 3

Blajul-școală de istorie națională

Blajul – Mica Romă – orașul aflat la confluența Târnavelor, a fost ctitorit de episcopul-martir Ion Inochentie Micu, primul ierarh român care a avut curajul de a înfrunta Imperiul Habsburgic și sistemul feudal și, totodată, de a „face” – după o expresie a timpului – pași pentru a edifica națiunea română, aici manifestându-se primele simptome ale iluminismului românesc transilvănean.

Școlile, în fruntea cărora avea să se ridice liceul, s-au înființat în anul 1754 într-o vreme când – fapt semnificativ pentru dezvoltarea și puterea de percuție a spiritului românesc – la Paris apărea primul volum al faimoasei *Enciclopedii* franceze, celebrele scrieri ale lui Jean Jacques Rousseau (*Discurs asupra inegalității între oameni și Contractul social*), Kant scria *Critica* rațiunii pure, iar James Watt perfecționa mașina cu aburi, secolul luminilor afirmându-se pe toate planurile cu un vertiginos avânt.

Datorită acestui liceu, care a fost prima școală superioară românească, o adevărată universitate, s-a creat o pătură intelectuală românească care avea să îmbrățișeze mișcarea iluministă cu o inepuizabilă energie, ideologia luminilor devenind o redutabilă armă de luptă pentru ridicarea poporului român, pentru dezrobirea sa socială, pentru emanciparea politică.

În primul an de învățământ au urmat cursurile liceului 71 de elevi, în anul următor 162, până la sfârșitul primului deceniu numărul lor ridicându-se până la 300. În anul 1760, numărul total al elevilor era de 500, cei mai mulți dintre ei fiind fii de țărani și preoți.

Din rândul acestora, perfecționându-și studiile la Roma și Viena, s-au ridicat mari învățați și patrioți Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Ioan Budai-Deleanu – autorul primei epopei românești – care au pus bazele școlii istorice și filologice românești transilvănene, cunoscută în istorie, din cauza purismului său latinist, sub numele de „Școala Ardeleană” sau „Școala latinistă”. Prin masivele lor opere și îndeosebi prin *Istoria lucrurilor și întâmplărilor românilor* (Samuil Micu), *Cronica românilor* (Gheorghe Șincai), *Istoria pentru începuturile românilor în Dacia* (Petru Maior), care au cuprins istoria poporului român de pe ambele versante ale Carpaților, s-a creat marele entuziasm patriotic, care va da naștere Revoluției de la 1848 și mișcării pentru realizarea unității naționale. Ele, după aprecierea lui M. Kogălniceanu, au „mișcat întreg românismul”. Andrei Mureșanu le va rezuma prin cuvintele: *Deșteaptă-te, române!*

O bună parte din elevii Blajului au coborât în principate consolidând aici învățământul românesc, aproape în fiecare oraș stabilindu-se câte un dascăl transilvănean. Dăm câteva nume simbolice: Ion Maiorescu la Craiova, Aron Florian și Axente Sever la București, Simion Bărnuțiu și Al. Papiu-Ilarian la Iași, Aron Pumnul la Cernăuți, și alții în atâtea alte orașe: Slatina, Pitești, Ploiești, Buzău, Giurgiu, Focșani, Bârlad, Botoșani.

Pretutindeni acești elevi ai Blajului au reprezentat cu elan și fermitate ideea daco-romană și, totodată, ideea progresului social, catedrele lor fiind cele mai înflăcărare amvoane.

În Transilvania profesorii și elevii Blajului – George Barițiu, Andrei Mureșanu, Iacob Mureșianu, Timotei Cipariu, Aron Pumnul, Iosif Manfy – au fost în același timp creatorii presei românești, de numele lor legându-se întemeierea periodicelor *Gazeta Transilvaniei*, *Foaia pentru minte, inimă și literatură*, *Organul luminării*, *Organul național*, *Învățătorul poporului*, prin care s-a făcut educația politică și culturală a românilor transilvăneni și s-a militat cu înflăcărare, având printre colaboratori pe V. Alecsandri, N. Bălcescu, M. Kogălniceanu, D. Bolintineanu, pentru ideea și realizarea unității tuturor românilor. Dintre acești elevi, deveniți erudiți profesori, prin George Barițiu, Timotei Cipariu și Iosif Hodoș, s-au recrutat și primii membri ai Academiei Române, prezența lor la lucrările acestui înalt for de știință românească continuându-se apoi prin Ioan Micu Moldovan, Augustin Bunea și alții.

În 1877 unii dintre elevii Blajului au părăsit băncile școlii pentru a alergera sub drapelul românesc de la Plevna care luptau pentru independența întregului neam.

N-a fost nici un act în istoria modernă a Transilvaniei la care profesorii și elevii Blajului să nu fi participat fără șovăire; la Supplexul din 1791, la Revoluția din 1848, la „pronunciamentul” din 1869, la acțiunea memorandistă din 1892–1894, și apoi la marea înfăptuire a Unirii din 1918.

Ca o pregătire spirituală a adunării istorice de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, care a hotărât unirea Transilvaniei cu Patria Mamă, ca o prefață a acesteia, în vara anului 1911 s-a ținut la Blaj marea adunare a „Asociațiunii pentru literatura

română și cultura poporului român” la care, alături de mii de țărani, au participat scriitori și savanți de pe amândouă laturile Carpaților: Nicolae Iorga, Simion Mehedinți, Ion Bianu, I.L. Caragiale, George Coșbuc, Șt. O. Iosif, Octavian Goga, Ion Agârbiceanu.

În văzduhul ce acoperea Câmpia Libertății, câmpia lui Avram Iancu și a lui Simion Bărnuțiu, a zburat atunci Aurel Vlaicu, venit de la București, zborul său fiind privit ca un triumf al geniului românesc.

Pe unul din profesorii și ierarhii Blajului, Vasile Suciu, care avea un profil aspru de dac, N. Iorga l-a numit „Vasile Vodă al culturii românești”. Înființat în plin secol al luminilor, liceul din Blaj a propovăduit cu un nebiruit elan Marea Unire înfăptuită în 1918.

Trecătorul de astăzi poate citi cu emoție plăcile comemorative așezate pe zidurile liceului de odinioară, pe casele unde au trăit Gheorghe Șincai, Timotei Cipariu, Iacob Mureșianu [...] care au reprezentat cu atâta strălucire spiritul patriotic al școlilor Blajului, ideile și sentimentele lor.

Luceafărul, nr. 22, 31 mai 1980, p. 1, 7

Emblemele continuității

Suntem și am fost cei mai vechi locuitori ai spațiului carpato-dunărean, stăpâni pe ambele versante ale Carpaților, am fost cei dintâi care am creat aici o limbă unitară și o civilizație, care am creat un stat unitar, care am fixat o tradiție politică dăinuitoare până în zilele noastre, care am dat pământului acestuia glas și orizont istoric, o misiune și un destin.

De patru, de trei și de două mii de ani totul s-a schimbat și totul s-a pulverizat în jurul nostru, popoare și limbi, civilizații și state. Din tot ce a existat în acele îndepărtate milenii n-am mai rămas decât noi, cu râurile și stâncile noastre, cu vulturii și bourii noștri, cu stelele și luceferii eternității.

Acestei dăinuiri și unității milenare ne-a destinat însăși configurația geologică și geografică a acestui pământ, țesătura sa orografică, legată de „șira spinării” Carpaților, cum spunea Delavrancea, care n-au despărțit niciodată nici pe vechii daci și nici pe urmașii lor.

Toate apele acestei patrii, Jiul, Oltul, Argeșul, Dâmbovița, Buzăul, Bistrița, Moldova, Suceava, Șiretul, Prutul ca și Mureșul, Arieșul, Someșul, Crișurile, Timișul țâșnesc, pentru a se aduna în Mare, din adâncurile Munților noștri, dându-i astfel o unitate fără asemănare. Toate marile noastre câmpii, Câmpia Dobrogei și a Dunării, a Munteniei, a Banatului și a Șiretului, nu sunt decât tot atâtea prelungiri și piemonturi ale Alpilor noștri.

Reazemul natural al acestor câmpii au fost întotdeauna Carpații, după cum și Carpații, la rândul lor, s-au sprijinit neconținut pe toate întinderile de la picioarele lor. Nu s-au putut stăpâni niciodată câmpiile fără a se stăpâni și Munții, și nu s-au putut stăpâni piscurile acestora fără a nu se domina și șesurile înconjurătoare. Centrul acestui pământ, cetatea de stânci a Ardealului, atrage toate celelalte mădulare ale patriei ca un uriaș magnet. El le galvanizează și le încheagă cu forța unui adevărat sistem solar.

Pe acest pământ unitar, deținător al tuturor darurilor lui Ceres și ale Dianei, și totodată al unui îmbelșugat fluviu subteran de aur, s-a constituit în urmă cu 2050 de ani, ca o consecință a nivelului civilizației și a diferențierii societății sale, cel dintâi stat al poporului carpato-dunărean, statul dacilor, creație a geniului politic și militar al regelui Burebista, care a adunat sub un singur sceptru toate triburile și semințiile dacice.

Creația lui statală a fost dintre cele mai ample ale timpului. Centrul puterii sale se afla în Munții Orăștiei, unde și astăzi cetățile dacice își păstrează și își dezvăluie trăinicia și măreția. Strabo, vestitul geograf și istoric al antichității, afirma că puternicul rege al dacilor putea mobiliza până la 200.000 de oameni.

Statul dac dispunea totodată și de un remarcabil număr de cetăți răspândite pe întreg cuprinsul țării : Sarmisegetuza, Constanța, Blidaru în Munții Orăștiei, Câmpuri-Surduc (în județul Hunedoara de astăzi), Tilișca (Sibiu), Căpâlna (Valea Sebeșului), Piatra Craivii (Alba), Săratei (Bistrița-Năsăud), Bâta Doamnei, Cozla (Neamț), Titelca (Bacău), Poiana (Galați), Zimnicea, Piscul Grăsanilor (Ialomița), Tinoșu (Prahova), Cetatea (Argeș) și atâtea altele.

Aurul și argintul se exploatau intens, iar agricultura, apicultura și viticultura erau într-o stare înfloritoare. Arta ceramicii ajunsese la o mare dezvoltare artistică. Pe plan spiritual se încheagase religia monoteistă a lui Zalmoxis și se ridicaseră figuri de mari preoți și înțelepți, ca Deceneu.

Niciodată nu mai ființase la Dunărea de Jos o asemenea putere și nici unul din regii locului nu se impusese cu atâta autoritate.

Nu toți ai lui l-au înțeles însă pe Burebista, așa cum nu toți romanii l-au înțeles pe Iuliu Cezar, și unul și altul căzând victime în același an (44 î.e.n.) unor comploturi care la Roma au pus capăt numai vieții lui Cezar, pe când în Dacia, unde complotul fusese organizat de șefii de triburi, odată cu dispariția lui Burebista, s-a destrămat și puternicul său regat.

Când, peste douăsprezece decenii, statul lui Burebista va fi reconstituit pe o arie mai îngustă de către Decebal, el nu va mai fi în măsură să reziste presiunii și asaltului Romei, noul rege, cu tot eroismul său legendar, având să fie învins de către Traian în războaiele din anii 101–102 și 105–106, în timpul cărora împăratul romanilor aruncase și un pod peste Dunăre, Dacia fiind transformată în provincie romană, iar poporul său devenind, prin contopirea ce a urmat, popor daco-roman. Simbioza daco-romană a fost una din cele mai perfecte înregistrate de istoria universală, urmarea ei fiind poporul român de astăzi.

La Roma, ca semn al victoriei se va înălța Columna lui Traian, care își menține și astăzi locul printre splendorile Cetății eterne. Pe trunchiul columnei au fost săpate nenumărate scene înfățișând chipurile, veșmintele, armele și modul de luptă al dacilor, și însuși viteazul lor rege. Au aceste imagini de pe columnă un caracter veridic, realist, sau se cer privite doar ca fapt artistic ? Unii istorici au formulat o asemenea întrebare întrucât dacii de pe columnă sunt înfățișați cu toții în porturi populare, porturi țărănești, și mai deunăzi s-a descoperit la Cugir un mormânt dacic (cu o precizare cronologică incertă) care cuprindea coiful de fier, armura de zale și un harnașament dintre cele mai luxoase pentru cal, ale decedatului trecut prin ritualul incinerării. Dar nu există nici o contradicție între faptul că dacii din clasele nobile purtau, foarte probabil, coifuri și armuri de zale și acela că portul caracteristic al majorității dacilor era cel țărănesc.

Și la Posada, în timpul năprasnicei lupte din zilele de 12–14 noiembrie 1330, vor fi luptat fără îndoială și unii boieri cu coifuri și armuri, așa cum aveau și cavalerii maghiari, dar eroii prezentați în *Cronicon pictum Vindobonensis* - scrisă în anul 1358 - ca învingând ostile regale maghiare, apar toți în căciuli și sarici țărănești, adică în portul lor obișnuit. Aceasta nu însemnează însă că nici unul din boierii lui Basarab I și acesta însuși, ca și Decebal la vremea lui, nu vor fi avut coifuri și armuri după moda cavalerilor europeni ai timpului. De altfel, din același secol datează și mormântul lui Radu I (1377–1384), de la Biserica domnească din Curtea de Argeș, în care voievodul a fost găsit înmormântat în costum de cavaler, cu tunică de purpură, cu nasturi de aur și împodobită cu mărgăritare, mijlocul fiindu-i strâns într-o cingătoare care avea pafta de aur. Costumul de la Argeș era însă costumul de ceremonie al domnului și nu costumul obișnuit al demnitarilor săi, pentru a nu mai vorbi de oamenii de rând.

Similar va fi fost și cazul comandantului dac de la Cugir, marea majoritate a războinicilor daci purtând însă, cu fală, tundrele lor strămoșești. Portul dacilor îi întâlnim și astăzi la țărani de pe Olt și Argeș, din Făgăraș și Năsăud, din Țara Oașului, Maramureș sau Bucovina. Acest port nu se putea păstra decât printr-o continuitate neîntreruptă, el fiind ca și construcțiile și mobilierul caselor țărănești, fructul unei industrii casnice specific românești.

La fel s-au transmis și numeroase tipuri de ceramică, în comuna Deda din județul Mureș aflându-se până de curând un atelier de olărie în care se întrebuițau metodele de lucru moștenite de la daci. Acum câțiva ani, o parte din oalele lucrate la Deda, după vechiul meșteșug, au fost prezentate la o expoziție de ceramică de la Praga unde au stârnit un palpitant interes. Geograful și etnograful Simion Mehedinți le-a remarcat și el cu o justificată îndreptățire.

Timp de milenii poporul nostru - moștenitor al Daco-Romaniei - și-a trăit viața pe acest teritoriu, nepărăsindu-l în nici o împrejurare și sub nici o amenințare, înfruntând cu o nebiruită energie toate furtunile și toate fulgerele. Deși vicisitudinile istorice l-au făcut să-și constituie state politice separate - Transilvania mai întâi, Țara Românească și Moldova apoi - conștiința originii sale comune, a

limbii și a unității sale naționale nu l-a părăsit niciodată. „*Românii* - scria cronicarul Grigore Ureche pe la mijlocul secolului al XVII-lea - *câți se află lăcuiitori la Ardeal și la Maramureș, de la un loc sunt cu moldovenii și toți de la Râm se trag.*” Un alt cronicar moldovean, Miron Costin, scria și el în același secol: „Lăcuiitorii țării noastre, ai Moldovei și Țării Românești și românii din țările (zise) ungurești... toți de un neam și odată descălecați sunt... iară locul unde este acuma Moldova și Țara Muntenească este drept Dachia, cum și tot Ardealul cu Maramureșul și în Țara Oltului”, Cronicarul muntean, stolnicul Cantacuzino, afirma și el în același timp că prin „români se înțeleg nu numai ceștia de aici (din Țara Românească) ci și den Ardeal, carii încă și mai neaoși sunt și moldovenii, că toți aceștia dintr-o fântână au izvorât și cură”. Dimitrie Cantemir, marele învățat de la începutul secolului al XVIII-lea, afirma în „Hronicul vechimii a romano-moldo-vlahilor” că pe locul unde se afla Moldova, Țara Muntenească și Ardealul se găsea odinioară Dacia, și că toți moldovenii muntenii și ardelenii „cu un nume de obște români se chiamă”. Învățații transilvăneni - Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Ioan Budai-Deleanu - mărturiseau și ei același crez, Petru Maior precizând la începutul secolului al XIX-lea că „românii cuprinseră Dachia toată... Ardealul, Țara Muntenească și Moldova... de la aceștia fiind acel mult neam în zilele țări, care pre limba sa se chiamă români”.

Conștiința unității de limbă și neam a călăuzit în mod neconținut aspirațiile și istoria tuturor românilor, de pe amândouă laturile Carpaților, și ea a dat naștere ideii de independență reprezentată cu atâta dârzenie și consecvență de principalii luptători români.

Imaginea și orizontul Daciei, ca expresie geografică și tradiție istorică, nu ne-au părăsit niciodată, Dacia, cu adaosul spiritului latin, reprezentat prin limbă și cultură, neînsemnând altceva decât temelia organică a României de astăzi, baza ei teritorială și națională.

Orice spațiu din România, de pe o parte și de alta a Carpaților, a fost pentru luptătorii noștri un spațiu din vechea Dacie, și nimeni n-a subliniat acest lucru cu mai multă elocvență decât marele latinist August Treboniu Laurian care, ca și alți contemporani ai săi, neputând vorbi deschis despre România și provinciile ei, a vorbit despre Dacia, invocând-o în cele mai felurite forme: *Dacia superioară*, *Dacia inferioară*, *Dacia transalpină*, *Dacia cisalpină*, *Dacia centrală*, *Dacia orientală*, *Dacia intramontană*, *Dacia ultramontană*, *Dacia inframontană*, *Dacia citromontană*, *Dacia supramontană*, *Dacia australă*, *Dacia boreală* ș.a., care, prin împărțirile și numirile atribuite de el, oricât ar părea ele de romantice, a fost a tuturor dacilor, a tuturor voievozilor, și a tuturor domnitorilor români. Ca exemplificare, Laurian arăta că Dacia centrală sau superioară a fost stăpânită de Gelu, Dacia orientală de Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare, Dacia australă de Mircea Bătrânul și de Vlad Țepeș, iar Mihai Viteazul a stăpânit toate Daciile, el fiind cel care a urzit „planul gigantic” de a uni „toate provinciile Daciei sub un singur cap”, stăpânirea acestora fiind „punctul de culminațiune” al măririi sale.

Considerată de N. Iorga, prin teritoriul și sufletul ei, ca țară a „oamenilor pământului”, miruiți cu „sigiliul Romei”, Dacia este pentru totdeauna țara trecutului eroic, a prezentului socialist, a viitorului nostru comunist.

Contemporanul, nr. 25, 20 iunie 1980, p. 5

Burebista – întemeietorul

Istoria ne-a rămas datoră cu trăsăturile fizice – fie descriptive, fie sculpturale – ale regelui Burebista, întemeietorul primului stat unitar și independent al dacilor, urmașii neputând cunoaște astfel fizionomia și portretul personalității sale.

Din acest punct de vedere, Decebal, principalul său succesor, a fost, datorită tragediei sale, cu mult mai favorizat, chipul său apărând de mai multe ori pe columna lui Traian, portretul vulturului Carpaților fiindu-ne astfel transmis în toată amploarea și dinamismul său.

Unii contemporani, ca diplomatul Akoreon de la Dionisopolis (Balcicul de astăzi), precum și unii istorici ai antichității, și îndeosebi Strabon, ne-au lăsat însă cu atât mai vibrant portretul său spiritual, imaginea sa politică, el fiind considerat „cel dintâi și cel mai puternic dintre regii din Tracia, stăpânitor al tuturor ținuturilor de dincoace și de dincolo de Dunăre”.

Strabon ne oferă totodată și prețioasele informații că acest Burebista „bărbat get, ajungând în fruntea poporului său, a început să-și înstruiască oamenii înrăiți de nesfârșite războaie (unele purtate chiar între ei) și i-a ridicat atât de mult prin exerciții (disciplină), prin sobrietate și supunere la ordine, încât a creat un mare regat și a supus geților pe cei mai mulți dintre vecinii lor, și – adaugă Strabo – era temut chiar de către romani, pentru că trecea Istrul (Dunărea) fără teamă prădând Tracia până în Macedonia și Iliria. I-a pustiit – scrie în continuare Strabo – pe celții (năvăliți din vest) amestecați cu tracii și ilirii, și a exterminat forțele boilor conduși de către regele Critasiros, ca și pe taurisci, bastarni și sarmați” (popoare care locuiau în nord-vestul Daciei).

Marele regat al lui Burebista se întindea de la Dunărea de mijloc până la gurile Bugului (cetatea Olbia), din Carpații păduroși ai Slovaciei și Poloniei până la poalele Balcanilor, stăpânind totodată și cetățile grecești – Histria, Kallatis, Dionisopolis – de la Marea Neagră care îl socoteau ocrotitor și „tată” al lor.

Forța militară și politică a lui Burebista, cu alte cuvinte puterea și prestigiul său, consta atât în numărul enorm, pentru acel timp, al ostașilor pe care îi putea mobiliza – 200.000 după Strabo – cât și în marele număr de cetăți – faimoasele dave dacice – ridicate în toate părțile Daciei: Sarmizegetusa, capitala regatului,

Costești și Grădiște în Transilvania, Argedava, Buridava, Sucidava și altele în Muntenia, Petrodava, Piroboridava și altele în Moldova.

Deși împărțiți în mai multe triburi – unii istorici menționează cifra de 14 sau chiar mai multe – dacii (numiți ca atare de romani) și geții (așa numindu-i grecii) vorbeau totuși aceeași limbă, aveau același port, aceeași civilizație populară și aceeași religie monoteistă, creată de Zamoxis. Dezbinarea dintre ele a fost folosită de vecinii hrăpăreți care, adeseori au atacat părțile lăturalnice ale Daciei. Pentru a pune capăt acestor năvăliri și totodată pentru a forma din daci o forță care să se poată opune nu numai acestor vecini, ci, totodată, și romanilor care se apropiiau cu pași repezi de hotarele Daciei, Burebista urmaș al regelui Rubobostes, a conceput planul unirii tuturor triburilor dacice într-un singur stat centralizat, lichidând astfel dezbinările interne și împiedicând pulverizarea forțelor poporului dac în lupte interne.

Unificarea nu s-a făcut ușor, unii șefi de trib preferând să trăiască după propria lor voință. Burebista, om politic și totodată militar destoinic și cutezător, i-a supus înserând pe rând pe toți, proiectul său între anii 70–44 (î.e.n) realizându-se în întregime.

Principalul său colaborator în această îndrăzneată acțiune a fost preotul Deceneu, care se pare că îndeplinea și funcția de vice-rege. *Burebista a fost astfel primul unificator politic al tuturor ținuturilor din stânga și din dreapta Carpaților, el fiind ctitorul Daciei unitare și centralizate.*

Răpus de o conjurație în același an cu marele său rival de la Roma, Iulius Cezar (44 î.e.n.), Burebista a rămas de-a lungul veacurilor simbolul unității Daciei, a Daciei lui Decebal, a Daciei romane, a Daciei lui Mihail Viteazul devenită România, a Unirii de la Alba-Iulia din 1918, a României de astăzi.

Oricare ar fi fost vicisitudinile timpurilor și oricare ar fi fost trecătoarele stăpâniri străine, Dacia lui Burebista s-a păstrat neatinsă în conștiința tuturor urmașilor săi, ei așteptând vremea să fie refăcută, revitalizată și reactualizată.

Fecundată după tragedia lui Decebal (106 e.n.) de sângele și graiul Romei, din contopirea daco-romană nascându-se poporul român, vechea Dacie a avut și în noile condiții aceeași limbă unitară – limba română – același mod de viață, civilizației populare dacice adăugându-i-se civilizația citadină romană, din care s-au ridicat, pe evidente urme dacice, marile orașe Napoca (Cluj), Potaisa (Turda). Apulum (Alba Iulia) Drobeta (Turnu Severin) și altele, moștenirea lui Burebista, moștenire fundamentală a românilor – transmițându-se din generație în generație.

Sărbătorirea celor 2050 de ani de la constituirea statului lui Burebista e o sărbătoare nu numai a trecutului, ci și a prezentului și a viitorului neamului nostru – a continuității noastre milenare.

Scânteia tinereții, nr. 9677, 5 iulie 1980, p. 2

Eroii daci și literatura română

File de carnet

Aniversarea a 2050 de ani de la constituirea primului stat dac unitar și independent a produs un adânc și unanim entuziasm național.

Oamenii de știință, istoricii, arheologii, filologii au adus aniversării elogiul documentelor, al pietrelor, al modului de a construi, al cetăților dacice, al cuvintelor străbătătoare prin veacuri.

Societățile și instituțiile științifice, culturale și artistice, ca și comitetele de cultură și educație, au organizat de la un capăt la altul al țării nenumărate simpozioane și sesiuni istorice și literare, spectacole, expoziții documentare, evocând întreaga istorie a patriei noastre, în toată măreția și semnificația ei.

Muzeul Literaturii Române din București, pentru a oferi întregii țări imaginea captivantă a eroismului dacic și înaltele lui potențe spirituale și politice, a organizat, totodată, și o expoziție itinerantă, așa cum a făcut și în 1977, cu prilejul aniversării Războiului de independență, expoziție care este în curs de desfășurare în diferite orașe și localități din Oltenia, Muntenia, Transilvania, parcurgând până astăzi numeroase localități. Expoziția introduce pe vizitatori în panoramicul cetăților dacice de la Sarmizegetusa. Blidarul, Costești, Grădiște și altele, concludente pentru puterea de creație și arta dacilor. Alături de aceste cetăți se reproduce în forme impunătoare Columna lui Traian de la Roma, pe al cărei trunchi de marmură sunt sculptate nenumărate scene de luptă din războaiele dacilor cu romanii, străvechiul port al dacilor, figurile lor bărbătești, eroismul și patriotismul lor și al femeilor lor, legătura sacră dintre daci și pământul patriei lor.

După acest larg preambul urmează mărturiile cu privire la originea, dezvoltarea și continuitatea vieții și civilizației dacice pe teritoriul de astăzi al României, dovezile cronicarilor Miron Costin, Nicolae Costin, Stolnicul Cantacuzino, Naum Râmniceanu, firește în limita cunoștințelor lor de atunci, ale istoricilor din secolul al XVIII-lea, Dimitrie Cantemir, Petru Maior, Ion Budai-Deleanu. La începutul secolului al XIX-lea se remarcă încercările lui Gheorghe Asachi pentru reconstituirea unei mitologii dacice și apoi, pe tot parcursul veacului, contribuțiile lui M. Kogălniceanu, Cezar Bolliac, D. Bolintineanu (Traianida), ale lui Alecu Russo (Decebal și Ștefan cel Mare), B.P. Hașdeu (Pierit-au dacii?), ale lui Odobescu și ale altora, prin care elementele și tradițiile lumii dacice și romanice devin premisele istorice ale unirii tuturor românilor.

Aserțiunile istorice și descoperirile arheologice vor inspira, la rândul lor, o

vibrantă literatură patriotică, creată de Mihai Eminescu (Memento mori). George Coșbuc (Decebal către popor).

În secolul nostru, expoziția înfățișează în continuare existența, fiorul și misterele lumii dacice așa cum sunt relevate de V. Pârvan (Getica), V. Voiculescu (Decebal), Lucian Blaga (Zamoxe, Spațiul mioritic), M. Sadoveanu (Baltagul), G. Călinescu (Sarmizegetusa), T. Arghezi (Arheologie) și alții.

Poeții contemporani, Ion Gheorghe, Nichita Stănescu, Adrian Păunescu, Ioan Alexandru, Marin Sorescu, Ion Brad, Gh. Tomozei și atâția alții, continuă cu același elan cântarea dacică începută de înaintașii lor.

Expoziția Muzeului Literaturii Române a fost întâmpinată pretutindeni cu o vie satisfacție, ea reprezentând oglinda nealterată a strămoșilor noștri daci și romani, a începutului neamului românesc, a virtuților de gândire și simțire ale poporului român, a eroismului și drepturilor sale imprescriptibile asupra strămoșescului pământ dacic.

În unele momente, ca la Toplița (județul Harghita), alături de expoziția muzeului din București, s-au ivit și unele contribuții locale, cum sunt cele ale profesoarei și pictoriței Viorica Rusu, care a înfățișat două remarcabile portrete ale lui Burebista și Decebal.

În alte părți s-au produs alte asemenea lucrări, expoziția Muzeului Literaturii Române din București fiind nu numai o strălucită evocare a trecutului, ci și un îndemn la noi creații, la noi zboruri spre cerul primordial dacic, spre cerul românesc.

România liberă, nr. 11136, 16 august 1980, p. 1, 2

Dictatul de la Viena, un dictat fascist

Nu s-a uitat și nu se va uita niciodată tragica și însângерata vară a anului 1940, vară în care molohul nazist – după ce cu câteva luni mai înainte cotropise Polonia, Danemarca, Norvegia – s-a năpustit apocaliptic asupra Olandei, Belgiei, Luxemburgului și Franței, izbutind să le devoreze în numai câteva săptămâni.

Niciodată lumea nu văzuse până atunci – dar să nu uităm Spania! – un mai cumplit torent de foc și oțel, aruncat cu sălbăticie asupra a milioane de oameni și asupra a sute de orașe, din aer, de pe pământ, din apă, distrugând floarea atâtor vieți și civilizațiile atâtor milenii. Cum s-ar putea uita vreodată? După doborârea țărilor vestice invadate – mai-iunie 1940 – a venit pe neașteptate rândul României, rămasă complet izolată în urma lichidării Franței.

Germania nazistă și Italia fascistă, coautoare ale măcelului din Spania,

amenințând România cu același torent de oțel cu care fuseseră nimicite cu puțin timp mai înainte Franța și celelalte țări invadate, au satisfăcut pretențiile revizioniste ale politicii horthyste.

La 30 august 1940, guvernul român a fost silit să-și trimită reprezentanți la Viena pentru ca, sub pretextul unui așa-zis arbitraj, conceput în cancelariile de la Berlin și Roma, reprezentate de miniștrii de externe ai acestora, Ioachim von Riebbentrop și contele Galeazzo Ciano, să li se impună unul din cele mai odioase dictate din istorie: spintecarea în două a pământului Transilvaniei.

Prin hotărârea acestora a fost atribuit Ungariei horthyste, fără a se ține seama de voința poporului, teritoriul Transilvaniei nordice cu o suprafață de peste 40.000 km pătrați și o populație de peste 2.000.000 locuitori, ignorându-se în chip brutal atât hotărârile adunării de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918, prin care s-a votat unirea cu România, cât și realitățile etnice, geografice și sociale transilvănene. Din totalul populației anexate, românii reprezentau 1.304.898, maghiarii 968.371 germanii 72.108. Vechile ținuturi și „țări” românești – Biharia, Sătmărul, Țara Oașului, Maramureșul, Țara Silvaniei, o mare bucată din câmpia Ardealului, Năsăudul, părțile de sus ale Someșului, Mureșului, Târnavelor și Oltului – păstrătoare ale unor tradiții voievodale seculare și ale unor amprente etnografice specifice poporului român au fost dislocate din patrimoniul României și încadrate în mod silnic într-o alcătuire statală străină.

Ele reprezentau totodată locurile de naștere ale marilor patrioți, savanți și scriitori Gheorghe Șincai, Petru Maior, Simion Bărnuțiu, Al. Papiu-Ilarian, Andrei Mureșanu, Iosif Vulcan, Gheorghe Pop de Băsești, Vasile Lucaciu, George Coșbuc, Liviu Rebreanu precum și mormântul poetului Octavian Goga.

Tot atât de grave păreau a fi consecințele dictatului și asupra vieții culturale și științifice românești. Ziarele și revistele din orașele ocupate – Oradea, Satu Mare, Cluj, Năsăud, Bistrița, Tg.-Mureș, Sighet – a trebuit să-și înceteze apariția, școlile primare de stat românești au devenit școli ale statului horthyst cu limba de predare maghiară, liceele și toate celelalte școli secundare românești etatizate au dispărut. Universitatea din Cluj împreună cu toate celelalte instituții de învățământ superior – Academia de agricultură și Academia comercială – au fost nevoite să ia calea pribegiei la Sibiu și Timișoara. Aceeași soartă au avut-o și Teatrul Național și Opera Română din fostul centru al Transilvaniei.

Regimul introdus în teritoriul ocupat a determinat totodată refugiarea sau expulzarea, în condiții dramatice, a peste 250.000 de români care s-au văzut siliți să-și părăsească vetrele. În localitățile Ip, Treznea, Mureșenii Bărgăului, Huedin și altele s-au comis masacre înfricoșătoare, comparabile cu cele făcute de armata hitleristă pe frontul de răsărit, dar anterioare acestora, sute de persoane fiind ucise de către armata horthystă.

Dictatul puterilor Axei nu putea astfel decât să revolte adânc întreg poporul român, și să-l determine la o luptă înverșunată pentru anularea lui și a tuturor consecințelor sale.

Împotriva dictatului au luptat, de asemenea, toți patrioții români democrați, precum și principalii scriitori, ziariști și oameni de știință. Dictatul a fost combătut, de asemenea, fără încetare din primul moment de masele populare.

La 23 august 1944, odată cu lichidarea dictaturii antonesciene, dictatul a fost denunțat, iar armatele române, alăturându-se celor sovietice, au întors armele împotriva Germaniei naziste și a Ungariei horthyste pentru eliberarea Transilvaniei și integrarea ei în cadrul legitim al statului român.

Frontierele de la Alba Iulia și-au reluat din nou vechea lor putere. Iată de ce, vara însângărată a anului 1940 – vara dictatului de la Viena nu s-a uitat și nu se va putea uita niciodată și, mai ales, prin lupta comună a tuturor popoarelor iubitoare de pace, ea nu se va mai putea repeta.

Luceafărul, nr. 35, 30 august 1980, p. 1

Soarele pentru toți românii de la București răsare

Arareori s-a putut cuprinde într-o deviză mai mult adevăr, mai multă adâncime și, în același timp, un mai fierbinte program național decât în aceea formulată de Ioan Slavici în 1884, la apariția ziarului „Tribuna” de la Sibiu: *Soarele pentru toți românii de la București răsare*.

În ea se sintetiza o tradiție națională venită din adâncul veacurilor și manifestată în Transilvania îndeosebi cu prilejul Revoluției de la 1848, când din zeci de mii de piepturi a răsunat pe Câmpia Libertății de la Blaj mărturisirea năvalnică: *Noi vrem să ne unim cu Țara!*

Țara era România de peste Carpați, țară care prin nume și istorie simboliza unitatea tuturor românilor, unirea și dezvoltarea lor într-o singură matcă, într-un singur stat. Ea fusese anticipată de domniile și biruințele lui Basarab I, ale lui Mircea Bătrânul și ale lui Vlad Țepeș, de stăpânirile transilvănene ale lui Ștefan cel Mare și a lui Petru Rareș și realizată pentru o clipă la 1600 de sabia fulgerătoare a lui Mihai Viteazul. Pentru ea fuseseră scrise cărțile diaconului Coresi, *Cazania lui Varlaam* de la 1643, *Biblia* de la București (1688), *Cronicile* lui Grigore Ureche și ale lui Miron Costin, marile tratate de istorie ale lui Dimitrie Cantemir, Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior. Pe urmele lor se avântară la 1848 Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Simion Bărnuțiu, George Barițiu, Andrei Mureșanu, Avram Iancu.

La 1859, prin Unirea Principatelor surori, și apoi la 1877, prin cucerirea independenței, România de dincoace de Carpați a devenit o realitate statală. Ea nu era însă decât România Moldovei și a Țării Românești, fiindcă Ardealul, Banatul, Crișana, Sătmărul, Maramureșul, precum și alte provincii românești, rămăseseră în afara hotarelor statului român, ele fiind osândite să-și ducă mai departe calvarul secular. În inima lor ardea însă aceeași dorință de libertate și independență.

România transcarpatină reprezentând pentru ele, prin limbă și cultură, un adevărat magnet care le atrăgea cu o forță irezistibilă.

Tot ceea ce s-a săvârșit în Transilvania, din punct de vedere cultural românesc, de la Unirea Principatelor încôace n-a avut în vedere decât un singur scop: *Unirea tuturor românilor*.

La sfârșitul veacului al XIX-lea și la începutul celui de-al XX-lea, până la declanșarea Primului Război Mondial, mișcările culturale transilvănene, înțelegându-se prin acestea atât viața literară, cât și cea artistică și științifică, au atins, raportate la fazele anterioare, maximum de avânt și intensitate. Se simțea în ele – stimulate de mișcările de peste Carpați – opintirea cea mare pentru realizarea unirii-politice naționale. Zicem realizarea unirii, și nu a unității, fiindcă aceasta, prin limba, cultura și formele de viață socială comune a existat întotdeauna. Niciodată, „Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român” („Astra”) înființată la Sibiu în 1861 n-a fost mai dinamică decât în această perioadă. La 1896, ea și-a extins astfel activitatea și în regiunile Banatului, Aradului, Sătmăruului și Maramureșului, aflate până atunci în grija unor societăți locale. În 1905 s-a făcut la Sibiu inaugurarea palatului cultural al „Astrei”, în care s-a instalat o mare bibliotecă românească și un muzeu etnografic cuprinzând creațiile artistice ale poporului român din Transilvania: porturi, unelte, ceramică, cusături, țesături. Între anii 1898–1904 „Astra” a editat ampla lucrare intitulată *Enciclopedia Română* (trei mari volume), la care au colaborat 150 de învățați și scriitori, recrutați din toate provinciile românești. Apogeul activității „Astrei” a fost atins în 1911 când, împlinindu-se 50 de ani de la întemeierea ei, s-a organizat la Blaj o grandioasă adunare populară la care au participat mii de țărani și intelectuali. La această adunare au luat parte principalii cărturari ardeleni în frunte cu Andrei Bârseanu, președintele „Astrei”, Vasile Goldiș, Octavian Goga, Ion Agârbiceanu, Al. Ciura, Zaharia Bârsan, Iacob Mureșianu, precum și numeroși oameni de știință, scriitori și artiști de la București printre care se aflau N. Iorga, I.L. Caragiale, George Coșbuc, Ion Bianu, Simion Mehedinți, Șt. O. Iosif, Victor Eftimiu, Aristizza Romanescu, Petre Liciu, precum și I. Gh. Duca, viitor prim-ministru al României. Marea senzație a constituit-o prezenta la Blaj a lui Aurel Vlaicu, care a zburat pe deasupra Câmpiei Libertății cu propriul său aparat, zborul lui Vlaicu reprezentând un triumf al geniului românesc.

Cu același zel s-a desfășurat și activitatea *Societății pentru fond de teatru român*, înființată în 1870, care a popularizat în Transilvania piesele dramaturgilor români, V. Alecsandri, C. Negruzzi, I.L. Caragiale, precum și ale autorilor dramatici transilvăneni Iosif Vulcan, Al.I. Lapedatu, Zaharia Bârsan.

În 1913, societatea a sprijinit marele turneu al companiei artistice de la București condus de Victor Antonescu și Ion Brezeanu, care a dat spectacole în orașele Alba Iulia (10–11 octombrie), Făgăraș (17, 18, 24 octombrie), Orăștie, Sibiu, Arad, Lugoj, Brașov, Caransebeș, Brad, Abrud, Baia Mare, Oradea, Beiuș ș.a. Întreaga Transilvanie s-a înfiorat atunci ascultând versurile romantice ale lui V. Alecsandri din *Fântâna Blanduziei* și replicile scânteietoare ale lui I.L. Caragiale din *O noapte furtunoasă* și *Năpasta*. Concomitent cu dezvoltarea

societăților literare și artistice s-au consolidat în pofida tuturor opreliștilor oficiale și cele patru licee românești (numai atâtea aveam în întreaga Transilvanie!) de la Blaj, Brașov, Beiuș, Năsăud, precum și gimnaziul de la Brad și preparandiile de la Arad, Sibiu, Blaj, Gherla, Oradea, Lugoj, ele având profesori distinși, dând în fiecare an noi generații de intelectuali și meseriași români. Toate aceste licee au fost sprijinite cu fonduri acordate de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice al României și, totodată, de societatea „Liga culturală” și „Transilvania” de la București.

Începutul veacului a declanșat și dinamica mișcare literară a revistei „Luceafărul”, înființată la București în 1902 și transferată apoi la Sibiu, în 1905. În jurul căreia, ca și al „Familiei” pe vremuri, s-au strâns cele mai talentate condeie ale Ardealului: Octavian Goga, Ion Agârbiceanu. Al. Ciura, O.C. Tăslăuanu, Sextil Pușcariu, Ioan Lupaș, Onisifor Ghibu. Versurile lui Octavian Goga publicate în „Luceafărul” și adunate apoi în 1905 în primul său volum de „Poezii” au fost adevărate împletituri de fulger pentru înflăcărarea conștiinței naționale, Goga fiind considerat poetul „pătimirii noastre”.

„La noi de jale povestesc / A codrilor desigur, / Și jale duce Murășul / Și duc tustrele Crișuri //... Iar codrii ce-nfrățiți cu noi / își înfioară sânul / Spun că din lacrimi e-mpletit / Și Oltul, biet, bătrânul”. La „Luceafărul” – revista unde a debutat și Liviu Rebreanu – au colaborat și scriitori transcarpațini: M. Sadoveanu. E. Gârleanu, Cincinat Pavelescu, Corneliu Moldovan, C. Sandu-Aldea, Victor Eftimiu, precum și marii istorici N. Iorga și Vasile Pârvan. În același timp scriitorii ardeleni colaborau intens la publicațiile „Sămănătorul” (București), „Viața românească” (Iași), „Ramuri” (Craiova).

Din colaborarea scriitorilor la revistele de pe ambele versante ale Carpaților s-a născut și ideea organizării primelor șezători literare comune din Ardeal, care au avut loc în orașele Sibiu (5 martie 1911) și Arad (16 mai 1911) cu participarea lui O. Goga, E. Gârleanu, Cincinat Pavelescu, Al. T. Stamatiad și a artistei Maria Filotti. În domeniul presei propriu-zise se înregistrează apariția periodicelor „Foaia poporului” (Sibiu 1892), „Tribuna poporului” (Arad 1898), – transformată în 1903 în „Tribuna” – „Drapelul” (Lugoj.1901), „Țara noastră” (Sibiu 1907), „Românul” (Arad 1911) ș.a.

În 1906 corurile ardeleni și bănățene, conduse de Ion Vidu, T. Popovici, Gh. Dima, N. Firu, au participat la serbările expoziției jubiliare de la București, cântând alături de celelalte coruri românești la „Arenele Romane” (Parcul Libertății de astăzi). Venirea masivă a românilor de peste Carpați – ca și a celor din Bucovina – la serbările de la București a fost considerată atunci ca o manifestare prevestitoare a Unirii din 1918.

La realizarea acesteia, cultura, literatura, arta și știința au avut o contribuție enormă, decisivă, prin ele afirmându-se conștiința și geniul național.

Flacăra, nr. 17, 23 aprilie 1981, p. 24

August Treboniu Laurian (1810–1881)

S-au împlinit la 26 februarie o sută de ani de la moartea lui August Treboniu Laurian. Profesor, filolog, istoric, redactor, alături de Nicolae Bălcescu, al *Magazinului istoric pentru Dacia*, revoluționar înflăcărat la 1848, inspector al școlilor din Moldova și profesor la Universitatea din București, decan vreme de 14 ani al Facultății de litere și filosofie din capitala României, membru și președinte al Academiei Române, președinte al „Societății Transilvania”, autor a numeroase manuale de geografie și istorie și coautor al primului *Dicționar* al Academiei, August Treboniu Laurian a fost vreme de peste 40 de ani una dintre cele mai proeminente personalități ale culturii, învățământului și luptelor naționale românești.

Născut în comuna Fofeldea din apropierea Sibiului, purtând la început numele de Trifan, latinizat apoi de marele filolog, August Treboniu Laurian și-a făcut primele studii la Sibiu și Cluj, urmând apoi la Viena între 1835 și 1840 cursurile Institutului politehnic și ale Facultății de filosofie, filologie și istorie, acumulând cunoștințe solide din toate domeniile. Marea sa pasiune a fost filologia, urmând întru totul principiile latiniste și latinizante ale „Școlii Ardelene”. A debutat în 1840 cu o mare lucrare intitulată *Tentamen criticum*, în care înfățișa originea, derivarea și formarea limbii românești vorbite în provinciile Daciei. Lucrarea avea un puternic caracter latinizant, orientare căreia Laurian îi va rămâne fidel toată viața. În 1842, după o asiduă cercetare a arhivelor din Viena, a coborât la București ca profesor la colegiul de la Sf. Sava.

În capitala Țării Românești, Laurian s-a întâlnit și s-a împrietenit cu Nicolae Bălcescu, înființând împreună cu el publicația *Magazin istoric pentru Dacia*, care va pătrunde în toate țărilor românești și va da un mare impuls cercetărilor istorice, publicării vechilor cronică și afirmării politice a poporului român.

Deși latinist convins, Treboniu Laurian a văzut vatra și originile neamului nostru în străvechea Dacie carpatină. Orice colț și orice miez de pământ românesc constituiau o moștenire dacică. Provinciile istorice românești – Transilvania, Moldova, Țara Muntenească – erau provincii care descindeau direct din seva dacică. Ținuturile lor reprezentau tot atâtea fețe și tot atâtea numiri ale Daciei. Nici un alt istoric și nici un alt scriitor român n-a cunoscut și n-a reactualizat mai multe Dacii.

A.T. Laurian vorbea astfel, evocând România, de Dacia superioară, Dacia inferioară, Dacia transalpină, Dacia cisalpină, Dacia centrală, Dacia orientală, Dacia intramontană, Dacia ultramontană, Dacia australă, Dacia boreală, toate

împreună alcătuind o icoană captivantă a trecutului și a viitorului poporului român, o Dacie care, prin diviziunile și numirile atribuite de el a fost a tuturor românilor, a tuturor voievozilor și domnitorilor români. Gelu a stăpânit astfel Dacia centrală, Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare Dacia orientală, Mircea Bătrânul și Vlad Țepeș pe cea australă, iar Mihai Viteazul pe toate, el fiind cel care a conceput „planul gigantic” de a uni „toate provinciile dacice sub un singur cap”, unirea lor fiind „punctul de culminațiune” al măririi sale.

În 1848, Laurian s-a reîntors în Transilvania pentru a se urca, alături de Simion Bărnuțiu, George Barițiu și Avram Iancu, pe baricadele revoluției, el fiind cel care, în ziua de 3/15 mai, a citit pe Câmpia Libertății de la Blaj moțiunea privitoare la revendicările românești revoluționare.

După Revoluție va continua la Viena tipărirea *Magazinului istoric* și va edita în limba germană, în trei volume, marea colecție de documente românești intitulată *Românii din monarhia austriacă*.

În anul 1852, a fost invitat la Iași de către domnitorul Grigore Ghica pentru a reorganiza învățământul din principatul Moldovei, legându-și astfel numele de înființarea a numeroase școli și de scrierea a diferite manuale de istorie și geografie a țărilor românești, de cosmografie, care s-au tipărit în mai multe ediții; împreună cu M. Kogălniceanu, a editat *Cronica lui Gheorghe Șincai*, care-și aștepta de peste 40 de ani tipărirea.

La propunerea lui au venit ca profesori la Iași, la Academia Mihăileană, și renumiții luptători transilvăneni Simion Bărnuțiu, Al. Papiu-Ilarian și alții.

După alegerea lui Cuza ca domn al ambelor Principate, August Treboniu Laurian s-a reîntors la București, unde și-a reluat activitatea la Colegiul de la Sf. Sava și a fost numit totodată membru al Eforiei Școalelor a Țării Românești, alături de Petrache Poenaru, Vasile Boerescu și Ion Maiorescu. În această calitate a condus mai mulți ani revista *Instrucțiunea publică*, în care a semnat articole pentru orientarea învățământului. În 1864, înființându-se Universitatea din București, Laurian a fost numit profesor de istoria literaturilor clasice (latină și elină) și apoi ales, de către colegii săi, decan. La luminile și puterea sa de muncă Ministerul Instrucțiunii Publice a făcut apel și în 1886, în legătură cu înființarea și organizarea *Societății Academice Române*, transformate apoi în 1879 în Academia Română, el fiind numit printre cei dintâi membri ai acestei societăți. Împreună cu I.C. Massim, Laurian a fost însărcinat cu redactarea *Dicționarului limbii române*. Deși operă de o înaltă erudiție, *Dicționarul* lui Laurian și al lui Massim, combătut de Al. Odobescu, V. Alecsandri și Titu Maiorescu, nu s-a putut impune, din cauza exageratei sale orientări latiniste. Lucrarea va fi reluată de B.P. Hașdeu și continuată de Al. Philippide, Sextil Pușcariu și alții.

Concomitent cu dicționarul, Laurian a elaborat și publicat și o *hartă a Daciei moderne – România* –, în care au fost cuprinse toate țările românești, indiferent de stăpânirile sub care se aflau, de pe ambele versante ale Carpaților.

În 1874, după retragerea lui Al. Papiu-Ilarian, Treboniu Laurian a fost ales

președinte al Societății „Transilvania” din București, înființată în 1866 pentru a protesta împotriva anexării Transilvaniei la Ungaria și pentru ajutorarea elevilor și studenților români transilvăneni.

Întreagă viața lui August Treboniu Laurian a fost o neconținută încordare de energie și de dragoste pentru limba, literatura și cultura românească, de consecvență, de înalt patriotism și de fermitate morală.

Limba și literatura română, nr. 3, iulie 1981, p. 32–34

La aniversarea „Astrei”

S-au aniversat recent, la Sibiu, 120 de ani de la înființarea, la 23 octombrie 1861, a celei mai dinamice și mai fecunde societăți culturale ardelenesti: *Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român*. Prin contopirea primelor două cuvinte ea avea să devină „Astra”, nume sub care urma să fie cunoscută atât în presă, cât și în relațiile obștești.

Prin statutele de înființare se preciza că „Astra”, este o societate pentru înaintarea literaturii române și cultura poporului român din deosebitele ramuri de studiu, elaborarea și editarea de opere, prin premii și stipendii pentru diferitele specialități de știință și arte și alte asemenea” expoziții, concerte, concursuri.

Și într-adevăr „Astra” a fost, alături de Academia Română, societatea care a adus, mobilizând masele largi de cărturari români, cea mai largă contribuție la dezvoltarea limbii și a literaturii, a științei românești. Ceea ce – din cauza autorităților – nu se mărturisea însă prin statute, dar, ceea ce a constituit, depășind prevederile statutare, al doilea obiectiv permanent al activității sale, a fost lupta ei neconținută pentru realizarea unității naționale, pentru adunarea într-un singur stat național a tuturor românilor. Acest obiectiv s-a relevat chiar de la prima sa adunare generală, ținută la Brașov în anul 1862 – 16/28–18/30 iulie – când au fost proclamați ca membri de onoare ai noii societăți, pe lângă transilvănenii stabiliți la București și Iași A.T. Laurian, Aaron Florian, Al. Papiu-Ilarian, Simion Bărnuțiu, Ion Maiorescu, – diferiți exponenți culturali de peste Carpați în frunte cu Petrache Poenaru, Constantin Hurmuzaki, cărora le vor urma M. Kogălniceanu, C.A. Rosetti, Alexandru Odobescu, B.P. Hașdeu, George Sion, V.A. Urechia. Alți frunțași din vechea țară ca Eudoxiu Hurmuzaki, Scarlat Rosetti și prințul Bibescu Brâncoveanu, veniră ei înșiși în întâmpinarea intențiilor societății, oferindu-i daruri și donații. Colaborarea cu aceștia însemna colaborarea cu publicațiile și instituțiile transcarpatine, colaborarea cu Academia Română și apoi cu Liga culturală, cu „Revista română” și „Convorbirile literare”, cu ziarele „Românul” și „Timpul”,

mai târziu cu „Sămănătorul” și „Viața Românească”. Tot atât de strânse aveau să fie legăturile și cu românii din Bucovina, cu Societatea pentru literatura și cultura română din această provincie, care, la rândul ei, a ales ca membri de onoare pe principalii exponenți ai „Astrei”. „Dea cerul – a exclamat Timotei Cipariu cu prilejul inaugurării activității societății – ca precum toți suntem un sânge, toți ne-am îndulcit de la sânul mamei noastre cu aceleași dulci cuvinte, toți ne sunteți frați, oricât ne despart munții și văile și oricât ne împart stările politice și confesiunile religioase, tot una să fim, o națiune, o limbă, o literatură”.

În jurul „Asociațiunii” s-au adunat succesiv toți luptătorii Transilvaniei din toate generațiile chemate să înfăptuiască marele ei program. S-a mobilizat mai întâi generația pașoptistă în frunte cu Andrei Șaguna – primul său președinte – George Barițiu și Timotei Cipariu, care au pus bazele ideologiei și activității sale din primii ani! Acestora le-a urmat generația memorandistă, care a dat ca președinte caracteristic pe canonicul și academicianul Ioan Micu Moldovanu de la Blaj (1894–1901), seria președinților culminând cu reprezentanții generației Unirii: Andrei Bârseanu și Vasile Goldiș.

În statul major al acestor președinți au figurat ca secretari și membri în consiliu floarea intelectualității și a politicii române ardeleni a epocii: Dr. Ioan Rațiu, Ioan Pușcariu, Iacob Bologa, Elie Măcelariu, Ioan Codru-Drăgușanu, Iosif Hodoș, D.P. Barcianu, Cornel Diaconovici, Ioan Pop-Reteganul, Octavian Goga, Octavian C. Tăslăuanu, Ioan Lupaș, Ion Agârbiceanu, Onisifor Ghibu, iar după Unire. Gh. Bogdan Duică, Iuliu Hațieganu, Iuliu Moldovan (președinte).

Cu ajutorul acestora și a numeroși alți intelectuali – scriitori, ziariști, profesori, clerici, învățători, avocați, medici – „Astra” a realizat una din cele mai bogate activități culturale și științifice din întreaga istorie a culturii românești. Gândul ei s-a îndreptat deopotrivă atât înspre problemele culturii și artei poporului, cât și înspre problemele superioare enciclopedice ale științei timpului.

„Astra” a decernat totodată și primele premii naționale românești pentru poezie și muzică, în 1862 ea premiind în cadrul adunării generale de la Brașov cu 50 de galbeni opera poetică a lui Andrei Mureșanu și producția muzicală a Elenei Circo.

Pentru ridicarea economică și culturală a satelor, „Astra” a înființat numeroase despărțăminte și cercuri sătenești, care au urmărit neconținut, prin prelegeri și articole, răspândirea cărții agricole și literare, a teatrului popular, organizarea de școli și biblioteci țărănești, de expoziții de industrie casnică, de premiere a tuturor celor vrednici. Pentru a da acestei acțiuni un caracter sistematic, „Astra” a înființat pe lângă revistele „Transilvania” (1867), – care apare și astăzi – și „Țara noastră” (1907) și o editură populară (*Biblioteca populară*), în care s-au tipărit poeziile lui V. Alecsandri și ale lui Octavian Goga, basmele lui Ion Creangă și povestirile lui Ion Pop-Reteganul, studii de istorie de Ioan Lupaș, cărți pentru

grădinărit și legumărit, sfaturi medicale, igienice și juridice, cu un cuvânt tot ceea ce putea contribui la dezvoltarea țărânimii noastre.

După război a editat revista literară „Gând românesc”, la Cluj.

Pe planul culturii înalte, „Astra” a luat inițiativa, pe lângă înființarea unei vaste biblioteci naționale, care funcționează și în prezent, a întocmirii unei *Enciclopedii românești*, care, sub redacția secretarului, Dr. Corneliu Diaconovici, a apărut în trei volume masive (1898–1904) cu colaborarea a peste 150 de intelectuali români din toate provinciile românești. Printre ei s-au aflat și Titu Maiorescu, A.D. Xenopol, D. Onciul, Gr. Antipa, Ovid Densusianu, C. Rădulescu-Motru, N. Vaschide. Până la Unirea din 1918, aceasta a fost cea mai cuprinzătoare enciclopedie românească, rămasă până astăzi lucrare de referință în acest domeniu.

Pentru afirmarea culturii și a artei românești „Astra” a organizat totodată la Sibiu, în anul 1905 – pe lângă expozițiile din 1862 și 1881 – un Muzeu românesc în care au fost înfățișate cele mai caracteristice creații populare ale geniului național.

Muzeul, împreună cu Biblioteca „Astrei”, au fost instalate într-un palat propriu, care constituie și astăzi unul din cele mai impunătoare edificii ale Sibiului. La inaugurarea acestui palat au participat cele mai prestigioase personalități ale culturii și politicii românești, în frunte cu N. Iorga și Ion I.C. Brătianu.

În fața Muzeului a fost așezată, în 1912, în mod simbolic, statuia lui G. Barițiu. Adunările generale anuale ale „Astrei”, ținute totdeauna în alt oraș, au fost de-a lungul timpului manifestații de înaltă ținută intelectuală și patriotică. Cea mai însemnată dintre ele s-a ținut la Blaj în anul 1911, cu prilejul aniversării semicentenarului „Astrei”, la care au luat parte mii de țărani și intelectuali români de pe ambele versante ale Carpaților. Au fost atunci la Blaj, pe lângă scriitorii ardeleni, în frunte cu O. Goga și A. Agârbiceanu, N. Iorga, I.L. Caragiale, I. Gh. Duca, George Coșbuc, Șt. O. Iosif, Simion Mehedinți, I. Bianu și atâția alți scriitori și învățați. Printre participanți amintim și pe Aurel Vlaicu, care a venit cu aparatul său și a zburat pe Câmpia Libertății, făcând să vibreze de mândrie miile de inimi românești adunate acolo.

După Unire au avut loc mari adunări generale la Brașov, Tg.-Mureș, Satu Mare.

Prin opera ei culturală și patriotică, prin larga ei contribuție la realizarea unității naționale, „Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român”, a înscris o pagină de neuitat în istoria culturii românești.

România literară, nr. 42, 15 octombrie 1981, p. 8

Unirea Transilvaniei cu România

Aniversarea unirii de la 1 Decembrie 1918 a bătut din nou la poarta sufletelor românești. Ea a stârnit ca întotdeauna un torent de imagini și amintiri istorice, a deschis larg orizontul veacurilor trecute, ca și al mărețelor perspective de viitor ale întregului nostru popor.

Unirea a avut la bază unitatea multiseculară a tuturor românilor de pe ambele versante ale Carpaților, a graiului din bazinul Dunării, și dincolo, până la Marea Neagră, din bazinul Jiului, al Oltului, al Mureșului, al Crișurilor, al Someșului, al Siretului, unitatea culturii și literaturii românești, conștiința permanentă a acestei unități, viața economică comună și totodată, voința neînduplecată de a transforma unitatea economică și spirituală într-o mare unitate politică, statală.

De la România graiului, concretizată în mii de doine, balade și colinde, s-a ajuns la România scrierilor lui Coresî, ale lui Varlaam, a Noului Testament, ale mitropolitului Simion Ștefan de la Bălgrad, la cronicile lui Grigore Ureche, a lui Miron Costin, a lui Ion Neculce, a stolnicului Cantacuzino, la tratatul lui Dimitrie Cantemir, la marile articole și gramatici ale marilor învățați ai „Școlii Ardelene”, Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Ioan Budai-Deleanu.

Totul a crescut din adâncuri, limpede, organic, plenitudinar, cuprinzând semnele, izvoarele de viață și stâncile a tot ceea ce era românesc.

La 1600, Mihai Viteazul a înfăptuit actul cel mai strălucit al Evului Mediu românesc, realizând unirea politica a românilor în granițele vechii Dacii.

„Pohta ce am pohtit”

În memoriile adresate marilor căpetenii ale Europei din acel timp, Mihai arătase că în spațiul pe care îl dobândise cu geniul și spada sa, Ardealul reprezenta „pohta cea pohtit”, cea mai înaltă pohtă a sa și a tuturor românilor.

„Pohta”, dorința și voința unirii, a rămas întreagă și după ce inima sa a fost ucisă mișesește la Turda, fiindcă Mihai nu reprezenta în perspectiva veacurilor numai o „pohtă” izolată, un vis răzleț, ci în primul rând, o tradiție de peste 1500 de ani care venea de la Burebista și Decebal, de la Traian, de la Dacia Felix și, totodată, un gând viu al tuturor țăranilor ardeleni care, de veacuri, își pășteau oile din culmile Oașului și până la Pontul Euxin.

Țara zilelor noastre a fost întotdeauna o Românie a graiului și a sufletului românesc, a cântecelor și a tuturor cărților noastre, ceea ce i-a lipsit în fața Europei

și ceea ce a voit să-i dobândească, Mihai Viteazul fiind numai alcătuirea de stat unitar, recunoașterea diplomatică și juridică a spațiului ei unitar. Mihai Viteazul – Viteazul Unirii – trăia în toate conștiințele românești „*Ca vechiul Carol cel Mare – scria N. Iorga în 1915 – invocat veacuri întregi de oricine dorea liniștea și ordinea, ca Frederic Barbă Roșie, viu pentru aceia care doreau să înceapă iarăși marile isprăvi de vitejie, ca Matiaș Craiul și regele Eduard al Angliei, ale căror nume iubite erau legate de oricine râvnea către dreptate, astfel Mihai străbunul a fost neconținut legat de orice avânt al nostru pentru dezrobirea neamului, către adunarea laolaltă și legarea pentru totdeauna a fărâmelor trupului nostru național. Biruința lui lumina dintr-un trecut tot mai depărtat, și noi o vedem într-un tot mai apropiat viitor. De la cântecele învățate la școală până la cel dintâi fior spre fapta eroică a tinereții, până la cugetările temeinice ale bărbatului, ale cetățeanului cu privire la viitorul neamului și până la părerile de rău ale moșneagului că el va trece de pe pământ fără ca lucrul cel mare să se fi întâmplat, el a fost tovarășul nostru, generație după generație. Uneori ne-a zâmbit de speranță, alteori a încruntat asupra noastră sprincenele lui groase, totdeauna ne-a arătat cu dreapta lui, pe care am făcut-o de bronz, drumul către sfintele noastre locuri, către moaștele sfinte ale sale.*”

Sensul geografic, istoric și politic al Transilvaniei a fost înțeles și proclamat încă din zorii istoriografiei noastre, cel dintâi care i-a consacrat, din acest punct de vedere, un adevărat imn fiind cronicarul Grigore Ureche în „*Letopiseșul Țării Moldovei*” scris între anii 1642–1647.

„Ardealul se chiamă mijlocul țării”

„*Țara Ardealului nu este numai o țară – preciza bătrânul cronicar, invocând toate țărilor românești – ci Ardealul se chiamă mijlocul țării, care multe cuprinde în toate părțile, în care stă și scaunul crăiei. Iară pre la marginile ei sunt alte țări mai mici carele toate de dânsa se țin și supt ascultarea ei sunt. Întâiu, cumu-i Maramureșul, despre țara leșască, și țara săcuiască despre Moldova și țara Oltului, despre țara muntenească, și țara Bârsei, țara Hațegului, țara Oașului, și sunt și alte holde*” (ținuturi).

Iar mai departe adăuga:

„*Este țara Ardealului plină de toată hrana, câtă trebuie vieții omenești, că pâine peste seamă rodește multă, de nimenea nu o cumpără, ci tuturor prisosește; vin pretutindenea nimănui nu lipsește; miere multă și bună, de care fac mied așa de bine, cât se potrivește cu marniaziul*” (un soi de vin nobil).

Același Grigore Ureche a ținut să afirme totodată că: „*Românii, câți se află lăcuitori la țara ungurească și la Ardeal și la Maramureș, de la un loc sunt cu Moldovenii și toți de la Râm se trag.*”

Frumusețile și bogățiile Transilvaniei aveau să fie descrise mai târziu cu o

înalță iubire de către Nicolae Bălcescu și Ioan Sârbu, ambii autori ai unor monografii consacrate lui Mihai Viteazul. Descrierea lui Bălcescu a rămas până astăzi neîntrecută. Ea, evocând Munții Apuseni și Munții Făgărașului, este deopotrivă opera unui poet, a unui istoric și a unui pictor. Epitetele și metaforele ei cuprind accente și emoții de simfonie beethoveniană.

„O țară mândră și binecuvântată”

„Pe culmea cea mai naltă a munților Carpați se întinde o țară mândră și binecuvântată între toate țărilor semănate de Domnul pre pământ. Ea seamănă a fi un mărș și întins palat, cap d-operă de arhitectură, unde sunt adunate și așezate cu măiestrie toate frumusețile naturale ce împodobesc celelalte ținuturi ale Europei, pe care ea cu plăcere ni le aduce aminte. Un brâu de munți ocolesc, precum zidul o cetate, toată această țară, și dintr-însul, ici-colea, se desface, întinzându-se până în centrul ei, ca niște valuri proptitoare, mai multe șiruri de dealuri nalte și frumoase, mărșe pedestaluri înverzite, care varsă urnele lor de zăpadă peste văi și peste lunci. Mai presus de acel brâu muntos, se înalță două piramide mari de munți, cu creștelele încununate de o vecinică diademă de ninsoare, care, ca doi uriași, stau la ambele capete ale țării, cătând unul în fața altuia.”

Al doilea istoric al lui Mihai Viteazul, bănașeanul Ioan Sârbu, nu se lăsa nici el mai prejos, aducând Transilvaniei, în preajma Primului Război Mondial, același înălțător prinos: *„Transilvanie, Transilvanie! Țară a munților păduroși, Țară de peste pădure, Țară de peste munți! Țară plină de atâtea daruri dumnezeiești! Pământ roditor, păduri cu tot felul de lemn și fiare sălbatece, munți ce ascund bogății de aur, sare și de cărbuni, munți ce și-au deschis sânul să verse râuri binecuvântate preste căile și câmpiile tale! Țară întinsă! Hotarele tale ajung până unde se sfârșesc poalele dealurilor, copiii munților ce te înconjoară. Țară frumoasă! Tu toate le ai, ca să poți fi fericită!... Și totuși ce gemete înfundate se ridică prin văzduhul tău și se resfiră departe peste hotarele tale. Câmpia de la Apus și câmpia de la Răsărit – Meazăzi sunt cutremurate de suspinele tale.”*

Ideea motrice a acestei istorii a fost neconținut conștiința naționalității sale, conștiința unității naționale. Marele ei doctrinar în secolul al XIX-lea, după înflăcăratele catechisme ale lui Samuil Micu și acelorlalți corifei și luceferi ai „Școlii Ardelene”, a fost Simion Bărnuțiu, oratorul cel mai renumit al secolului și al revoluției transilvane de la 1848. *„Fără naționalitate – afirma Bărnuțiu în discursul său de la 2/14 mai 1848 – nu e libertate nici lumină nicăieri, ci pretutindenii numai lanțuri, întuneric și amorfire. Ce este apa pentru pești, aerul pentru zburătoare și pentru toate viețuitoarele; ce este lumina pentru vedere, soarele pentru creșterea plantelor, vorba pentru cugetare; aceasta e naționalitatea pentru oricare popor: Într-însa ne-am născut, ea este mama noastră; de suntem*

bărbați, ea ne-a crescut; de suntem liberi, într-însa ne mișcăm; de suntem vii, într-însa viețuim; de sântem supărați ea ne alină durerea cu cântecele naționale. Prin ea vorbim astăzi cu părinții noștri, care au trăit înainte cu mii de ani; prin ea ne vor cunoaște strănepoții și posteritatea peste mii de ani. Naționalitatea e îndemnul cel mai puternic spre lucrare pentru fericirea neamului omenesc...”

„Deșteaptă-te, române!”

Pe Câmpia Libertății s-a strigat astfel din zeci de mii de piepturi „*Noi vrem să ne unim cu Țara!*”, cu țara visurilor noastre, cu țara poruncilor venite din adâncul istoriei, iar Andrei Mureșanu prin „Deșteaptă-te, române!”, mărturisea în numele întregii Transilvanii că: *Murim mai bine în luptă cu glorie deplină / Decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost pământ.*

Românii din Ardeal, scria George Barițiu în aceeași perioadă, se simt atrași de românii din Muntenia și Moldova ca de un adevărat „magnet”, legăturile dintre ei fiind permanente și fecunde. „*A fost de secole – preciza M. Kogălniceanu – o mișcare continuată de români între ambele coaste ale Carpaților. Niciodată această comunicațiune frățească n-a fost întreruptă. Ideea română pururea a însuflețit și pe acei ce veneau la noi, și pe acei ce mergeau la ei!*”

Necesitatea acestor legături, ca și a unirii la rândul ei, a fost relevată în 1860 printr-un memoriu înaintat de istoricul ardelean Al. Papiu-Ilarian, domnitorului Alexandru Ioan Cuza: „*Românii din Transilvania în împrejurările de față numai la Principate privesc, numai de aici așteaptă semnalul, numai de aci-și văd scăparea*”, constatând totodată că „*fără Transilvania nici Principatele nu au viitor*”, fiind constrânse la o „*existență precară și dubie*”. „*Numai unirea Transilvaniei – conchidea Papiu – va pune fundamentul vieții perpetue a României*”. Memoriul lui Papiu, care se baza pe o concludentă argumentare geografică, istorică și politică, se încheia cu un aprig îndemn la faptă, urând succesorului lui Mihai Viteazul: „*O, Principe și Doamne al românilor, fie ca să vă steie în ajutor geniul națiunii române ca să răzbunați cu înțelepciune moartea și să fiți executorul fericit al planului celui mai mare Domn și Român ce a avut vreodată Dacia.*”

La 1877, în timpul Războiului pentru Independență, toate inimile românești ale Transilvaniei au bătut pentru România, toți poezii ardeleni, în frunte cu Iosif Vulcan, și-au instrunit harpele pentru a cânta vitejia și biruința dorobanților, și din toate părțile, de la Satu Mare și până la Brașov, de la Sighet și până la Lugoj s-au trimis pentru oștenii României îmbrăcăminte și încălțăminte, alimente și medicamente, bani și tot ce s-a putut oferi de către cei care credeau din adâncul sufletului că după Plevna Balcanilor va urma și o Plevnă a Ardealului.

Voluntarii ardeleni și bănățeni care au luptat și au căzut la Grivița și la Plevna au făcut-o cu sentimentul că mor pentru Transilvania, pentru Munții

Apuseni, pentru Biharia, pentru Maramureș.

Îndată după proclamarea Independenței României, s-a lansat de la Sibiu deviza că „soarele pentru toți românii de la București răsare”.

În 1894, la încheierea procesului Memorandului de la Cluj, dr. Ioan Rațiu, președintele Partidului Național Român, a afirmat cu o voce de stentor în fața Curții cu jurați maghiare: *Drepturile unui popor nu se discută, ci se afirmă*.

La toate aceste manifestații ardelenesti, Vechiul Regat răspundea prin înființarea și activitatea „Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor” (1891), care, în 1914, avea să se transforme în *Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor*, prin *Istoria românilor din Dacia Traiană* scrisă de A. D. Xenopol, prin cursurile de vară de la Vălenii de Munte ale lui N. Iorga (1908), prin călătoriile și prin cărțile acestuia și, totodată, prin solidaritatea presei române cu toate revendicările celor oprimați.

„La noi de jale povestesc...”

Idealul unirii Transilvaniei eu țara la începutul secolului al XIX-lea a fost mărturisit prin împletiturile de fulgere și oțel ale lui Octavian Goga, poetul „pătimirii noastre”.

Cântarea lui se închea din gemetele veacurilor și din așteptările a milioane de iobagi ai gliei:

*La noi sunt codri verzi de brad
Și câmpuri de mătasă,
La noi atâția fluturi sunt
Și-atâta jale-n casă.*

*Priveghetori din alte țări
Vin doina să ne-asculte, -
La noi sunt cântece și flori
Și lacrimi multe, multe..*

.....
*La noi de jale povestesc
A codrilor desișuri,
Și jale duce Murășul
Și duc tustrele Crișuri*

*Iar codrii ce înfrățiți cu noi
Își înfioară sânul,
Spun că din lacrimi e împletit
Și Oltul nost bătrânul.*

La începutul Primului Război Mondial, problema unității naționale s-a pus cu o acuitate mai vibrantă ca oricând. Personalitățile politice de frunte, printre care Ion I. C. Brătianu, Take Ionescu, Nicolae Filipescu, se opun politicii regale de a merge alături de Germania și Austro-Ungaria, propunând în schimb orientarea dorită de popor: dezrobirea fraților aflați în robie. Octavian Goga și bătrânul luptător memorandist Vasile Lucaciu, martirul închisorilor de la Debrețin și Seghedin, se refugiaseră la București pentru a susține politica dezrobirii și a alianței cu Puterile Aliate: Franța, Marea Britanie, Rusia, Italia. Guvernul de la Budapesta pronunță împotriva lor sentința de condamnare la moarte. În acest context, Take Ionescu, Nicolae Filipescu, N. Iorga, Barbu Delavrancea, Nicolae Titulescu împreună cu reprezentanții Ardealului iau cuvântul la nenumărate întruniri pentru a arăta opiniei publice calea de urmat. Din toate cuvântările se desprindea aceeași flacără: *Transilvania* și celelalte provincii românești aflate sub stăpânire străină.

Sentința nu înspăimânta pe nimeni, fiindcă pe urma celor condamnați porniseră și Onisifor Ghibu, Octavian C. Tăslăuanu, Ghiță Pop, Florea Bogdan, Avram Imbroane, Sebastian Bornemisa și atâția alții.

La 15 martie 1915, se ținea la București sub prezidenția lui Simion Mândrescu primul congres al tuturor refugiaților din Ardeal, Banat și Bucovina, care cere neîntârziata intrare în război a României pentru realizarea unității naționale.

„România nu poate fi întregă fără Ardeal”

„România, afirma într-un discurs rostit la Ploiești, la 3 mai 1915, Nicolae Titulescu, nu poate fi întreagă fără Ardeal.

Ardealul e leagănul care i-a ocrotit copilăria, e școala care i-a făurit neamul, e farmecul care i-a susținut viața. Ardealul e scânteia care aprinde energia, e mutilarea care strigă răzbunare, e fătărnicia care cheamă pedeapsa, e sugrumarea care cere libertatea! Ardealul e românismul în restriște, e întărirea care depărtează vrăjmașul, e viața care cheamă viața!

Ne trebuie Ardealul! Nu putem fără el!

Pentru Ardeal nu-i viață care să nu se stingă cu plăcere; pentru Ardeal nu-i efort care să nu se ofere de la sine; pentru Ardeal totul se schimbă, totul se înfrumusețează, până și moartea se schimbă: încetează de a fi hidoasă, devine atrăgătoare!

Ardealul nu e numai inima României politice; priviți harta: Ardealul e inima României geografice!

Din culmile lui izvorăsc apele care au scăldat românismul în istorie. La miazănoapte, Someșul, la apus Mureșul, la miazăzi Oltul! De-a lungul Carpaților, România de azi se întinde ca o simplă zonă militară a unei fortărețe naturale

încăpută în mâini străine!”

Din partea ardelenilor, Vasile Lucaciu preciza, la 14 iunie 1915, într-o cuvântare rostită la București:

„Aici – în capitala României – văd reînviată strămoșeasca gândire românească: unul pentru toți și toți pentru unul, aici văd împlinit dorul sfânt al inimilor curate românești, ca frate întâlnindu-se cu frate, să spună pe față ceea ce de veacuri și totdeauna purtăm în taina sufletului. Aici constatăm cu nespusă bucurie, mărturisirea sărbătorească și în cuvinte, și în fapte, că avem aceeași limbă și lege, și că suferințele și prigonirile vremurilor trecute n-au putut să șteargă din inimile noastre sentimentul de frățescă iubire și conștiința că avem dreptul de a ne uni într-o singură țară, să trăim sub aceeași oblăduire românească... Spre voi, spre frații liberi – afirma în încheiere bătrânul luptător – zboară glasul-de chemare al fraților din robie și toate râurile vă aduc lacrimile de durere ale văduvelor și orfanilor ce se sting în deznădejde. Noi am venit ca soli ai fraților încătușați și chinuiți până la moarte.”

Take Ionescu motiva politica de intervenție a României printr-un discurs rostit în Camera deputaților, în zilele de 15–16 decembrie 1915, afirmând cele ce urmează: *„Fiecare popor are dreptul să-și trăiască viața lui, să și-o trăiască întreagă, cu toți ai lui, fiindcă numai așa poate și el să creeze o civilizațiune a lui, care să intre în armonia tuturor celorlalte civilizațiuni. Acest drept îl simte fiecare popor, acest drept este dreptul primordial, dreptul esențial... Scopul final – afirma Take Ionescu în continuare – scopul din toate sufletele, scopul din toate inimile a fost totdeauna același: unitatea națională, nu numai culturală, dar și politică, întregirea noastră a tuturor în granițele în care ne-au pus Traian, călare peste Carpați, fulgerând și în dreapta și în stânga cu toate puterile noastre! Acuma, d-lor venit-a ceasul!”*

Veniți români!

Octavian Goga, manifestându-se atât ca poet, orator și publicist, lansa prin noul său volum de poezii, intitulat simbolic *Cântece fără țară*, un adevărat ordin de mobilizare adresat întregii țări:

*Veniți Români! Porniți-vă spre munte!
V-arată drumul morții din morminte.
Să nu uitați a veacurilor carte,
Veniți, veniți!... Căci adevăr zic vouă:
Ori vă mutați hotarul mai departe,
Ori veți muri cu trupul frânt în două!*

Pe urmele lui Goga se pornesc atâtea alți poeți și scriitori care dau expresie aceluiași sentimente patriotice: Zaharia Bârsan, Corneliu Moldovan, Victor Eftimiu și numeroși alții.

La 15/28 august 1916, zarurile se aruncă, ostașii români, reînnoind epopeea lui Mihai Viteazul, trec Carpații, în cele din urmă frontul se stabilizează pe linia Mărășești, Oituz, unde, sub deviza „Pe aici nu se trece!”, se dau cele mai îndârjite lupte din istoria poporului nostru.

Trupele invadatoare germano-austro-maghiare și turco-bulgare sunt oprite. Eroismul românesc triumfase încă o dată.

În timpul războiului s-au produs noi manifestații de solidaritate românească și de angajare în marea luptă începută. Cităm ca un document memorabil declarația de la Darnița a foștilor prizonieri de război din armata austro-ungară aflați în Rusia, constituiți acum – sub conducerea lui Victor Deleu – într-un corp de voluntari români.

Declarația voluntarilor români

„Astăzi – se arăta în această declarație care a fost trimisă tuturor guvernelor puterilor Antantei – când noi românii ca și celelalte neamuri subjugate ne-am convins definitiv că nouă, ca români, nu ne mai e posibilă existența în cadrele statului austro-ungar: noi care în limbă, în cultură, în structura socială, și în întreaga ființă a noastră etnică și politică formăm un trup unic și nedespărțit cu toate celelalte părți constitutive ale națiunii române, cerem cu voință nestrămutată incorporarea la România liberă, pentru a forma împreună cu ea un singur stat național românesc, pe care îl vom zidi pe bazele celei mai înaintate democrații. Pentru acest ideal ne punem în cumpănă tot ce avem, viața și averea noastră, femeile și copiii noștri, viața și fericirea urmașilor noștri și nu ne vom opri, până ce nu vom învinge, ori vom pieri”....„Noi foștii prizonieri de război, – se preciza în continuare – care, îndată ce ni s-a dat puțința, am venit de bună voie la luptă și la moarte, noi, ofițerii, aproape în totalitate aci, precum și zecile de mii de soldați, acasă țărani și lucrători, fără multă carte, dar conștienți de datoria lor națională, noi, ne oferim brațul și sângele nostru tânăr și generos pentru întruparea idealului nostru. Sângele nostru nu se va vărsa în zadar. Credem ferm, că între viitoarele state fericite naționale și democratice va fi și România tuturor românilor.”

Acestor voluntari li s-a făcut la Iași o primire dintre cele mai entuziaste, de față fiind regele Ferdinand, Ion I.C. Brătianu cu toți membrii guvernului, generalul Prezan, Octavian Goga și toți care își asumaseră declanșarea războiului.

O mare parte din voluntarii ardeleni au luat apoi parte la luptele de la porțile Moldovei, România Mare fiind opera tuturor românilor.

Aceeași solidaritate indestructibilă avea să se constate și pe baricadele luptei diplomatice, ce se dădea în acest timp în capitalele țărilor aliate, Washington, Londra, Paris, Roma, unde activau după încheierea armistițiului și a păcii separate, semnate de guvernul Marghiloman, Take Ionescu, Nicolae Titulescu, dr. C. Angelescu, Vasile Lucaciu, Octavian Goga, Traian Vuia, Paul Brătășanu,

G.G. Mironescu, Simion C. Mândrescu, C. Mille, Vasile Stroescu, Sever Bocu. În Consiliul Național al Unității Române, alcătuit la 3 octombrie 1918, sub președinția lui Take Ionescu, au intrat astfel reprezentanți ai tuturor provinciilor românești, Consiliul Unității fiind recunoscut de către aliați ca adevăratul guvern al României.

În octombrie, puterile inamice erau înfrânte, la 11 noiembrie 1918, capitulând însăși Germania. Popoarele din Imperiul Habsburgic, asuprite de veacuri, își luară fără întârziere soarta în mâinile lor. Românii, urmând imperativele istoriei și glasurile de dincolo de mormânt ale lui Mihai Viteazul, Horea, Cloșca și Crișan, al lui Avram Iancu, se adunară la 1 decembrie la Alba Iulia.

Convocarea s-a făcut în numele Consiliului Național Român – alcătuit din 6 reprezentanți ai Partidului Național Român și din 6 reprezentanți ai Partidului Socialist – sub egida căruia s-au constituit consilii și gărzi naționale românești în toate comunele din Transilvania. Acestora le-a incumbat sarcina mobilizării satelor și a îndreptării lor spre Alba Iulia - cetatea lui Mihai Viteazul, cetatea care avea să devină de acum înainte cetatea României Mari.

Libertatea acestei națiuni...

La adunare au participat aproape 100.000 de români veniți din Munții Apuseni, de pe Someș și de pe Crișuri, din Câmpia Transilvaniei și de pe Mureș, din părțile Brașovului, ale Sibiului și ale Hunedoarei, din Arad și din Banat, români care aduceau cu ei „credenționalele” (plenipotențele) tuturor celor rămași acasă în înfrigurată așteptare. Niciodată bătrâna cetate n-a văzut atâta potop de lume, și atâta însuflețire. Adunarea delegaților oficiali – 1.212 la număr, reprezentând toate satele și orașele românești – s-a deschis în casina ofițerilor din fostele regimente albaiulieni – în sala care poartă astăzi numele de *Sala Unirii* – și a fost prezidată de bătrânul memorandist Gheorghe Pop de Băsești.

Afară, în jurul edificiului, se aflau miile de români care ocupaseră platoul cetății și dealurile din jurul ei.

Punctul culminant al Adunării a fost propunerea de unire prezentată de Vasile Goldiș, marele orator de la Arad. „*Națiunile trebuie să fie libere – a declarat oratorul – ca astfel între egale drepturi și condițiuni să poată încheia acea mare unire a popoarelor, care va fi chemată-să reprezinte o concepție superioară pe scara civilizațiunii și să sporească astfel fericirea omenească pe pământ.*” Iar în continuare: „*Națiunile trebuiesc liberate. Între aceste națiuni se află și națiunea română din Ungaria, Banat și Transilvania. Dreptul națiunii române de a fi liberată îl recunoaște lumea întreagă, îl recunosc acum și dușmanii noștri de veacuri. Dar, odată scăpată din robie, ea aleargă în brațele dulcii sale mame. Nimic mai firesc în lumea aceasta. Libertatea acestei națiuni înseamnă unirea ei cu Țara Românească.*”

Ce s-a hotărât la Alba Iulia

Discursul lui Vasile Goldiș s-a încheiat prin citirea hotărârilor ce urmau să fie adoptate de adunare. Ele aveau să fie primite cu unanimitate, reprezentând nu numai crezul național al unui popor rob, ci totodată, și aspirațiile sale democratice.

Iată-le, după însuși textul publicat de Vasile Goldiș:

Hotărâre

I. Adunarea națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat... adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 18 noiembrie (1 decembrie) 1918, decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânsii cu România. Adunarea națională proclamă îndeosebi dreptul inalienabil al națiunii române la întreg Banatul, cuprins între râurile Mureș, Tisa și Dunăre.

II. Adunarea națională rezervă teritoriilor sus indicate autonomie provizorie până la întrunirea Constituanței, aleasă pe baza votului universal.

III. În legătură cu aceasta, ca principii fundamentale la alcătuirea noului stat român, adunarea națională proclamă următoarele:

1. Deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie prin indivizi din sânul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc.

2. Egală îndreptățire și deplină libertate autohtonă confesională pentru toate confesiunile din stat.

3. Înfăptuirea desăvârșită a unui regim curat democratic pe toate terenele vieții publice. Votul obștesc, direct, egal, secret, pe comune, în mod proporțional, pentru ambele sexe, în vârstă de 21 ani, la reprezentarea în comune, județe ori parlament.

4. Desăvârșită libertate de presă, asociere și întrunire; libera propagandă a tuturor gândirilor omenești.

5. Reformă agrară radicală. Se va face conscrierea tuturor proprietăților, în special a proprietăților mari. În baza acestei conscrieri desființând fideicomisele în temeiul dreptului de a micșora după trebuință latifundiile, i se va face posibil țăranului să-și creeze o proprietate (arător, pășune, pădure) cel puțin atât, cât să o poată munci el cu familia lui. Principiul conducător al acestei politici agrare e pe de o parte promovarea nivelării sociale, pe de altă parte, potențierea producției.

6. Muncitorimii industriale i se asigură aceleași drepturi și avantagii, care sunt legiferate în cele mai avansate state industriale din apus.

IV. Adunarea națională dă expresiune dorinței sale, ca congresul de pace să înfăptuiască comuniunea națiunilor libere în așa chip, ca dreptatea și libertatea să

fie asigurate pentru toate națiunile mari și mici deopotrivă, iar în viitor să se elimineze războiul ca mijloc pentru regularea raporturilor internaționale.

V. Românii adunați în această adunare națională salută pe frații lor din Bucovina scăpați din jugul monarhiei Austro-Ungare și uniți cu țara-mamă, România.

VI. Adunarea națională salută cu iubire și entuziasm liberarea națiunilor subjugate până aci în monarhia Austro-Ungară, anume națiunile: ceho-slovacă, austro-germană, iugo-slavă, polonă și ruteană și hotărăște ca acest salut al său să se aducă la cunoștința tuturor acelor națiuni.

VII. Adunarea națională cu smerenie se închină înaintea memoriei acelor bravi români, care în acest războiu și-au vărsat sângele pentru înfăptuirea idealului nostru, murind pentru libertatea și unitatea națiunii române.

VIII. Adunarea națională dă expresiune mulțumitei și admirațiunii sale tuturor puterilor aliate, care prin strălucitele lupte purtate cu cerbie împotriva unui dușman pregătit de multe decenii pentru război, au scăpat civilizațiunea din ghearele barbariei.

IX. Pentru conducerea mai departe a afacerilor națiunii române din Transilvania, Banat și Țara Ungurească adunarea națională hotărăște instituirea unui Mare Sfat Național Român, care va avea toată îndreptățirea să reprezinte națiunea română oricând și pretutindeni față de toate națiunile lumii și să ia toate dispozițiunile, pe care le va afla necesare în interesul națiunii.

Trăiască România Mare!

În procesul-verbal al acestei ședințe, într-adevăr istorice, se precizează că ora în care au fost rostite cuvintele prin care se anunța libertatea și unirea tuturor românilor, era ora 12 a zilei de 1 decembrie 1918. Momentul a fost zguduitor. „În fine – scria unul din participanții la adunare, notarul A.P. Boțian de pe valea Mureșului – după atâtea veacuri de lacrimi îndurate, azi a pornit izvorul lacrimilor de bucurie, a bucuriei tuturor, fiorul bucuriei care nu se poate descrie. O lume cuprinsă de delirul bucuriei meritate. Mulți plângeau, alții chioteau, alții îngenunchiau și înălțându-și privirile și mâinile spre cer, rosteau rugăciuni atât de fierbinți, că trebuiau să se audă până la al 7-lea cer. Am înnebunit cu toții – mărturisește cu entuziasm memorialistul – năzărindu-ni-se că vedem în văzduh pe însuși Mihai, Mircea, Ștefan, Avram Iancu etc. Credeam că în acea zi și sfinții în cer poartă costume naționale românești, iar Dumnezeu haina albă a dreptății pentru toți.”

Reprezentantul Partidului Național Român a spus: „Noi, Onorată Adunare Națională, privim în înfăptuirea unității noastre naționale, un triumf al libertății omenеști, noi nu voim să devenim din oprimați, oprimatori, din asupriți, asupritori. Noi voim să întronăm pe aceste plaiuri libertatea tuturor neamurilor și a tuturor cetățenilor. Noi propunem decretarea unirii cu Regatul României, a întregii Transilvanii, a întregului Banat.”

Reprezentantul socialiștilor, răspunzând socialiștilor maghiari care cereau

menținerea Transilvaniei în cadrul statului ungar, a declarat că „social-democrația nu-i identică cu lipsa simțului național: „Noi nu zicem – a precizat cuvântătorul socialist – că „ubi bene ibi patria”, ci dimpotrivă, zicem că unde ți-e patria acolo trebuie să-ți cauți de ea... Astăzi... – accentua reprezentantul muncitorilor – e vorba de libertatea, de posibilitatea dezvoltării în viitor a culturii românești și astăzi venim și noi aici... să declarăm în fața preacinstitei adunări, să declarăm în fața internaționalei socialiste, că vrem unirea tuturor românilor”, fiindcă „noi muncitorii români ne simțim una cu întreg neamul românesc.”

De la 14 tribune s-au citit apoi miilor de ascultători hotărârile adunării, ele având astfel caracterul unui act într-adevăr național unanim.

În zilele următoare actul a fost prezentat apoi regelui Ferdinand I și guvernului de la București, în numele căruia a răspuns Ion I.C. Brătianu: „Vă așteptăm fraților de o mie de ani și ați venit ca să nu ne mai despărțim niciodată. Sunt în viața unui neam clipe de fericire atât de mari încât ele răscumpără veacuri întregi de suferință.

Bucuria noastră nu este bucuria unei singure generații. Ea este sfânta tresărire de bucurie a întregului popor român care de sute și sute de ani a îndurat suferințele cele mai crude, fără să-și piardă credința neclintită în sosirea acelei zile care ne unește astăzi și care trebuia să vie, care nu se putea să nu vie.

Fraților, fiți bine veniți”.

La 4 ianuarie 1920, hotărârile de la Alba Iulia cu privire la teritoriul național au fost recunoscute de toate marile și micile puteri participante la război, ca aliate ale României, semnarea tratatului de către români făcându-se prin Nicolae Titulescu și dr. Jean Cantacuzino, ambii protagoniști prestigioși pentru înfăptuirea unității naționale române. [...]

Unirea, prin păstrarea graiului și a etnicității românești și apoi prin realizarea ei politică, a fost, astfel, opera tuturor generațiilor poporului nostru, care au oferit istoriei un sublim și neîntrecut exemplu de conștiință, dăruenie, eroism, spirit de creație și spirit de sacrificiu. Exponenții lor au fost înșiși primii voievozi ai Ardealului și Banatului, Gelu, Menumurut, Glad, care au căzut cu sabia în mână pentru apărarea plaiurilor și a cetăților lor, pentru apărarea primelor țări românești. Rând pe rând, a apărut apoi pe arena istoriei transilvane marea pleiadă de eroi care s-au ridicat ca niște vifore pentru apărarea drepturilor încălcate ale poporului: Horea, Cloșca, Crișan, Avram Iancu, Ioan Buteanu, Constantin Romanu-Vivu. Și alături de ei vor sta mitropoliții Simion Ștefan și Sava Brancovici de la Alba Iulia, Inochentie Micu, Petru Pavel Aron și Grigore Maior, episcopii Blajului, de Andrei Șaguna de la Sibiu. Samuil Micu, Gheorghe Șincai și Petru Maior, – luceferii „Școlii Ardelene” care au pus temelii de granit ale istoriei și filologiei noastre, Ioan Budai-Deleanu pe ale poeziei. În marea bătălie a veacurilor, un rol de frunte l-au reprezentat luptătorii pentru dreptate socială și națională ai Nordului, Simion Bărnuțiu, Vasile Lucaciu, Gheorghe Pop de Băsești, Iuliu Coroianu, Iuliu Maniu, Victor Deleu, urmați de cărturarii și luptătorii de cumpăt ridicați din centrul

Câmpiei ardelen: Timotei Cipariu, George Barițiu, Al. Papiu-Ilarian, Ioan Micu Moldovan, Iosif Hodoș. Sudul s-a remarcat prin profeții marilor viziuni: Gheorghe Lazăr, August Treboniu Laurian, Octavian Goga, Aurel Vlaicu, și prin neobosiții muncitori în ogorul culturii sistematice: Aaron Florian, Onisifor Ghibu, Ioan Lupaș. Răsăritul a dăruit culturii românești pe Andrei Bârseanu, Simion C. Mândrescu și O.C. Tăslăuanu, redactorul revistei „Luceafărul”. Vestul ne-a dat pe Iosif Vulcan, pe Alexandru Roman, pe Ioan Slavici.

Alături de aceștia s-au ridicat de-a lungul timpului, continuându-i, poetul George Coșbuc și romancierul Liviu Rebreanu, fiii Nășăudului, ca și Andrei Mureșanu, Ion Gorun, Ion Agârbiceanu, Șt. O. Iosif, Zaharia Bârsan, Ilarie Chendi.

Prin aceștia s-au dus înverșunatele lupte politice ale Ardealului, s-a organizat Revoluția de la 1848, mișcarea și procesul Memorandului, luptele pentru apărarea limbii, pentru întemeierea instituțiilor fundamentale ale culturii, în frunte cu „Astra” de la Sibiu, s-a realizat o mișcare literară de proporții și importanță națională.

Mai presus de toate s-a impus însă poporul, făuritorul limbii române și susținătorul tuturor răcoalelor și al tuturor acțiunilor sociale și naționale care au caracterizat istoria Transilvaniei timp de veacuri.

Flacăra, nr. 49, 3 decembrie 1981, p. 1, 9, 10, 11

24 Ianuarie 1859 – 24 Ianuarie 1982

Uniți în cuget și-n simțiri

Ziua de 24 ianuarie se înscrie în istoria patriei noastre ca un moment de frunte al epopeii eroice a poporului pentru libertate și unitate națională. Acest moment glorios are profunde implicații în dezvoltarea României, fiind temeinic legat de trecutul de fapte strălucite ale înaintașilor, de năzuințele lor nestrămutate, ca și de gândurile și împlinirile contemporane, fiind o firească și legitimă împlinire a dorințelor de unitate națională, nutrită de veacuri de către întregul popor român. „Păstrând de la daci setea nestinsă de libertate – arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu – voința de a nu-și pleca fruntea sub jug străin, hotărârea de a rămâne mereu el însuși, unic stăpân pe viața și soarta sa, și continuând spiritul rațional, judecata și pasiunea creatoare a romanilor, poporul român, nou apărut în lume, avea să împlinească într-o existență de aproape două milenii, un eroic, zbuciumat și măreț destin istoric, dezvoltându-se continuu și afirmându-se cu putere în rândul popoarelor și astăzi, al națiunilor lumii”.

A fost un drum peste secole presărat cu jertfe și suferințe, despre care vorbesc legende, baladele și doinele românești, despre care scriu, cu litere de aur,

înțelepții cronicari, istoria țării.

Înfăptuită, ca un crez și o dorință de Mihai Vodă Viteazul, unirea va fi formulată cu tărie în programele Revoluției de la 1848, ca expresie a voinței populare, de către români, devenind ideal călăuzitor al întregii națiuni, forța de neînvins ce a înarmat toate conștiințele patriotice. „E scris pe tricolor unire!” avea să rămână acel îndemn de foc care va îmbărbăta pe toți românii din toate țările românești în lupta lor nestinsă pentru unitate națională. 24 ianuarie 1859 marchează o pagină de aur în istoria României, ea vorbind despre voința cu țării de granit a tuturor locuitorilor principatelor române, voință bazată pe identitatea de limbă și cultură, de a fi împreună. A fost un act de profundă maturitate politică, ce a demonstrat întregii lumi înțelepciunea poporului român în a-și rezolva de sine stătător propriile sale probleme naționale.

Unirea la 1859 a pus bazele statului național român modern și a constituit astfel, așa cum subliniază Programul Partidului Comunist Român, intrarea țării noastre în noua etapă a evoluției ei capitaliste, a ridicat pe o treaptă superioară lupta de eliberare națională, mișcarea revoluționară a maselor muncitoare pentru drepturi și libertăți sociale.

Impulsul și imperativul puternic dat vieții noastre naționale de Unirea Principatelor s-a concretizat în 1877 prin proclamarea Independenței, cucerite cu arma în mână pe câmpiile Bulgariei, iar în 1918 prin Unirea tuturor românilor – operă și ea a maselor populare – prin istorica adunare de la Alba Iulia, de la 1 Decembrie. Unirea Transilvaniei cu România a constituit înfăptuirea firească a năzuinței seculare de unitate a poporului nostru, a visului pentru care au luptat și s-au jertfit nenumărate generații de înaintași, împlinirea unei necesități obiective a însăși dezvoltării istorice.

În sfârșit, prin actele politice de la 23 August 1944 și 30 Decembrie 1947, s-au pus apoi bazele României socialiste, prin care poporul român a făcut un nou salt în istorie.

Sărbătorind Ziua Unirii, comemorăm nu numai evenimentele trecutului, dar și cele actuale, care afirmă acum, împlinirea temeinică a unității în cuget și simțire a întregului popor român, astăzi mai unit ca oricând în strălucita operă de ridicare pe culmi mărețe a patriei socialiste.

Am pășit în anul 1982 cu perspectiva unor drumuri ascendente, prefigurate de proiectele în curs de înfăptuire la nivel național, menite să aducă România la un nivel superior de civilizație. Aniversarea marelui act istoric din 1859 găsește întregul popor român, în frunte cu președintele Nicolae Ceaușescu, angrenat organic în ampla operă de construire a socialismului, etapă nouă inaugurată de cel de al XII-lea Congres al partidului. Este un efort grandios, desfășurat sub semnul unei exemplare unități de acțiune și fierbinte patriotism al întregului popor – români, maghiari, germani, alte naționalități – sub drapelul tricolor al țării. Sigur, modernizarea și perfecționarea vieții social-economice – așa cum sublinia secretarul general al partidului – nu este un drum uspr, pe căi bătătorite, ci,

dimpotrivă, o înaintare, deseori dificilă, pe cărări necunoscute. Mai mult deci decât oriunde și mai mult decât oricând, lupta pentru progres implică unitate și fermitate în acțiuni, competență, îndrăzneală. Iată de ce, președintele țării ne îndemnă să facem totul ca 1982, an în care va avea loc Conferința Națională a Partidului, să constituie o etapă importantă în dezvoltarea țării, în ridicarea continuă a nivelului de trai material și spiritual al poporului.

În acest context al aspirațiilor spre progres ale poporului român se înscriu și recente demersuri pentru pace, cu ample rezonante pe plan mondial, ale României, formulate de președintele Nicolae Ceaușescu. Căci vocația noastră ca popor și ca stat este aceea de pace.

Sub aceste însemne ale unității în cuget și simțire, ale păcii, poporul nostru se îndreaptă cu încredere spre viitor.

Magazin, nr. 1268, 23 ianuarie 1982, p. 1, 9

Un mare savant – patriot Vasile Pârvan

S-au împlinit, la 28 septembrie 1982, zece decenii de la nașterea lui Vasile Pârvan, unul din cei mai renumiți arheologi, istorici și oratori ai noștri. Un mare poet totodată prin imaginile și prin metaforele sale, iar prin gândirea sa un profund filosof al vieții și al istoriei. Un mag al catedrei. Un om în același timp de o rară hărnicie și de un înalt simț al datoriei.

De la monografia de proporții monumentale și până la însemnarea laconică, Vasile Pârvan a ilustrat toate genurile de scrieri istorice și a abordat cele mai adânci și mai puțin cunoscute perioade din toată istoria pământului românesc. Prin el s-a cristalizat și s-a valorificat ceea ce este esențial în istoria unui popor: începuturile.

Venind în urma lui Dimitrie Cantemir, a lui Petru Maior, a lui M. Kogălniceanu, a lui A.D. Xenopol și a lui N. Iorga, istorici preocupați și de veacurile dintâi ale istoriei românilor, Vasile Pârvan a izbutit să doteze istoriografia română cu o armă nouă, arheologia, și în același timp să descopere și să releve primele „pietre” semnificative pentru primele dimineți ale istoriei românești. Ca un demiurg, el a scos din adâncuri lumea geto-dacică, făcând din ea adevăratul punct de plecare al ființei noastre etnice. Nimeni până la dânsul n-a pătruns mai profund și mai sigur în negurile trecutului, dând istoriei noastre – mai ales în ce privește începuturile – o baza științifică. „Getica” lui Pârvan, opera fundamentală a vieții sale, apărută în 1926, a devenit piatra de temelie a istoriografiei române. Și alături de ea, lucrările *Începuturile vieții romane la gurile Dunării și Dacia*.

Pârvan a fost Herodotul și Tit-Liviul istoriei noastre.

La moartea sa (26 iunie 1927), N. Iorga a ținut să scrie, cu o îndurerată conștiință: „Prin dispariția lui Vasile Pârvan, cultura românească suferă una din cele mai grele pierderi, mai mult decât aceasta, una ireparabilă. Nu se va găsi nimeni care să unească darurile cele mai adunate în cel care așa de repede părăsește o glorioasă carieră: cunoștințe arheologice și istorice de o imensă bogăție, o râvnă nesfârșită alături de cea mai sistematică muncă, grija de cel mai neînsemnat detaliu, alături de îndrăzneala celor mai înalte ipoteze. Toate făceau din el un arheolog, privit ca egalul oricui care în străinătatea cea mai cultă înfățișează mai cu autoritate acest domeniu. Dar, inaugurând și conducând cu un prestigiu atât de incontestabil o nouă eră în istoria veche și preistoria țărilor noastre, el era încă mai mult.” (Oameni care au fost, III, p. 236). Un învățat american, Gorham P. Stevens, fost secretar al Academiei Americane din Roma, a afirmat cu prilejul unei comemorări că Vasile Pârvan, prin spiritul și opera sa, a fecundat și a întetit însuși mersul omenirii (*În memoria lui Vasile Pârvan*, 1934, p. 312).

Atâția alți savanți și scriitori de peste hotare, J. Carcopino, Julien Camille, H. Focillon sau din rândurile noastre, T. Arghezi, E. Lovinescu, D. Gusti i-au adus elogii tot atât de scânteietoare. Urmașii săi, Radu Vulpe, Emil Condurachi, Vladimir Dumitrescu, Dorin Popescu și alții, i-au continuat opera și i-au elogiat viața cu o distincție vrednică de maestru. În ultimii ani, marea încordare a vieții lui Pârvan a fost îmbrățișată cu o râvnă unică de către tânărul istoric Alexandru Zub, de la lași: *Vasile Pârvan, Corespondență și acte* (1973); *Vasile Pârvan* (monografie, 1974), *Vasile Pârvan, Biobibliografie* (1975).

O substanțială evocare a lui ne-a fost transmisă de către colegul și amicul său, Dimitrie Gusti: „Sub masca lui rece, rigidă, aspră, colțuroasă, numai rațiune, se ascundea un suflet cald, vibrant, sentimental. Duios și combativ, comunicativ și totuși inabordabil, informulabil. Liniștit, olimpic și veșnic mișcat, frământat. Puternic liric și vehement, satiric, avea cultul ironiei fără a jigni pe nimeni. Realist și în același timp romantic, vizionar, profetic. Grav și serios, totodată vesel și senin. Preocupat de tot ce se întâmplă în jurul său, se retransa într-o viață intimă numai interioară. Modest, câteodată sfios, și totuși mândru, de o mândrie suverană pe care i-o da conștiința legitimă a superiorității sale.” (Arhiva pentru știința și reforma socială, 1928, nr. 3–4, p. 382).

Deviza vieții sale și-a mărturisit-o cu toată fermitatea: *Supremul scop al vieții noastre este spiritualizarea vieții marelui organism politic și spiritual care e națiunea*. O altă idee nezdruncinată a sa, ca și a lui N. Iorga, a fost credința în necesitatea muncii sociale, a luptei: „*Orice existență e o luptă și orice luptă e o cheltuială de puteri*.” Și mai lapidar se exprimă cu altă ocazie: Acțiune, acțiune, iată pentru ce trăim!

*

Fiu de învățător, după strălucite studii la București – unde a avut ca profesori, între alții, pe Titu Maiorescu, D. Onciul, N. Iorga, S. Mehedinți, Ion Bogdan – V. Pârvan și-a continuat studiile la Viena, Berlin și Breslau, luându-și, la 9 ianuarie 1909, doctoratul în filosofie (specialitatea istorie) cu mențiunea „*magna cum laudae*”.

Întors în țară, avea să desfășoare una din cele mai fecunde și mai variate activități ale timpului. Profesor de istorie veche, epigrafie și antichități greco-romane la Universitatea din București (1909), director al Muzeului de antichități (1910), membru al Academiei Române (corespondent în 1911 și titular din 1913), vicepreședinte (1921–1924), secretar general (1924–1927), întemeietor, împreună cu N. Iorga și G.M. Murgoci, al Institutului de studii sud-est europene (1913), membru al Comisiei monumentelor istorice și, totodată, director al Școlii române din Roma (1921), care a fost una din marile sale creații, iar mai târziu directorul Editurii „Cultura Națională”, Vasile Pârvan s-a impus ca una din cele mai proeminente personalități ale timpului. De numele său se leagă și înființarea marilor publicații științifice: *Ephemeris Dacoromana* (1923), *Diplomatariurn italicum* (1924) și *Dacia* (1924). Concomitent cu lecțiile de la Universitate, V. Pârvan a inițiat și a condus săpăturile arheologice de la Histria, de la Callatis și Ulmetum și din munții Orăștiei, dobândindu-și prin acestea numele meritat de „părinte al școlii arheologice românești”, în cadrul acestor săpături s-a format o întreagă generație de istorici și arheologi, care aveau să ducă mai departe munca începută de maestru.

Imaginea lui ca profesor ne-a fost actualizată, într-un discurs academic, de către unul dintre cei mai devotați elevi ai săi: istoricul Constantin C. Giurescu: „Vasile Pârvan a fost pentru noi, cei ce am avut norocul să-i audiem cursurile ori să lucrăm la seminarul lui întruchiparea însăși a «magistrului». Savant, stăpânind arhitectura operei de sinteză, erudit în stare să zăbovească la săpăturile arheologice zile și săptămâni asupra unui amănunt nedescifrat, literat, având darul a evoca, într-o formă superioară, oameni și fapte, filosof, căutând a lămuri sensurile adânci ale acțiunilor omenești și năzuința oamenilor de a cunoaște cele necunoscute, el înfățișa studenților săi diferite aspecte ale unei personalități excepționale. Sala cea mare, sala a IV-a a vechii clădiri a Universității, era neîncăpătoare pentru toți acei ce veneau – nu numai studenți de la istorie și de la celelalte facultăți, dar și lume din oraș, tineri și bătrâni, femei și bărbați – ca să-i asculte cuvintele.” (*Discurs de recepție*, 1975, p. 4)

Nu putem rezista ispitei de a nu reproduce măcar parte din evocarea unui alt strălucit elev, istoricul literar și scriitorul G. Călinescu. Evocarea privește tot pe profesorul aflat în fața studenților săi. „Când – povestește Călinescu – după câteva clipe de așteptare, studenții priveau spre ușa ce se deschidea, apărea în fața lor Brand. Pastorul Brand al lui Ibsen, cu haina neagră, încheiată auster până sus, călcând pe un ghețar. Însă văzut de aproape, profesorul n-avea în ochii săi pătrunzători durități nordice, iar tristețea încruntată îi dădea înfățișarea unui actor

tragic. V. Pârvan își potrivea foile în mână, căci avea să citească cu acea încruntată visător ironic, apoi aștepta potolirea zgomotelor.” (Istoria Literaturii Române» 1941, p. 863–864).

O intensă activitate a desfășurat V. Pârvan și peste hotare, el fiind profesor agregat la Sorbona, membru al Institutului arheologic german (1913), conferențiar la universitățile din Londra și Cambridge, membru al mai multor institute și academii italiene, membru fondator al Comitetului Internațional al Studiilor Istorice de la Geneva (1926) ș.a. Activității pur științifice i s-a adăugat apoi o impunătoare activitate publicistică, risipită prin publicațiile *Voința Națională*, *Tribuna poporului* (Arad), *Convorbiri literare*, *Sămănătorul*, *Luceafărul* (Sibiu), *Viața Românească*, *Epoca* și altele.

Opera sa e un adevărat monument închinat științei, cugetării și elocinței românești. Cităm câteva titluri: *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului greco-roman* (1911), *Idei și forme istorice* (1920), *Histria* (1923), *Memoriale* (1923), *Începuturile vieții romane la gurile Dunării* (1923) ș. a

Vasile Pârvan a fost totodată un însuflețit luptător pentru unitatea națională. Una din primele sale scrieri – intrând în redacția „Luceafărul” din Sibiu – a fost consacrată lui Al. Papiu-Ilarian, mult apreciatul revoluționar și istoric transilvan. În vara anului 1912 și-a condus studenții într-o călătorie de studii în Transilvania, vizitând Sibiu, Săliștea, Alba Iulia, Blajul, Brașovul. În 1919 a fost printre cei dintâi profesori de la București care a alergat să țină un curs de istorie veche la noua Universitate românească din Cluj. Sala în care și-a ținut V. Pârvan lecțiile, poartă și astăzi numele lui.

Centenarul lui V. Pârvan este omagiul adus unui mare savant român, de proporții europene, și totodată al unui luptător pentru cultura și unitatea poporului român. Pentru tineretul român de azi ca și din timpurile viitoare, V. Pârvan constituie un exemplu de patriotism, de dragoste pentru muncă, pentru știință, de spirit creator, de austeritate și modestie.

Un simbol al vredniciei românești.

România pitorească, nr. 10(130), octombrie 1982, p. 15

Avram Iancu

Intrat pe scena istoriei la 24 de ani, odată cu zorii Revoluției de la 1848, care i-a deschis drumul spre legendă, Avram Iancu avea să se impună, alături de Simion Bărnuțiu și Nicolae Bălcescu, ca unul dintre cei mai reprezentativi exponenți și conducători ai acesteia. Aducea cu sine, coborând din Munții Apuseni, năprasnica tradiție a lui Horea și, totodată, hotărârea dârză de a reaprinde

fulgerele acestuia. Drepturile moșilor, printre care se născuse, își așteptau în continuare sorocul împlinirilor. Câți moși legați în lanțuri nu văzuse el în copilăria sa, câte spânzurători între Vidra și Câmpeni, între Abrud și Zlatna! De câte ori, chinurile morții nu i-au îngrozit urechile!

Ajuns student la Facultatea de Legi de la Cluj și asistând în 1846 la unele dezbateri ale Dietei Transilvaniei, unde începuseră minore discuții cu privire la soarta iobagilor, repede înăbușite de vocile reacționare, el și-a mărturisit gândul „*Nu cu argumente filosofice și umanitare se pot convinge tiranii, ci numai cu lancea lui Horea.*”

Plecat în 1847 la Târgu-Mureș pentru a-și face practica de avocat, Iancu s-a întâlnit acolo cu floarea generației sale: Al. Papiu-Ilarian, Ioan Oros Rusu, Samuil Poruțiu, Ioan Secărianu, Iacob Bologa, Florian Micaș, Ilie Măcelaru și atâția alții, ridicați cu toții din popor și preocupați de aceleași idei. Toți citesc foile lui Barițiu de la Brașov – „Gazeta Transilvaniei” și „Foaia pentru minte, inimă și literatură” – „Organul luminării” de la Blaj, precum și exemplare din „Magazinul istoric pentru Dacia”, editat de Nicolae Bălcescu și A.T. Laurian, din paginile cărora li se deslușesc ideile noi ale timpului, credința în virtuțile neamului, drepturile lui la unitate și independență.

Avram Iancu, înalt, cu ochii albaștri, cu pomeții obrajilor rumeni, e printre „junii” cei mai impunători ai vremii. Distincția și seriozitatea îi dau un aer de gravitate pretimpurie. Locuința lui din strada ce astăzi îi poartă numele devine repede locul de adunare al „canceliștilor români” (practicanții de avocați). Numele său începe să circule ca al unei personalități.

Îndată ce zvonurile Revoluției încep să se concretizeze, Iancu simte că i-a sosit vremea. Gândurile îi zboară departe. Foșnetul gorunilor de acasă îl ține neconținut treaz. Propune îndată o adunare românească, o adunare revoluționară, propunerea sa întâlnindu-se în drum cu a lui Bărnăuțiu de la Sibiu și cu a lui Aron Pumnul de la Blaj. Când Blajul începe să se miște, în urma proclamației lui Bărnăuțiu, el devine omul așteptat. Hotărându-se adunarea de la 18/30 aprilie 1848, Iancu părăsește Târgu-Mureșul și, odată cu el, ceilalți „canceliști”, îndreptându-se spre Vidra pentru a mobiliza moșii. Străbate satele ca un zeu tânăr, înfruntă autoritățile și în dimineața de 18/30 aprilie 1848 coboară la Blaj în fruntea câtorva sute de moși călări. Un cântec îi deschide calea:

*Astăzi cu bucurie
Românilor veniți,
Pe Iancu în Câmpie
Cu toți să-l însoțiți.*

Câmpia însemna Blajul, revoluția, libertatea. Călăreții săi domină piața Blajului și primesc pe Bărnăuțiu, care vine de la Sibiu, ca pe un dătător de noi legi românești.

Împreună cu Bărnăuțiu, cu Papiu, cu Buteanu, împreună cu sutele de iobagi

care alergaseră și ei la Blaj, se hotărăște convocarea Adunării de la 3/15 mai. Întreaga Transilvanie e în picioare.

În ziua fixată, cu toate împotririle autorităților, se adună la Blaj zeci de mii de români de pe Mureș și Târnave, de pe Olt și Arieș, de pe Crișuri, din Câmpie: brașovenii, sibienii, mureșenii, făgărășenii, năsăudenii. Sunt de față și cărturarii lor, Andrei Șaguna, George Barițiu, Andrei Mureșanu, Timotei Cipariu, A.T. Laurian. Axente Sever, C. Romanu-Vivu. La adunare participă și revoluționarii moldoveni și munteni, Alexandru Ioan Cuza, Costache Negri, Alexandru Russo, George Sion, Dumitru Brătianu. În fața acestora, Simion Bărnuțiu, după cum o făcuse cu o zi înainte și în discursul din catedrală, tâlcuiește tablele legii celei noi, desființarea iobăgiei fără despăgubire, independența națiunii române, independența Transilvaniei, libertatea presei și a adunărilor, școli românești pretutindeni, o împăcare între toate naționalitățile, egalitate și frățietate. „*Națiunea română – a afirmat totodată Bărnuțiu – dă de știre tuturor națiunilor conlocuitoare că, voind a se constitui și organiza pe temei național, n-are cuget dușman în contra altor națiuni și cunoaște același drept pentru toate, voiește a-l respecta cu sinceritate, cerând respect împrumutat după dreptate; prin urmare națiunea română nici nu voiește a domni peste alte națiuni, nici nu va suferi a fi supusă altor ci voiește drept egal pentru toate.*”

Acest paragraf al discursului lui Simion Bărnuțiu, prin umanismul și democratismul său ar putea fi pus și astăzi în orice antologie de texte militând pentru prietenia între popoare.

La Blaj, pe Câmpia Libertății, a vorbit și Avram Iancu. Discursul lui a fost cel mai scurt, dar, după discursul lui Bărnuțiu, cel mai gustat de popor. „*Uitați-vă pe câmp românilor – a exclamat tânărul vorbitor, decretând mobilizarea – suntem mulți ca cucuruzul brazilor. Suntem mulți, mulți, și tari, și Dumnezeu e cu noi.*”

Nici una din revendicările revoluționare ale românilor n-a fost însă luată în seamă nici de către Dieta Transilvaniei și guvernul maghiar, și nici de către împăratul de la Viena, care a sancționat unirea Transilvaniei cu Ungaria. Pretutindeni începe o cumplită teroare, se comit atrocități monstruoase. Ba, pentru a impune unirea cu forța, guvernul lui Kossuth a trimis în Ardeal armata lui Bem pentru a împiedica orice împotrivire.

Cel care a dat atunci replica cuvenită în numele poporului român, ridicând lancea lui Horea, a fost Avram Iancu, care s-a relevat ca un organizator și un conducător militar dintre cei mai străluciți. De pe Câmpia Libertății el a ridicat steagurile Revoluției pe cele mai înalte stânci ale Munților Apusenii. Deși Transilvania a fost ocupată aproape în întregime de trupele lui Bem, Munții Apusenii au rămas în stăpânirea lui Iancu și a moșilor. Toate încercările lui Hatvány, a lui Kemény Farkas și ale lui Vasvári Pál, care au înconjurat munții de jur împrejur pentru a supune pe români, s-au dovedit zadarnice. Moșii lui Iancu, punând în mișcare toate pietrele, și toți gorunii, au fost biruitori pretutindeni, și la Abrud, și la Buceș, și la Roșia, și la Zlatna, și la Brad, și la Fântânele. S-au trăit

atunci în Munții Apuseni momente de un eroism spartan, realizându-se o adevărată epopee vrednică de pana unui Plutarch.

Abia atunci și-a dat seama Kossuth de adevărata putere a lui Iancu și a poporului român, și abia atunci a înțeles punctul de vedere al lui Nicolae Bălcescu, care i-a cerut încă din primăvara anului 1848 o înțelegere cu românii împotriva reacțiunii, pe bază de egalitate. Totul era însă acum prea târziu. Deși Bălcescu aleargă disperat la Iancu, discuțiile au devenit inutile. „*Pe noi nu ne-a răsculat – scria Avram Iancu la 15 iunie colonelului maghiar I. Simonffy – amăgirea Austriei, ci nerecunoașterea naționalității române, tiraniile și barbariile conservatorilor și aristocraților pe care poporul nu le-a mai putut suferi.*” Armatele țariste pătrunseseră acum în Transilvania și Ungaria, iar la 11 august armata maghiară capitulează la Șiria. Bem și Kossuth se refugiază în Turcia. Iancu rămâne însă în munții săi, rămâne în mijlocul moșilor.

În anii următori, 1850–1851, 1852, el se prezintă la Viena, împreună cu celelalte delegații românești, conduse de Șaguna și Bărnuțiu, pentru a cere împăratului Francisc Iosif I drepturile cuvenite poporului român.

Francisc Iosif I, ca și ceilalți împărați habsburgi, ignoră însă memoriile românilor. Când, în 1852, împăratul vizitează Transilvania și urcă și în Munții Apuseni, vizita nu are decât un caracter festiv. Iancu refuză să se prezinte împăratului, așa cum la Viena refuzase să accepte decorația acordată.

La Câmpeni sfârșama apoi cu ciomagul pajura împărătească de pe frontispiciul primăriei.

De acum înainte el nu mai e decât un proscris, un om cu destinul frânt, o umbră a celui ce fusese eroul atâtor bătălii, o umbră a Craiului munților, un erou tragic.

Douăzeci de ani va rătăci prin munții pe care i-a acoperit cu atâta glorie, cântându-și durerea și revolta din fluierul de cireș pe care îl purta neconținut în șerpar. Lacrimile și rugăciunile moșilor îl însoțeau pretutindeni ca pe un profet prăbușit.

În noaptea de 10 septembrie 1872 și-a dat obștescul sfârșit pe prispa unui brutar de la Baia de Criș.

A fost înmormântat la Țebea, sub gorunul lui Horea, mormântul său, pe care înfloresc astăzi florile păcii și ale dragostei tuturor românilor, devenind un loc de pelerinaj pentru toți românii, un simbol al eroismului românesc, al unității naționale.

România literară, nr. 39, 23 septembrie 1982, p. 8

Un jurământ de credință față de istoria patriei... Cu Avram Iancu la Blaj

Comemorarea a 110 ani de la moartea lui Avram Iancu a prilejuit noi și mărețe serbări pe Câmpia Libertății de la Blaj, precum și la mormântul eroului aflat la Țebea sub crengile gorunului secular al lui Horea.

Serbările au fost organizate de Cenaclul Flacăra al Tineretului Revoluționar, organizat de C.C. al U.T.C. și revista Flacăra, condus de poetul Adrian Păunescu. Au asistat zeci de spectatori din întreaga Transilvanie și de pe întreg cuprinsul României.

Câmpia Libertății, martoră a marilor evenimente istorice de la 1848, este astăzi un adevărat pantheon al neamului, alături de monumentul lui Iancu, aflându-se și monumentele lui Alexandru Ioan Cuza, M. Kogălniceanu, N. Bălcescu, Vasile Alecsandri, Simion Bărnuțiu, Al. Papiu-Ilarian și ale atâtor alți poeți, istorici și luptători politici revoluționari.

Aici s-a strigat la 3/15 mai 1848 adevărul ce reprezenta cel mai înalt imperativ național al românilor: *Noi vrem să ne unim cu Țara!*

Aici s-a cerut cu glas de foc desființarea iobăgiei, independența Transilvaniei și egalitatea între toate neamurile.

Câmpia Libertății de la Blaj este astăzi Câmpia tuturor românilor.

Avram Iancu, vlăstar mândru al Munților Apuseni, continuator fără prihană al lui Horea, Cloșca și Crișan, a fost supranumit de către toți cei care l-au urmat atunci, Craiul Munților, Craiul libertății, Craiul independenței și al unității naționale. Numele lui, înfășurat în faldurile legendei, a devenit nemuritor, el fiind simbolul eroismului revoluționar, al libertății și al dreptății sociale.

Mormântul lui este astăzi un loc de pelerinaj pentru toți românii, tineri și bătrâni, bărbați și femei, el inspirând tuturor celor ce se prosternază în fața lui mândrie românească, încredere în virtuțile neamului. Miile de români ce s-au adunat în zilele de 18 și 19 septembrie, pe Câmpia Libertății, în cimitirul de la Țebea și pe luncile din jurul său, au fost expresia cea mai pură a cugetării și simțirii românești, a legăturii indestructibile cu istoria națiunii române, a solidarității cu prezentul și cu viitorul țării.

În zilele de 18 și 19 septembrie Ardealul a trăit, prin comemorarea lui Avram Iancu, momente de epopee, tineretul zilelor noastre luându-și angajamentul solemn de a merge mai departe pe drumul lui Iancu, ne drumul revoluției și al iubirii de țară.

„Deșteaptă-te, române!” și „Marșul lui Iancu”, răsună încă și astăzi pe Câmpia Libertății și la Țebea.

Flacăra, nr. 38, 24 septembrie 1982, p. 1, 13

Pământul și limba românească

Întâiul element al unității poporului român îl constituie unitatea pământului său. Axioma a fost afirmată cu o nespasă însuflețire în anul 1915 de către Barbu Delavrancea: *Suntem un singur popor. Carpații ne sunt șira spinării.*

Într-adevăr, noi toți, noi toți românii, suntem fiii Carpaților. De oriunde, oricine, ar începe escaladarea pământului românesc, dinspre orice punct cardinal, ar ajunge pe vârfurile aceluiași munți, Omul, Moldoveanul, Ceahlăul, Pietrosul, din piscurile cărora ar vedea aceeași întindere unitară de pământ ce se continuă până la gurile Dunării, până la Marea cea mare, până la izvoarele Tisei.

Nenumărate pâraie și râuri izvorăsc din acești munți: Oltul, Mureșul, Argeșul, Jiul, Timișul, Crișurile, Someșurile, Șiretul, Prutul, Bistrițele, Ialomițele. Toate udă același pământ, aceleași bărganuri, aceleași câmpii, și toate se adună în același fluviu dominant al Europei.

Pe această întindere de pământ s-a născut și s-a dezvoltat din adâncul mileniilor același popor, cu același mod de viață, cu aceeași limbă și cu aceeași civilizație.

În zorii istoriei sale pământul acesta, numit după primii săi născuți, Dacia, a avut aceeași stăpânitori, coroanele sale fiind purtate de un Burebista, de un Decebal, de un Traian.

Limba reprezintă al doilea element al unității noastre, marginile ei geografice fiind înseși marginile poporului român. „Un popor – spunea Mihail Kogălniceanu acum un veac și jumătate – se întinde până acolo unde se întinde limba sa.” Această limbă e aceeași pe ambele versante ale Carpaților, pe toate văile sale, pe toate câmpiile, ea fiind vorbită, cântată, înțeleasă și cultivată de toți locuitorii acestui pământ, și de cei din Maramureș, și de cei din Transilvania, și de cei din Banat, Oltenia, Muntenia, Moldova și Dobrogea. Orice cântece cântate în aceste provincii sunt înțelese de toți românii, orice slovă scrisă în limba română se poate citi de către toți românii, doinele și baladele unora fiind ale tuturor.

Din sânul acestei limbi s-a născut „Miorița”, „Luceafărul” lui Eminescu, „Nunta Zamferei” a lui Coșbuc, „Oltul” lui Goga, „Testamentul” lui Tudor Arghezi, „Gorunul” lui Lucian Blaga. Ea este mama culturii poporului român, ai cărei piloni sunt susținuți de cronicarii veacurilor trecute, de marii noștri clasici, V. Alecsandri, M. Eminescu, I.L. Caragiale, I. Slavici, M. Sadoveanu, Liviu Rebreanu, ca și de marii creatori de frumuseți plastice și muzicale: N. Grigorescu, Ștefan Luchian, Ciprian Porumbescu, George Enescu. Prin ea s-au exprimat marii noștri învățați D. Cantemir, Gheorghe Șincai, A.D. Xenopol, N. Iorga, Vasile Pârvan, Constantin C. Giurescu. Ea a asigurat și a caracterizat ființa poporului

nostru timp de două mii de ani, și nimeni n-a putut niciodată să-i stăvilească torentul și lumina.

Ziarele și revistele de la București, Iași, Brașov, Sibiu, Blaj au fost totdeauna periodice ale tuturor românilor, la ele colaborând scriitori și publiciști români de pretutindeni: Ion Heliade-Rădulescu, Gheorghe Asachi, M. Kogălniceanu, George Barițiu, Nicolae Bălcescu, Alexandru Odobescu, Nicolae Iorga, Octavian Goga.

Ale tuturor românilor au fost și universitățile și marile societăți și instituții științifice de la București și Iași, Academia Română, Asociațiunea pentru literatura și cultura poporului român de la Sibiu, Societatea pentru cultură din Bucovina, Liga culturală, și atâtea altele.

Bagheta acestora s-a purtat întotdeauna de la București, fapt ce a făcut pe scriitorul Ioan Slavici să afirme în 1884 că: „Soarele pentru toți românii de la București răsare.”

La 1 decembrie 1918, razele acestui soare au luminat Marea Adunare de la Alba Iulia, care, având în față imaginea gigantică a lui Mihai Viteazul, a proclamat într-un singur glas unirea Transilvaniei cu România, și odată cu ea a tuturor celorlalte provincii românești.

Unirea s-a realizat prin voința și sacrificiile tuturor românilor, ale românilor de pretutindeni, ea fiind evenimentul cel mai însemnat al istoriei poporului nostru, evenimentul pe baza căruia se clădește întreg viitorul poporului nostru.

El reprezintă unitatea politică a pământului pe care de mii de ani crește pâinea și vinul neamului nostru, pământul pe scoarța căruia s-au înscris toate marile biruințe de la Posada și Războieni, de la Podul Înalt, Călugăreni și Șelimbăr, de la Mărăști, Mărășești și Oituz, pământul vieții și dăinuirii noastre.

România literară, nr. 49, 2 decembrie 1982, p. 3

Unirea—mama noastră

Pentru copii cuvântul cel mai scump și mai patetic este cuvântul *Mamă*. El este cuvântul ce exprimă ocrotirea, siguranța, și, mai presus de toate, dragostea. Mama reprezintă bucuria, fericirea, cerul albastru și raza de soare. Dacă există mama, există totul; și jocul, și primăvara, și toate darurile lumii. Mama este cel dintâi cuvânt rostit – cuvântul rostit în toate momentele de încercare, de răscruce ale vieții – cuvântul supremei mângâieri. Mama este totul. În afară de mamă nu se poate exista. Ea e începutul vieții, dorul dintâi și lacrima cea mai pură.

Ceea ce e mama pentru copii, pentru toți copiii, este Unirea pentru români, pentru toți românii. În dorul de unire, de unire a tuturor românilor, s-au născut toți înaintașii noștri, ea a fost speranța cea mai înaltă a lor, siguranța unei existențe majore, fericirea unui întreg popor, viitorul de aur al neamului. Unirea a fost

dintotdeauna totul. Ea a fost fața lui Burebista, stăpânul pe amândouă versantele Carpaților, pe Mureș și pe Târnave, pe Crișuri și pe Arieș, pe Olt, pe Timiș și pe Dunăre, sceptrul său strălucind cu aceeași putere la Marea Neagră și în Țara Oașului de astăzi. Mircea cel Bătrân o reprezenta prin titlul său: „... *Io Mircea mare Voevod și Domn cu mila lui Dumnezeu și cu darul lui Dumnezeu stăpânind și domnind toată Țara Ungro-Vlahiei și părțile de peste munți, încă și spre părțile tătărești, herțeg Amlașului și Făgărașului, și Banatului de Severin Domn, și pe amândouă părțile pe toată Podunavia până la Marea cea mare și cetății Dârstorului stăpânitor.*” Ca Mircea cel Bătrân și ca ceilalți Basarabi în sudul Transilvaniei, au stăpânit în nordul ei Mușatinii Moldovei – Ștefan cel Mare, Bogdan, Ștefăniță, Petru Rareș, Alexandru Lăpușneanu – țara lor de origine fiind Maramureșul, care au stăpânit Ciceul, Vadul, Beteagul, Bistrița, Cetatea de Baltă unde au ctitorit locașuri.

Mihai Viteazul, prin vitejia lui homerică, învingând de jur împrejur, s-a putut intitula Domn al Țării Românești, al Ardealului – „pohta ce a pohtit” – și al Moldovei, numind demnitari, prezidând consilii și iscăbind decrete în toate cele trei țări românești.

Matei Basarab – care era numit și Craiul Daciei – Vasile Lupu, Șerban Cantacuzino, Constantin Brâncoveanu au dăruit tuturor românilor – sub semnul unității limbii – „Pravile” și „Cazanii”, românii, toți românii, după rânduiala vremii, povătuindu-se și slujindu-și crezurile în același fel.

Motivarea acestei comuniuni de gând și simțire ne-o dădea în același secol cronicarul Miron Costin, care scria în lucrarea sa „De neamul moldovenilor” că „locul unde este acum Moldova și Țara Muntenească este drept Dachia, cum și tot Ardealul cu Maramureșul și cu Țara Oltului”. Cronicarul muntean Constantin Cantacuzino scria și el în aceeași vreme la București: „Români nu înțeleg numai pe ceștia de aici ci și din Ardeal, care încă și mai neaoși sunt, și moldovenii și toți câți și într-altă parte se află și au această limbă... că toți aceștia dintr-o fântână au isvorât și cură.”

Tiparnițele de la Iași, de la București, de la Buzău, de la Râmnic, de la Sibiu, Brașov, Alba Iulia și mai apoi de la Blaj au tipărit, deci, întotdeauna cărți pentru toți românii, cărțile lor fiind tot atâtea voci ale Unirii care străbăteau în toate inimile românești.

Săbiilor și cărților vechi aveau să li se adauge la începutul secolului al XIX-lea scrierile marilor învățați ai „Școlii Ardelene”: Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, care au pus cele mai largi baze istoriei și gramaticii limbii românilor.

Odată cu secolul deschis de Tudor Vladimirescu, au crescut apoi marii crainici și luptători pentru Unire: M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, Nicolae Bălcescu, D. Bolintineanu, George Barițiu, Timotei Cipariu, care, fiecare în parte și toți împreună, au întruchipat ideea Unirii în cel mai înalt grad. Ea a pulsă în toate scrierile lor și ale altor contemporani, și totodată în publicațiile pe care le-au înființat: *România* (București 1838), *Gazeta Transilvaniei și Foaia pentru minte, inimă și literatură* (Brașov 1838), *Dacia literară* (Iași 1840), *Magazinul istoric pentru Dacia* (București 1845), *Organul luminării* (Blaj 1847), *România literară*

(Iași 1856) ș.a.

La 1848, ideea unirii a izbucnit ca un fulger prin aprigele „marsillieze” ale lui V. Alecsandri (*Deșteptarea României*) și Andrei Mureșanu (*Deșteaptă-te, române!*) care au circulat, înfiorând inimile, printre toți românii. Pe Câmpia Libertății de la Blaj s-a strigat îndrăzneț și sigur în fața lui Simion Bărnuțiu, Avram Iancu, Alexandru Ioan Cuza, C. Negri, Alecu Russo: *Noi vrem să ne unim cu Țara!*

Ci mai întâi, așa cum a precizat N. Bălcescu, avea să se unească Moldova și Țara Românească, și numai după aceea Transilvania, lupta concomitentă împotriva a trei imperii împilatoare fiind imposibilă.

Cântecul care a prefătat unirea a fost cântecul lui Vasile Alecsandri, „Hora Unirii” care, între anii 1856–1859, s-a cântat și s-a jucat cu o torențială bucurie și de o parte și de alta a Milcovului, și totodată în Transilvania.

La 5 și 24 ianuarie 1859, prin îndoita alegere a lui Alexandru Ioan Cuza la Iași și București, ca domn al ambelor principate, Unirea a fost înfăptuită. Mama tuturor românilor s-a arătat, și de atunci, pas cu pas, s-au realizat marile reforme din timpul lui Cuza – desființarea iobăgiei, împrăștierea țăranilor, secularizarea averilor mănăstirești, învățământul primar obligatoriu și gratuit –, s-a cucerit Independența de la 1877 și s-a proclamat la 1 decembrie 1918, prin Adunarea de la Alba Iulia, Unirea tuturor românilor.

Mama – Unirea – a devenit ocrotitoarea fiilor săi, mângâierea lor. În afara Unirii nu se poate trăi. Ea este astăzi, ca întotdeauna, pavăza întregului popor român, ea este astăzi, mai mult ca întotdeauna realitatea din care țara își află forța și împlinirea tuturor năzuințelor sale istorice,

La 24 ianuarie 1983, la cea de-a 124-a aniversare, ne-o amintim încă o dată, dăruindu-ne nădejdi și temeieri pentru permanenta ei cimentare.

Flacăra, nr. 3, 21 ianuarie 1983, p. 23

Corneliu Diaconovici

Nu e o comemorare, încă nu e o comemorare, ci numai o rememorare a unui om decedat în urmă cu 60 de ani și uitat cam tot de pe atunci.

E vorba de Corneliu Diaconovici (1858–1923), omul care și-a legat numele de una din cele mai prodigioase opere științifice și patriotice românești de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului nostru.

În calitate de secretar al „Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului român” de la Sibiu, el a fost inițiatorul și realizatorul *Enciclopediei române* (1898–1904) care s-a impus ca lucrarea de acest gen având proporții și un nivel nemaîntâlnite până atunci în cultura românească. Tipărită în trei volume de peste trei mii de pagini, enciclopedia lui Diaconovici, cum este numită îndeobște, a fost una din cele mai importante creații românești de la întretăierea celor două veacuri,

și totodată un puternic manifest și argument pentru unitatea națională. La această enciclopedie au colaborat peste două sute de savanți, istorici, scriitori, economiști și publiciști recrutați din toate ținuturile românești.

Ea urmărea, după precizările din prefață, ținând seama de faptul că „poporul român era împărțit prin mai multe hotare politice”, să dea cititorilor „o oglindă cât mai fidelă a stărilor poporului nostru *din toate țările locuite de români*, și totodată să-l țină în curent și cu progresele culturii”. În fruntea colaboratorilor enciclopediei s-au aflat numeroși membri ai Academiei Române, ai universităților de la București și Iași, fruntașii „Asociațiunii”, figurile reprezentative ale istoriei literaturii și artelor, ale istoriei politice și geografice, ale medicinei și tehnicii, ale matematicilor, ale științelor biologice și fizico-chimice, ale finanțelor, ale dreptului. Subliniem câteva din marile personalități ale vremii care se numărau printre colaboratori: Titu Maiorescu. A.D. Xenopol, D. Onciul, O. Densusianu, M. Dragomirescu, A.C. Popovici, A. Saligny, Victor Babeș, C. Rădulescu-Motru ș.a. Elementele legate de istoria locală a Transilvaniei, Banatului, Crișanei, Maramureșului au fost relevate de erudiții din această parte a pământului românesc: Augustin Bunea (Blaj), Silvestru Moldovan (Sibiu), Ion Pușcariu (Făgăraș), Vicențiu Grozescu (Lugoj), Tit Bud (Maramureș); din Bucovina: I.G. Sbiera, Ștefan Saghin, T. Tarnavski etc.

Acceptând invitația lui Corneliu Diaconovici la colaborare, Titu Maiorescu îi răspundea: „*Mă cred dator a primi propunerea d-voastră: cum să pot refuza colaborarea la o așa de însemnată întreprindere națională?*”

Deși au trecut peste 80 de ani de la apariția ei, *Enciclopedia* lui Diaconovici a rămas totuși până astăzi o lucrare de referință, fiind redactată cu o competență și cu un sentiment de responsabilitate vrednice de urmat.

Pasionat pentru publicistică și pentru propaganda națională, Corneliu Diaconovici a înființat în anul 1885, la Budapesta, în limba germană, publicația *Römische Revue*, revistă politică și literară destinată cercurilor străine. În cei nouă ani de existență, revista a apărut succesiv la Budapesta, la Reșița, Viena, Sibiu, Timișoara, susținând în mod concludent drepturile și aspirațiile românilor, și totodată realizările lor în domeniul cultural.

În anul 1890 Corneliu Diaconovici a fost decorat de guvernul român, la propunerea lui Titu Maiorescu, cu medalia „Benemerenti”.

Alte publicații, conduse temporar de Corneliu Diaconovici, au fost *Viitorul* (1884–1885), *Dreptatea* (1891), *Transilvania* (1895–1904), *Revista Economică* (1898–1906).

Vom menționa, în încheiere, că inițiativei și energiei lui Corneliu Diaconovici i se datorește și înființarea palatului Muzeului Asociațiunii de la Sibiu, în care se află astăzi Biblioteca „Astra”.

Prin inteligența sa creatoare, prin talentul său de organizator, prin energia sa inepuizabilă, Corneliu Diaconovici a fost unul din cei mai activi oameni de cultură ai timpului său.

Contemporanul, nr. 13, 25 martie 1983, p. 5

Patriotul

Pe drumul luptei pentru unitatea națională Onisifor Ghibu a fost îndreptat de o educație proprie. „Marii pedagogi pentru mine n-au fost nici Herbart, nici Natrop, Meumann, nici Dan Popescu și nici Petru Span (ambii, valoroși pedagogi ardeleni – s.n.) – ci Decebal, Horea, Șincai, Gheorghe Lazăr, Avram Iancu, A. Șaguna, N. Bălcescu și M. Eminescu”. Îndemnul lor la lupta pentru libertate și unitate Onisifor Ghibu i-a răspuns cu întreaga sa activitate, colaborând la numeroase publicații ale vremii, înființând mai ales, în 1914, la București, împreună cu Ghiță Pop și Constantin Bucșan, revista *Tribuna*, unul din cele mai dârze organe de presă din perioada neutralității.

Activitatea publicistică cu caracter patriotic-pedagogic a lui Onisifor Ghibu a început în primele luni ale anului 1907, odată cu intrarea în redacția ziarului *Lupta* de la Budapesta, „Organ politic național”. Pentru a marca orizontul atenției sale naționale, Ghibu a înființat la „Lupta” rubrica „pentru românii și de la românii de pretutindeni, inclusiv cei din Bucovina și Basarabia”.

Ideea unității românești l-a preocupat neconținut și din această cauză, alături de colaborarea la periodicele din Transilvania – *Luceafărul*, *Tribuna*, *Transilvania*, *Românul*, *Gazeta Transilvaniei*, *Vatra școlară*, *Biserica și școala* – activează stăruitor și la numeroase publicații din Vechiul Regat: *Neamul românesc*, *Viața românească*, *Românismul*, *Floarea darurilor*, *Revista generală a învățământului*, *Vremea nouă*, ca și la revista bucovineană *Școala*.

Un suport permanent al activității sale transcarpatine l-a constituit *Liga culturală pentru unitatea tuturor românilor* și cursurile organizate de N. Iorga la Universitatea populară din Vălenii de Munte. Datorită inițiativei lui Ghibu s-au înscris – ca membri ai Ligii Culturale – și au urmat cursurile de la Văleni numeroși intelectuali ardeleni. În urma acestei activități, profesorul Ghibu a intrat în fecunde legături, mai întâi, cu Nicolae Iorga, cu valoroși istorici și scriitori ca Vasile Pârvan, Mihail Sadoveanu, Emil Gârleanu, George Tofan și atâția alții.

În anul 1914, cu câteva luni înainte de declanșarea Primului Război Mondial, pedagogul patriot a participat, în numele Ardealului, la congresul învățătorilor de la București și la cel de la Suceava, invitând, la rândul său, pe învățătorii din România și Bucovina să participe la viitorul congres al învățătorilor ardeleni – la Sibiu. În toamna aceluiași an, Onisifor Ghibu, urmând pe Octavian Goga și Vasile Lucaciu, s-a refugiat la București, stabilindu-și centrul activității politice și culturale în capitala României, pe care el a văzut-o întotdeauna unită, mare. Prima sa acțiune la București a fost de a stărui pentru strângerea rândurilor *Ligii Culturale*, determinând pe Nicolae Iorga să accepte președinția luptătorului ardelean, cu aureolă de martir: *Vasile Lucaciu*. După alegerea unui nou consiliu al Ligii, aceasta de acum înainte se va numi *Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor*.

La București înființează și revista *Tribuna*, care reprezenta tradiția cea mai dâră a presei ardeleni de la Sibiu și Arad, adunând în jurul ei (20 martie – 3 iulie 1916) cărturari și publiciști ardeleni refugiați aici. „*O țară întreagă – scria Ghibu în primul număr al „Tribunei”, care era a treia „Tribună” ardeleană – își îndreaptă azi privirea spre Ardealul nostru. De o mie de ani se zbuciumă acolo viața românească... În clipele mari ca cele de acum, o singură datorie avem cu toții: de a întrebuița toate energiile noastre pentru pregătirea cât mai deplină a biruinței sigure de mâine... Acest gând, frumos și drept, ne luminează pe toți. Un vis de o mie de ani trebuie să devină acum realitate... Ceasul cel mare... se apropie*”.

Preocupat mereu de consolidarea frontului patriotic, O. Ghibu a sprijinit, cu toată energia sa formarea și activitatea *Federației unioniste*, în organizația căreia, sub conducerea lui Nicolae Filipescu și Take Ionescu, au intrat toate elementele militante – ardeleni, bănațeni, maramureșeni, bucovineni.

Activitatea tenace a lui Onisifor Ghibu, cu adânc răsunet în opinia publică, a fost sancționată de guvernul maghiar cu condamnarea la moarte, așa cum au fost condamnați și Vasile Lucaciu, Octavian Goga, Octavian C. Tăslăuanu.

După intrarea României în război (15/28 august 1916), O. Ghibu s-a angajat, alături de N. Iorga, O. Goga și M. Sadoveanu, ca redactor la publicația nou-înființată *Gazeta ostașilor*. Și-a continuat activitatea publicistică până la sfârșitul războiului înființând ziarele *Ardealul* (1 octombrie 1917) și *România Nouă* (24 ianuarie 1918), precum și revista *Școala*.

Ca răspuns la pacea separată de la București (7 mai 1918), impusă de Germania și Austro-Ungaria, Onisifor Ghibu scria în ziarul său *România*: „*Nu voi muri! Prea mult ne iubim pământul și limba, prea mult sânge am vărsat timp de veacuri pentru idealul nostru, prea este puternică conștiința națională în toți românii... decât să ne fie teamă că ne va nimici Germania.*” A avut dreptate. Germania nu ne-a putut nimici. La 1 decembrie 1918, în cetatea istorică de la Alba Iulia – cetatea triumfului lui Mihai Viteazul – românii din toate provinciile de peste munți s-au adunat pentru a hotărî, prin glasul lui Vasile Goldiș că, „*libertatea acestei națiuni însemnează unirea cu Țara Românească*”.

Numit secretar general al departamentului învățământului și cultelor din Consiliul dirigent, Ghibu a început chiar din a doua zi după Marea Unire activitatea pentru organizarea învățământului românesc din Ardeal. Cea mai de seamă realizare a departamentului a fost înființarea Universității românești de la Cluj. „*M-am născut, se vede – spunea O. Ghibu în memoriile sale – cu pumnii strânși* (ca și Octavian Goga!). *De aceea am protestat la toate răspântiile istoriei.*”

Patriot neșovăitor, temerar, luptător dâr, caracter integru, energie neistovită, voință inflexibilă, Onisifor Ghibu a înscris o pagină dintre cele mai luminoase din istoria luptelor poporului român pentru realizarea unității naționale.

Contemporanul, nr. 24, 10 iunie 1983, p. 6

Academia Română

Marele impuls primit de publicistica și literatura română, odată cu proclamarea Independenței și a războiului pentru cucerirea ei, s-a repercutat cu aceeași vigoare și în domeniul științific și cultural. Noua situație dobândită de statul român a determinat schimbarea structurii și amplificarea activității a numeroase societăți și instituții culturale, și în primul rând, ale *Societății literare române*. Înființată în anul 1887 și numită apoi, chiar de la primele ședințe, *Societatea academică română*. Menită a afirma unitatea spirituală a poporului român și a dirija activitatea sa literară, filologică, istorică și științifică, „Societatea”, ai cărei membri erau recrutați din toate provinciile românești, s-a preocupat în primul deceniu – deși era împărțită în secții: literară, filologică, istoric-arheologică și a științelor naturale – îndeosebi de elaborarea ortografiei și gramaticii limbii române, a dicționarului și a glosarului său. Ulterior s-au impus însă și preocupările din domeniul științelor practice, spre care îndemneau și legăturile științifice stabilite peste hotare, la 1878, B.P. Hașdeu participând la un congres internațional de *orientalistică*, Grigore Ștefănescu, la unul de geologie, iar Grigore Tocilescu a îndeplinit o misiune științifică în Rusia.

Primele discuții pentru transformarea „Societății academice” într-o Academie, care să îmbrățișeze, fără a neglija limba și literatura, toate ramurile de activitate științifică, au început imediat după încheierea Războiului de Independență, promotorii lor fiind C.A. Rosetti – același care inițiasse și înființarea „Societății Academice” – ministru al Afacerilor interne acum, Gh. Chițu, ministrul Instrucțiunii publice, Alexandru Odobescu, P. S. Aurelian, I. Ghica și Vicențiu Babeș. „Să aducem – ceruse cu ani înainte Al. Odobescu – toate științele în sânul nostru.”

La 29 martie 1879 se vota legea prin care fosta „Societate academică” se transforma într-un Institut național de cultură sub denumirea de *Academia Română*, în cadrul căreia aveau să devină active și secțiunile istorică și științifică. Prin noua lege s-a stabilit și numărul exact de membri ai celor trei secții – câte 15 de fiecare – cărora li se adăuga și un număr de membri corespondenți, care nu putea depăși însă 15.

Secțiunea științifică a fost constituită astfel în mod definitiv, în cadrul ei având să-și desfășoare activitatea savanții A. Fătu, E. Bacaloglu, D.I. Felix, Dr. D. Brânză, Nicolae Teclu, Paul Vasici, Florian Porcius, Grigore Cobălcescu, Dr. Victor Babeș și alții, care vor da un mare avânt biologiei, fizicii, chimiei și

medicinii românești.

Un nou impuls a primit și secțiunea de istorie, în cadrul căreia activau, alături de George Barițiu, M. Kogălniceanu, V.A. Urechia, Iosif Hodoș, Al. Odobescu, care a editat în timpul războiului – sub auspiciile „Societății academice” – strălucita operă a lui N. Bălcescu *Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul*, rămasă până atunci inedită. Apariția cărții lui Bălcescu a fost salutăată de M. Eminescu printr-un vibrant articol publicat în ziarul „Timpul” (24 noiembrie 1877), poetul descoperind în ea „o neobicinuită căldură sufletească, răspândită asupra scrierii întregi, (care) topește nenumăratele nuanțe într-un singur întreg și asemenea scriitorilor din vechime, el îi vede pe eroii săi aievea și-i aude vorbind...”

Editarea monografiei consacrate lui Mihai Viteazul – înalt și emoționant imn închinat unirii tuturor românilor – a prilejuit astfel adunarea într-un singur bloc a celor trei mari scriitori români patrioți: N. Bălcescu, Al. Odobescu și M. Eminescu.

Sub auspiciile Academiei se vor întocmi și tipări în anii următori marea monografie dedicată de N. Densușianu *Revoluțiunii lui Horia în Transilvania și Ungaria (1784–1785)*, monumentală operă a lui B.P. Hașdeu *Etymologicum magnum Romaniae, Documentele Hurmuzaki, Acte și documente relative la istoria renașterii României, Bibliografia românească veche ș.a.*

Academia va iniția și organizarea celei mai bogate biblioteci românești – considerată, la începuturile sale, – muzeu – și va întreprinde o vastă acțiune pentru recoltarea vechilor periodice din toate țările românești, izbutind să pună la dispoziția cercetătorilor presa românească de pretutindeni. Ea se va lăsa călăuzită totodată de sfatul lui Vasile Alecsandri, încurajând societățile și școlile românești din Ardeal și Banat, din Maramureș și Bucovina, această acțiune, împreună cu premiarea principalelor scrieri ale scriitorilor din aceste provincii constituind, pe linia afirmării unității naționale, una din cele mai fecunde activități ale Academiei Române.

Prin organizarea din 1879, fruct al însuflețirii independenței, prin publicațiile editate și prin opera realizată în anii următori, Academia Română a devenit nu numai cea mai prestigioasă instituție culturală românească, ci totodată și o instituție cu caracter european, vrednică a fi pusă alături de principalele academii științifice ale timpului.

Contemporanul, nr. 37, 9 septembrie 1983, p. 13

„Uniunea națională, singurul principiu de viață pentru noi”

În preajma anului 1848, conjugându-și gândirea politică națională cu cea a contemporanilor transcarpațini M. Kogălniceanu și N. Bălcescu, George Barițiu, întemeietorul presei române ardelen, afirma că românii din Transilvania sunt atrași de românii de peste Carpați ca de un puternic magnet care le asigură, prin unitatea de limbă și omogenitatea pământului, pe veacuri înainte, ființa spirituală și personalitatea politică.

La 5/17 mai 1848, după declanșarea Revoluției, când dietele ungare se pregăteau să legitimeze anexarea Transilvaniei la Ungaria, Barițiu afirma apoi că „soarta națiunii române se va hotărî la București și Iași, și nu la Cluj sau la Buda”.

Gândirea politică a lui Barițiu, gândirea care a influențat simțămintele politice ale maselor de țărani adunate la 3/15 mai pe Câmpia Libertății, unde s-a strigat cu glas de tunet „*Noi vrem să ne unim cu Țara!*”, cu Țara Românească deci, și nu cu altă țară, precedea din gândirea politică a cronicarilor Grigore Ureche, Miron Costin, a stolnicului Constantin Cantacuzino, a lui Dimitrie Cantemir, a erudiților ardeleni Petru Maior, Gheorghe Șincai, Samuil Micu-Klein, și ea s-a concretizat printr-o maximă elaborată de Nicolae Bălcescu într-o proclamație din anul 1849: „Unirea națională este singurul principiu de viață, singurul principiu de mântuire pentru noi.”

Realizat parțial la 1859 prin unirea Moldovei cu Țara Românească, principiul indicat de Bălcescu avea să călăuzească în viitor gândirea tuturor patrioților și cărturarilor români. „Românii din Transilvania, în împrejurările de față – scria Al. Papiu-Ilarian la începutul anului 1860 – numai la Principate privesc, numai de aici așteaptă semnalul, numai de aici își văd scăparea”, constatând totodată că „fără Transilvania nici Principatele nu au viitor”, fiind constrânse la o existență precară și dubie. „Numai unirea Transilvaniei – conchidea Papiu – va pune fundamentul vieții perpetue a României”.

E ceea ce determina pe Timotei Cipariu să afirme în 1866, la inaugurarea Societății Academice Române de la București (viitoarea Academie Română), alcătuită atât din cărturari din Moldova și Muntenia, cât și din Transilvania, Banat, Maramureș, Bucovina și din alte părți românești: „Am început, domnilor, a ne elibera patria, am început a ne elibera limba. Am început, dar nu am terminat; rămâne să continuăm și să terminăm.”

Întinderea pământului asupra căruia avea să se desăvârșească unitatea națională, fusese stabilită de M. Kogălniceanu încă din 1843, prin aserțiunea că un popor se întinde până acolo până unde se vorbește și se cântă limba sa.

O puternică pledoarie pentru desăvârșirea unității naționale aflăm, după cucerirea Independenței de stat, la începutul anului 1883, în ziarul *Dacia viitoare*, organul tinerilor socialiști români de la Paris. „Voim *Dacia* – declara organul socialist – *așa cum fu ea, fiindcă istoria și dreptul, trecutul și prezentul, ne dau dreptul la a spera la o Dacie română.*”

În 1884, conștiința unității naționale era exprimată de ziarul „Tribuna” de la Sibiu, prin lozinca rămasă nepieritoare: *Soarele pentru toți românii de la București răsare!*

Toate societățile culturale ale timpului în frunte cu „Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român” de la Sibiu și „Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor” de la București, transformată în 1914 în „Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor”, s-au inspirat neconținut din lozinca „Tribunei”.

„Avem un vis neîmplinit, copil al suferinței”, exclama Octavian Goga în 1905. N. Iorga străbătea în același timp cu toiagul patriotului și descria cu pana istoricului pământul și viața tuturor provinciilor românești robite.

Momentul realizării visului secular a sunat în anul 1914. De la tribuna Academiei Române, marele orator Barbu Delavrancea, a afirmat atunci cu glas de stentor: „Avem același dor, aceleași dureri, aceleași aspirațiuni. Cântăm aceleași cântece și aceeași doină... Durerile și bucuriile celor de dincolo sunt și ale noastre, sunt și ale lor... Visul atâtor generații de strămoși, de moși și de părinți, l-am visat și noi și acum îl vedem aieva.”

Marea semnificație istorică a Ardealului, era înfățișată printr-un înălțător discurs rostit la Ploiești de Nicolae Titulescu: „România nu poate fi întreagă fără Ardeal. Ardealul e leagănul care i-a ocrotit copilăria, e școala care i-a făurit neamul, e farmecul care i-a susținut viața. Ardealul – releva în continuare viitorul diplomat – e scânteia care aprinde energia, e mutilarea care strigă răzbunare... e sugrumarea care strigă libertate. Ardealul e românismul în restriște, e întărirea care îndepărtează vrăjmașul, e viața care cheamă viața. Ne trebuie Ardealul – exclama oratorul sub un torent de aplauze – nu putem fără el!”

Aceleași accente furtunoase țâșneau și din cuvintele lui N. Iorga, rostite în același timp, Nicolae Filipescu, Take Ionescu, Vasile Lucaciu, Octavian Goga.

La 1 decembrie 1918, prin adunarea de la Alba Iulia, marele ideal românesc avea să se împlinească.

Săptămâna, nr. 36, 9 septembrie 1983, p. 1, 3

Chemările Alba Iuliei

Considerată, de la Mihai Viteazul încoace, drept cetate simbolică pentru stăpânirea și unitatea românească, sfințită la 1785 de sângele lui Horea și al tovarășilor săi, Alba Iulia a cunoscut, în anul 1918, la 1 decembrie, o adevărată apoteoză, ea fiind cetatea în care avea să se proclame, ca o consecință a dezvoltării legilor organice ale istoriei, unitatea tuturor românilor.

Convocarea adunării, hotărâtă la 7/20 noiembrie, a provocat în sufletele tuturor patrioților un entuziasm într-adevăr istoric, revoluționar, destinat să afirme în mod public, în forme politice și juridice, o dorință alimentată timp de sute de ani de toți patrioții români, de principalii cronicari, istorici, poeți și oratori români de pe ambele versante ale Carpaților. Punerea în practică a convocării a fost încredințată de Marele Sfat al Națiunii Române – stabilit provizoriu la Arad – tuturor consiliilor județene din teritoriile locuite de români, care au purces, fără întârziere la mobilizarea maselor populare pentru participarea la istorica adunare.

Fiecare din aceste consilii s-a adresat poporului prin proclamații și manifeste speciale, care reprezentau tot atâtea îndemnuri, tot atâtea chemări, adunarea fiind menită să pună capăt veacurilor de robie și să inaugureze epoca libertății și independenței românești.

Tonul și direcția acestor proclamații le-a dat însuși Marele Sfat al Națiunii, care la 18 noiembrie anunța – printr-o declarație – că „din ceasul acesta națiunea română din Transilvania, oricum ar decide Puterile Lumii, este hotărâtă a pieri mai bine decât a suferi mai departe sclavia și oprimarea...”

În același sens se pronunță, la 27 noiembrie, prin ziarul „Adevărul”, și Partidul Social Democrat. „Vrem să fim liberi – afirma oficiosul socialiștilor români – vrem ca toată suflarea românească să ne unim într-un singur stat, *vrem... să ne unim într-un popor mare, înaintea căruia să se deschidă toate căile ce duc spre progres și fericire.*”

Manifestul Marelui Sfat ținea totodată să precizeze că „națiunea română nu dorește să stăpânească asupra altor neamuri, fiind gata a asigura pe teritoriul său fiecărui popor o deplină libertate națională... care va asigura tuturor indivizilor egalitatea condițiilor de viață, unicul mijloc al desăvârșirii omenești”. Textul manifestului, spre a se înlătura orice posibilitate de răstălmăcire, a fost publicat, pentru opinia publică din străinătate, și în limba franceză.

La 22 noiembrie Consiliul național de la Orăștie, adresându-se fiilor județului Hunedoara, preciza că „adunarea de la Alba Iulia este chemată să hotărască asupra sorții neamului nostru și să exprime voința nestrămutată a națiunii române, care pretinde sus și tare unitatea națională a tuturor românilor (sublinierea în text). Fraților!, pentru ca adunarea aceasta să fie cât se poate de impozantă, datori suntem a ne îngriji ca și prin numărul participanților să dovedim

lumii întregi că poporul românesc una este și că cu toții împreună pretindem sus și tare formarea statului național român unitar și puternic (sublinierea în text). De aceea, fraților, apelăm la simțul d-voastră românesc, rugându-vă să îngrijiți ca toate comunele locuite de români să fie în mod demn și în număr cât se poate de mare reprezentate la această adunare. Să ne întâlnim deci cu toții – se scria în încheiere – duminică, în 19 noiembrie (1 decembrie 1918) la Alba Iulia. *Trăiască și înflorească națiunea română și statul unitar național român*” (sublinierea în text).

„*Veniți cu miile, cu zecile de mii – îndemna Consiliul de la Blaj la 24 noiembrie, e ziua când se va hotărî asupra sortii noastre pentru o veșnicie. Veniți și jurați, că nedespărțiți vom fi și uniți rămânem de acum înainte cu frații noștri de pe tot cuprinsul pământului românesc, sub una și nedespărțită cârmuire.*” (sublinierea în text)

Unele consilii s-au pronunțat pentru unire încă înainte de apariția proclamației Marelui Sfat național, dovedind astfel hotărârea unanimă a tuturor românilor transilvăneni de a se uni cu „țara”. „Români din toate unghiurile țării – se scria în proclamația de la Brașov – organizați-vă!; faceți să răsunе glasul vostru dintr-un colț în celălalt al lumii în cinstea și mândria neamului nostru întreg.” „Să mulțumim lui Dumnezeu – se afirma în manifestul sibienilor, redactat de profesorul Andrei Bârseanu, președintele «Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului român» membru al Academiei Române – că ne-a învrednicit să vedem răsărind și pentru noi soarele libertății”. „Fiecare român, se arăta într-un alt manifest sibian, să ție cu tărie la neamul său și să nu se lase jignit în sentimentele sale naționale, dar în același timp să nu jignească sentimentele naționale ale altora.”

Pentru a evita tulburările și răzburările sângeroase, manifestul îndemna totodată pe „fiecare ostaș sau civil să respecte avere, cinstea și viața altora, fie român, fie de alt neam, dar în același timp să-și apere avere, cinstea și viața proprie”. În manifestul de la Cluj se anunța că „ziua libertății se apropie, zorile s-au ivit. Soarta națiunii române rămâne în mâna ei pentru toate veacurile dacă vom ști să ne impunem dreptul și voința”.

„Viitorul ne surâde – se preciza prin manifestul de la Caransebeș – dați mâna toți cei buni și cinstiți și susțineți ordinea, apărați viața și avutul oamenilor *fără deosebire de neam și lege*.”

„*Izbânda libertății* – citim în manifestul de la Hunedoara – *nici iadul n-o mai poate opri.*”

Entuziasmul de care era cuprinsă națiunea română în preajma adunării de la Alba Iulia era mărturisit și prin manifestele publicate de consiliile de la Reghin și Orăștie. „Soarele libertății naționale a răsărit – se afirma în manifestul de la Reghin – și pentru noi românii din Ardeal... Viitor de aur românimea are... Sus inimile!” „*Nu mai există putere* – se declara în manifestul de la Orăștie – *care să împiedice dorul și aspirațiunea neamului românesc.*”

Patosul din proclamațiile Consiliilor a avut un profund ecou și în publicațiile timpului. „*Privirile românești din toate unghiurile Transilvaniei* – scria «Foaia poporului» de la Sibiu – *sunt îndreptate astăzi spre cetatea lui Mihai Viteazul, unde duminică 1 decembrie se va ținea cea mai mare adunare a românilor de pe*

pământul acestor plaiuri. Sus inimile! La Alba Iulia cu toții!”

Unele din chemările pentru unire au fost redactate chiar și în versuri, cum a fost cea a tânărului poet Valeriu Bora:

*La Alba Iulia, măi frate
Să mergi în zori de dimineață
Ca răsăritul sfânt de soare
Să-ți dea putere și viață!*

*Ne cheamă-acolo datorința
Și legea noastră românească.
Să dăm dovezi la larga lume
De marea dragoste frățească!*

*Că soarele ce acol- răsare
În sfânta horă ne va prinde
Și visul nost- nutrit de veacuri
În flăcări zarea va cuprinde!*

În ziua precedentă mării adunări, la Alba Iulia a apărut și primul ziar românesc cunoscut până atunci în această cetate, numit el însuși în mod simbolic „Alba Iulia”, asupra căruia vom reveni, cuprinzând un entuziast cuvânt de salut pentru mulțimile adunate să proclame Unirea. „Bine-ați venit în sfânta cetate de slavă și durere a neamului nostru – scria ziarul de mai sus. S-a trezit iarăși glasul amuțit de veacuri și, la chemarea lui fermecătoare, a început să răspundă sufletul neamului... Voința națională, care cu atâta putere zvâcnește astăzi în toate păturile societății românești. În cele de sus ca și în cele de jos – ba poate în cele de jos mai mult ca în cele de sus – e chemată să arate că ceea ce Mihai Viteazul a înfăptuit numai pe o clipă noi avem să înfăptuim pe o veșnicie. Când un *neam întreg gândește un singur gând și inimile a milioane de oameni palpită de o singură simțire* – oare este putere omenească care să-i poată sta împotriva? Chiar de-ar fi o astfel de putere vrăjmașă, înaintea voinței suverane a milioane de suflete înfrățite într-un cuget și simțiri ea trebuie să se închine”. Ziarul aducea totodată și un vibrant salut adresat orașului însuși: „Mândră cetate! Spre tine se îndreaptă acum sufletul neamului nostru întreg, mânat de conștiința că zidurile tale istorice au fost sortite de Dumnezeu și acum, ca și altădată, ca din el să răsunе glasul biruitor al dorințelor românești.”

Cu aceste sentimente aveau să se prezinte la Alba Iulia miile de români, adunarea având să proclame, fără șovăire, fără rezerve și fără condiții, unirea tuturor românilor, unirea realizată în aceeași Alba Iulia de Mihai Viteazul unirea prezentului și a viitorului.

Alba Iulia a rămas și va rămâne simbolul sacru al unității naționale.

Săptămâna, nr. 38, 23 septembrie 1983, p. 1, 3

Precursori ai Marii Uniri. Grigore Ureche, militant pentru unitatea națională

Întâiul eșalon al istoriografiei noastre naționale l-au constituit cronicarii.

Literatura acestora, începută în secolul al XVI-lea, s-a dezvoltat relativ destul de repede. După modestele începuturi ale lui Macarie, Eftimie și Azarie, în numai câteva decenii s-a ajuns în Moldova la marile cronici (letopisește) ale lui Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce ș.a., iar în Țara Românească de la Teodor Rudeanu, la Radu Greceanu, Constantin Cantacuzino ș.a. Din Transilvania s-au adăugat scrisului cronicăresc Nicolae Olahul și Gheorghe Brancovici.

Cel dintâi cronicar care s-a impus atât prin modul său de expunere, cât și prin concepția sa istorică a fost Grigore Ureche (1590–1647). Ureche a studiat la Universitatea catolică din Liov unde și-a însușit, pe lângă limba polonă și limba latină, devenind unul din cei mai instruiți cărturari moldoveni ai timpului său. A ocupat și însemnate dregătorii sub voievozii Miron Barnovski și Vasile Lupu.

Intitulată *Domnii Țării Moldovei și viața lor*, cronica lui Ureche, care cunoștea și cronicile moldovene anterioare lui, a circulat vreme îndelungată în diferite copii manuscrise până când a fost publicată în 1852 de M. Kogălniceanu în colecția *Letopisețele Țării Moldovei*.

Cunoscător temeinic al literaturii istorice contemporane, îndeosebi al literaturii polone, germane și italiene (Sebastian Münzer, Ion Antonius Maginus Patavinus, Ioachim Bielski, Al. Guagnini) scrisă în limba latină, Ureche a înfățișat istoria Moldovei dintre anii 1359–1594. A început cu alte cuvinte cu... începutul când, prin Dragoș Vodă, s-au „descălecat țara” și până la Aron Vodă, contemporanul lui Mihai Viteazul. Unii din copiii cronicii sale, ca Simion Dascălul, i-au adăugat și unele „interpolări” care au introdus în cronică și diferite afirmații fanteziste, precum și unele adaosuri eronate.

Deși a avut în vedere numai istoria Țării Moldovei, Ureche s-a referit în cronica sa și la alte părți ale teritoriului românesc, și îndeosebi la Transilvania și Maramureș, el fiind preocupat în mod critic, având totodată și o viziune unitară a spațiului național, de întreg teritoriul neamului, de originea poporului român și a limbii sale. El afirmă astfel, chiar de la începutul letopisețului, că nu „va lăsa și de Ardeal... ca să nu atingă și să nu pomenească de începutul și de obiceiul lor (al locuitorilor Ardealului)... Ardealul se cheamă țara de peste munte care cuprinde și e parte din Dația”.

El cunoștea, pe baza călătoriilor sale, că Ardealul cuprinde totodată și alte țări sau „holde”. Țara Ardealului – preciza Ureche – nu este numai o țară însăși, ci Ardealul se cheamă mijlocul țării, care multe cuprinde în toate părțile în care stă și

scaunul crăiei (reședința principelui care era atunci la Alba Iulia – V.N.). Iar pre la marginile ei sunt alte țări mai mici (existente și astăzi cu același nume – V.N.), carele toate de dânsa se țin și sub ascultarea ei sunt, întâi cum îi Maramureșul despre țara leșască (dinspre Polonia) și țara secuiască despre Moldova, și *țara Oltului*, despre țara muntenească și *țara Bârsei*, *țara Hațegului*, *țara Oașului*... care toate se țin de Ardeal. Făcând o comparație între limba latină și limba română, Grigore Ureche constată că „râmlenii” (romanii) la pâine îi ziceau panis, la carne, caro, la găină, galena, la muiere, mulier, la femeie, femina, la părinte, pater, la al nostru, noster și altele multe”... încât afirmă cronicarul „de am socoti pe amănuntul toate cuvintele le-am înțelege”. În cronica sa, Ureche arată totodată că „*românii câți se află lăcuiitori la țara ungurească și la Ardeal și la Maramureș, de la un loc sunt cu moldovenii și toți de la Râm se trag.*” „Originea comună se referă și la românii din Țara Românească, care toți *«s-au tras de la un isvor»*. Ureche se arată totodată preocupat și, de caracterul etnic al populației Transilvaniei, precizând că în țara Ardealului „nu lăcuiesc numai unguri (cum afirmau cei interesați sau necunoscători ai situației – V.N.), ci și sași, peste seamă mulți, și *români peste tot locul, de mai multu-i lătită țara de români decât de unguri*”.

Iată dar cum cronica lui Ureche – scrisă între anii 1642–1647, înregistrează și dezbate în spirit critic problemele fundamentale ale istoriei poporului român, care aveau să constituie mai târziu elementele polemice dintre istoricii români fi adversarii lor: *originea comună a tuturor românilor din toate provinciile românești, toți având același izvor, caracterul limbii române, întinderea teritoriului românesc pe cadrul vechii Dacii, predominanța populației românești din Transilvania față de toate celelalte popoare conlocuitoare*.

Prin cronica lui Grigore Ureche s-a anticipat cu aproape trei secole poziția de astăzi a istoricilor români.

Flacăra, nr. 39, 30 septembrie 1983, p.8

1 Decembrie 1918

Sărbătoarea unirii tuturor românilor

Poporul român va aniversa la 1 Decembrie 1983 șaiszeci și cinci de ani de la Unirea Transilvaniei cu patria-mamă, act prin care s-a înfăptuit desăvârșirea unității naționale a României începută la 24 ianuarie 1959.

Unirea a fost proclamată în istorica cetate de la Alba Iulia, în prezența a peste 100 mii de români, adunați din toate părțile Transilvaniei (Crișana, Sătmăr, Maramureș) și Banatului, aparținând tuturor claselor sociale. Marele act al unirii a fost dorit timp de veacuri de către întregul popor, de pe ambele versante ale

Carpaților, el bazându-se pe unitatea de limbă, cultură și viață economică a tuturor românilor. „Unitatea națională – scria marele istoric și revoluționar Nicolae Bălcescu cu prilejul Revoluției de la 1848 – fu visarea iubită a voievozilor noștri cei viteji, a tuturor bărbaților cei mari, care întrupaseră în sine individualitatea și cugetarea poporului spre a o manifesta lumii.”

„Unirea – scria cu aceeași ocazie și M. Kogălniceanu, unul din principalii cărturari, oratori și luptători ai Moldovei – a fost dorită de veacuri de toți românii cei mai însemnați ai amânduror Principate (Moldova și Valahia). Unirea, pe care, după spiritul timpului, cu armele în mână, au voit să o săvârșească Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, carele și ajunsese a se intitula *Domn al Țării Românești, al Moldovei și al Transilvaniei*.”

Stăpân pe toate cele trei țări românești, Mihai Viteazul (1593–1601) și-a stabilit reședința la Alba Iulia, punând astfel bazele unei puternice tradiții naționale. Marele voievod a fost răpus însă – printr-un asasinat – de politica perfidă a Habsburgilor, Principatele române ajungând din nou sub dominația sultanilor de la Constantinopol.

Orientarea politicii naționale românești fusese însă definitiv trasată, la 1848 ea fiind afirmată cu toată puterea de către revoluționarii români din câteșitrele țările. Vasile Alecsandri a scris atunci marele poem intitulat *Deșteptarea României*, iar poetul ardelean Andrei Mureșanu marșul eroic *Deșteaptă-te, române!*

La adunarea revoluționară a Transilvaniei, care s-a ținut la 3/5 mai 1848 pe Câmpia Blajului – numită de atunci Câmpia Libertății – miile de țărani transilvăneni au cerut în mod unanim unirea cu Țara Românească („*Noi vrem să ne unim cu Țara!*”), singura lor țară considerată ca „patrie-mamă” fiind Țara Românească. Opoziția marilor imperii vecine – Turcia, Austria, Rusia – a împiedicat atunci realizarea unirii tuturor românilor, unirea putându-se face la 1859 – sprijinită de masele populare – numai între Moldova și Țara Românească, care, unite, au primit numele de România (1862).

La 9 mai 1877, în contextul Războiului ruso-turc, România s-a proclamat independentă, independența ei fiind cucerită apoi cu armele prin participarea eroică la războiul împotriva Imperiului Otoman. În iulie 1878, independența României a fost recunoscută prin congresul de la Berlin de toate marile puteri ale Europei, statul român ocupându-și astfel locul meritat printre statele lumii.

La războiul României împotriva Turciei n-au participat însă numai românii din vechile principate Moldova și Țara Românească, ci totodată, prin numeroși voluntari și contribuții bănești, și cei din Transilvania și Bucovina, care se găseau sub jugul austro-ungar, războiul fiind considerat un război al tuturor românilor.

După Războiul de Independență, principalul obiectiv politic al românilor a devenit desăvârșirea unirii lor, Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul Bucovina: manifestându-și în toate împrejurările dorința de unire cu patria mamă.

Deviza care avea să conducă de acum înainte viața politică și culturală a Românilor subjugăți era aceasta: *Soarele pentru toți românii de la București*

răsare!

De altfel, toate instituțiile moderne ale României – Academia Română, Universitățile de la Iași și București precum și toate societățile culturale – au fost alcătuite pe baza principiului unității naționale, având membri, profesori și studenți din toate provinciile. Un puternic impuls a primit această acțiune în anul 1891, prin înființarea la București a *Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor*, noua societate sprijinind din răspuțeri instituțiile culturale, periodicele, precum și luptele politice ale românilor asupra. La începutul veacului al XX-lea, durerile românilor din Transilvania au fost exprimate de marele poet Octavian Goga prin numeroase poezii ca: *Noi, Oltul, Plugarii, De la noi* și altele. Așteptările românilor din Bucovina au primit glas prin poeziile poetului G. Rotică ș.a.

În timpul Primului Război Mondial, România s-a aliat cu Puterile Antantei (Franța, Marea Britanie, Italia, Rusia) care i-au recunoscut drepturile legitime asupra provinciilor românești din Austro-Ungaria. La 15/28 august 1916, România a intrat în război împotriva Austro-Ungariei și apoi a Germaniei.

În 1917, armatele române au purtat lupte înverșunate cu armatele acestor puteri, la care s-au adăugat și trupele Turciei și Bulgariei, izbutind să le oprească – sub deviza „*Pe aici nu se trece!*” – în marile lupte de la Mărășești, Mărăști, Oituz.

După declanșarea Marii Revoluții Socialiste din Rusia, în condițiile încheierii Războiului (1918), românii din provinciile asuprite au scuturat lanțurile robiei și, rând pe rând, s-au unit cu statul român: Bucovina, la 28 noiembrie 1918, Transilvania, la 1 decembrie 1918.

Unirea s-a făcut fără nici o presiune din partea nimănui, ea reprezentând voința milioanelor de români care, de veacuri, își doreau o viață politică comună și independentă.

La marea adunare de la Alba Iulia, care a votat unirea Transilvaniei, au participat români și din alte provincii, actul de la Alba Iulia reprezentând desăvârșirea unității naționale a întregului popor român. Adunarea a fost prezidată de marele patriot Gheorghe Pop de Băsești, iar discursul, prin care s-a propus și proclamat Unirea, a fost rostit de către profesorul și oratorul Vasile Goldiș de la Arad: „*Libertatea acestei națiuni*, – a afirmat Vasile Goldiș – însemnează unirea ei cu Țara Românească.”

Momentul, unic prin strălucirea lui, a fost cântat de numeroși poeți de pe ambele laturi ale Carpaților, una din cele mai semnificative strofe aparținând poetului ardelean Petre Dulfu:

*La un loc tot neamu-i strâns
Într-o mare Românie,
Veacuri lungi de jale-am plâns,
Plângem azi de bucurie.*

Hotărârile marii adunări nu s-au referit numai la unirea națională, ci totodată

și la progresul social, politic, economic al tuturor locuitorilor țării. Prin mișcarea adunării s-a preconizat astfel deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare, votul universal, libertatea presei și a întrunirilor, libera propagandă a tuturor gândurilor omenești, o reformă agrară radicală, drepturi pentru muncitorime, regim democratic în toate domeniile vieții publice. [...]

La 4 iunie 1920, prin tratatul de la Trianon, prin care s-a încheiat pacea între România și Ungaria, marile puteri ale lumii, Statele Unite, Franța, Marea Britanie, Italia, Japonia, au recunoscut Unirea votată la Alba Iulia, frontierele de la Trianon fiind recunoscute și prin Tratatul de pace de la Paris din 1947, prin care s-a pus capăt celui de-al Doilea Război Mondial. [...] Odată cu alipirea la Patria-mamă, Transilvania, scăpată de jugul servituții străine, a intrat – și odată cu ea întreaga țară – într-o perioadă de mare avânt creator în toate domeniile, energiile poporului român, încătușate timp de secole, izbutind să se concretizeze într-o vastă operă social-culturală. [...]

Ateneu, nr. 10, octombrie 1983, p. 1, 3

Patriotism și elocință

Prezentă în toate confruntările și acțiunile politice din toate timpurile, elocința – arta cuvântului – a jucat și la români un rol esențial, ea fiind una din principalele forme ale afirmării noastre politice.

Începuturile, elocinței românești se pierd – cum spuneau junimiștii despre societatea lor – în noaptea timpurilor. „Noaptea” are aici un sens pur figurat, raportat numai la faptul că nu se pot indica date exacte cu privire la primele noastre manifestații și creații oratorice. În secolul al XV-lea, în timpul domniei lui Alexandru cel Bun (1400–1432), pe lângă unele predici și unele panegirice în limba română, se remarcă și unele cuvântări și mesaje diplomatice rostite în limba latină în fața Senatului Veneției sau a Seimului de la Varșovia. Sunt, apoi, de menționat *Cuvântul* dascălului Toader de la Feldru, rostit în 1639 la înmormântarea jupânesei logofătului moldovean Pătrașcu Ciogolea, „Cuvânt” editat de Vasile Pârvan în 1904 sub titlul *Un vechi monument de limbă literară* – și renumitele cazanii ale lui Varlaam, tipărite la 1643 și în volum (*Carte românească de învățătură*), iar la începutul secolului al XVIII-lea, *Didahiile* lui Antim Ivireanu, mitropolitul Țării Românești.

Din Ardeal ne veneau, la sfârșitul aceluiași secol, *Propovedaniile* lui Samuil Micu (1784), iar la începutul secolului următor, *Propovedaniile* și *Didahiile* lui Petru Maior (1809).

Un avânt va lua elocința românească în epoca revoluționară a lui Tudor

Vladimirescu, prin discursurile lui George Lazăr: *Cuvântul compus la înscăunarea mitropolitului Dionisie* (1819), și *Cuvântul rostit la urcarea pe tron a lui Grigore Ghica* (1822). „Când s-ar ridica duhul din țarina strămoșilor – se întreba dascălul de la Avrig în 1819 – și ar privi peste strănepoții marelui cezar, slăvitului Aurelian și înaltului Traian, oare mai cunoaște-i-ar? Negreșit – răspundea oratorul – i-ar căuta în palaturile cele mai împărătești și i-ar afla în vizuinile și bordeiurile cele proaste și încenușate; i-ar căuta în scaunul stăpânirii și i-ar afla amărâți sub jugul robiei; i-ar căuta proslăviți și luminați și cum i-ar afla?, ruți, goi, amărâți și asemănați dobitoacelor, de tot căzuți în prăpastia robiei.”

Prin discursurile lui Gheorghe Lazăr se anticipau cele ale lui M. Kogălniceanu și Simion Bărnuțiu.

Un puternic impuls aveau să dea elocinței patriotice românești lucrările din *Obșteasca adunare*, unde s-a remarcat îndeosebi exponentul „partidei naționale”, Ion Câmpineanu, și apoi Revoluția de la 1848, când se înregistrează marile discursuri ale lui M. Kogălniceanu, C.A. Rosetti, Simion Bărnuțiu, Al. Papiu-Ilarian, A.T. Laurian.

Lupta pentru Unirea Principatelor și alegerea lui Alexandru Ioan Cuza, precum și bătălia pentru reformele ce aveau să urmeze sub domnia acestuia, vor adăuga noi lauri tinerei noastre elocințe, principalii oratori ai epocii fiind M. Kogălniceanu, C. Boierescu, Barbu Catargiu.

Nici lupta pentru dobândirea Independenței naționale, proclamată la 9 mai 1877, prin M. Kogălniceanu, nu va fi lipsită de o întreagă pleiadă de oratori.

În același timp, s-a afirmat pe un plan superior și elocința universitară și academică, reprezentată îndeosebi de Titu Maiorescu, Alexandru Odobescu și Al. Papiu-Ilarian (care a rostit în 1868 primul discurs de recepție la Societatea Academică Română: *Viața, operele și ideile lui Georgiu Șincai*).

Paralel cu elocința universitară și academică s-a dezvoltat și oratoria politică parlamentară, în care aveau să strălucească tinerii Take Ionescu, Barbu Delavrancea, C.G. Dissescu, Nicolae Fleva și atâția alții. Take Ionescu venise de la Paris, unde studiasse dreptul, cu reputația de a fi o adevărată „gură de aur”, iar Barbu Delavrancea avea să fie numit de Titu Maiorescu, așa de sever în aprecierile lui, drept „fiara cuvântului”.

În Ardeal, în acest timp și în anii următori, odată cu înființarea „Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român” (1861), și apoi, datorită procesului Memorandului (1894), se vor remarca oratorii Andrei Șaguna, George Barițiu, Timotei Cipariu, Ioan Rațiu, Vasile Lucaci. „*Drepturile unui popor* –, a afirmat Ioan Rațiu în fața judecătorilor de la Cluj – *nu se discută ci se afirmă*”.

La începutul secolului al XX-lea se ridică impetuos și neobosit Nicolae Iorga care, atât în cadrul Universității cât și al Ligii culturale și al Academiei Române, a dat o înaltă expresie sentimentului patriotic, discursurile sale, prin dinamismul lor clocotitor și prin energia năvalnică a oratorului, fiind considerate adevărate

evenimente ale timpului. În această perioadă se impune și profesorul Vasile Pârvan, care avea să devină un adevărat mag al Universității.

Cele mai înalte culmi ale elocinței românești – ca expresie a patriotismului – aveau să fie atinse însă odată cu declanșarea Primului Război Mondial, când se va deschide în mod fățiș marea luptă pentru realizarea unității naționale.

Bătălia elocinței a început îndată după hotărârea de neutralitate a Consiliului de Coroană din 4 august 1914, când exponenții curentului patriotic s-au hotărât să facă apel la țară pentru alinierea la Puterile Antantei (Anglia, Franța, Rusia, mai apoi Italia), care se arătaseră favorabile aspirațiilor românești.

Declanșarea războiului va determina refugierea la București a unui însemnat număr de luptători politici, cărturari, scriitori și publiciști. În fruntea lor se aflau Vasile Lucaciu, eroul memorandist, martirul temnițelor maghiare, supranumit „leul de la Sisești”, Octavian Goga, poetul entuziast al „pătimirii noastre”, Onisifor Ghibu, exponent al lumii didactice, Octavian C. Tăslăuanu, fostul director al revistei „Luceafărul”, și atâția alții. Veniseră Avram Imbroane, Casian R. Munteanu, profesorul Ioan Nistor și scriitorii Ion Grămadă (care avea să cadă la Mărășești), George Tofan, G. Rotică și alții dintre tovarășii lor de luptă.

Venirea acestora la București a dat un mare avânt luptei patriotice începute aici.

Acțiunea lor s-a desfășurat în strânsă legătură cu Liga culturală – al cărei suflet era N. Iorga – care acum își va schimba numele în *Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor*, și cu organizațiile patriotice înființate de dr. Ioan Cantacuzino, Take Ionescu, Nicolae Filipescu: *Acțiunea națională, Federația unionistă*.

Pe lângă o vastă activitate realizată în publicațiile bucureștene („Epoca”, ziarul lui Nicolae Filipescu, „Neamul românesc”, publicația lui N. Iorga, „Adevărul”, „Flacăra”, revista care – sub conducerea lui C. Banu – a mobilizat în jurul ei un mare număr de scriitori), ei au înființat și anumite periodice proprii. Cel mai însemnat dintre ele a fost revista „Tribuna”, condusă de Onisifor Ghibu, Ghiță Pop și C. Bucșan.

Au sprijinit, totodată, din răputeri și campania oratorică dezlănțuită de N. Iorga, Take Ionescu, N. Filipescu, Barbu Delavrancea, N. Titulescu, care cutreierau țara de la un capăt la altul, cerând intrarea ei în război pentru dezrobirea provinciilor subjugate de Austro-Ungaria. Au rămas memorabile marile manifestări de la București (15 martie, 14 iunie, 9 noiembrie 1915, 5 iunie, 14 august 1916), Iași (15 martie 1915), Ploiești (5 mai, 24 octombrie 1915), Craiova (24 octombrie 1915), Turnu-Severin (24 octombrie 1915), Brăila (18 octombrie 1915), Galați (19 aprilie 1915), la care oratorii patrioți au făcut rechizitoriul opririi naționale din Imperiul Habsburgic, dând glas durerilor și așteptărilor de veacuri.

Declarațiile făcute la aceste întruniri au fost pe cât de semnificative pentru spiritul de care erau animate, tot pe atât și de concludente pentru „unirea” care exista deja în sufletele lor.

„Aici – în capitala României – afirma Vasile Lucaciu la 14 iunie 1915 – văd reînviată strămoșeasca gândire românească: unul pentru toți și toți pentru unul, aici văd împlinit dorul sfânt al inimilor curate românești, ca frate întâlnindu-se cu frate, să spună pe față ceea ce de veacuri și totdeauna purtăm în taina sufletului. Aici constatăm cu nespusă bucurie mărturisirea sărbătorească și în cuvinte, și în fapte, că avem aceeași obârșie, aceeași limbă și lege, și că suferințele și prigonirile vremurilor trecute n-au putut șterge din inimile noastre sentimentul de frățescă iubire și conștiința că avem dreptul de a ne uni într-o singură țară, să trăim sub aceeași oblăduire românească... Spre voi, spre frații liberi – afirma în încheiere bătrânul luptător – zboară glasul de chemare al fraților din robie și toate râurile vă aduc lacrimile de durere ale văduvelor și orfanilor ce se sting în deznădejde. Noi am venit ca soli ai fraților încătușați și chinuiți până la moarte.”

Delavrancea, luând cuvântul la una din ședințele Academiei Române, dădea glas vibrant ideii de unitate națională: „Avem același dor, aceleași dureri, aceleași aspirațiuni. Cântăm aceleași cântece și aceeași doină... Durerile și bucuriile celor de dincolo sunt și ale noastre sunt și ale lor. Dușmanii lor sunt și ai noștri... Visul atâtor generații de strămoși, de moși și de părinți l-am visat și noi, și acum îl vedem aieva.” Același orator afirma cu o dârză justificare: „*Suntem un singur popor, Carpații ne sunt șira spinării.*”

Marea semnificație istorică a Ardealului era înfățișată de N. Titulescu printr-un înălțător discurs rostit la Ploiești: „România – afirma viitorul diplomat – nu poate fi întreagă fără Ardeal. Ardealul e leagănul care i-a ocrotit copilăria, e școala care i-a făurit neamul, e farmecul care i-a susținut viața. Ardealul – releva în continuare N. Titulescu – e scânteia care aprinde energia, e mutilarea care strigă răzbunare, e fătarnicia care cheamă pedeapsa, e sugrumarea care cere libertate! Ardealul e românismul în restriște, e întărirea care depărtează vrăjmașul, e viața care cheamă viața! Ne trebuie Ardealul – exclama oratorul sub un torent de aplauze – nu putem fără el!”

Take Ionescu, cel mai activ dintre toți, pe lângă discursurile rostite în diferite orașe, afirma la 15 decembrie 1915 de la tribuna Adunării Deputaților: „Scopul final, – scopul din toate sufletele românești, scopul din toate inimile, a fost totdeauna același: Unitatea națională, nu numai culturală, întregirea noastră, a tuturor... Fiecare popor – adăuga Take Ionescu în același discurs intitulat *Politica instinctului național* – are dreptul să-și trăiască viața lui, să și-o trăiască întreagă, cu toți ai lui, fiindcă numai așa poate și el să creeze o civilizațiune a lui care să intre în armonia tuturor celorlalte civilizațiuni. Acest drept îl simte fiecare popor, acest drept este dreptul primordial, dreptul esențial...”

Octavian Goga, pe lângă numeroasele sale articole, poezii (*Cântece pentru țară*) și cuvântări rostite alături de marii oratori ai țării, adresa românilor și un mesaj în versuri, care a fost considerat un adevărat ordin de mobilizare.

Iată, o strofă din această poezie:

*Veniți Români! Porniți-vă spre munte!
V-arată drumul morții din morminte.
Să nu uitați a veacurilor carte,
Veniți, veniți!... Căci adevăr zic vouă:
Ori vă mutați Hotarul mai departe,
Ori veți muri cu trupul frânt în două!*

Pe lângă oratorii menționați, la aceste întruniri au luat cuvântul și alți ardeleni ca profesorii Simion Mândrescu, Ioan Ursu, Onisifor Ghibu, precum și preoții Avram Imbroane, publicistul Vasile Stoica, viitorul diplomat, inginerul Florea Bogdan de la Reghin și alții.

Țara întreagă a fost pusă în mișcare. La 14/27 august 1916, România a declarat război Austro-Ungariei. Epilogul războiului avea să se vadă la 1 Decembrie 1918.

Elocința patriotică din anii neutralității (1914–1916) a fost o manifestare superbă a spiritului patriotic românesc. Ea, cum spunea Ion I.C. Brătianu, într-un discurs rostit la Cameră, „a făcut onoare elocinței românești”.

Spiritul combativ și însuflețirea cu care au fost întâmpinate aceste discursuri de către opinia publică au făcut imposibilă orice propagandă filogermană. Niciodată o elocință n-a servit o cauză mai dreaptă, mai legitimă și, în același timp, mai populară decât elocința românească din anii 1914–1916.

Actul Unirii avea să fie și el anunțat printr-un discurs rostit de Vasile Goldiș la Alba Iulia în fața tuturor delegaților Transilvaniei, Banatului și Maramureșului, întruniți la 1 Decembrie 1918 în cetatea istorică a lui Mihai Viteazul. Concluzia discursului său a fost: *Libertatea acestei națiuni însemnează unirea ei cu Țara Românească!*

După Marea Unire, numeroase discursuri din această perioadă au fost reproduse în mai multe volume, precum cele ale lui N. Iorga, N. Filipescu, Take Ionescu sau Vasile Goldiș ș.a. O parte din cuvântările lui Vasile Lucaciu au fost tipărite chiar în anii neutralității.

Supraviețuitorii epocii, din care în tinerețe am cunoscut și noi câțiva, își aminteau, cu emoție, de vocile de bas ale lui Nicolae Filipescu, Barbu Delavrancea și Vasile Lucaciu, de vocea de bariton cu accente de violoncel a lui Take Ionescu, de cea de tenor cu limpezimi de cristal a lui Nicolae Titulescu.

Credem că a sosit momentul ca ele să fie adunate ca documente patriotice într-un corpus al elocinței românești, care a avut o influență atât de viguroasă asupra gândirii patriotice românești ca și a limbii literare.

România literară, nr. 40, 6 octombrie 1983, p. 12, 13

Istoricii lui Mihai Viteazul despre Transilvania

Cântată, pentru frumusețile și setea ei de libertate, de atâția poeți și prozatori români, Transilvania s-a bucurat îndeosebi de admirația istoricilor lui Mihai Viteazul, primul ei dezrobitor și primul înfăptuitor al unirii tuturor românilor.

Întâiul dintre acești istorici care se cere menționat este Nicolae Bălcescu, autorul aceluia monument de știință și artă literară care se cheamă *Românii subț Mihai Voievod Viteazul*, și care constituie în același timp un adevărat imn al unității noastre naționale. Descrierea lui Bălcescu, evocând culmile Munților Apuseni și ale Făgărașului, este deopotrivă opera unui istoric, a unui poet și a unui pictor. Epitetele și metaforele ei cuprind accente de simfonie beethoveniană.

Al doilea istoric al lui Mihai Viteazul, băănățeanul Ioan Sârbu, nu se lăsa nici el mai prejos, aducând Transilvaniei, în preajma Primului Război Mondial, același înălțător prinos: „Transilvanie, Transilvanie! Țară a munților păduroși, Țară de peste pădure, Țară de peste munți! Țară plină de atâtea daruri dumnezeiești! Pământ roditor, păduri cu tot felul de lemne și fiare sălbatece, munți ce ascund bogății de aur, sare și de cărbuni, munți ce și-au deschis sânul să verse râuri binecuvântate peste câile și câmpiile tale! Țară întinsă! Hotarele tale ajung până unde se sfârșesc poalele dealurilor, copiii munților ce te înconjoară, Țară frumoasă! Tu toate le ai, ca să poți fi fericită!... Și totuși ce gemete înfundate se ridică prin văzduhul tău și se resfiră departe peste hotarele tale. Câmpia de la Apus și câmpia de la Răsărit, Miazăzi sunt cutremurate de suspinele tale.”

Și iată acum și descrierea unora din holdele de la margini ale Transilvaniei, amintite acum peste trei veacuri de cronicarul moldovean Grigore Ureche.

Ne oprim mai întâi la Țara Zarandului, țara marilor tumulturi de la 1784 și 1848, evocată de Alexandru Odobescu, primul editor al lui N. Bălcescu, într-o conferință rostită la Ateneul Român din București în anul 1878. consacrată „Curcanilor” și „Moșilor după victoriile de La Grivița, Plevna, Smârdan:

„Prin Țara Hațegului – preciza conferențiarul – lipită dos în dos cu Gorjul nostru... se scurg spre Mureș apele Streiului, scaldând, el și pâraiele lui, numai sate și cătune românești, printre care stau ruinele anticei Sarmisegetuza, la Grădiștea și cetățuile mai moderne ale Hunedoarei. De partea dreaptă a Mureșului... se întinde în depărtare regiunea muntoasă a Zarandului, străbătută de apa Crișului, care curge și el către apus, în paralel cu Mureșul, Pe malurile Crișului stau îndesate tot târgulețe și sate românești: Curechii, Bradul, Mesteacănul, Baia de Crișu, Hălmagiul și multe, multe altele, care și-au lăsat numele lor în anele memorabile ale anului 1784... Mai sus, pe apa Arieșului, carele ieșind apoi din strâmtoarea munților curge spre răsărit, pe lângă Turda, mai sus pe Arieș, se văd satele

Câmpenii, Ponoarele, Scărișoara și Vidra, ce se reazimă spre apus de munții Bihorului; iar în fundul cel mai adânc al văilor, chiar la obârșia Arieșului, zace Albacul, satul de naștere al lui Horea, unde modesta lui căscioară țărănească încă și până astăzi se păstrează (la 1878) cu sfințenie de nepoții eroilor și martirilor de la 1785.”

N. Iorga, care a colindat Transilvania de la un capăt la altul, din Țara Bârsei până la Sătmar, releva îndeosebi puternica romanitate a Ardealului din părțile Sibiului. Trecând de la Sibiu spre satele de munte ale Mărginimii, Săliștea, Poiana, Jina, istoricul avea să exclame cu o înaltă satisfacție: „Aici totul e românesc de la morții multor veacuri... ce par că înalță din mormântul lor ca un steag de chemare crucea lor neagră sfințită cu scrisul românesc, până la mândrii ciobani care nu cunosc deosebirea de graniță în rătăcirea turmelor bogate. Aici, – subliniază N. Iorga în 1905 – nu poți striga «trăiască româtimea», fără ca munții să nu-ți prefacă strigătul în «Trăiască România».”

Și tot așa au fost cântate în versuri sau în proză, toate celelalte țări ale Ardealului: Țara Crișurilor, Biharia, care face legături cu Câmpia Tisei, Țara Oașului, cea mai arhaică dintre ele din punct de vedere etnografic, Țara Maramureșului, de unde au plecat descălecătorii Moldovei, Dragoș și Bogdan, Țara Moților, cea mai eroică, Silvania, țara de legătură dintre munți și câmpie, Țara Năsăudului, Țara Grănicerilor, cea mai luminată, Țara Bârgăului, țara legăturilor dintre Ardeal și Moldova, Țara Bârsei, cea mai bogată, Țara Făgărașului, țara celor mai înalți munți Omul și Caraimanul, la sud de Mureș – Banatul, țara soarelui și a cântecului, și atâtea altele. Țări peste „țări”, holde peste holde, și toate românești, toate străbătute de duhul și de forța graiului daco-roman. Unei geografii cu câmpii atât de bogate și cu munți atât de înalți avea să i se suprapună din veac în veac o istorie vibrantă, tumultuoasă, o istorie a războaielor, a oamenilor viteji care au știut înfrunta toate furtunile și care au exprimat neconținut legăturile Transilvaniei cu frații de peste munți, cu Țara Românească și Moldova. Ideea motrice a acestei istorii a fost neconținut Conștiința naționalității sale; conștiința unității naționale.”

Săptămâna, nr. 40, 7 octombrie 1983, p. 1, 3

Spre Alba Iulia, spre înfăptuirea Marii Uniri. Temeiurile [prin veac] ale Unirii noastre

Marele act al Unirii tuturor românilor de la 1 decembrie 1918 a fost precedat, după Unirea Principatelor, de numeroase alte manifestații simptomatice pentru evenimentul ce era așteptat de secole.

Una din cele mai înălțătoare manifestații de această natură ale românilor din

Transilvania a fost „*Memorandul*” alcătuit de istoricul Alexandru Papiu-Ilarian, unul din principalii exponenți ai Revoluției de la 1848, fost profesor la Iași și jurist, consul al statului Moldovei. Intitulat *Memorand despre raporturile românilor cu nemții, cu slavii, cu ungurii, în timp de pace și în cazul unei revoluțiuni în răsăritul Europei*, textul respectiv a fost înaintat principelui Alexandru Ioan Cuza la începutul anului 1860, el fiind destinat să arate acestuia în mod concret – într-un moment în care se credea iminentă declanșarea unei noi revoluții ungurești – ce așteptau românii transilvăneni de la dânsul și de la noul stat român și, totodată, ca și M. Kogălniceanu cu un an mai înainte, să-i atragă atenția asupra rolului său istoric. „Românii din Transilvania, în împrejurimile de față – scria Papiu – numai și numai la Principate privesc, numai de aci își văd scăparea.” „Principatele, la rândul lor – preciza istoricul – fără Transilvania nu au viitor, duc o existență precară și dubie. Numai unirea Transilvaniei va pune fundamentul vieții perpetue a României.” Afirmația era sprijinită de puternice și stăruitoare argumente geografice și istorice, Transilvania fiind „partea cea mai frumoasă și cea mai vitală din trupul sfâșiat al națiunii române”.

Unirea Principatelor a dat încredere poporului român în viitorul său, și el a început a fi pregătit prin toate mijloacele care îi stăteau la îndemână.

Aceasta a făcut ca, îndată după unirea Moldovei cu Țara Românească, să se constate în ambele Principate și apoi în noua Românie, o efervescență patriotică și culturală pe cât de entuziastă în desfășurarea sa, tot pe atât de bogată în rezultatele obținute. Această efervescență a cuprins în mod firesc și pe românii din provinciile subjugate, care – cu toată vitregia politică a soartei lor și cu toată îngustimea posibilităților lor materiale - consecvenți principiilor și imperativelor naționale și sociale proclamate la 1848, s-au ridicat cu toată energia pentru a da expresie aspirațiilor lor specifice și pentru a-și uni năzuințele de progres și libertate cu ale românilor de peste Carpați.

La 1877, în timpul Războiului de independență, românii din Transilvania, au participat intens, prin colecte bănești și voluntari, la susținerea războiului neatârării, considerat ca fiind un război al tuturor românilor.

Rezultatul colectelor transilvănene a fost mai mult decât remarcabil. Într-un termen de câteva luni s-au colectat 104.700 franci (lei), 9.100 florini, 13 napoleoni, 45 galbeni. În franci-aur, aceste sume, după calculul făcut de profesorul Valeriu L. Bologa, totalizau 124.700 franci-aur. Tot atât de însemnate au fost și contribuțiile în natură reprezentând alimente, vinuri, rachiuri, tutun, pânză, bocanci și altele, care au fost expediate cu vagoanele pe la Orșova, Turnu-Roșu și Predeal sau cu carele și căruțele țărănești ce alegeau drumurile cele mai scurte.

Contribuțiile transilvănene au fost primite la București cu o îndreptățită satisfacție. După primirea primei colecte pecuniare 7.120 de florini, trimisă la 17 mai 1877 de către Diamandi Manole de la Brașov, președintele „Crucii roșii” de la București, Dimitrie Ghika scria brașovenilor următoarele: „Vă rugăm să exprimați fraților din Brașov via noastră recunoștință pentru această donație; nu numai suma

însemnată trimisă, ci în special iuțea faptului, arată dovada clară a simpatiei și a dragostei.” Alte călduroase mulțumiri au fost exprimate cu prilejul primirii altor sume și donații.

O contribuție amintită adeseori, dar care n-a fost încă studiată în toată adâncimea ei este aceea a voluntarilor. Fiind vorba de cetățenii statului austro-ungar, care își părăseau „țara” în condiții de clandestinitate pentru a se înrola în armata unui stat „străin”, fapt ce implica, pe lângă consecințele de ordin politic pentru relațiile dintre cele două state, și un incontestabil risc nu numai pentru cei plecați, ci și pentru familiile lor, asupra acestei chestiuni întreaga presă românească a păstrat o explicabilă tăcere.

Războiul pentru cucerirea independenței României a fost, astfel, prin contribuțiile și sacrificiile comune, o expresie a solidarității întregului popor român, de pe ambele versante ale Carpaților și el a constituit un puternic impuls în lupta pentru desăvârșirea unității naționale – un preludiu al înfăptuirii ei.

Aceeași linie ascendentă se constată și în ceea ce privește dezvoltarea presei puse în serviciul unității naționale, aceasta fiind cea mai larg răspândită pe ambele laturi ale Carpaților și totodată și cea mai lovită de guvernele șoviniste de la Budapesta. Întocmai ca și manualele și cărțile literare și istorice, ziarele și revistele, care cuprindeau în paginile lor crezul unității naționale, au fost oprite de a pătrunde în Transilvania, importul și circulația lor constituind delict de ordin politic. Dar iarăși, ca și manualele, ele au găsit totuși mijloace dintre cele mai ingenioase de a ajunge în mâinile celor pentru care au fost scrise.

Deviza culturală a „Tribunei”, formulată de Ioan Slavici și transformată apoi în deviză politică cu adânc răsunset în viața națională, a fost cea atât de cunoscută și de des invocată: *Pentru toți românii soarele la București răsare*. Alăturată devizei pașoptiste *Deșteaptă-te, române!*, noua deviză era fructul unei îndelungate speranțe istorice și politice și ea trasa în mod categoric calea viitorului: unitatea politică a tuturor românilor.

Din această luptă n-a fost absentă nici Academia Română. Pe lângă activitatea științifică, ea a fost prezentă și în viața politică, cuvântul său auzindu-se în toate momentele importante ale luptei de rezistență a românilor transilvăneni. În 1894, la 1 iunie, când prin procesul Memorandului au fost trimiși în judecată și condamnați toți fruntașii Partidului Național Român în frunte cu Ioan Rațiu, Academia Română a adresat un *Apel către toate corpurile învățate din lume* – academii, institute, asociații culturale – privitor la persecuțiunile românilor din Transilvania și Ungaria. Desprindem din acest apel următorul fragment, caracteristic pentru patriotismul și înălțătorul său umanitarism; „Academia Română – se afirma în apel – cercetătoare a istoriei neamului românesc, păstrătoare a limbii și națiunei românești și centru de activitate a culturii românești, face un călduros apel la membrii institutelor de cultură ale întregului neam omenesc, ca să se intereseze de cauza cea dreaptă a românilor din Transilvania și Ungaria, care e totodată o cauză culturală generală. Numai încetând ura dintre națiuni – se arăta în

continuare – și luptele cu scop de a se distruge unele pe altele, pacinica și armonica dezvoltare a omenirii prin știință și arte va fi asigurată și lumea va da un spectacol demn de eforturile ce au făcut și fac spiritele superioare, care de secole lucrează la progresul constant al omenirii”.

În 1900, după ce cu trei ani mai înainte se ținuse la Bruxelles Congresul Uniunii Interparlamentare, în cadrul căruia situația românilor din Transilvania fusese discutată cu multă stăruință, A.D. Xenopol cerea Academiei să trimită la Congresul internațional de istorie și diplomatie ce urma să se țină la Paris, o importantă delegație, care să arate „dreptatea și adevărul” „durerile fraților noștri din Transilvania fiind și ale noastre”. Începutul secolului al XX-lea aduce și de o parte și de alta a Carpaților o serie de noi publicații – *Sămănătorul* (1901), *România muncitoare* (1901), *Luceafărul* (1902), *Adevărul* (1903), *Ramuri* (1905), *Neamul românesc* (1906), *Românul* (1911), *Flacăra* (1911) – concludente pentru legăturile dintre scriitorii și cititorii români de pretutindeni. Ele relevă totodată atât pe plan politic, cât și literar o întetire a presei transilvănene, care se arată mai viguroasă ca oricând. Legăturile dintre scriitori, și îndeosebi dintre scriitorii tineri, O. Goga, M. Sadoveanu, I. Agârbiceanu, Emil Gârleanu – vor lua de acum înainte un caracter mai activ, mai fecund, ele manifestându-se pe planuri mai largi și mai variate. Activitatea din deceniile anterioare și-a produs efectele așteptate, unitatea culturală manifestându-se în toate sectoarele. Disensiunile și polemicile pe chestiuni ortografice, atât de pasionante în trecut, au intrat acum în domeniul istoriei. Noile inițiative și acțiuni culturale și literare se realizează cu concursul tuturor. Frontiera Carpaților e virtualmente desființată, ea nemaiavând decât o semnificație pur politică. Și de o parte și de alta a ei, manifestările culturale ale românilor sunt aceleași. Căutarea și conlucrarea între frați a devenit firească, organică. „Dacă e vorba - scria Bogdan-Duică în 1907 – să creăm împreună o unitate culturală, aici (la București) nu ne putem dezinteresa de nimic ce se petrece acolo (în Transilvania) și acolo de nimic ce se petrece aici.”

Nici un colț de pământ românesc nu rămâne neintegrat atenției presei române, și nici o acțiune sau scriere nu rămâne neînregistrată și necomentată. Viața culturală a întregii nații se trăiește la unison. „Reproducerile” din revistele fie de pe o parte, fie de pe alta a Carpaților, încep să dispară, locul lor luându-l colaborările directe ale scriitorilor care se consideră „acasă” pretutindeni.

Programul și acțiunile socialiștilor români aveau în vedere și ele viața și năzuințele românilor de pretutindeni. „Privirea noastră scria, la 1 august 1895, ziarul „*Lumina*”, organ al cercului de propagandă social-democrată din Iași, nu ne-o întorcem numai către poporul român din Regat, ci ne-am manifestat toate simpatiile noastre pentru românii subjugăți”.

Ca și în domeniul cultural, și în domeniul politic, toate forțele românești, oriunde s-ar fi aflat din punct de vedere geografic, și orice orientare social-politică ar fi avut, au militat pentru înfăptuirea unui singur stat al tuturor românilor.

Problema a fost rezolvată în mod radical prin hotărârea adunării de la Alba

Iulia de la 1 decembrie 1918.

Propunerea de unire cu Patria mamă a tuturor românilor din Transilvania, Banat, Crișana, Sătmăr și Maramureș a fost făcută în aplauzele adunării de învățatul Vasile Goldiș, care a citit și rezoluțiile social-politice elaborate în ajun de frunțașii adunați la Alba Iulia. Adunarea a votat, totodată, și deplina libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare, introducerea sufragiului universal, libertatea presei și a întrunirilor, o reformă agrară radicală, drepturi pentru muncitori după legislațiile cele mai avansate..., egalitate între toate națiunile mari și mici.

La această adunare au participat, pe lângă delegații oficiali, reprezentanți ai tuturor cercurilor electorale, instituțiilor eclesiastice, societăților economice, culturale și școlare, reuniunile de meseriași, femei și tineret ale Partidului Social-Democrat și gărzile naționale, peste 100.000 de țărani, muncitori și intelectuali din toate județele convocate, prezența lor la Alba Iulia semnificând prezența întregului popor român.

Flacăra, nr. 42, 21 octombrie 1983, p. 14

Alba Iulia, la noi acasă

Alba Iulia este unul dintre cele mai vechi orașe de pe teritoriul României. Cunoscută din perioada dacică (sec. III, II, î.e.n.) sub numele de *Tharmis* sau *Apoulon* – centru al tribului Apulilor – în epoca stăpânirii romane a devenit, sub denumirea de *Apulum* (sec. II e.n.), capitală a Daciei *Apulensis* și reședință a legiunii a XIII-a *Gemina*.

Sub toate denumirile și sub toate trecătoarele stăpâniri, Alba Iulia și-a păstrat neconținut caracterul de oraș principal al Transilvaniei și, în unele epoci, pe care le vom menționa în cele ce urmează, de capitală politică și culturală a sa. În secolul al XIII-lea, în urma cumplitei invazii a tătarilor, care au devastat cetatea lăsând pretutindeni – după expresia cronicarului Rogerius – numai „ziduri stropite de sânge”, s-a început construirea în stil romanic a catedralei „Sf. Mihail”, care, supusă la numeroase transformări și adăugări cu caracter gotic și baroc, avea să devină unul din principalele monumente arhitectonice ale orașului. În această catedrală a fost înmormântat Iancu de Hunedoara (1456), eroul român al Transilvaniei care a câștigat în jurul Alba Iuliei câteva mari victorii împotriva turcilor, precum și fiul său Ladislau, iar mai târziu Ioan Corvin, fiul lui Matei Corvin. Românii au venit să-și doarmă somnul de veci acasă „printre români”.

În 1541, după transformarea Ungariei în pașalâc turcesc, Alba Iulia a devenit capitala principilor Transilvaniei, aceasta fiind constituită în principat autonom sub

suzeranitatea turcească, păstrându-și această calitate până la trecerea sub dominația habsburgică (1690). În acest timp s-a construit palatul de reședință a principilor și numeroase edificii civile și militare, care au dat orașului aspectul impunător al unei metropole.

La 1 noiembrie 1599, în urma bătăliei de la Șelimbăr, Alba Iulia și-a deschis porțile în fața voievodului legendar al românilor Mihai Viteazul, care, în anul următor, după alungarea lui Ieremia Movilă din Moldova, unind sub un singur sceptru toate cele trei țări românești, se va intitula cu justificată mândrie: „*Domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată Țara Moldovei.*” Aceasta a fost înalta faptă care se săvârșește în istoria românilor, și ea avea să facă din vechiul Apulum daco-roman simbolul realizării unității de stat a poporului român.

Deși unirea înfăptuită de Mihai n-a putut supraviețui căderii sale, totuși ea a devenit de atunci încoace „o permanentă” după afirmația lui N. Iorga a preocupărilor tuturor patrioților români, necesitatea și posibilitatea ei impunându-se ca o certitudine națională.

Capitală vremelnică în Transilvania, Alba Iulia a fost în același timp un centru al culturii românești, preocupată neconștient de afirmarea limbii române și a ideii de unitate națională.

În tipografia românească înființată aici în anul 1638 cu ajutorul lui Matei Basarab, s-au tipărit la Alba Iulia în decursul secolului al XVII-lea numeroase cărți care au adus o masivă contribuție la formarea limbii române unitare, anticipând realizarea unității politice. Menționăm dintre ele îndeosebi *Noul Testament* (1648), *Ceaslovețul* (1865), *Kiriacodromion* (1699), *Bucoavna* (1699). Toate aceste cărți au fost traduse și tipărite cu ajutorul unor cărturari și tipografi din Țara Românească, și ele, ca și cărțile lui Coresi de la Târgoviște și Brașov și ale lui Varlaam de la Iași, s-au răspândit în toate țările românești alcătuind adevărate monumente ale vechii noastre limbi literare. „*Noul Testament*”, editat de mitropolitul Simion Ștefan cu dorința ca „să înțeleagă toți românii”, a constituit un mare pas înainte pentru unificarea literară a graiurilor românești, prefața sa fiind un veritabil manifest pentru unitatea poporului român. Prin „*Bucoavna*” de la 1699, scriere destinată, „învățăturii copiilor” s-au pus bazele literaturii didactice românești în Transilvania, ea având să fie reeditată și în 1774 la Cluj.

La 26 februarie 1785, Alba Iulia a fost martora unei cumplite tragedii: executarea pe roată a lui Horea și Cloșca, conducătorii țărănimii răsculate; Crișan își făcuse seama mai înainte cu nojițele de la opinci. De la arestarea lor și până la execuție, cele trei căpetenii ale iobagilor au fost închise în celula aflată deasupra porții cetății. Ea se poate vedea și vizita și astăzi. Execuția a avut loc pe „Dealul furcilor”, la aceasta fiind siliți să asiste mii de țărani pentru a se înfricoșa de puterea și urgia „domnilor”. Totul avea să fie însă zadarnic. Istoria își va urma cursul firesc, determinând, după lupte neîncetate, prăbușirea regimului feudal și ridicarea iobagilor la lumina vieții și a dreptății.

În amintirea marilor sacrifice de la 1705 s-a edificat la Alba Iulia, în 1937,

un monument care simbolizează recunoștința poporului român și consacrarea drepturilor pentru care au pierit cei trei eroi și atâția alții.

Cât de puțin s-au înspăimântat iobagii transilvăneni de crâncena osândă a lui Horea, se vede clar din nerăbdarea cu care la 1821, dorind să i se asocieze, au așteptat biruința mișcării lui Tudor Vladimirescu, care a avut un puternic ecou în întreaga Transilvanie și cu deosebire în regiunea Alba Iulia. Într-adevăr, îndată după dezlănțuirea mișcării lui Tudor, cunoscut în Transilvania sub numele de Todoraș sau Todoruț, autoritățile au fost nevoite să pună în urmărire pe iobagul Dănilă Almășan din Zarand, care a declarat tovarășilor săi de suferință că „în duminica Floriilor se va ține *lângă Alba Iulia* o mare adunare și dacă până atunci nu se va trece la introducerea legilor noi, referitoare la situația poporului de rând, atunci împăratul va pierde această țară”.

Alba Iulia, ca loc de adunare pentru izbăvirea poporului român din ghearele opresiunii sociale și naționale, începuse deci să fie indicată încă de la începutul secolului al XIX-lea, tradițiile și semnificația ei istorică fiind adânc pătrunse în popor.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea – în anii 1866 și 1886 – s-au ținut la Alba Iulia două importante congrese culturale convocate de „Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român în Transilvania”. La cea dintâi, alături de președintele Andrei Șaguna, au participat principalii exponenți ai culturii române transilvănene în frunte cu George Barițiu și Timotei Cipariu. Cu prilejul acestui congres, Timotei Cipariu a ținut o conferință despre necesitatea unificării ortografiei române, iar George Barițiu a propus înființarea unei reviste care, sub numele de „*Transilvania*”, avea să apară la 1 ianuarie 1868.

Printre participanții la prima adunare a fost și tânărul poet Mihai Eminescu care venise în Transilvania să vadă Blajul și care, auzind de congresul Asociațiunii, a alergat de la Blaj pe jos pentru a asista la dezbateri și a cunoaște pe luptătorii transilvăneni. Poetul a plecat de la Alba Iulia purtând în suflet imaginea furtunoasă a lui Horea, căruia, în anul următor, îi va dedica o emoționantă poezie.

Veac după veac, Alba Iulia a adunat astfel în albia existenței sale setea de cultură, libertate și unitate a poporului român, atrăgând asupra sa privirile românilor de pretutindeni. „Acest oraș – mărturisea istoricul transilvănean Augustin Bunea într-o cuvântare din anul 1909 – trebuie să fie pentru fiecare român un loc sfânt. El e mai mult ca falnica cetate de odinioară Sarmisegetuza, căci aici a fost leagănul neamului românesc de astăzi, aici a fost centrul vieții romanilor veniți să întemeieze temuta lor stăpânire în acest colț de rai, pe aici s-au scurs cele mai frumoase vremuri pentru neamul nostru și s-au descărcat și mizeriile grele ce au căutat asupra noastră”. În toamna anului 1918, în condițiile prăbușirii monarhiei Austro-Ungare, când Consiliul național român al Transilvaniei, urmărind concretizarea dreptului de autodeterminare al popoarelor, a hotărât convocarea unei mari adunări pentru a da expresie voinței poporului român, atenția tuturor membrilor săi s-a oprit din primul moment asupra orașului care, la 1600, a

cunoscut triumful lui Mihai Viteazul, pentru a înfăptui în același loc, pentru totdeauna, ceea ce marele voievod înfăptuise pentru o clipă cu 318 ani înainte.

Adunarea a fost fixată în ziua de 18 noiembrie/1 decembrie 1918, și ea avea să fie cea mai mare adunare politică cunoscută până atunci în istoria românilor. „Istoria ne cheamă la fapte – se arăta în convocarea Consiliului. În numele dreptății liberei dispozițiuni a națiunilor, principiu consacrat acum prin evoluția istoriei, națiunea română din Ungaria și Transilvania are să-și spună cuvântul său hotărâtor asupra sortii sale și acest cuvânt va fi respectat de lumea întreagă”, în convocare se insista totodată ca la adunare să nu participe numai delegații oficiali, ci „însuși poporul românesc în număr vrednic de cauza cea mare și sfântă”.

În preajma adunării a apărut și primul ziar românesc înființat în acest oraș intitulat *Alba Iulia* – organ al proclamării unității naționale – în primul număr al său publicându-se un vibrant apel pentru realizarea faptei celei mari. „Mândră cetate – scria ziarul care-i purta numele – spre tine se îndreaptă acum sufletul neamului nostru întreg, mânat de conștiința că zidurile tale istorice au fost sortite de Dumnezeu și acum ca și altădată, ca din ele să răsunе glasul biruitor al dorințelor românești.”

Ziarul a fost înființat de avocatul Zaharia Munteanu și de profesorii Al. Lupeanu Melin, Ion Geergescu și Gh. Șerban, viitor director al liceului „Spiru Haret” din București.

O entuziastă chemare își găsea loc în coloanele „Foi poporului” de la Sibiu, care scria în 18 noiembrie 1918: „Privirile românilor din toate unghiurile sunt îndreptate spre cetatea lui Mihai Viteazul, unde duminică, 1 decembrie, se va ține cea mai mare adunare a românilor de când trăim pe aceste plaiuri. Sus inimile!

La Alba Iulia cu toții!”

Numărul delegaților oficiali care au participat la adunare a fost de 1.228, reprezentând toate circumscripțiile electorale din Transilvania, toate societățile culturale și economice, toate organizațiile de meseriași, reuniuni de femei, societățile studențești, syndicatele muncitorești precum și peste 100.000 de țărani și muncitori din toate părțile Ardealului, Banatului, Crișanei, Sătmăruului și Maramureșului.

Ședința delegaților s-a ținut în sala Casinoului militar din cetate, fiind prezidată de către bătrânul luptător Gheorghe Pop de Băsești.

Propunerea pentru unire a făcut-o profesorul Vasile Goldiș: „Națiunile trebuie eliberate – a declarat entuziastul orator. Între aceste națiuni se află și națiunea română din Ungaria, Banat și Transilvania. Dreptul națiunii române de a fi eliberată îl recunoaște lumea întreagă, îl recunosc acum și dușmanii noștri de veacuri. Dar odată scăpată din robie, ea aleargă în brațele dulcii sale mame. Nimic mai firesc în lumea aceasta. *Libertatea acestei națiuni înseamnă unirea ei cu Țara Românească.*”

Propunerea de unire, care a fost întâmpinată cu aplauze furtunoase, ce părea că nu mai au sfârșit, a fost însoțită și de exprimarea revendicărilor social-politice

ale maselor populare, preconizându-se o reformă agrară radicală, egalitate între toate popoarele conlocuitoare, votul universal, drepturi pentru clasa muncitoare, eliminarea războiului ca mijloc pentru rezolvarea problemelor internaționale.

Moțiunea, fiind votată în unanimitate, a fost adusă imediat la cunoștința celor 100.000 țărani, muncitori și intelectuali care se adunaseră pe Câmpul lui Horea.

Cuprinsul ei a fost difuzat de la 14 tribune, participanții dând expresie unei dorințe urmărite de secole, pronunțându-se cu o uriașă însuflețire pentru unirea Transilvaniei cu România și pentru reformele democratice ce trebuiau să fie îndeplinite, pentru progresul social și național al întregului popor român și al tuturor naționalităților conlocuitoare. *„În ziua aceea – scria ziarul Libertatea – poporul român din tot cuprinsul plaiurilor de dincoace de Carpați și-a rostit voința lui nestrămutată de a se uni cu frații lui de un sânge din România. Prin această rostire înțeleaptă unitatea neamului nostru e desăvârșită. Dacia lui Traian și România, unită pe timp scurt de Mihai Viteazul, și-a luat ființă pentru toate timpurile cât va trăi neamul românesc pe pământ.”*

O puternică pledoarie pentru actul de la Alba Iulia găsim în ziarul socialist *Adevărul* sub semnătura poetului Emil Isac. *„Independența noastră – scria ziarul socialist cu toată fermitatea – este o condiție sine qua non a viitorului nostru și independența nu ne poate fi asigurată decât atunci când nu vor mai exista provincii românești despărțite, și dacă toată românimea va trăi o singură viață de stat.”*

La Alba Iulia, prin voința poporului, ca o consecință a unui îndelungat proces istoric, bazat pe identitatea de limbă și cultură a tuturor românilor de pe ambele versante ale Carpaților, s-a realizat astfel desăvârșirea unității de stat începută de generația pașoptistă prin unirea Principatelor, și s-au deschis imensele posibilități de creație și progres ale poporului român care vor culmina în anii regimului socialist.

Convorbiri literare, nr. 11, noiembrie 1983, p. 8

Semnificația zilei de 1 decembrie 1918

Urmărind memoriile unora dintre participanții mureșeni la Marea Adunarea de la Alba Iulia – care a votat la 1 decembrie 1918 unirea Transilvaniei cu patria-mamă – memorii aflate în biblioteca orășenească de la Reghin, am aflat și emoționantul fragment de mai jos, scris și semnat de notarul Petre A. Boțian din comuna Vătava, decedat la 80 de ani, care a urmărit pas cu pas și clipă cu clipă lucrările istoricei adunări. *„Când s-a proclamat unirea, prin discursul lui Vasile*

Goldiș, – scrie notarul Boțian în memoriile sale – era tocmai ora 12. Uraganul aplauzelor a zguduit văzduhul cu strigătul «Trăiască România Mare». În sfârșit, după atâtea veacuri de lacrimi îndurerate, azi a pornit izvorul lacrimilor de bucurie, o bucurie a tuturor, fiorul bucuriei care nu se poate descrie. O lume cuprinsă de delirul bucuriei meritate. Mulți plângeau, alții chioteau, alții îngenuncheau și, înălțându-și privirile și mâinile spre cer rosteau rugăciuni atât de fierbinți, că trebuiau să se audă până la al șaptelea cer – mărturisește cu entuziasm memorialistul. Am înnebunit cu toții, năzărindu-ni-se că vedem în văzduh pe însuși Mihai Viteazul, Mircea Bătrânul, Ștefan cel Mare, Avram Iancu etc. Credeam că în această zi și sfinții în cer poartă costume naționale românești, iar Dumnezeu haina albă a dreptății pentru toți.”

Prin această entuziasmantă manifestare s-a deschis acum 65 de ani drumul României Mari, drumul bătătorit de Mihai Viteazul și apoteozat apoi de Nicolae Bălcescu, M. Eminescu, N. Iorga, O. Goga.

Din memoriile altor participanți aflate în Muzeul Uniri de la Alba Iulia, care evocă drumul și participarea mulțimilor la adunarea așteptată timp de veacuri, desprindem alte fragmente tot atât de emoționante și de semnificative. Iată cum descrie Laurențiu Oanea, avocat năsăudean și secretar al Adunării, aspectul orașului în ziua ce avea să încheie veacurile de robie. „În dimineața zilei de 1 decembrie – relatează Oanea – Alba Iulia avea o înfățișare plină de farmec. Viscolul care bântuise în ajun se liniștise, luându-i locul un soare feeric, cu cer senin, de un puternic albastru, sub care, pe zăpada proaspătă, razele soarelui delectau ochii cu milioane de diamante strălucitoare. Orașul era pavoazat cu mii de steaguri tricolore.”

Lumea care se îndrepta spre porțile cetății, preciza P.A. Boțian, „venea ca dintr-un imens izvor”. Izvorul acestei lumi îl reprezenta țărâtimea sosită din toate colțurile Transilvaniei. „Pe sub porțile cetății – își amintește medicul someșean Valeriu Boeriu – curgeau neîncetat coloane de țărani în haină de sărbătoare, cu drapele și pancarte purtând numele satelor, care aveau în frunte pe preoții lor. Numai cine a văzut această priveliște, afirmă martorul, își poate da seama de măreția ei.”

Correspondentul ziarului „Unirea” de la Blaj aducea, în reportajul dedicat mulțimilor sub titlul „*Poporul la Alba Iulia*”, precizările următoare: „Poporul nostru, mândru ca niciodată, s-a manifestat mai presus de toate așteptările. Pe o vreme de iarnă grea, cu zăpadă și viscol, au venit din toate părțile românești sutele, miile și zecile de mii de țărani pe jos, călări, cu căruțele și cu trenurile. Am văzut la Alba Iulia – relatea reporterul – căciulile Maramureșului, pălăriile Câmpiei, cușmele Banatului, sumanele Țării Bârsei și ale poenarilor sibieni.” Correspondentul ziarului „*Alba Iulia*”, înființat în ajun ca un omagiu adus sărbătorii Unirii, se oprea și el la acest detaliu: „Nu știam pe cine să admirăm mai mult, pe blăjenii beți de însuflețire sau pe sibienii, lugojenii, caransebeșenii care se întreceau să se prezinte în modul

cel mai demn.”

Satele din jurul Alba Iuliei – Lancrăm, Sebeș, Oarda de Sus, Oarda de Jos, Pâclișa, Partoș, Micești – au venit la Adunare cu fanfare și banderii de călăreți.

Intrarea s-a făcut prin marea poartă a cetății, deasupra căreia se afla statuia ecvestră a împăratului Carol al VI-lea, căruia, unul din nepoții iobagilor de odinioară îi pusese în mână un mare drapel românesc, împăratul habsburgic, care se intitula împărat al sacralului Imperiu Romano-German, devenise și el purtător de steag românesc.

Marginile șoselei erau străjuite la distanță de 15–20 de pași, de ostașii gărzilor naționale, aleși în mod simbolic dintre moți, urmașii lui Horea și ai lui Avram Iancu. „Nu voi uita niciodată – scrie bihoreanul Pavel Malița – prestanța și înfățișarea măreață a acestor străjeri. Îmi amintesc, de parcă a fost ieri (amintirile au fost acrise în 1968), că erau îmbrăcați în sumane de pânură albă și aveau căciuli ca Mihai Viteazul.” Reporterul „Unirii”, înregistrând și el aspectul gărzilor, exclama cu entuziasm: „Ce splendidă a fost înșiruirea de gardiști români... de-a lungul cetății lui Mihai Viteazul, până la ieșirea pe câmpul... unde aveau să se adune mulțimile. Pagubă eternă – afirma în continuare reporterul – că acea mândră defilare a poporului nu a putut fi eternizată cu ajutorul unui film. Nu știu – adăuga în încheiere cronicarul – dacă vom mai avea prilejul să mai vedem cândva atâta frumusețe, atâta mândrie și atâta trezire a poporului nostru ca de astă dată la Alba Iulia.”

Locul de adunare a mulțimilor a fost pe platoul din spatele cetății, în fața actualii catedrale ortodoxe, la marginile căruia, sporind măreția tabloului, se înălțau culmile înzăpezite ale dealurilor Mamutul și Mârțaul.

Aspectul adunării era acela al unei mulțimi de proporții gigantice. „Cât cuprindea ochiul – scrie memorialistul Iosif Tărau din Bihor – numai om și om, în continuă mișcare, producând un vuiet de parcă ar fi fost talazurile mării în vreme de furtună.” O imagine grandioasă a adunării ne-a lăsat și scriitorul Alexandru Ciura, fiu al Abrudului, într-o broșură tipărită în anii următori. Drumul mulțimilor pe locul adunării e înfățișat de Ciura „ca o revărsare de ape uriașe.

Când au prins a fâlfâi steagurile, adaugă scriitorul, părea că tot pământul s-a mișcat din temelii.”

Pe platou, mulțimile au fost organizate pe județe, iar în cadrul județelor pe comune și sate, fiecare având în față pancartele respective.

În timp ce mulțimile tălăzuiau valuri după valuri spre Câmpul lui Horea, delegații oficiali ai poporului – aleșii satelor, ai orașelor, ai corporațiilor sociale, culturale și economice – după ce luaseră parte la un Tedeum oficiat în ambele biserici românești, s-au adunat în sala cazinoului ofițerilor din garnizoana locală – numită de atunci „Sala Unirii” spre a lua hotărârile istorice pentru care fuseseră aleși și convocați.

Lucrările adunării – la care au participat 1128 delegați – s-au început la orele

10.30, deși cea mai mare parte din delegați pătrunseseră în sală și o ocupaseră până la ultimul loc încă de la ivirea dimineții. Tinerii, reprezentând societățile studențești „Petru Maior” de la Budapesta, „România Jună” de la Viena, „Inochente Micu Clain” de la Blaj, intonară, cu un furtunos entuziasm, cântecele patriotice 1 tradiționale: „Deșteaptă-te, române!”, „Pe-al nostru steag”, „Trei culori”.

Rând pe rând, și-au făcut apoi apariția membrii Consiliului Național „care și-au deschis greu drumul spre masa prezidențială. Ultimul a apărut octogenarul George Pop de Băsești – Badea George – președintele Comitetului Național, susținut de subsuori de doi din delegații județului Sălaj.

El avea să prezideze adunarea.

Primirea ce i s-a făcut, sala întregă ridicându-se în picioare și aplaudându-l cu un entuziasm delirant, a fost vrednică de trecutul lui de memorandist și de martir în închisoarea de la Vác. „Venerabilul, bătrân – avea să relateze mai târziu istoricul Silviu Dragomir – sosise la Alba Iulia din ajun, dar oboseala drumului l-a doborât la pat. Cu toată febra ce-l muncea, el s-a ridicat din pat și a venit să prezideze adunarea și să-i binecuvânteze rostul fericit.”

— Pentru numele lui Dumnezeu, bade George l-a interpelat unul din asistenți – cum te-ai încumetat să faci d-ta o călătorie așa de lungă și obositoare pe o vreme ca asta?

— Dar cum să n-o fac, nepoate – i-a răspuns bătrânul cu o demnitate de patriarh – când ziua aceasta o aștept de optzeci de ani. Am venit chiar dacă această călătorie m-ar costa viața (cum l-a și costat, fiindcă bătrânul avea să moară la 7 februarie 1919), căci de astăzi pentru mine nu mai rămâne decât să zic ca dreptul Simion din Biblie: acum slobozește Doamne pe robul tău.

Nenumărate lacrimi au umezit în acest moment genele participanților. Cuvintele rostite de George Pop de Băsești au fost puține, dar emoționante: „Dușmanii seculari, – amintea cu indignare Nestorul românilor – care ne-au ținut veacuri de-a rândul în lanțuri silnice - ne-au ținut până ieri înlănțuiți și sufletește, înăbușind cu brutalitate toate manifestațiile sufletului românesc, dornic de libertate și cultură națională. Lanțurile acestei robii, – anunța apoi cu hotărâre octogenarul – suntem chemați să le zdrobim astăzi, în această mare adunare națională a tuturor românilor din Ungaria și Transilvania, aici, pe pământul stropit cu sângele martirilor Horea și Cloșca. Vrem să zdrobim, adăuga bătrânul cu însuflețire, dar cu o voce din ce în ce mai istovită, lanțurile robiei noastre sufletești, prin realizarea marelui vis al lui Mihai Viteazul: unirea tuturor celor de o limbă și de o lege într-un singur și nedespărțit stat românesc.”

Discursul pentru propunerea Unirii a fost rostit de către profesorul Vasile Goldiș de la Arad, un orator cu remarcabile posibilități de exprimare, eminent profesor de istorie și totodată un stilist de factură clasică. „*Națiunile trebuiesc eliberate* – a declarat entuziastul orator. *Între aceste națiuni se află și națiunea*

română din Ungaria, Banat și Transilvania. Dreptul națiunii române de a fi eliberată îl recunoaște lumea întreagă, îl recunosc acum și dușmanii noștri de veacuri. Dar odată scăpată din robie, ea aleargă în brațele dulcii sale mame. Nimic mai firesc în lumea aceasta. Libertatea acestei națiuni înseamnă unirea ei cu Țara Românească.”

În încheierea discursului său, Vasile Goldiș a dat apoi citire rezoluțiilor elaborate de Consiliul Național. Le reproducem în întregime, ele fiind concluzia unui îndelungat proces istoric și, totodată, dovada concludentă a spiritului democratic de care erau conduși conducătorii poporul român:

„I. Adunarea națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 18 noiembrie (1 decembrie) 1918, decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânsii cu România...”

II. Adunarea națională rezervă teritoriilor sus-indicate autonomie provizorie până la întrunirea Constituantei, aleasă pe baza votului universal.

III. În legătură cu aceasta, ca principii fundamentale la alcătuirea noului stat român, adunarea națională proclamă următoarele:

1. Deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare, fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie prin indivizi din sânul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc.

2. Egală îndreptățire și deplină libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile din stat.

3. Înfăptuirea desăvârșită a unui regim curat democratic, egal, secret, pe comune, în mod proporțional, pentru ambele sexe, în vârstă de 21 de ani, la reprezentarea în comune, județe ori parlament.

4. Desăvârșită libertate de presă, asociere și întrunire; libera propagandă a tuturor gândurilor omenеști.

5. Reformă agrară radicală. Se va face conscrierea tuturor proprietăților, în special a proprietăților mari. În baza acestei conscrieri desființând fideicomisele în temeiul dreptului de a micșora, după trebuință, latifundiile, i se va face posibil țăranului să-și creeze o proprietate (arător, pășune, pădure), cel puțin atât cât să poată munci el cu familia lui. Principiul conducător al acestei politici agrare e pe de o parte promovarea nivelării sociale, pe de altă parte potențierea producțiunii.

6. Muncitorimei industriale i se asigură aceleași drepturi și avantagii care stau legiferate în cele mai avansate state industriale din Apus.

IV. Adunarea națională dă expresie dorinței sale, ca congresul de pace să înfăptuiască comuniunea națiunilor libere, în așa chip, ca dreptatea și libertatea să fie asigurate pentru toate națiunile mari și mici deopotrivă, iar în viitor să se elimineze războiul ca mijloc pentru regularea raporturilor internaționale.

VI. Adunarea națională salută cu iubire și entuziasm liberarea națiunilor subjurate până acum în monarhia Austro-Ungară, anume națiunile: cehoslovacă, germană, iugoslavă, polonă și ruteană, și hotărăște ca acest salut al său să se aducă la cunoștința tuturor acelor națiuni.

VII. Adunarea națională cu smerenie se închină înaintea memoriei acelor bravi români, care în acest război și-au vărsat sângele pentru înfăptuirea idealului nostru, murind pentru libertatea și unitatea națiunii române.

VIII. Adunarea națională dă expresiune mulțumitei și admirațiunii sale tuturor puterilor aliate, care prin strălucitele lupte purtate cu cerbicie împotriva unui dușman pregătit de multe decenii pentru război, au scăpat civilizațiunea din ghearele barbariei.

IX. Pentru conducerea mai departe a afacerilor națiunii române din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunarea națională hotărăște instituirea unui Mare sfat național român, care va avea toată îndreptățirea și reprezintă națiunea română oricând și pretutindeni față de toate națiunile lumii, și să ia toate dispozițiunile, pe care le va afla necesare în interesul națiunii.

Trăiască România Mare”.

Adunarea a primit în întregime și unanimitate rezoluțiile propuse.

În procesul-verbal al adunării, aflăm precizarea că „după mai multe minute, în șirul cărora s-a manifestat în aclamații frenetice, președintele George Pop de Băsești a anunțat că Adunarea Națională a primit rezoluția prezentată de Vasile Goldiș în întregimea ei și astfel Unirea acestei provincii românești cu Țara-mamă... este pentru toate veacurile decisă”.

Hotărârile adunării au fost comunicate apoi miilor de participanți de la 14 tribune ridicate sub cerul liber, de la care au luat cuvântul numeroși luptători politici, precum și reprezentanții celor două confesiuni românești. Răspunsul tuturor participanților a fost aceeași unanimă strigare: „*Trăiască România Mare*”.

Ziua de 1 decembrie 1918 reprezintă desăvârșirea unității naționale a poporului român, eliberarea Transilvaniei din cătușele robiei seculare, sociale și naționale, eliberarea din ghearele întunericului și ale urgiei, curmarea împilărilor și a nedreptăților, deschiderea unui drum larg de lumină și progres, egalitatea tuturor fiilor patriei, libertatea tuturor manifestărilor cetățenești, libertatea artelor, a literaturii, a științei, a culturii, a învățământului, libertatea conștiinței, – cu alte cuvinte, biruința spiritului democratic, așezat ca o cheazășie la propășirea României împreună cu toate naționalitățile conlocuitoare.

Magna charta libertatum românească!

Viața Românească, nr. 11, noiembrie 1983, p. 9–13

Din contribuția cărturarilor români la realizarea unității naționale

Pe cât de concise și de clare sunt noțiunile de om *politic* sau de *scriitor*, tot pe atât se pretează la interpretări mai felurite noțiunea de *cărturar*. Cine e cărturar? Desigur, ne povățuiește „Dicționarul limbii române contemporane” (vol. I, 1955), un om învățat, un erudit, un om care știe carte „multă”. Definiția e fără îndoială justă, dar nu completă, fiindcă și un farmacist sau un chimist știe carte multă, dar acestora li se spune îndeobște oameni de știință, savanți, cărturăria caracterizând pe cei care în preocupările lor sunt într-o mai strânsă legătură cu științele umaniste, cu istoria, filologia, filosofia, învățământul, cu difuzarea culturii în mase, în felul cum au făcut-o Ion Ghica, P.S. Aurelian ori George Barițiu, cu organizarea de societăți culturale sau cu conducerea unor periodice în genul lui C. Exarhu, V.A. Ureche, Iosif Vulcan, deși fiecare din aceștia erau și scriitori.

Mari cărturari au fost desigur și A.D. Xenopol, N. Iorga, V. Pârvan, I. Simionescu, Simion Mehedinți, Sextil Pușcariu, dar aceștia aveau în același timp și statutul ferm de istorici, biologi, geografi, filologi.

Plecând de la această interpretare, vom înfățișa în cele ce urmează contribuția – sau măcar o parte din ea – a unor cărturari de pe ambele laturi ale Carpaților la realizarea unității noastre naționale.

Nu urmărim nici un fel de ierarhizări, ținând seama numai de „gesturile”, de intervențiile, de faptele săvârșite de ei, și de timpul în care au fost înfăptuite, referindu-ne îndeosebi la cele din deceniile premergătoare Unirii.

Unii dintre acești cărturari și-au realizat activitatea în capitala țării, iar alții în diferite orașe de provincie, munca acestora având astfel un ecou mai restrâns. Orice s-a înfăptuit de către aceștia în București sau în provincie, a fost săvârșit însă pentru toți românii, contribuția lor, oricare ar fi fost proporțiile ei, integrându-se în marele tot al culturii naționale, al afirmării culturii românești unitare. Pe această muncă, produs al hărniciei tuturor, s-a sprijinit lupta pentru un ideal național și totodată pentru biruința lui.

Vom începe cu Ioan Micu Moldovan (1833–1915), profesor și canonic la Blaj, președinte al „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român” și, totodată membru al Academiei Române, ca succesor al lui Barițiu (1894). El a fost autorul cutezător al „*Pronunciamentului de la Blaj*” din 1868, prin care, la 20 de ani de la Revoluție a reînnoit toate rezoluțiile pașoptiste, cerând cu tărie în plin dualism austro-ungar, anularea actului prin care s-a alipit Transilvania la Ungaria.

A fost un om simplu în toate manifestările sale, un caracter dâr, de o mare

energie, un fiu al Munților Apuseni. A ținut strânse legături cu cărturarii de la București, și totdeauna când se întorcea din capitala României, unde participa la ședințele Academiei Române, aducea cu sine „maldăre” întregi de cărți cu care, pe de o parte, umplea rafturile bibliotecii blăjene, iar pe de alta le distribuia elevilor merituoși. În 1866, ca răspuns la alipirea Transilvaniei la Ungaria, Ioan Micu Moldovan a tipărit la Blaj o *Istorie a Ardealului*, urmată de o *Geografie a Ardealului*, prin care releva trecutul glorios al poporului român și totodată hotarele sale, care se întindeau de-a lungul Moldovei și Țării Românești.

Guvernul maghiar s-a răzbunat pe el fără întârziere confiscând și interzicând circulația îndrăznețelor manuale. Ele, în mod clandestin, au circulat însă mai departe, în 1875 „Istoria Ardealului” tipărindu-se într-o nouă ediție.

Ioan Micu Moldovan a condus vreme îndelungată *Foaia școlastică din Blaj*, înființată în 1876, care a fost una dintre cele mai însemnate reviste pedagogice ardeleni, apărătoarea aprigă a limbii și istoriei poporului român din Ardeal.

De numele lui se leagă – prin elevii săi – și culegerea acelei vaste colecții de folclor – *Doine și strigături din Ardeal* – pregătită pentru tipar de Jan Urban Jarnik și Andrei Bârseanu, care, prin raportul său către Academia Română, va da prilejul lui Vasile Alecsandri să afirme că „geniul românesc este același peste Carpați ca și peste Dunăre, cum este dincoace și dincolo de Milcov”.

Unele contribuții ale lui Ioan Micu Moldovan la dezvoltarea spiritului de unitate națională se constată și la alcătuirea *Bibliografiei române vechi*, opera lui Ion Bianu și a lui Nerva Hodoș, cărturarul de la Blaj adunând pentru această lucrare numeroase cărți vechi, unele chiar unice, și manuscrise descoperite prin diferite biserici și biblioteci ardeleni.

Mândru de limba românească și de semnificația ei pentru afirmarea națiunii române, în 1913, când ministrul învățământului din Ungaria, Jankovich Béla, a făcut o vizită la Blaj pentru a inspecta școlile românești, de aici o inspecție urmată de o masă prezidată de mitropolitul Victor Mihaly, la care mitropolitul a vorbit ministrului în *latinește*, iar prefectul județului în *ungurește*, așa cum a răspuns și ministrul, Ioan Micu Moldovan s-a ridicat, spre surpriza tuturor, și a vorbit în *românește*, pentru că, a precizat el, „d. ministru să nu plece din Blaj fără să fi auzit accentele dulci ale limbii române”.

„Domnule ministru, a spus vorbitorul în continuare, sunt om bătrân. Am văzut multe în viața mea și am petrecut multe. Am fost sub stăpânirea atotputernică a nemților, (austriecilor) care se părea că nu va avea sfârșit; dar nemții s-au dus. Azi d-voastră, ungurii, sunteți stăpânii zilei. Veți pleca și d-voastră ca și nemții, iar noi românii vom rămâne, căci românul are un proverb: apa trece, pietrele rămân.”

Torentul de aplauze, care a acoperit finalul cuvântării bătrânului canonic a dovedit suficient de limpede ministrului care sunt sentimentele românilor, și care este totodată sufletul școlilor din Blaj.

A murit în 1915 (20 septembrie), în vârstă de 82 de ani, fără a avea fericirea de a vedea înfăptuirea României întregite pentru care a luptat toată viața sa.

*

Un alt cărturar asupra activității căruia ne vom opri în această serie a fost profesorul Andrei Bârseanu de la Brașov (1858–1922).

Ca și I.M. Moldovan, Andrei Bârseanu a fost membru al Academiei Române din București și președinte al „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român”. Și-a făcut pregătirea în liceul românesc de la Brașov și apoi la Universitățile din Viena și München. Ca student la Viena a fost unul din principalii membri ai Societății „România jună”, a cărei comisie literară a prezidat-o vreme de mai mulți ani.

Stabilit ca profesor la liceul „Andrei Șaguna” din Brașov și apoi la școala comercială s-a impus ca un autentic om de cultură și totodată ca un însuflețit patriot.

El este autorul imnului patriotic *Pe-al nostru steag*, a cărui melodie a fost compusă de Ciprian Porumbescu. A scris, călcând pe urmele lui Vasile Alecsandri, diferite alte poezii cu caracter patriotic, dintre care menționăm *Un falnic glas răsună*, *Salutul Romei* ș.a. A colaborat intens la periodicele timpului: *Gazeta Transilvaniei* (Brașov), *Albina Carpaților* (Sibiu), *Familia* (Oradea), *Convorbiri literare* (Iași – București), *Luceafărul* (Sibiu) ș.a.

Principala lucrare a lui Andrei Bârseanu este *Istoria școalelor centrale românești din Brașov* (1902), premiată, de Academia Română, prin care a înfățișat imensul progres cultural românesc al Brașovului datorită școlilor sale și totodată strânselor legături dintre orașul de la poalele Tâmppei și capitala României.

Printre sprijinatorii școlilor brașovene s-a numărat, chiar din primul an al domniei sale, Alexandru Ioan Cuza și apoi toți miniștrii instrucțiunii publice până la 1918, care au prevăzut în bugetul României subvențiile necesare funcționării lor satisfăcătoare. Alături de miniștrii respectivi, au susținut școlile și numeroși oameni de cultură și oameni politici ca M. Kogălniceanu, C. Negri, Titu Maiorescu, Take Ionescu, N. Filipescu ș.a.

Deși s-au întâmpinat multe dificultăți din partea guvernului maghiar, totuși, sub diferite forme, subvențiile s-au putut acorda până la 1918.

Una din permanentele preocupări ale lui Andrei Bârseanu a fost colectarea și valorificarea literaturii populare românești. Pe lângă colecția de *Doine și strigături din Ardeal*, selecționată și editată împreună cu Jan Urban Jarnik, el a mai publicat și o colecție de *Cincizeci de colinde* (1890), adunate prin elevii săi, precum și glumele și anecdotele *Din traista lui moș Stoica* ș.a.

Considerând folclorul ca o înaltă expresie a spiritului național, Bârseanu a publicat în limba română și germană și valoroase studii de interpretare (*Poezia populară română*) (1908). Ca membru al Academiei, el a redactat de asemenea și judicioase și pătrunzătoare rapoarte pentru premiarea culegerilor de folclor ale lui C. Rădulescu-Codin, Tudor Pamfile, Al. Viciu, D. Furtună și alții, după moartea lui Vasile Alecsandri el fiind considerat unul din cei mai autorizați specialiști în

această direcție.

Ca om de școală, apreciat în mod deosebit de N. Iorga și D. Onciul, Bârseanu, care era și un excelent orator, a publicat numeroase discursuri și conferințe, precum și diferite manuale școlare (*Geografia pentru școalele medii*) ș.a. A contribuit, de asemenea, în mod substanțial la aprecierea unor importanți oameni de cultură ai Brașovului, ca Ion Lapedatu (1898), pictorul Mișu Pop (1911), Virgil Onițiu ș.a.

A condus, împreună cu I. Popea, revista *Școala și familia* (1887–1888).

În 1911, când N. Iorga împlinea 50 de ani, Bârseanu, Andrei i-a adus un strălucit omagiu prin revista „Ramuri”, relevând legăturile sale cu Transilvania și marea sa contribuție la dezvoltarea educației naționale (Un apostol al neamului).

În 1912, Bârseanu, Andrei a fost ales președinte al „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român”, pe care avea să o conducă până în 1922, dând un nou impuls bătrânei societăți transilvane. În acest timp a redactat și revista „*Transilvania*”, în calitate de director. Asupra acestei părți a activității sale a scris un elogios articol istoricul I. Lupaș (*Andrei Bârseanu, Andrei ca președinte al Asociațiunii*).

Stabilit la Sibiu în această calitate, în timpul războiului el a devenit președinte al Comitetului național din localitate, în 1918 el militând cu mult entuziasm și fermitate pentru organizarea adunării de la Alba Iulia. El a redactat Apelul Sibiului pentru participarea la adunarea de la 1 decembrie 1918. „A răsărit și pentru noi soarele libertății”, scria Bârseanu la 1 noiembrie 1918. La 9 noiembrie, comitetul de la Sibiu lansa un alt manifest, prin care îndemna ca „fiecare român să țină cu tărie la neamul său și să nu se lase jignit în sentimentele sale naționale, în același timp să respecte demnitatea și să nu jignească sentimentele naționale altora”. La Alba Iulia el a participat în calitate de președinte al Asociațiunii și al Comitetului național de la Sibiu.

La prima ședință a Academiei Române a citit cu multă emoție poezia patriotică scrisă spontan sub titlul *Grăiește marea*, care se încheia cu următoarele versuri:

*Falnic se-nalță a Daciei cetate;
Pe dragostea de neam ea e clădită
Și-n veci de veci va fi nebiruită
Cât caldă fi-va inima de frate!*

După marea izbândă, Bârseanu a avut satisfacția de a prezida cea dintâi adunare generală a Asociațiunii la Sighet, rostind cu această ocazie un vibrant cuvânt către maramureșeni. Cu această ocazie a descoperit la Ieud unul dintre cele mai vechi documente de limbă românească (*Sbornicul de la Ieud*).

A murit la 19 august 1922, având satisfacția – pe care I.M. Moldovan nu a avut-o – de a vedea înfăptuită România „steagului” său, pentru care, cu mult

înainte a scris imnul unirii.

Să reținem îndemnul lui: *Să fim uniți în orice vreme.*

E înmormântat la Brașov, alături de Andrei Mureșanu.

Luceafărul, nr. 44, 5 noiembrie 1983, p. 1, 4

Supplexurile și memorandumurile transilvane

„...națiunea română să fie repusă în folosința tuturor
drepturilor ei civile și politice”

Una din cele mai elocvente surse pentru cunoașterea istoriei Transilvaniei, și îndeosebi a luptelor sociale și naționale purtate aici timp de sute de ani, este cercetarea marilor supplex-uri și memorandumuri românești înaintate de-a lungul secolelor – paralel cu irumperea răscoalelor și revoluțiilor populare – guvernelor, dietelor și tronului Transilvaniei (tronul habsburgic), pentru ca în acest mod să obțină egalitatea poporului român cu celelalte națiuni din Ardeal, libertatea și independența sa.

Inocențiu Micu, românul

„care avu curajul a facere pași pentru edificarea casei politice a națiunii
române”

Începuturile lor coincid cu acțiunile întreprinse de episcopul Blajului, Inocențiu Micu care, după expresia istoricului Al. Papiu-Ilarian, „*fu cel dintâi român din Transilvania care avu curajul a facere pași pentru edificarea casei politice a națiunii române*”, pași pe care avea să-i ispășească apoi printr-un exil de 24 de ani la Roma și cu moartea, ca și Nicolae Bălcescu, printre străini.

La începutul secolului al XVI-lea, după înfrângerea maghiarilor la Mohács (1526) de către Soliman Magnificul, Transilvania a devenit, sub suzeranitatea turcească, principat autonom, având același regim ca și principatele de peste Carpați – Moldova și Țara Românească. Între principii celor trei țări, și îndeosebi în epoca lui Matei Basarab, Vasile Lupu și George Rakoczi II au existat strânse legături politice și culturale, sprijinindu-se reciproc împotriva suzeranității otomane. La 1683, odată cu respingerea turcilor din fața Vienei, teritoriile controlate de aceștia în Ungaria și Transilvania au căzut rând pe rând sub dominația împăraților de la Viena. Efectiv, stăpânirea Habsburgilor în Transilvania se instalase încă de la 1688, ea fiind recunoscută, sub amenințarea cu forța de către

ultimul principe al Transilvaniei, Mihail Apafi, refugiat la Făgăraș, printr-o declarație semnată de consilierii săi, la 9 mai 1688, în fața generalului austriac Caraffa. Declarația a fost acceptată apoi și de către dieta de la Făgăraș, la 13 mai. De acum înainte Transilvania – numită Mare Principat – va deveni una din numeroasele provincii stăpânite în mod samavolnic de împărații habsburgi.

Baza juridică a noii stăpâniri avea să fie confirmată printr-o diplomă împărătească semnată de Leopold I – diploma leopoldină – dată de împărat în 1691. Prin această diplomă se confirmau toate prerogativele și privilegiile anterioare ale nobilimii celor trei națiuni ardelen – maghiarii, secuii și sașii – fără a se face nici o mențiune despre poporul român, care rămăsese ca și mai înainte, atât el cât și confesiunea sa religioasă (confesiune ortodoxă), nerecunoscut ca națiune și organizare bisericească. Populația românească, iobăgită în cea mai mare parte, era considerată numai ca o populație *tolerată* atâta timp cât le va plăcea domniilor ei.

Pentru ea nu exista nici un drept legal care să-i asigure existența și dezvoltarea.

Împotriva acestei situații s-a ridicat Inocențiu Micu, care a cerut împărătesei Maria Tereza ca românii să fie considerați a patra națiune în Transilvania și, totodată, ca ei să poată participa, prin reprezentanții lor, la lucrările Dietei transilvane, în care atunci nu figura nici un român.

Cum suplicele lui Micu au fost trimise de împărăteasă spre dezbateri și hotărâre Dietei ardelen, aceasta a răspuns împărătesei următoarele: „Episcopul și clerul unit cer niște lucruri pe care nimenea nu le-a cerut vreodată de la străbunii noștri, și nu le va putea cere nici de la urmașii noștri. Cer aceea ce păgubește în gradul cel mai mare legile și scutițele cele mai vechi dobândite de la regi și principii... Cer ceea ce răstoarnă din temelie drepturile și libertățile avute până acum, în pace, din partea națiunilor patriei, care de fapt clatină și tulbură întreg sistemul acestei țări păstrat până acum în ordine bună atât în cele religioase cât și în cele politice și economice. În fine, cer ceea ce clerul bisericii plebei valahe, după firea ei binecunoscută nu i se cuvine niciodată. La aceste cereri nemaiauzite și foarte însemnate ale episcopului... nouă nu este iertat a răspunde, nefiind autorizați și pregătiți a ne declara într-o chestiune atât de importantă și de neașteptată.”

Suplicele lui Inocențiu Micu, care a murit ca un martir la Roma, nu a avut astfel nici un efect, situația politică a românilor menținându-se aceeași și, în același timp, agravându-se situația iobagilor. Aceștia au răspuns prin marea răscoală de la 1784, care, sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan, a cutremurat toate văile și piscurile Munților Apuseni.

Speranțe dintre cele mai înalte, prin care și speranța deșartă în însăși bunăvoința împăratului Iosif al II-lea, fiul Mariei Tereza, s-au aprins atunci în toate inimile iobagilor. Răscoala a avut un imens răsunset în toate părțile Europei, dar conducătorii ei au murit trași pe roata de la Alba-Iulia, iar iobăgia și-a păstrat aceeași duritate.

Răsunătorul Supplex libellus valachorum

Revendicările lui Inocențiu Micu, revendicările întregului popor român n-au încetat a se manifesta însă nici după această tragedie, fiindcă ele vor fi reluate din nou sub forma unui *supplex*, care va lua și el drumul Vienei. Este vorba de acel răsunător *Supplex libellus valachorum* din anul 1791, la baza căruia se afla gândirea politică luministă a exponenților „Școlii Ardelene”: Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Ioan Budai Deleanu, Ioan Piuaru-Molnar, Ion Para și a altora. Cu argumente largite aceștia au reluat tezele lui Inocențiu Micu, cerând cuvenitele drepturi pentru întreaga națiune română din Transilvania.

Pe baza constatărilor istorice, autorii *Supplexului* afirmau astfel că „nu venetică, cum susțineau asupritorii, ci veche, și mult mai veche decât toate celelalte națiuni este națiunea română din Transilvania” – formată și așezată aici înainte de venirea și colonizarea ungurilor și sașilor, și în același timp și cea mai numeroasă, ea purtând cele mai multe și mai grele sarcini ale patriei.

Pentru curmarea fărâdelegilor și abuzurilor la care era supusă națiunea română, suplicanții cereau ca numirile odioase și numirile de ocară ca „*tolerați, nesocotiți între stările patriei și altele de acest fel care, ca niște pete din afară, au fost întâpărite fără drept și fără de lege pe fruntea ei – să fie îndepărtate, revocate și desființate în mod public, și astfel națiunea română să fie repusă în folosința tuturor drepturilor ei civile și politice. Națiunii române – se adăuga mai departe – să i se restituie între națiunile regnicolare același loc pe care l-a avut înainte de uzurparea lor, iar clerul acestei națiuni, de asemenea nobilimea și plebea, atât cea orășenească cât și cea rurală, să fie socotite și tratate în același fel ca și clerul, nobilimea și plebea națiunilor conlocuitoare, să fie părtașe la aceleași beneficii”.*

În continuare se cerea ca în comitate, scaune, districte (numele unor unități administrative) și comunități orășenești, cu ocazia alegerii slujbașilor și a deputaților în Dietă, precum și cu ocazia înaintărilor în slujbe, să se procedeze în chip just, în număr proporțional și față de persoanele din această națiune. Numele comitatelor, scaunelor, districtelor și comunităților orășenești să-și aibă denumirea și de la români, iar cele în care celelalte națiuni covârșesc numărul să și-l ia de la acestea sau să poarte nume mixt, *unguresc-românesc, săsesc-unguresc*, sau, în sfârșit, înlăturându-se cu totul numirea luată de la o națiune sau alta,... să-și ia numele acela pe care și până acum îl purtasera după râuri sau cetăți și să se declare că toți locuitorii principatului, fără deosebire de națiune sau religie, trebuie să se folosească și să se bucure de aceleași libertăți și beneficii și să poarte aceleași sarcini pe măsura puterii lor.

În încheiere se cerea dreptul la o adunare națională care să dezbată toate revendicările *Supplexului* și să facă apoi propuneri concrete împăratului pentru rezolvarea întregii probleme.

Supplexul a fost înaintat Împăratului Leopold al II-lea de întreaga națiune română din Transilvania prin Ioan Bob de la Blaj, Gherasim Adamovici de la Sibiu.

Nici în urma acestui *Supplex* situația socială și națională a românilor din Transilvania nu avea să se schimbe prea mult. Dieta Transilvaniei s-a opus cu aceleași argumente, cu care respinsese memoriile lui Inocențiu Micu cu o jumătate de veac mai înainte.

Proclamația de pe Câmpia Libertății

Un ecou mai larg și anumite consecințe pozitive va avea Proclamația de la 1848, rostită pe Câmpia Libertății de la Blaj (3/15 mai), precedată de discursul rostit de Simion Bărnuțiu la 2/14 mai.

În această proclamație, operă a generației pașoptiste reprezentată de Simion Bărnuțiu, George Barițiu, Timotei Cipariu, A.T. Laurian, Aron Pumnul, fără a uita de Andrei Șaguna, și totodată de tinerii revoluționari Avram Iancu, Al. Papiu-Ilarian, Ion Pușcariu, Ioan Buteanu, Petre Dobra, se cuprind nu numai revendicările de ordin provincial, ca în *Supplex*, ci totodată și revendicările de ordin general cuprinse în programele tuturor revoluțiilor europene.

Punctul de plecare al acestor revendicări, dezbătute și popularizate prin presa anterioară anului revoluționar, și îndeosebi prin periodicele lui George Barițiu de la Brașov (*Gazeta Transilvaniei*, *Foaia pentru minte, inimă și literatură*) și ale lui Timotei Cipariu de la Blaj (*Organul luminării*, *Organul național*) a fost, în ceea ce privește partea lor națională, *Supplexul* de la 1791, mult amplificate însă. Alături de acesta se cuvin menționate și contactele avute cu gândirea patriotică socială a revoluționarilor de peste Carpați, în primul rând gândirea lui M. Kogălniceanu și a lui N. Bălcescu, care au contribuit la elaborarea teoretică a conceptelor referitoare la unitatea națională.

La Blaj s-a preconizat astfel, ca: „*Națiunea română, răzimată pe principiul libertății și fraternității, pretinde independența sa națională, în respect politic ea să figureze în numele său, ca națiunea română să-și aibă reprezentanții săi la Dieta țării, în proporțiune cu numărul său, să-și aibă dregătorii săi în toate ramurile administrative și judecătorești și militare în aceeași proporțiune și să se servească de limba sa în toate trebile ce se ating de dânsa atât în legislațiune cât și în administrațiune. Ea pretinde pe tot anul o Adunare Națională Generală.*”

De mare importanță și semnificație pentru nivelul gândirii sociale românești, a fost punctul al III-lea al *Proclamației*, prin care se declara că națiunea română, ajungând la consecința drepturilor individuale omenești, cere fără întârziere desființarea iobăgiei fără nici o despăgubire din partea țăranilor iobagi, atât în comitate cât și în districte, scaune și granițe militare. Ea cere totodată și desființarea dijmelor ca a unui mijloc de contribuție înrobicătoriu economiei.

De pe poziții ardelenene se arată că „națiunea pofteste totodată ca dările ce s-au pus pe turmele de oi și vite ce pășteau în țările vecine (în Moldova și Țara Românească)” să se șteargă cu totul, ele fiind o piedică în calea industriei și a comerțului.

Mai departe se cerea desființarea dijmelor, a zeciuielii și, pe plan politic și juridic, „libertatea de a vorbi, de a scrie și a tipări fără de nici o cenzură, prin urmare pretindea libertatea tiparului pentru orice fel de cărți, de jurnale și de altele, fără sarcina prea grea a cauțiunii, care să nu ceară nici de la jurnaliști, oloi de la tipografi”.

Adunarea mai pretindea asigurarea libertății personale, libertatea întrunirilor, introducerea curților cu jurați, înființarea miliției și a gărzilor naționale care, la unitățile românești, să aibă steag român, înființarea unei comisii mixte pentru stabilirea hotarelor moșiilor și pădurilor, ale pământului comun și ale pământului iobagilor, restituirea pământurilor din regiunile ocupate de sași în dauna românilor, dotarea clerului român din bugetul statului, înființarea de școli în toate satele și orașele – școli printre care să se afle gimnazii (românii nu aveau până atunci în Ardeal decât un singur liceu, la Blaj), școli tehnice și seminarii și totodată o *Universitate românească*, purtarea în comun a tuturor sarcinilor după starea și puterea fiecăruia și totodată ștergerea privilegiilor. La punctul al XV-lea se pretindea o *Constituție nouă pentru Transilvania*, bazată pe libertate, egalitate și fraternitate, precum și noi coduri civile, penale și comerciale bazate pe aceleași principii.

Punctul al XVI-lea se referea la unirea Transilvaniei cu Ungaria, cerută de Dietele maghiare, precizând că națiunea română cerea ca „*conlocuitoarele națiuni nici de cum să nu ia la dezbatere cauza unirii cu Ungaria, până când națiunea română nu va fi națiune constituită și organizată cu vot deliberativ și decisiv în camera legislativă, iar din contră dacă Dieta Transilvaniei ar voi totuși a se lăsa la pertractarea aceleiași uniri, de noi fără noi, atunci națiunea română protestează cu solemnitate*”. Masele țărănești, strigând pe Câmpia Libertății, în legătură cu propunerea Dietelor maghiare ca Transilvania să fie unită cu Ungaria: *Noi vrem să ne unim cu Țara!*

Adunarea – la care au participat și unii exponenți ai Revoluției din Moldova și Țara Românească, în frunte cu Alexandru Ioan Cuza, Alexandru Russo, George Sion, Dimitrie Brătianu și alții – a trimis apoi câte o delegație Dietei din Cluj și împăratului de la Viena, pentru a prezenta rezoluțiile votate și pentru a le cere să țină seamă de voința poporului român. Nici Dieta și nici împăratul n-au acordat însă petiției de la Blaj mai multă atenție decât s-a arătat de către înaintașii lor suplicelor lui Inocențiu Micu și Supplexului de la 1791, Transilvania, împotriva voinței majorității zdrobitoare a fiilor ei, fiind anexată la Ungaria. În condiții puțin satisfăcătoare, care vor da naștere apoi la numeroase agitații și procese, s-a decretat însă desființarea iobăgiei și apoi, în 1853 și 1854, împrăștierea foștilor iobagi.

Conferința națională de la Miercurea (Sibiu)

Lucrurile efectuându-se de *noi fără noi*, cum spunea Bărnăuțiu – și independența Transilvaniei fiind o comoară scumpă tuturor românilor, vechea rezistență a fost continuată cu aceeași îndârjire, situația creată având o rezolvare pur oficială.

Cu aceiași ochi a fost privit de către români și Dualismul austro-ungar din 1867, el reprezentând, sub egida împăratului Francisc Iosif I, exclusiv fructul înțelegerii dintre aristocrația austriacă și aristocrația maghiară, autonomia Transilvaniei fiind sacrificată acestor combinații de politică internă.

De altfel, la 8 martie 1869, prin Conferința națională de la Miercurea (Sibiu), reprezentanții *Partidului național român* – continuatorii tradițiilor revoluționare – au hotărât să nu recunoască anexarea Transilvaniei la Ungaria și să nu participe în nici un fel la lucrările Parlamentului din Budapesta, și să se abțină de la orice colaborare cu acest parlament

Prin această conferință s-a inaugurat așa-zisa politică pasivistă, care nu însemna însă altceva decât o luptă deschisă pentru redobândirea independenței Transilvaniei.

Memorialul lui Barițiu

Lupta împotriva Dualismului Austro-Ungar s-a urmat neconținut până la 1 decembrie 1918, etapele ei fiind marcate de *Memorialul lui Barițiu*, din 1881, când s-au unit într-un singur partid – *Partidul Național Român* – toate forțele politice ale românilor din Ardeal, Banat și celelalte provincii de peste munți, și ale *Memorandumului* din 1892, alcătuit și prezentat împăratului Francisc Iosif I cu prilejul împlinirii a 25 ani de la proclamarea Dualismului.

În „Memorialul” din 1881, compus și publicat din însărcinarea Conferinței generale a reprezentanților alegătorilor români, se arăta în încheiere, că *națiunea română niciodată și în nici o împrejurare nu se putea împăca cu sistema dualistă, că ea va insista cu perseverență demnă... pentru realizarea exactă, sinceră și bine păzită a programului său.*

Flacăra, nr. 46, 18 noiembrie 1983, p. 19

Pe-al nostru steag e scris „Unire”

Fii ai aceleași istorii

La începutul secolului al XIX-lea – care avea să devină secolul Unirii principatelor și al Independenței de stat – românii și-au făcut intrarea în istoria timpului prin două cuprinzătoare revoluții: una de ordin cultural, prin ctitoria de la Sf. Sava a lui Gheorghe Lazăr, prin care s-au deschis porțile învățământului superior în limba română, și una de natură politică, sub conducerea lui Tudor Vladimirescu, prin care s-a început lupta pentru libertate socială, națională, a poporului român. Amândouă au declanșat un adânc răsunet patriotic, ele având să pregătească poporul român pentru marile evenimente istorice ce aveau să urmeze. Prin revoluția lui Gheorghe Lazăr s-a ridicat o strălucită pleiadă de dascăli și învățați care aveau să fecundeze adânc demersurile culturale, științifice și literare ale tuturor românilor, iar prin revoluția Marelui Pandur s-a creat o conștiință politică națională, care urma să-și producă roadele în anii viitori prin ridicarea baricadelor de la 1848 și a luptei pentru unire și neatarnare. Bălcescu însuși avea să afirme că Revoluția din 1848 n-a fost decât continuarea firească a Revoluției din 1821.

Între 1821 și 1848 s-au petrecut evenimente fundamentale pentru dezvoltarea și afirmarea gândirii politice și literare românești.

Periodicele și societățile culturale înființate au consacrat numele lui Ion Heliade-Rădulescu, Gheorghe Asachi, M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, C. Negruzzi, Alecu Russo, C. Negri, Ion Ghica, Nicolae Bălcescu, Grigore Alexandrescu, Dimitrie Bolintineanu, Cezar Bolliac, C.A. Rosetti, a fraților Brătianu și fraților Golești, iar în Transilvania numele lui Simion Bărnuțiu, George Barițiu, Timotei Cipariu, Ioan Rusu, Andrei Mureșanu, Avram Iancu și al altora. Ei aveau să fie conducătorii Revoluției de la 1848 și apoi ai luptelor politice ce au urmat până la proclamarea Independenței din 1877.

Moment fundamental: 1848

Revoluția românilor a fost una din cele mai complexe revoluții europene, ea îmbrățișând nu numai revendicările de ordin național ci și pe cele de ordin social. În toate metropolele românești, atât în Moldova cât și în Muntenia și în Transilvania, s-au ridicat atunci drapelele naționale pe care erau scrise cuvintele de

aur ale libertății, egalității și unității naționale, bazate pe identitatea de limbă și civilizație populară. Poeții, istoricii, publiciștii și oratorii s-au luat la o adevărată întrecere pentru a exprima în forme cât mai captivante, mai limpezi și mai concludente, simțămintele poporului, dorințele sale, idealurile patriotice pentru care s-au ridicat masele populare de pe întreg teritoriul românesc. Poetul Vasile Alecsandri, fiu al Moldovei, a scris în acele zile de început de primăvară „marsillieza” *Deșteptarea României*, poetul Transilvaniei – Andrei Mureșanu – a scris imnul revoluționar *Deșteaptă-te, române!*, iar Nicolae Bălcescu, istoricul strălucit din Muntenia și-a consacrat scrisul celui mai ilustru dintre voievozii români – Mihai Viteazul, care reprezenta simbolul unirii tuturor țărilor românești.

Cea mai fierbinte idee a Revoluției, pe lângă desființarea șerbiei, a fost unirea tuturor țărilor române.

Prima certitudine, marea speranță: 1859

Revendicările românilor au avut ecou în întreaga Europă și, susținute și de ceilalți revoluționari din Franța, Italia și alte țări, au devenit o problemă europeană, care n-a mai putut fi amânată. La Congresul european de la Paris, din primăvara anului 1856, problema unirii celor două principate românești Moldova și Muntenia s-a pus cu o vie acuitate, hotărându-se, cu toată opoziția Turciei și Austriei, ca Principatele române să decidă ele însele de soarta lor. Așa s-a ajuns, în anul 1858, la consultarea Moldovei și a Munteniei care, amândouă, au hotărât, cu o uriașă însuflețire, să se unească într-un singur stat și să aibă un singur domn pentru amândouă principatele, domnul ales fiind colonelul Alexandru Ioan Cuza.

Marile puteri menționate, care până atunci s-au împotrivit unirii celor două țări românești, au fost astfel silite să recunoască alegerea lui Cuza în ambele principate care, având de acum înainte an singur domn, o singură capitală, un singur guvern și o singură armată, au fost recunoscute apoi ca un stat nou, sub numele de *România*, proclamat la 24 ianuarie 1862. Sub Alexandru Ioan Cuza s-au efectuat cele mai importante reforme economice și politice ale vremii și, în primul rând, desființarea șerbiei, secularizarea averilor mănăstirești, împrăștierea țăranilor și dezvoltarea învățământului de toate gradele, în frunte cu universitățile de la Iași și București.

România din 1862 nu era însă România preconizată de revoluționarii din 1848, fiindcă în afara hotarelor ei rămăseseră alte provincii, tot atât de românești ca și cele ce izbutiseră să se unească: Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul, Țara de Sus, dar care erau ferecate în lanțurile Imperiului Habsburgic.

Societatea Academică Română: un act politic premergător Marii Uniri

Din momentul Unirii Principatelor și până la Adunarea de la Alba. Iulia, de la 1 decembrie 1918, care a proclamat unirea tuturor românilor, toate marile acte politice și culturale ale poporului român s-au realizat cu participarea și contribuția românilor de pretutindeni, urmărindu-se în mod sistematic afirmarea solidarității și unității naționale.

Cel mai important dintre ele, din acest punct de vedere, a fost actul înființării Societății Academice Române din București (1866), viitoarea Academie Română (1878), printre ai cărei membri au fost aleși chiar de la început 7 cărturari din Principate, 3 din Transilvania, 2 din Banat, 2 din Maramureș, 2 din Țara de sus, fără a fi uitați nici românii din alte părți.

Principalele realizări științifice ale Academiei Române din București au reflectat *limba, cultura, știința, arta și aspirațiile românilor de pretutindeni*. În același spirit, și cu aceleași obiective, s-a desfășurat și activitatea societăților culturale din provinciile îngenuncheate.

„Vrem Dacia, așa cum ea fu”

Consecințele acestor simțăminte și atitudini solidare s-au relevat cu prisosință în timpul Războiului pentru Independența de stat din anii 1877–1878, care n-a fost numai războiul vechii Românie, ci totodată – prin voluntarii și donațiile trimise – și războiul Transilvaniei, Banatului, Crișanei, Maramureșului...

Proclamarea și recunoașterea independenței României au avut o adâncă influență asupra politicii românilor de peste Carpați. Exponenții Transilvaniei, care în 1867 fusese înglobată în Imperiul Austro-Ungar, printr-un *Memorial* destinat străinătății, afirmau, în 1881, că „*națiunea română niciodată nu se va împăca cu sistema dualistă austro-ungară, ci va lupta cu perseverență pentru realizarea năzuințelor sale*”.

O puternică pledoarie pentru desăvârșirea unității politice aflăm în această perioadă în ziarul *Dacia viitoare*, organul cercului socialiștilor români de la Paris, care, la începutul anului 1883, afirma într-un articol că: „*Unirea (din 1859) e incompletă, fiindcă trei milioane de români aflați în Transilvania „care vorbesc aceeași limbă, și au aceleași sentimente ca și noi, au rămas în afara frontierelor României*”. „*Vrem Dacia*, declara ziarul socialist, *așa cum fu ea, fiindcă istoria și dreptul, tradițiunea și plebiscitul, trecutul și prezentul ne dau dreptul de a aspira la o Dacie română.*”

Principiul solidarității naționale devenind astfel un principiu de bază al întregii societăți românești, în anul, 1891 s-a întemeiat la București o societate cultural-politică care și-a făcut din susținerea și promovarea lui o adevărată deviză: *Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor*. Noua societate, printre ai cărei conducători au figurat cele mai reprezentative personalități ale culturii și politicii românești – V.A. Urechea, A.D. Xenopol, Alexandru Odobescu, Barbu Delavrancea, I.L. Caragiale, Alexandru Vlahuță, George Coșbuc, Spiru Haret, Victor Babeș, Nicolae Iorga, Take Ionescu, Nicolae Filipescu, Nicolae Titulescu – a desfășurat una dintre cele mai largi activități naționale, organizând nenumărate manifestații patriotice și publicând un considerabil număr de cărți și broșuri pentru relevarea unității poporului român. Un important rol a jucat *Liga culturală în 1894*, când s-a judecat la Cluj marele proces al *Memorandului*, asupra căruia insistăm în altă parte a acestei evocări.

La începutul secolului al XX-lea, lupta pentru unitatea națională va dobândi un ritm din ce în ce mai accelerat. O seamă de istorici și scriitori, în frunte cu Nicolae Iorga, Octavian Goga ș.a., au înființat în această perioadă revistele *Semănătorul* (București, 1901) și *Luceafărul* (Budapesta, 1902), care au devenit conducătoare îndârjite ale luptei pentru unitate. Poezia lui Goga a fost poezia eroică și mobilizatoare a timpului. Revistele *Junimea literară* (1904, Suceava), *Ramuri* (1905, Craiova) și *Viața Românească* (Iași, 1906), susțineau și ele aceeași cauză.

La declanșarea Primului Război Mondial (în vara lui 1914), o parte din frunzașii transilvăneni, între care Vasile Lucaciu și Octavian Goga, urmați de un important număr de publiciști și scriitori, s-au refugiat la București pentru a protesta de aici împotriva asupririi Transilvaniei, ai cărei fii fuseseră mobilizați cu sutele de mii sub steagurile Austro-Ungariei, și, pentru a cere intervenția României pentru dezrobirea fraților de peste munți.

1915. Congresul românilor de peste hotare

La 15 martie 1915 s-a ținut la Ateneul român din București *Congresul românilor de peste hotare*, organizat de profesorul Simion C. Mândrescu, la care au participat mii de transilvăneni, bănățeni, maramureșeni, cerând cu înfocare trecerea Carpaților.

Activitatea reprezentanților provinciilor oprimate s-a relevat prin contribuția lor la organizarea întrunirilor și manifestațiilor publice, inițiate de *Liga pentru unitatea culturală* – care și-a schimbat acum numele în *Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor* – de *Acțiunea națională*, *Federația unionistă* și de celelalte unități patriotice, și mai ales în domeniul publicistic.

Prin transilvănenii Vasile Lucaciu, Octavian Goga, Simion C. Mândrescu, Onisifor Ghibu, Ion Ursu, cărora li s-au adăugat Avram Imbrone din Banat și alții

precum și prin Ion Grămadă, D. Marmeliuc, I. Gherman au luat cuvântul alături de Barbu Delavrancea, N. Filipescu, Take Ionescu, N. Iorga, Constantin Mille, Nicolae Titulescu, la toate marile întruniri din anii neutralității. Au rămas memorabile manifestațiile de la București (15 martie, 14 iunie, 9 noiembrie 1915, 5 iunie, 14 august 1916), Iași (15 martie 1915), Ploiești (5 mai, 24 octombrie 1915), Craiova (24 octombrie 1915), Galați (19 aprilie 1915), la care oratorii transilvăneni au făcut rechizitoriul opririi din Imperiul Habsburgic, dând glas durerilor și așteptărilor de veacuri.

În noaptea de 15/28 august 1916. reînvia epopeea lui Mihai Viteazul, ostașii români treceau Carpații, fiind primiți pretutindeni cu o bucurie de nedescris. Drumul unității naționale era astfel larg deschis, cătușele veacurilor căzând neputincioase în țarină.

La 1 decembrie 1918, Unirea în cetatea de la Alba Iulia a tuturor românilor avea să fie proclamată în mod oficial.

O nouă etapă începea în istoria românilor: etapa libertății și a unității naționale.

Flacăra, nr. 47, 25 noiembrie 1983, p. 13, 15

Fruntași ai luptei pentru Unirea cea Mare

Născut la 1 august 1833, în comuna Băsești, judeului Sălaj, George Pop de Băsești avea să trăiască 84 de ani. Deși de origine modestă, ca și Simion Bărnuțiu – familie de plugari și clerici – George Pop de Băsești a urcat cele mai înalte trepte ale societății românești din Ardeal, fiind rând pe rând, după studii făcute la Baia Mare și la Oradea (unde a urmat cursurile Academiei juridice), deputat în Parlamentul maghiar, calitate în care a produs celorlalți deputați români să redacteze un manifest în care să se releve suferințele românilor ardeleni, președinte al Partidului Național Român și, în cele din urmă, președinte al Marii Adunări de la Alba Iulia, care a votat unirea românilor din Transilvania cu Patria Mamă.

Calea spre președinția acestei istorice adunări i-a fost pregătită de îndelunga sa activitate politică în cadrele Partidului Național Român, îndeosebi de la 1681 încoace. În această perioadă el a fost unul dintre cei mai devotați susținători ai lui Ioan Rațiu, care va iniția și conduce mișcarea memorandistă. În Conferința națională de la Sibiu din ianuarie 1892, care a hotărât înaintarea Memorandului la Viena, George Pop de Băsești a fost ales vicepreședinte al partidului, el având să prezideze – Rațiu fiind bolnav – ședințele comitetului din 25–26 martie, în care s-a definitivat textul Memorandului.

Alături de Ioan Rațiu, Vasile Lucaciu, Iuliu Coroianu și Septimiu Albini, el a

semnat apoi Memorandul care a fost prezentat, la 26 mai 1892, împăratului Francisc Iosif I. Se știe că împăratul a refuzat primirea Memorandului, iar guvernul maghiar a trimis în judecata tribunalului din Cluj pe toți membrii comitetului memorandist.

Memorandul a fost cel mai cutezător act politic al românilor din Ardeal după Revoluția de la 1848, prin el făcându-se rechizitoriul stărilor politice din Transilvania, în special al inegalității dintre români și unguri. Rechizitoriul se referea îndeosebi la legea electorală, cea mai mare parte dintre români fiind excluși de la dreptul de vot, la legea presei, la legile agrare, la situația învățământului și la diferite alte legi care consacrau inegalitatea.

Procesul Memorandului s-a judecat în zilele de 7–31 mai 1894. El a atras la Cluj un mare număr de ziariști străini, numeroși ziariști și juriști de la București, precum și câteva mii de țărani.

Curtea cu jurați, care avea să dea verdictul, a fost alcătuită numai din elemente maghiare. Dezbaterile fiind conduse în mod abuziv, avocații inculpaților au fost siliți să se retragă din instanță, acuzații având astfel să se judece fără apărători.

În tot timpul procesului, inculpații, în frunte cu președintele Rațiu, au avut o atitudine demnă, dârză, neșovăitoare. Spiritul în care s-au apărat acuzații a fost exprimat cu o înaltă autoritate de doctorul Ioan Rațiu, care a declarat în fața juraților: *drepturile unui neam nu se discută ci se afirmă*.

Tribunalul a aplicat tuturor inculpaților sentințe de condamnare la închisoare de stat.

George Pop de Băsești și-a executat pedeapsa în temnița de la Vác, acolo unde ispășise o pedeapsă asemănătoare, în anii 1833–1839, și Ioan Slavici.

În 1905, după ieșirea din închisoare, a prezidat la Budapesta, concursul reprezentanților tuturor naționalităților din Ungaria.

Așa a intrat în istorie George Pop de Băsești.

În anul 1902, în urma morții lui Ioan Rațiu, George Pop de Băsești a fost ales președinte al Partidului Național Român. În 1905 Partidul Național Român a hotărât participarea la alegeri pentru a duce lupta de rezistentă pe teren parlamentar, George Pop de Băsești candidând în cercul Cehul Silvaniei. Autoritățile locale, urmând dispozițiile guvernului, au făcut însă tot ce le-a stat în putință pentru a-l împiedica să pătrundă în parlament. Președintele partidului a trebuit astfel să conducă lupta din afara parlamentului.

În anii următori el s-a arătat un însuflețit susținător al școlilor și societăților culturale românești, fiind un adevărat mecenat român. A întreținut totodată strânse legături cu exponenții politici ai României vechi. În 1854 el a vizitat capitala României, unde a avut întrevederi cu Ion C. Brătianu. C.A. Rosetti. M. Kogălniceanu, Al. Lahovari ș.a. Legături afectuoase a avut mai ales cu M. Kogălniceanu.

În 1907, fiind sărbătorit pentru împlinirea vârstei de 72 de ani, a fost vizitat

la Băsești de Nicolae Filipescu și de alți fruntași de la București, care au ținut să-i aducă omagiul tuturor românilor. Devenise o figură venerabilă, națională, „un badea George al întregului neam”. Ajută școli, biserici, elevi, studenți, meseriași.

În 1918, desi era foarte bătrân și bolnav – împlinise acum 83 de ani – a luat totuși drumul Alba Iuliei, unde pe frig și ninsoare, se adunaseră peste o sută de mii de români. Într-o strălucită unanimitate, exponenții partidului i-au oferit în mod spontan președinția și conducerea lucrărilor Adunării, care avea să ia hotărârea epocală a Unirii.

Fiind bolnav, a fost condus în sala festivă susținut de subsuori de doi țărani din satul său natal. La intrarea lui, întreaga sală s-a ridicat în picioare, aplaudându-l frenetic. Cu toată vârsta înaintată, bătrânul își păstrase prestața fizică impunătoare. Barba albă ce-i înconjură obraji și ochii senini care-i străluceau sub sprâncenele stufoase dădeau chipului său o înfățișare de profet. Unul din asistenți, văzând emoționantul spectacol, s-a grăbit să-l interpeleze cu următoarele cuvinte:

— Dar bine, bade George, cum te-ai încumetat dumneata să faci o călătorie așa de lungă (bătrânul venise de la Băsești), obositoare, pe o vreme ca asta?

Răspunsul bătrânului, rostit cu o demnitate de patriarh, a emoționat pe toți cei prezenți, până la lacrimi:

— *Dar cum să nu vin, nepoate, când ziua aceasta o aștept de optzeci de ani.*

Un alt rând de lacrimi și un nou torent de aplauze au salutat cuvintele bătrânului.

George Pop de Băsești s-a urcat apoi la masa prezidențială, unde, cu o voce gravă, a arătat scopul adunării:

— *Suntem chemați astăzi să zdrobim lanțurile robiei prin adunarea tuturor românilor din Ungaria și Transilvania, aici, pe pământul stropit cu sângele martirilor Horea și Cloșca. Vrem să zdrobim – adăugă bătrânul cu energie crescândă dar cu vocea din ce în ce mai istovită – lanțurile robiei noastre sufletești, prin realizarea marelui vis al lui Mihai Viteazul: Unirea tuturor celor de o limbă și de o lege. Într-un singur și nedespărțit stat românesc.*

Arareori o cuvântare a fost ascultată cu atâta emoție și însuflețire.

Ultima parte a cuvântării bătrânului cuprindea un îndemn de o înălțătoare înțelepciune: „*Lăsați-vă pătrunși, fraților, de fiorii sfinți ai acestui strălucit praznic național și în cea mai deplină și frățească armonie să clădim temeliile fericirii noastre naționale.*”

După cuvântarea lui George Pop de Băsești, a luat apoi cuvântul Vasile Goldiș, care avea să citească propunerea pentru unire și totodată rezoluțiile legate de ea.

La 4 februarie 1919, președintele Adunării avea să moară și să fie înmormântat la conacul său de la Băsești. Un pluton din armata română, care între timp sosise în regiune, avea să-i dea, prin drapelul său, onorul ce simboliza drapelele întregii Românii.

Murise un ctitor de țară, un erou, un martir, un învingător.

În cuvintele scrise cu ocazia morții sale, N. Iorga l-a numit „bătrânul nației”, un „voievod” al țărânimii române din Ardeal, iar Octavian Goga drept „cea mai reprezentativă personalitate” împreună cu Ioan Rațiu și Vasile Lucaciu, a frunțașilor politici ardeleni din perioada premergătoare unirii Transilvaniei.

*

Proclamarea Independenței statului român la 9 mai 1877 n-a adus numai libertatea României, ci ea a determinat totodată și descătușarea morală a românilor din Transilvania, care au văzut în neatârnarea proclamată la București propria lor neatârnare.

Încă nu se terminaseră operațiile militare din Balcani, susținute și de ei prin toate mijloacele, și în Ardeal se și vorbea deja despre necesitatea unei apropiate Plevne transilvane. Nimic nu-i mai împiedica pe ardeleni să creadă că după independența fraților de peste Carpați nu va veni în curând și independența și unirea lor.

De altfel, de la 1884 încoace, odată cu apariția ziarului „Tribuna” de la Sibiu, se afirma în mod deschis că „*soarele de la București răsare pentru toți românii*”.

Alături de *Deșteaptă-te, române!*, marșul anului revoluționar 1848, începuseră în curând să răsune și acordurile marșului *Pe-al nostru steag* – poezia lui Andrei Bârseanu – care avea să devină mai târziu însuși marșul național al României.

Poeziile lui V. Alecsandri – „*Peneș Curcanul*”, „*Sergentul*”, „*Dorobanțul*” – se recitau cu însuflețire la toate serbările școlare. Societățile de lectură ale elevilor și casinele intelectualilor au început să poarte denumiri luate după numele localităților prin cucerirea cărora armata română se încununase cu laurii victoriei.

Generațiile ce se ridică în această perioadă urmau să se dezvolte purtând în suflete credința nestrămutată în apropiata biruință a steagului unirii, ridicat cu trei sute de ani mai înainte de Mihai Viteazul.

Dintre acești copii urma să se ivească și cel care avea să rostească la 1 decembrie 1918, la Alba Iulia, epocalul discurs pentru eliberarea Transilvaniei, pentru unirea tuturor românilor. Acesta a fost Vasile Goldiș, născut la 1 noiembrie 1862 în satul Mocira din apropierea Aradului, descendent dintr-o veche familie de clerici. Unchiul său, Iosif Goldiș, a fost episcop al Aradului.

Vasile Goldiș, după studii medii locale, avea să studieze istoria și limba latină la universitățile din Budapesta și Viena. Ca student a fost membru al societăților studentești „*Petru Maior*” și „*România jună*”, relevându-se printre colegii săi prin entuziasmul și dinamismul sau patriotic. A fost printre primii care a cunoscut și cântat marșul lui Andrei Bârseanu, membru și acesta al „*României june*”, marșul fiind una din primele creații muzicale ale lui Ciprian Porumbescu, membru și el al acestei societăți.

La terminarea studiilor a fost numit profesor la Preparandia confesională ortodoxă de la Caransebeș, unul din centrele cele mai vibrante ale Banatului, de unde, în 1889, s-a transferat la liceul „Andrei Șaguna” din Brașov. Brașovul avea atunci o strălucită pleiadă de vrednici profesori: Andrei Bârseanu, George Dima, Virgil Onițiu, Iosif Blaga, care, împreună cu Goldiș, au dat orașului de la poalele Tâmppei un prestigiu dintre cele mai impunătoare. Lecțiile de istorie și de latină ale lui Goldiș au rămas neuitate. Printre elevii săi brașoveni s-au numărat și Octavian Goga, Ioan Lupăș, Sextil Pușcariu.

În această perioadă, Goldiș a publicat și numeroase manuale de istorie, geografie și limba latină, dintre care menționăm *Istoria universală* (în trei volume, 1892).

Pe lângă activitatea didactică, Goldiș a desfășurat la Brașov și o intensă activitate culturală în cadrul „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român” și al „Societății pentru fond de teatru român”, ale cărei „anuale” le-a redactat în anii 1898–1901.

La cererea arădenilor, în anul 1900 s-a transferat la Arad ca secretar al Consistoriului de aici. La Arad, Goldiș s-a impus prin colaborarea sa la marile ziare locale „Tribuna poporului” și „Tribuna” – el i-a atribuit lui O. Goga epitetul de cântăreț al pătimirii noastre, remarcându-se prin elanul și claritatea articolelor sale, și totodată prin activitatea politică în cadrul Partidului Național Român. În 1905 a fost ales deputat în cercul Radnei, afirmându-se în parlamentul de la Budapesta ca unul dintre cei mai apreciați oratori români. În 1911, i s-a încredințat conducerea ziarului „Românul”, izbutind să obțină colaborarea unui important număr de scriitori de la București, printre care: I.L. Caragiale, A.D. Xenopol, George Coșbuc, Alexandru Vlahuță, Duiliu Zamfirescu, I. Al. Brătescu-Voinești ș.a. În anii următori, numărul acestora se va spori cuprinzând și pe Șt. O. Iosif, Emil Gârleanu.

Ideile lui politice erau inspirate de o puternică iubire de neam, de cultul pentru unitatea națională, dar totodată și de un neșovăitor spirit democratic. Invitat în 1912 să țină la Oradea o conferință despre problema naționalităților din Ungaria, el a întocmit studiul *Nemzetiségi kérdésről*, publicat apoi la Arad, în care s-a pronunțat cu toată puterea pentru egalitatea tuturor popoarelor din monarhie, și împotriva oricărei opresiuni sociale sau naționale.

La începutul războiului, ziarul său a fost suspendat, Goldiș arătându-se fidel idealurilor de unitate națională ale poporului român.

În 1918, în fluxul revoluționar ce cuprinsese atunci Austro-Ungaria, Vasile Goldiș a participat la ședința biroului Partidului Național Român ce s-a ținut în Oradea, la 12 octombrie, și a redactat, fiind considerat ca un excepțional stilist, declarația prin care se anunța hotărârea Ardealului de a dispune singur de soarta sa.

Era preludiul adunării istorice de la Alba Iulia, prin care se va proclama Unirea Transilvaniei cu Patria Mamă.

Goldiș a jucat un rol esențial în evenimentele din toamna anului 1918 și îndeosebi al convocării și organizării adunării de la Alba Iulia.

A fost, deci, cu totul firesc ca el să fie indicat pentru rostirea în fața adunării a discursului epocal pentru anunțarea și codificarea unirii.

Bărbat cu o înfățișare voinică, de statură potrivită, cu membrele bine proporționate, având un cap cu o frunte înaltă, străjuit de ochi negri, scânteietori, pătrunzători, cu mustața tunsă scurt, V. Goldiș respira din toată ființa lui un aer dinamic dar catifelat, dotat cu multă finețe, cu vorba rară și blândă, cu accente baritonale, el producea în toate împrejurările o impresie de autoritate și respect. Apariția lui la tribună impunea întotdeauna prin siguranța și distincția lui.

Ziua de 1 decembrie 1918 a fost ziua de apogeu a manifestațiilor sale ca orator. Momentul unic al vieții sale, și totodată al Transilvaniei. Prin glasul de aramă al lui Goldiș s-a rostit izbăvirea ei.

Deși redactat în grabă, discursul de la 1 decembrie 1918, comparabil cu discursul de la 2/14 mai 1848 al lui Simion Bărnuțiu, e unitar și simetric în toate părțile sale componente. Un fluid vibrant se degajează din toate perioadele sale. Cultura istorică a lui V. Goldiș a fost aici în largul ei să înfățișeze zămislirea și dezvoltarea poporului român de pe ambele versante ale Carpaților, apariția legendară a lui Mihai Viteazul, răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan, Revoluția de la 1848 cu evocarea imaginii eroice a lui Avram Iancu, Craiul Munților, temeiurile unității naționale și dreptul imperativ al tuturor românilor de a se uni într-o singură țară. Analizând situația creată la sfârșitul războiului prin declarațiile doctrinei dreptului la autodeterminare al tuturor popoarelor, Goldiș afirma în finalul discursului său că a sosit momentul ca „națiunile robite să fie eliberate. Printre aceste națiuni se află și națiunea română din Banat, Ungaria și Transilvania. Dreptul națiunii române de a fi eliberată îl recunoaște lumea întreagă. Îl recunosc acum și dușmanii noștri. Dar odată scăpată din robie, ea aleargă în brațele dulcii sale mame. Nimic mai firesc în lumea aceasta. Libertatea acestei națiuni înseamnă unirea ei cu Țara Românească”.

Codificarea propusă de Goldiș cu privire la unitatea națională a fost cuprinsă în următoarele cuvinte urmate de un torent de aplauze: *„Adunarea națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat, Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 18 noiembrie (1 decembrie) 1918. decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânsii cu România.”*

Punctele următoare ale declarației se refereau la problemele sociale ale timpului: limbă națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Înfăptuirea desăvârșită a unui regim democratic, libertatea presei și a întrunirilor, o reformă agrară radicală, asigurarea drepturilor clasei muncitoare, înlăturarea războiului ca mijloc pentru refularea raporturilor internaționale s.a.

Săptămâna, nr, 48, 2 decembrie 1983, p. 2

Ave, Transilvania, ave!

În anul 1939 apărea în „Buletinul Societății române de geografie” din București, semnat de geograful Simion Mehedinți, un amplu studiu intitulat *Qu'est-ce que la Transylvanie?*

Studiul era de o înaltă erudiție, caracteristică marelui geograf care, utilizând totodată și numeroase hărți și statistici, a înfățișat pământul Transilvaniei pe o riguroasă bază științifică, descriindu-i toate elementele, văile, munții și câmpiile, populația, oferind astfel cititorilor o descriere din cele mai amănunțite, urmărind îndeosebi să prezinte locul Transilvaniei în cadrul geografic al României.

După cercetările și aserțiunile lui S. Mehedinți, Transilvania este centrul orografic al pământului românesc și totodată, recunoscută încă din antichitate, *corona montium* a României, centrul sistemului său hidrografic, centrul etnografic, atropo-geografic și istoric moștenit de la vechea Dacie. Nimeni până atunci nu scrisese un mai documentat și mai profund studiu despre Transilvania, accidente teritoriului său fiind descrise, cu o rară limezime, din toate punctele de vedere.

Transilvania – Ardealul – este însă, într-o interpretare simbolic ideală, cu mult mai felurită și mai bogată în semnificații decât ne-a prezentat-o bătrânul geograf, aspectelor ei fizice adăugându-li-se și anumite calități și reverberații care fac din pământul și sufletul ei un adevărat unicat.

Ea este în primul rând, cum scria N. Bălcescu – și odată cu ea și Banatul – „cea mai mândră și mai binecuvântată dintre toate țările semănate de Domnul pe pământ”, țara aurului, a argintului, a fierului, a sării, a tuturor felurilor de metale și avuții. Munții ei – numiți și Alpii Transilvaniei – Munții Făgărașului, ai Mureșului, ai Oașului, munții Apuseni, Semenicul, munții Rodnei, Călimanii adăpostesc de mii de ani comori neistovite, păstrându-și o necurmată darnicie.

Apele ei cu dimensiuni de fluvii, Mureșul, Oltul, Someșul, Crișurile, Timișul, leagă între ele toate părțile componente, toate câmpiile și toate piscurile. De altfel, cum spunea cronicarul Grigore Ureche, cu veacuri în urmă, Transilvania nu este numai o țară, ci o adevărată cunună de țări care înfloresc în lumina tuturor punctelor cardinale. La nord – Țara Oașului, Țara Maramureșului, Țara Silvaniei, a Năsăudului; la răsărit – Țara Bârgaielor, a Ciucului; la sud – Țara Bârsei, a Făgărașului, a Cibinului, a Hațegului, la apus – Țara Moților, Țara Bihariei, fiecare dintre ele având specificul, pitorescul, tradițiile și legendele ei, pajiștile și poienile sale, portul rile și icoanele sale, care plătesc o adevărată simfonie a pământului transilvan, o muzică suprapământeană.

Nici un hiatus între ele, nici un dezacord față de celelalte țări de peste Carpați, față de Oltenia, de Țara Loviștei, de Muntenia și Dobrogea – în bună parte

semănături ale Ardealului – față de Țara Vrancei, a Moldovei și a Bucovinei – vaduri largi și ele ale acelorăși izvoare ardeleni, Carpații fiindu-le, în splendida lor unitate, așa cum preciza Delavrancea, o adevărată șiră a spinării.

Țara Oașului te întâmpină cu cel mai original și mai arhaic dintre toate porturile românești, cu „țâpuriturile” succulente, Maramureșul cu ctitoriile sale de lemn, ale căror turnuri înalte sunt logodite cu norii și luceferii, cu monumentalele ei porți sculptate în lemn, cu vetrele voievodale de la Cuhea și Ieud, cu amintirea primelor scrieri românești, Năsăudul – țara grănicerilor de odinioară care în 1796 au ținut calea lui Napoleon la Areda Veneției – cu cele mai frumoase zadii, catrințe, pieptare și cojoace. Țara Bârsei, cu așezări și gospodării dintre cele mai solide, „mărginimea” Sibiului, cu renumitele porturi de la Săliște și Jina, de la Tilișca și Galeș, Țara Hațegului, cu cele mai vechi urme istorice daco-romane de la Sarmisegetuza și Costești, cu secularele așezăminte de la Densuș și Măria Orlea; Țara Moșilor – țara lui Horea și Avram Iancu – cu Detunata și căsuțele ridicate pe creste de munți până în vecinătatea stelelor, în mijlocul Țării Ardealului întâlnești orașele Alba Iulia și Blajul, cu aripile cele mai înalte ale istoriei naționale.

Fiecare din orașele Transilvaniei au adus adevărate nestemate pentru istoria și cultura românească. Alba Iulia, orașul triumfului de la 1599 al lui Mihai Viteazul, ne-a dat *Noul testament* al lui Simion Ștefan de la 1648, Orăștia „*Palia*” de la 1688, Blajul, liceul lui Petru Pavel Aron de la 1754, *Biblia* lui Samuil Micu de la 1795, „*Organul luminării*” și „*Organul național*” ale lui Timotei Cipariu, Brașovul tipăriturile lui Coresi, „*Arghirul*” lui Ion Barac, *Foaia pentru minte, inimă și literatură* și *Gazeta de Transilvania* ale lui George Barițiu, *Deșteaptă-te, române!* al lui Andrei Mureșanu, Sibiu, marile instituții ale culturii noastre în frunte cu „*Asociațiunea pentru literatura și cultura poporului român*”, biblioteca și muzeul Astrei; Clujul, prima universitate ardeleană; Oradea, „*Cronica*” lui Șincai și „*Familia*” lui Iosif Vulcan; Reghinul, capodopera lui Petru Maior, „*Istoria pentru începutul românilor în Dachia*”.

Transilvania este locul de vărsare a sângelui craiului Decebal, al voievodului Gelu, al lui Mihai Viteazul, al mitropolitului Sava Brancovici de la Alba Iulia, al pornirii în exil a lui Inochentie Micu, al fărâmării cu roata a trupurilor lui Horea, Cloșca și Crișan, al tragediei lui Avram Iancu, a sacrelor morminte ale lui Simion Bărnuțiu, Andrei Mureșanu, George Barițiu, Al. Papiu-Ilarian, Vasile Lucaciu, Andrei Bârseanu, Octavian Goga, Vasile Goldiș și al atâtor alți eroi, precursori și înfăptuitori ai unirii.

Aici au răsunat pentru întâia oară acordurile marșului revoluționar *Deșteaptă-te, române!*, care a devenit cântecul clasic al tuturor românilor, și tot aici a fost plăsmuit și imnul „*Pe-al nostru steag*”.

În Transilvania s-au născut marii scriitori Ioan Slavici, George Coșbuc, Ion Pop-Reteganul, Șt. O. Iosif, Zaharia Bârsan, Octavian Goga, Liviu Rebreanu, Ioan Agârbiceanu, Lucian Blaga, Emil Isac, Pavel Dan, care reprezintă tot atâtea culmi ale scrisului românesc, precum și genialul Aurel Vlaicu.

Aici au apărut foile lui George Barițiu și Timotei Cipariu, *Telegraful român* al lui Andrei Șaguna, *Tribuna* lui Slavici, care au popularizat deviza că „*Soarele pentru toți românii de la București răsare*”, „Familia”, la care au debutat M. Eminescu, George Coșbuc, Octavian Goga, „Luceafărul”, redactat de O.C. Tăslăuanu, în paginile căruia s-au impus poezia de aramă a lui Octavian Goga și proza lui Ion Agârbiceanu, „Tribuna” și „Românul” de la Arad, adevărate monitoare ale unității naționale, *Unirea* de la Blaj și atâtea altele.

Timp de veacuri, Transilvania a fost un izvor nesecat de energie și spiritualitate românească, de valori culturale și artistice, de îndemnuri la realizarea unității naționale proclamate la 1 decembrie 1918 în cetatea istorică de la Alba Iulia.

Acum, când se împlinesc 65 de ani de la înfăptuirea marelui act, cugetele întregii Românii se îndreaptă spre Alba Iulia, spre Transilvania, cu aceeași veche admirație și dragoste, *Unirea* de la Alba Iulia fiind momentul cel mai înălțător al istoriei românilor.

Ave, ave, ave!

Luceafărul, nr. 48, 3 decembrie 1983, p. 3, 5

Geniul neamului

Principiul fundamental al istoriei poporului român, încă de la începuturile sale, a fost principiul independenței și al unității naționale.

El a fost o moștenire a ctitorilor vechii Dacii, ale căror stăpâniri s-au întins timp de secole între Munții Oașului și Marea cea Mare. În acest spațiu, a cărui coloană vertebrală au constituit-o Carpații, s-a zămislit atât poporul dacic, cât și, ca o consecință a aliajului daco-roman, poporul român moștenitor al tuturor tradițiilor dacoromâne al civilizației populare născute și cimentate aici, și totodată al limbii române, emanație a graiului dacic și a limbii latine populare.

Coloratura spirituală cea mai puternică a spațiului istoric daco-roman a constituit-o de-a lungul vremurilor – și o constituie și astăzi – limba vorbită de poporul său, limba care, după afirmația lui M. Kogălniceanu, stabilește însăși întinderea sa etnică, unitatea sa națională, dreptul său de alcătuire statală independentă.

Păstrarea și consolidarea acestei unități, și totodată a independenței sale, a constituit preocuparea arzătoare a voievozilor noștri cei mai însemnați, a cărturarilor și scriitorilor cei mai renumiți, a întregului popor român.

Ea a determinat însăși zămislirea și afirmarea geniului politic al acestui popor – geniu prin care s-a putut menține de-a lungul veacurilor, chiar și în cele

mai grele împrejurări, ființa statelor noastre Moldova și Țara Românească. Într-adevăr, în timp ce toate statele medievale din jurul nostru, Bulgaria, Serbia, Ungaria, Polonia și-au pierdut existența ca state devenind pašalâcuri sau provincii ale altor state, statele române au avut în mod permanent domnitorii lor, guvernele lor, și totodată organisme financiare prin care s-a putut asigura existența tuturor instituțiilor noastre culturale și administrative. Finanțele românești au venit în același timp în ajutorul instituțiilor și mișcărilor revoluționare inițiate de unii din vecinii noștri.

Acest geniu, reprezentat prin iscusința și destoinicia marilor noștri patrioți, bazați pe solidaritatea și patriotismul maselor populare, a asigurat în 1850 biruința principiului unirii, deși au avut de luptat împotriva unora dintre cele mai mari puteri europene.

Într-adevăr, chiar și cele mai binevoitoare dintre ele, pentru a salva integritatea Imperiului Otoman, nu au conceput unirea Principatelor, dorită și exprimată de poporul român prin Divanurile ad-hoc, decât sub forma unei Comisii centrale, formate la Focșani care urma să elaboreze aceleași legi atât pentru Moldova, cât și pentru Țara Românească. Încolo, fiecare din aceste principate aveau să-și aleagă câte un domnitor propriu și să aibă guverne și capitale separate.

Toate aceste dispoziții stabilite prin întrevederea de la Osborne dintre regina Victoria a Angliei și împăratul Napoleon al III-lea și acceptate de toate Marile Puteri au fost însă înlăturate de Adunările electivă românești de la Iași și București care, în zilele de 5 ianuarie și 21 ianuarie 1859, au ales într-adevăr, în unanimitate, fiecare câte un domn, așa cum cereau Marile Puteri, numai că s-a întâmplat că domnul ales a fost unul și același pentru ambele principate: *Alexandru Ioan Cuza*.

În felul acesta s-a deschis calea largă spre proclamarea Unirii Moldovei cu Țara Românească, constituirea unui guvern comun și fixarea unei singure capitale. După tergiversări și discuții de aproape doi ani, diplomația Marilor Puteri s-a văzut silită să recunoască existența și legalitatea faptului împlinit. La 24 ianuarie 1862, Alexandru Ioan Cuza putea anunța, pe temeiul celei mai perfecte legalități, constituirea definitivă a României, recunoscută de toate Marile Puteri.

Victoria dobândită se datora deopotrivă energiei și patriotismului poporului nostru și, totodată, tinerei diplomații românești formate în timpul revoluției și apoi a exilului ce i-a urmat – și ne gândim în primul rând la numele unui Vasile Alecsandri și al unui C. Negri – care au știut să convingă reprezentanții Marilor Puteri de legitimitatea și necesitatea europeană a recunoașterii Principatelor Unite și apoi a României.

Același geniu și patriotism național – caracterizat prin pătrunderea acută a împrejurărilor și realităților politice – s-a manifestat apoi în toate marile noastre acte istorice ce au urmat: Independența de la 1877, definitivarea Unirii prin Adunarea națională de la 1 decembrie 1913, ca și prin actul de la 23 August 1944.

El este pavăza cea mai sigură a României.

Săptămâna, nr. 3, 20 ianuarie 1984, p. 1

Horea, Cloșca și Crișan

Iată un triumvirat țărănesc ridicat de pe stâncile Munților Apuseni, care a brăzdat adânc secolul al XVIII-lea și care a devenit apoi pentru toate vremurile un simbol al luptei românilor pentru libertatea socială și națională, un simbol al eroismului și al martirajului pentru popor. Gândirea și acțiunea lor politică au fost determinate de umilințele la care, de veacuri, fuseseră supuși toți ai lor, de iobăgia care le încovoia umerii, de foamea care le mistuia familiile.

Munții lor erau cei mai bogați munți în aur de pe tot cuprinsul străvechii Dacii, pădurile lor erau cele mai mănoase, hărnicia lor era neîntrecută. Din toate acestea ei nu se alegeau însă decât cu istovirea și sărăcia, fiindcă toate bogățiile lor luau calea castelelor și a palatelor „domnilor”, calea stăpânilor. Un cântec al locurilor caracteriza această situație în versuri de o tragică realitate: „Munții noștri aur poartă, / Noi cerșim din poartă-n poartă.”

An după an și veac după veac au așteptat în scrâșnet de dinți ca soarele să răsară și pentru ei, nădăjduind ca stăpânii, în urma jalbelor și suplicelor lor, să înțeleagă că și ei au dreptul la viață, la bunătațile ei, la libertate și demnitate. Răspunsul stăpânilor a fost întotdeauna biciul și, uneori, spânzurațiile.

După intrarea Ardealului sub stăpânirea împăraților Habsburgi, viața lor a devenit și mai grea, ei trebuind să suporte o îndoită împilare: cea a „domnilor” localnici, și cea a statului. Pentru aceștia ei trebuiau să slujească patru zile pe săptămână, să plătească dijme și biruri, să poarte poveri din loc în loc, să desfunde minele, să construiască întreprinderi pentru exploatarea bogățiilor lor în favoarea și pentru îmbuibarea stăpânilor, să ducă un trai de robi și neoameni. Dreptul la învățătură era interzis, „legea” confesională batjocorită.

La 1784 s-au găsit trei dintre acești iobagi – Horea, Cloșca și Crișan – toți trei născuți în creierii Munților Apuseni, care au înțeles că dreptatea nu poate fi câștigată prin reclamații și rugăminți, ci numai printr-o eroică răscoală, răscoala tuturor iobagilor, drepturile urmând a fi cucerite prin ascuțișurile securilor, coaselor și țăpinelor. Iar în Munții Apuseni se găseau destule securi, destule coase și destule țăpine.

Auzind de faima de „om drept” a Împăratului – domnea atunci Iosif al II-lea, fiul Mariei Tereza – ei au încercat mai întâi să facă un ultim apel la el, Horea conducând trei delegații la Viena. Deși a fost primit de Împărat, căruia l-a expus în mod răspicat toate suferințele iobagilor, totuși, nici după ultima audiență în primăvara anului 1784, situația acestora nu s-a schimbat întru nimic. Conții, baronii și nemeșii erau mai puternici în Transilvania decât „monarhul luminat” de la Viena, cum îl numeau filosofi timpului.

În toamna anului 1784, Horea, Cloșca și Crișan au mobilizat deci mulțimile moșești, aprinzând toți munții de la un capăt la altul. Scânteia răscoalei a izbucnit în satul Mesteacă din Țara Zarandului, aflat în apropierea orașului Brad. În numai câteva zile au fost incendiate castelele și curțile grofilor de la Criștior, Brad, Curechiu, Ribița, Mihăileni, Baia de Criș, Hălmagiu, Hălmăgel și altele. La 6 noiembrie a fost incendiat orașul Abrud, unde au fost sparte porțile temnițelor și au fost eliberați toți robii. Odată cu acestea au fost arse și toate registrele iobagiale, precum și diplomele și privilegiile nobililor. Au urmat apoi la rând orașele Zlatna și Câmpeni. Răscoala s-a întins fulgerător înspre Arad, Oradea, Cluj-Napoca, Tg.-Mureș.

Înspăimântați, nobilii s-au refugiat în cetatea de la Deva, unde s-au pus sub ocrotirea garnizoanei cetății. Zadarnic au încercat iobagii să asedieze cetatea cu armele lor primitive, fiindcă după mai multe asalturi ei au fost respinși.

Virtualmente, din punct de vedere al armelor, răscoala se încheiase.

A urmat, prin înșelăciune, încheierea unui „armistițiu” și apoi prinderea prin trădare a celor trei „căpitani”.

În lunile ianuarie-februarie 1785 ei au fost judecați la Alba Iulia de către contele Iankovitz, trimis special al Împăratului Iosif al II-lea, care a dat una din cele mai monstruoase sentințe: frângerea cu roata. Crișan s-a sinucis în închisoare cu nojițele de la opinci.

La executarea sentinței, în ziua de 28 februarie 1785, au fost aduși peste 5.000 de iobagi, care au fost siliți să privească chinurile căpeteniilor lor.

Ultimele cuvinte ale lui Horea au fost: *Eu mor pentru națiune.*

Executarea acestor exponenți ai iobagilor n-a înspăimântat însă pe nimeni, fiindcă la 1848 și 1918, iobagii și țăranii ardeleni s-au ridicat din nou pentru a proclama deplina lor libertate și totodată unirea lor cu românii de peste Carpați.

[...]

Săptămâna, nr. 8, 24 februarie 1984, p. 1

Gheorghe Șincai

Scriind în 1840 în „Dacia literară” despre *Cronica* lui Gheorghe Șincai, pe care o cunoscuse din manuscrisul aflat la Iași, Mihail Kogălniceanu, numindu-l „teaur național”, afirma că „până când acest teaur nu va fi publicat, românii nu vor avea istorie”. În anul următor, Kogălniceanu revenea asupra lucrării lui Șincai și, făcând o biografie asupra marelui exponent al „Școlii Ardelene”, scria că: „Hronica acestuia este un lucru atâta de mare, atâta de prețios, încât cuvintele îmi lipsesc spre a-mi putea arăta mirarea. Mii de documente necunoscute, rare...”

Studiind întreaga istoriografie română, asupra căreia avea să rostească, în 1843. renumitul său *Cuvânt pentru deschiderea cursului de istorie națională* la Academia Mihăileană din Iași, Kogălniceanu s-a oprit asupra tuturor contribuțiilor istorice, exprimându-și opinii majore, încadrate organic în dezvoltarea studiilor de istorie. La 4 iunie 1853, în urma intervenției sale pe lângă domnitorul Grigore Ghica, s-a instituit astfel, printr-un ofis domnesc, o comisie pentru tipărirea integrală a Cronicii lui Șincai.

Sub aceste auspicii, girată de competența lui M. Kogălniceanu și A.T. Laurian, a apărut în anii 1853–1854, în trei volume, marea lucrare a lui Gheorghe Șincai, al cărei titlu exact era următorul: „Hronica românilor și a mai multor neamuri încât au fost ele așa de amestecate cu românii, cât lucrurile, întâmplările și faptele unora fără ale altora nu se pot scrie pe înțeles, din mai multe mii de autori în cursul a treizeci și patru de ani culeasă.” În fruntea cronicii a apărut și o substanțială biografie a lui Șincai, semnată de A. Treboniu Laurian. Cronica lui Șincai cuprinde evenimentele istorice dintre anii 86 și 1739, ea referindu-se la dacii și apoi la românii de pe ambele versante ale Carpaților, fiind cea mai largă scriere istorică românească alcătuită până atunci, bazată pe cea mai bogată documentare. Pe lângă documentele referitoare la români, cronica cuprindea numeroase documente cu privire și la istoria popoarelor vecine, mai ales a celor din sud-estul Europei, și a legăturilor lor cu românii. Cronica era totodată pătrunsă de un profund spirit românesc și de o puternică dragoste pentru iobagi și drepturile lor, ceea ce a determinat pe cenzorul tipografiei din Cluj să scrie, în 1812, atunci când lucrarea i-a fost prezentată pentru tipărire, că „opus igne author patibula digne” (opera e vrednică de foc, iar autorul de spânzurătoare). Lucrarea a produs un profund ecou în toate țările locuite de români, și a rămas până astăzi o lucrare fundamentală.

Cu neobosită pasiune s-a dedicat Șincai și studierii limbii și gramaticii noastre, publicând în 1780, la Viena, împreună cu Samuil Micu, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*.

Numit în 1782 director al școlilor naționale din Ardeal, el a înființat peste trei sute de școli elementare în toate părțile Principatului, și a scris o întreagă serie de abecedare, aritmetici și alte manuale școlare, precum și numeroase cărți pentru ridicarea economică și culturală a țăranimii. Menționăm dintre acestea îndeosebi *Povățuire către economia de câmp* (1806). Iluminist cu un larg orizont științific, Șincai a dus o îndârjită campanie împotriva superstițiilor și a practicilor mistice (învățătură firească pentru surparea superstițiilor). El a scris, totodată, și cel dintâi dicționar de științe naturale în limba română. Înzestrat și cu harul poeziei, Șincai a compus și o *Elegie autobiografică în versuri* (1804). Ion Heliade Rădulescu l-a numit „unul dintre cei mai mari români, martir al românismului”. Cu evocarea vieții, operelor și ideilor lui Gheorghe Șincai, s-a inaugurat în 1869, prin Alexandru Papiu-Ilarian, seria discursurilor de recepție a Academiei Române.

Contemporanul, nr. 11, 9 martie 1984, p. 5

Profilul și orizonturile istoricului

Istoria este cea mai cuprinzătoare dintre toate științele umaniste, în țesătura ei se împletesc atât geografia, arheologia și științele economice și politice, cât și cele privitoare la dezvoltarea literaturii și artelor, precum și psihologia și filosofia. Atâtea alte științe cu caracter adiacent îi completează conturul și sensul.

Nici un istoric cu adevărat reprezentativ nu s-a putut dispensa de cunoașterea și ajutorul acestora, și fiecare a căutat să îmbrățișeze, să cultive și să dezvolte cât mai multe dintre ele.

Herodot, părintele istoriei, a fost și un excelent geograf; Tacitus – un mare jurist, topograf și etnograf; Sallustius și Titus Livius au avut, pe lângă cunoștințele istorice, o profundă cunoaștere a vieții administrative romane. Niccolo Machiavelli, autorul istoriei Florenței, a fost teoretician al artei de a guverna, și totodată un subtil și îndrăzneț diplomat. Montesquieu și Voltaire, autori de monografii și sinteze istorice, au deschis drumuri noi în filosofia politicii și a gândirii sociale. Edgar Quinet, Jules Michelet, Hippolyte Taine au îmbrățișat cu aceeași pasiune și competență atât problemele istorice, cât și pe cele politice, artistice și literare. Guizot și Thiers, autorii marilor sinteze asupra istoriei Franței, au fost bărbați de stat, iar Jacques Bainville, autorul atâtor monografii substanțiale, un publicist pe cât de fecund, istoric, deși a susținut uneori orientări eronate, tot pe atât de strălucit. Englezii Thomas Macaulay și Thomas Carlyle au fost apreciați în aceeași măsură atât ca istorici, cât și ca scriitori și filosofi. În Germania, Leopold Ranke și Karl Lamprecht, creatorii școlii istorice germane moderne, au desfășurat, concomitent cu activitatea științifică, și o intensă activitate culturală și editorială. N. Karamzin, marele istoric rus, a fost totodată și un fecund scriitor și publicist.

Deși mai tânără, istoriografia română oferă aceleași concludente exemple. Miron Costin, pe lângă „Letopisețul Țării Moldovei”, a scris poemul filosofic „Viața lumii”. Ion Neculce, sub titlul „O samă de cuvinte”, a adunat tradițiile și legende istorice auzite de la oameni bătrâni, care nu erau scrise în letopisețele înaintașilor. Dimitrie Cantemir, cel mai învățat dintre vechii noștri istorici, a lăsat scrieri de istorie românească, de istorie universală, de literatură, de filosofie, etnografie, biografii și monografii geografice. În secolul al XVIII-lea, principalii exponenți ai vieții politice și culturale din Transilvania, acționând în numele unei înalte concepții iluministe patriotice, au fost istoricii Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior și Ioan Budai-Deleanu. La începutul secolului al XIX-lea, atât în Moldova, cât și în Țara Românească și Transilvania, în fruntea mișcării publicistice, literare și istoriografice s-au aflat istoricii M. Kogălniceanu, N. Bălcescu, George Barițiu, care au adus o largă contribuție la dezvoltarea culturii

și a spiritului patriotic românesc.

Torța preocupărilor istorice a trecut apoi la B.P. Hașdeu, Alexandru Odobescu. Al. Papiu-Ilarian, care au înființat noi publicații științifice și literare, și au îmbrățișat, în special Hașdeu, cele mai largi domenii de activitate umanistă, literatură, filologie, arte, învățământ. A.D. Xenopol, autorul celui dintâi tratat complet de istorie a românilor, s-a ocupat intens de problemele economice, îndeosebi de cele industriale, filosofice și literare, contribuția sa la dezvoltarea filosofiei istoriei intrând în circuit european. Elevul său, N. Iorga, care îl va depăși, va duce mai departe aceste preocupări și va îmbrățișa atâtea alte domenii de manifestare: istoria literaturii, istoria instituțiilor românești, istoria artelor, cu un cuvânt istoria tuturor formelor de civilizație și cultură. Vasile Pârvan a fost nu numai cel mai de seamă arheolog român, ci totodată și un ctitor de așezăminte sociale și științifice, un filosof și un scriitor apreciat,

Largile preocupări ale tuturor acestora, ca și activitățile lor cu caracter social cultural, au conferit lucrărilor lor un caracter științific impunător și totodată o semnificație militantă care nu poate fi ignorată.

Concluzia e clară: cu cât un istoric, fără a ignora specializarea de rigoare, va îmbrățișa cât mai multe domenii și fenomene de cercetare umanistă și va milita mai intens în cadrul vieții sociale, cu atât sintezele sale vor fi mai adânci, mai variate și vor putea înfățișa într-un mod mai pregnant și mai concludent epocile și problemele istoriei românilor.

Contemporanul, nr. 13, 23 martie 1984, p. 2

Gorunul lui Horea

Prin amintirile, locurile și monumentele istorice, martore ale marilor bătălii ce s-au dat pe stâncile lor cu prilejul cumplitei Răscoale țărănești în 1784 și al Revoluției din 1848, Munții Apuseni sunt un adevărat muzeu patriotic al Transilvaniei, un pantheon al martirilor și eroilor ei. Din lungul șir de nume scoase la iveală de aceste epocale evenimente, tradițiile poporului – tradițiile moșilor – ca și istoria, au reținut îndeosebi două, care concentrează în rezonanța lor întreg avântul acestor încercări și, totodată, tragicul lor destin: Horea și Avram Iancu.

Deși înregistrați din punct de vedere istoric la distanță de mai multe decenii unul de altul, lupta și obiectivele lor au fost totuși aceleași, fiindcă aceleași au fost suferințele moșilor și în veacul al XVIII-lea, care a cunoscut răscoala lui Horea, și în veacul al XIX-lea în care Avram Iancu a reînviat epopeea înaintașului său, și amândoi au căzut striviți de felonia și ferocitatea împăraților habsburgi – autorii morali și ai uciderii lui Mihai Viteazul – care și-au acoperit, întotdeauna

machiavelismul prin sânge și minciună. Poporul, poezii și istoricii au cuprins astfel pe Horea și Avram Iancu în aceeași adorație, cântând și pentru unul și pentru celălalt aceleași cântece de jale și continuându-le fără încetare credințele și luptele pentru libertate.

Nicăieri însă, numele lor nu sunt mai strâns îngemănate decât în cimitirul de la Țebea, în inima Munților Apuseni, unde se află gorunul legendar al lui Horea și, alături de el, mormântul lui Iancu. Gorunul, sub crengile stufoase ale căruia s-au ținut, după tradiția locală, atâtea din consfăturile tainice ale lui Horea și ale tovarășilor săi, are o vechime seculară și a fost declarat, încă de acum câteva decenii, monument al naturii. Tot după tradiția locală, se crede că la rădăcinile sale a fost îngropată și una din mâinile lui Horea, al cărui trup, precum se știe – ca și ale lui Cloșca și Crișan – a fost despicat în mai multe bucăți, care au fost așezate la răscruci de drumuri pentru a înapăimânta pe nefericiții iobagi.

În 1872, la 11 septembrie, a fost înmormântat în preajma istoricului copac și Avram Iancu, gorunul dobândindu-și astfel faima de simbol al luptei pentru libertatea tuturor celor obidiți. Poezii neamului i-au închinat de atunci încoace numeroase balade și cântece, cântarea gorunului însemnând însăși cântarea lui Horea și a lui Iancu.

Cel dintâi care i-a dedicat o astfel de cântare a fost Iosif Vulcan, discipolul transilvănean al lui Vasile Alecsandri, care, în 1868, cu prilejul unui popas la Țebea, i-a evocat trecutul și semnificația printr-o lungă poemă intitulată „Gorunul lui Horea”. Peste câțiva ani, după ce între timp fuseseră înmormântate alături de ramurile gorunului și osemintele lui Avram Iancu, Vulcan s-a reîntors la Țebea, ofranda gândurilor sale fiind cuprinsă, de astă dată, într-un articol emoționant publicat în revista „Familia” (1878). În 1884, cu ocazia sărbătoririi primului centenar al Răscoalei de la 1784, subiectul a fost reluat de tânărul poet Ion Al. Lapedatu de la Brașov și publicat într-o broșură la București. În 1905, poetul Șt. O. Iosif, autorul volumului „*Din zile mari*”, i-a consacrat o nouă poemă, publicată sub titlul *Legendă* în revista „Sămănătorul” și apoi, sub titlul *Gorunul lui Horea*, în toate edițiile sale de versuri.

Gorunul de la Țebea și-a păstrat aceeași semnificație și după înfăptuirea unității statale românești, în jurul său, alături de mormântul lui Iancu și al căpitanilor săi, așezându-se și o parte din mormintele eroilor din vechea Românie, căzuți în anii 1918–1919 pentru dezrobirea Transilvaniei.

În anii stăpânirii Dictatului de la Viena, când o parte din plaiurile Transilvaniei gemeau sub apăsarea pasului străin, poetul Grigore Popa a văzut în gorunul de la Țebea „*Gorunul Horii*”, care „cătrănit de ură” se frământa din nou cu aprigă mânie pentru eliberarea celor robiți.

Istoria gorunului de la Țebea este însăși istoria lacrimilor de veacuri ale Transilvaniei și, totodată, unul din simbolurile libertății și al strălucitului său viitor.

Prin Vlaicu Bârna, Al. Andrițoiu, Ion Brad, Ioan Șerb și alți poeți contemporani, s-au scris și în această perioadă noi imnuri și noi cântece pentru

legendarul gorun.

La 9 octombrie 1966, a poposit aici tovarășul Nicolae Ceaușescu, însoțit de o delegație de partid și de stat, care a făcut o vizită în Țara Zarandului. Cu această ocazie, vechiul gorun, ajuns acum la adânci bătrâneți, a primit și un tovarăș tânăr, delegația plantând alături de el un nou gorun, menit să continue vechea tradiție și semnificație a gorunului lui Horea.

Săptămâna, nr. 15, 13 aprilie 1984, p. 3

V.A. Urechia

Academia Republicii Socialiste România a sărbătorit recent 150 de ani de la nașterea lui V.A. Urechia, fost profesor la universitățile din Iași și București, membru și președinte al Societății Ateneului Român din București, al Academiei Române, ministru al Instrucțiunii Publice și al Cultelor etc. V.A. Urechia a fost unul dintre cei mai entuziaști și mai dinamici cărturari ai timpului său. Profesor, istoric, literat, autor dramatic, organizator și conducător de societăți culturale, parlamentar, membru al Uniunii interparlamentare și al atâtor altor societăți culturale și științifice străine.

A intrat în viața publică sub auspiciile lui M. Kogălniceanu și V. Alecsandri, afirmându-se prin periodicele *Zimbrul*, *Steaua Dunării*, *România literară*, ca însuflețit unionist. Apreciat în chip deosebit de Kogălniceanu, în 1856 a fost trimis să studieze filologia și istoria ca bursier al guvernului Moldovei la Universitatea din Paris.

Studiile sale apusene, completate apoi de diverse călătorii în Italia și Elveția, Belgia și Germania, l-au pus în contact cu numeroși savanți și colegi, care îi vor fi de cel mai mare ajutor în activitatea sa științifică și politică-națională.

La Paris, în anul 1857, a redactat, susținut de C.A. Rosetti, ziarul *Opiniunea*, publicând totodată diferite articole în ziarele franceze despre necesitatea unirii Moldovei cu Muntenia. Întors în țară, a fost numit mai întâi profesor în învățământul superior din Iași și apoi, în 1864, profesor la Universitatea din București, la Catedra de istoria și literatura română.

În timpul cât a funcționat la Iași a editat publicațiile *Instrucțiunea publică*, *Ateneul Român* și *Dacia*.

A apreciat într-o înaltă măsură, ca și Gheorghe Șincai, documentele din arhive, publicând pe baza acestora 13 volume de *Istoria Românilor* din sec. XVIII și XIX, și alte 4 volume din *Istoria școalelor* de la 1800 la 1864.

A jucat un rol proeminent la înființarea și dezvoltarea *Societății academice literare* (Academia Română), a elaborat numeroase comunicări istorice și literare

(*Cartografia Română, O statistică a Țării Românești din 1820, Inscripții de pe manuscrise, Un document nou de la Constantin Cantemir ș.a.*)

Pe lângă numeroase creații beletristice, cele mai multe cuprinse în volumul *Legende istorice* (1891), V.A. Urechia s-a ocupat și de probleme de istoriografie literară în lucrările *De (spre) clasicism, romantism și realism* (1865), *Despre elocința română* (1867), *Schițe de istoria literaturii române* (1885).

Apogeul activității sale patriotice îl va atinge în calitatea sa de președinte al *Ligii Culturale* (1893), când va organiza, atât în țară, cât și peste hotare, cu o neîntrecută energie, apărarea memorandiștilor condamnați în procesul de la Cluj: Ioan Rațiu, Vasile Lucaciu, George Pop de Băsești etc. În apărarea memorandiștilor au intervenit, pe lângă luptătorii români, numeroase personalități din mai multe țări europene. V. A. Urechia a adunat într-un volum intitulat *Voci latine. De la frați la frați* (1894), principalele articole apărute în Franța, Italia, Spania, Belgia, Elveția, subliniind astfel solidaritatea gintei latine cu cauza românilor din Transilvania. Printre „vocale latine” se numărau Georges Clemenceau, marii savanți și scriitori Ernest Lavisse, Emil Zola, Giosue Carducci, Fr. Mistral și mulți alții. Volumul cuprindea aproape 150 de mesaje, prin care se lua apărarea celor condamnați și totodată a cauzei române. Urechia închinat volumul „*nemuritorilor apostoli ai națiunii române condamnați în procesul de la Cluj*”, citându-i pe fiecare cu numele. El a ridicat totodată cauza memorandiștilor și în fața congresului Uniunii interparlamentare de la Bruxelles și a unui congres științific de la Roma. În toamna anului 1895, ca urmare a acestor multiple demersuri, memorandiștii au fost eliberați.

Înainte de a muri – 22 noiembrie 1901 – V. A. Urechia și-a dăruit întreaga arhivă și bibliotecă orașului Galați, care a devenit una din cele mai bogate biblioteci istorice românești.

Contemporanul, nr. 22, nr. 25 mai 1984, p. 5

Academia juridică românească, o speranță a lui Iancu, un vis al intelectualilor ardeleni

Deceniul premergător Revoluției de la 1848 s-a caracterizat în Transilvania printr-o vie efervescentă politică și culturală, care a cuprins toate naționalitățile.

Spiritul prerevoluționar al timpului s-a remarcat îndeosebi prin înființarea unor instituții destinate să dea un puternic avânt limbii literare, învățământului, presei, culturii.

La începutul anului 1838 apăreau astfel la Brașov periodicele *Foaia Duminiceii* condusă de Ion Barac și apoi *Foaia pentru minte, inimă și literatură* și

Gazeta de Transilvania, ambele redactate de George Barițiu, chemat de la Blaj pentru a conduce noua școală românească din Cetate. În 1847, a apărut la Blaj foaia lui Timotei Cipariu, *Organul luminării*, care la 1848 se va transforma în *Organul național*, ziarul oficios al Revoluției. Aceeași misiune a avut-o și ziarul „Învățătorul poporului”.

În aceeași perioadă s-a înființat la Cluj și ziarul maghiar *Hazai Hiradó* (Vestitorul patriei), iar la Brașov publicațiile săsești *Blatter fur Geist, Gemüt und Vaterlandes kunde* (Foi pentru minte, inimă și cunoștința patriei), *Der Satelit* (Satelitul) și *Intelligentz Blatt* (Foaia pentru intelectuali).

Românii brașoveni au început totodată acțiunea pentru înființarea liceului ce avea să se numească mai târziu Liceul „Andrei Șaguna”, care, alături de mai vechiul liceu de la Blaj, avea să devină unul din cele mai renumite licee românești.

În același timp, se intensifică legăturile cu instituțiile și cercurile străine occidentale, ideile progresiste deschizându-și drum tot mai larg spre răsărit. Pe la 1842, geograful și istoricul Ioan Rusu de la Blaj scria: „Lumea au început a îmbrăca alt vestmânt, orizontul se înseninează din toate părțile; lumina, cam printre nori, pătrunde și spre răsăritul Europei și promite că ura și neștiința nu vor mai putea fi perete despărțitor între popoare.”

Una din cele mai semnificative instituții nou înființate ale timpului a fost Academia de drept de la Sibiu, întemeiată de patriciatul săsesc în anul 1844, care avea să devină unul din cele mai importante centre juridice ardeleni.

Până atunci, studiul dreptului era puțin urmărit în Transilvania, el, în lipsa unei universități, predându-se numai la liceele romano-catolice și evanghelice reformatate din Cluj, Târgu-Mureș și Aiud.

Dintre profesori, cel mai cu vază era Gottfried Müller, înflăcărat adept al libertății și al progresului, titular al catedrei de drept natural și constituțional. „Neobservat – scria Müller în 1844 ca și Ioan Rusu de la Blaj cu doi ani mai înainte – și fără semne văzute, spiritul timpului pătrunde treptat în palate și colibe; toate stările, generațiile, vârstele și națiile i se predau necondiționat.”

Astfel de idei, susținute de autoritatea unor profesori ca Müller și colegii săi, nu puteau decât să atragă și pe studenții români, dornici de a scăpa de cursurile ungurești, în acest scop „*Gazeta Transilvaniei*” făcând, la 5 septembrie 1846, chiar și un apel public.

Printre cei care au cerut înscrierea la Academia din Sibiu a fost și Simion Bărnuțiu, care, în urma unui grav conflict cu episcopul Lemeny, a fost silit să părăsească Blajul pentru a se destina unei alte cariere decât cea clericală. Bărnuțiu deveni astfel elev al lui Müller, ale cărui idei, desprinse din Krug și Rottek, le cunoștea mai dinainte, din anii în care predase el însuși filosofia la Blaj.

În același an, se înscrise la Academia sibiană și Ioan Pușcariu, care avea să devină, alături de Simion Bărnuțiu, unul dintre cei mai înflăcărați revoluționari de

la 1848. Pușcariu a fost cel care a adus și purtat pe Câmpia Libertății drapelul tricolor național, fapt ce a determinat pe B.P. Hașdeu să-l numească „stegarul națiunii”.

Cunoștințele lui juridice au fost deosebit de utile în anii ce au urmat după Revoluție, desființarea iobăgiei și patenta de împrăștiere din 1854 a foștilor iobagi dând naștere – prin nerespectarea lor – la numeroase procese care au fost combătute cu lucrarea lui Ioan Pușcariu: *Comentariu la Prea înalta Patentă din 21 iunie 1854*.

Aceleași cunoștințe folositoare neamului le-a adus și prin lucrarea din 1858: *Disertațiune despre împărțirea politică a Ardealului*.

Cât despre discursul lui Bărnăuțiu de la 2/14 mai 1848, se știe că acesta a fost un monument de erudiție istorică și juridică.

Academia de drept de la Sibiu a înarmat, deci, brațul juridic al luptătorilor români, ea susținând neconținut din punct de „vedere teoretic ideile și acțiunile revoluționare”. A avut totodată o necontestată importanță și asupra mentalității politice a locuitorilor din Sibiu, din sânul cărora se recrutau jurații pentru curțile cu jurați din acest oraș, care judecau procesele politice ale timpului. Rând pe rând jurații sași au dat verdicte de achitare în procesele unor acuzați politici români. Două din aceste procese s-au referit la unii din cei mai proeminenți ziariști români: George Barițiu și Ioan Slavici. Primul a fost trimis în judecata juraților pentru îndemnul său la sprijinirea Războiului de independență al României, iar al doilea pentru apărarea, în 1885, a drepturilor politice electorale ale românilor. În ambele procese, judecătorii sași au adus verdicte de achitare. Ca urmare a acestor verdicte, și pentru a împiedica pronunțarea altora, guvernul de la Budapesta a luat măsura desființării curții cu jurați de la Sibiu și transferarea ei la Cluj. Aceasta a fost Curtea care în 1894, alcătuită exclusiv din jurați clujeni, a judecat pe inculpații memorandiști, în frunte cu Ioan Rațiu, Vasile Lucaciu și George Pop de Băsești, atât ei cât și tovarășii lor fiind condamnați la ani grei de închisoare. Vina lor era una singură: aceea de a fi înaintat Împăratului de la Viena un protest împotriva regimului de deznaționalizare al românilor.

Duritatea și inechitatea actului de acuzare l-a făcut pe Ioan Rațiu, președintele Partidului Național Român, să afirme în loc de orice altă apărare, că „drepturile unui popor nu se discută, ci se afirmă”.

Izbiți de atâtea calamități politice, românii au urmărit și ei întemeierea unei Academii juridice, mai ales că după Revoluția de la 1848, Academia săsească se desființase. În 1849, deputațiunea română trimisă la Viena a cerut printr-un memoriu adresat ministerului cultelor, înființarea unei facultăți juridice la Blaj unde se afla și o facultate de filosofie și teologie. Memoriul purta semnăturile lui Andrei Șaguna, August Treboniu Laurian, Avram Iancu, Simion Bărnăuțiu, Ion Maiorescu, Florian Aaron și a altora. Ca materii de predare, petiționarii propuneau:

Enciclopedia științelor politice juridice, dreptul natural și dreptul popoarelor; dreptul roman, dreptul civil și penal, procedura judiciară; economia socială politică, financiară; dreptul mercantil; dreptul public austriac; legea comunală; organizarea politică, judiciară etc. poliția omului; științele despre securitatea publică. Memoriul nu s-a învrednicit decât de promisiuni deșarte, motiv ce a determinat pe Șaguna ca în anul următor să revină asupra petiției anterioare, cerând să se înființeze o facultate juridică românească la Cluj.

Nici aceasta nu a avut succesul așteptat.

La sfârșitul anului a intervenit în discuție și Avram Iancu prin redactarea emoționantului său testament: „*Ultimul dor al vieții mele – scria Craiul munților – este să-mi văd națiunea mai fericită, pentru care după puteri am și lucrat până acum, durere, fără mult succes, ba tocmai acum, cu întristare văd că speranțele mele și jertfa adusă se prefac în nimic. Nu știu câte zile mai pot avea; un fel de presimțire îmi pare că mi-ar spune că viitorul este nesigur. Voiesc dar, și hotărât dispun, ca după moartea mea, toată averea mea mișcătoare și nemișcătoare să treacă în folosul națiunii pentru ajutor la înființarea unei Academii de drepturi, tare crezând că luptătorii în numele legii vor putea scoate drepturile națiunii mele.*”

Academia juridică românească a rămas totuși numai o speranță, guvernul maghiar preferind să reînființeze vechea Academie săsească de la Sibiu, și o nouă facultate juridică maghiară la Cluj.

Dorința românilor de a-și însuși știința dreptului a devenit însă din ce în ce mai aprinsă, în anul 1860 fiind înscriși la Academia sibiană 51 de studenți români și tot pe atâția la Academia de la Cluj.

În 1872 s-a înființat Universitatea din Cluj, având și o facultate de drept – în limba maghiară. La această facultate vor urma cea mai mare parte dintre studenții români ardeleni dornici a învăța știința dreptului, până la 1 decembrie 1918 când, odată cu înființarea Universității românești, facultatea de drept va primi și ea caracter național.

În 1913, voind să se afirme și pe plan publicistic național, studenții români de la Facultatea de drept au înființat revista *Noi*, care a fost organul întregii studențimi române clujene.

Dintre acești studenți s-a ridicat o bună parte dintre luptătorii pentru unitatea națională, și apoi dintre exponenții justiției și administrației din noua Românie.

Flacăra, nr. 25, 22 iunie 1984, p. 17

Corneliu Codarcea

Unul din cei mai vechi și mai activi ziariști ardeleni a împlinit recent 90 de ani. E vorba de Corneliu Codarcea, născut în satul Oroiu de Câmpie, fost redactor vreme îndelungată la principalele publicații clujene: „Înfrățirea” (1921), „Conștiința românească” (1923–1924), „Patria” (1924), „Biruința” (1926–1927), „Țara noastră” (1927), „Națiunea” (1928–1932). Între timp, Corneliu Codarcea a colaborat și la ziarele bucureștene „Dimineața”, „Adevărul”, „Lupta”, „Argus” s.a. Cu același entuziasma scris și la revistele „Familia” (Oradea), „Viața românească” (București), „Adevărul literar și artistic” (București), „Revue de Transylvanie” (Cluj).

În timpul Primului Război Mondial a fost făcut prizonier în Franța, de unde s-a înrolat apoi în armata română.

După război, reîntors la Cluj, Codarcea a fost unul din cei mai însuflețiți ziariști antirevizioniști, calitate în care a publicat lucrările *Front revizionist* (1934) și *Le litige roumain hongrois*, aceasta din urmă cu o prefață semnată de ziaristul francez Emil Buré. Lucrarea a servit ca material documentar românesc la diferite conferințe europene.

Patriotismul său nu l-a împiedicat să fie un sincer susținător al culturii maghiare, al scriitorilor maghiari Ady Endre, Móricz Zsigmond și al compozitorului Béla Bartók, convinși fiind de necesitatea colaborării între scriitorii români și maghiari. Activitatea sa a fost pe cât de fecundă, pe atât și de elevată. Codarcea a publicat numeroase articole culturale și literare în diferite publicații maghiare ca „Igaz Szó” (Târgu-Mureș), „Kórunk”. „Új Élet” (București), „Új Magyarország” (Budapesta) etc.

Împreună cu N.D. Cocea, a fost unul din conducătorii Asociației româno-maghiare.

Ajuns la 90 de ani, Corneliu Codarcea își scrie memoriile, care cuprind un bogat material asupra luptelor pentru unirea tuturor românilor și asupra apărării teritoriului național.

România literară, nr. 28, 12 iulie 1984, p. 10

Revoluție după revoluție

În toate vremurile și în toate locurile, răzcoalele și revoluțiile au fost pârgăhia permanentă a luptei pentru libertate și progres. Spiritul și flacăra lor n-au încetat niciodată. Istoria, aproape a tuturor popoarelor, a fost adânc fecundată de geniul revoluției. Popoarele care n-au cunoscut focul revoluțiilor, n-au cunoscut combustiunea care dă naștere marilor forțe transformatoare. Ele vegetează, nu trăiesc, și nu cunosc fiorii ei, rezultatele marilor încordări.

Revoluția implică în sine progresul, saltul social și național, viitorul vieții. A trăi revoluționar, individ sau popor, înseamnă a trăi activ, creator, gata a te depăși la tot pasul. Trăiesc acei ce vor să lupte – spunea unul din marii noștri poeți – iar cei fricoși se plâng și mor.

Dintre stilurile de viață, stilul revoluționar este cel mai fecund, mai demn.

Un asemenea stil chiar în timpurile cele mai vitrege, a fost întotdeauna stilul de viață al poporului român. Am fost de-a lungul istoriei un popor care am știut să trăim revoluționar, apărându-ne pământul, libertatea, limba, cultura, dreptul la viață.

Amenințați din toate părțile, marii noștri voievozi – Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș, Petru Rareș, Ioan Vodă, Mihai Viteazul – revoltându-se împotriva unor invadatori dornici de dominație, și-au putut salva țările numai prin mijloace revoluționare, bătăliile lor victorioase nefiind altceva decât adevărate revoluții naționale pentru apărarea gliei strămoșești.

În timp ce toate țările din Peninsula Balcanică și din apusul nostru au fost transformate în pașalâcuri turcești, pierzându-și orice drept la administrație, armată și finanțe proprii, Țările Românești au păstrat autonomia și toate instituțiile lăuntrice.

Revoluționari au fost și voievozii care, întrecând tot ce se făcuse până la ei au creat marile noastre așezăminte culturale și artistice ce pot sta cu mândrie alături de numeroase dintre monumentele Renașterii.

Revoluțiile se săvârșeau atunci cu sabia și cu mistria, ele relevând dragostea de independență și de cultură a poporului român.

Alte răzcoale-revoluții se produceau în acest timp în Transilvania, ele fiind determinate de asuprirea socială și națională a țărănimii: Răscoala de la Bobâlna din 1437, Răscoala din 1514, pentru a culmina, după atâtea altele, cu Răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan de la 1784, care a incendiat toți Munții Apuseni.

Veac după veac pământul românesc, și de o parte și de alta a Carpaților. a cunoscut astfel revoluție după revoluție, prin aceasta păstrându-se intactă și ființa și limba poporului român.

La începutul secolului al XIX-lea, când Țările Române gemeau sub jugul otoman, prin Tudor Vladimirescu și pandurii săi, începe seria de revoluții politice românești, cu influență concomitentă asupra tuturor provinciilor și ridicarea la rang de program a unor principii care aveau să-și păstreze valabilitatea și actualitatea până în zilele noastre. Prin proclamația lui Tudor Vladimirescu de la 1821, adresată tuturor locuitorilor Țării Românești, „veri de ce neam veți fi”, se îndemna norodul a nu mai suferi robia căpeteniilor politicești și bisericești, „că ne ajunge fraților, atâta vreme de când lacrimile noastre nu s-au mai uscat”. Crainicii și comentatorii mișcării anunțau că Tudor a proclamat „libertatea, egalitatea și totodată desființarea privilegiilor boierești”.

În urma Revoluției lui Tudor Vladimirescu a fost înlăturat regimul fanariot, în locul lui reintroducându-se domniile pămâtenene.

Tudor a fost răpus mișelește, dar ideile sale revoluționare și-au continuat drumul spre lumină și libertate.

Concomitent cu revoluția lui „și mai ales după ea, a luat avânt o mare mișcare culturală românească. S-a dezvoltat școala întemeiată de Gheorghe Lazăr. În 1829 s-au înființat atât la „București, cât și la Iași primele periodice românești – *Curierul românesc* și *Albina românească*. Prin Heliade Rădulescu, Iancu Văcărescu, Vasile Cârlova, Grigore Alexandrescu ș.a., s-a întetit o mișcare literară care, prin Gh. Asachi și C. Negruzzi, a avut un puternic ecou și în Moldova. În curând apar în arena publică și istoricii și scriitorii M. Kogălniceanu. V. Alecsandri, Alecu Russo, Ion Ghica, N. Bălcescu, D. Bolintineanu, Cezar Bolliac, iar în Transilvania – pe urmele lui Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, George Barițiu, Simion Bărnuțiu, Timotei Cipariu, Andrei Mureșanu – ale căror scrieri vor pregăti o nouă revoluție care va continua revoluția lui Tudor Vladimirescu.

Din rândurile acestor scriitori se vor ridica ideologii și conducătorii Revoluției de la 1848.

V. Alecsandri și Andrei Mureșanu au scris atunci acele două mari „Marsillieze” românești, *Deșteptarea României* și *Deșteaptă-te, române!*, care, ca marșuri revoluționare, au răsunat pe întreg pământul românesc.

La toate adunările revoluționare de la Iași, Blaj și București s-a cerut, ca și la 1821 *libertate și egalitate, desființarea iobăgiei, împrăștierea clăcașilor, slobozenia presei, libertatea comerțului, și totodată unirea celor două principate, Țara Românească și Moldova*. Transilvania, din partea ei, cerea și ea unirea cu Țara Românească. „Noi vrem să ne unim cu Țara!”, s-a strigat de către zeci de mii de români ardeleni pe Câmpia Libertății de la Blaj.

Moțiunea votată pe Câmpia Libertății, precedată de marele discurs revoluționar al lui Simion Bărnuțiu, a fost manifestul libertății și independenței naționale a Transilvaniei, al egalității tuturor naționalităților de aici și al apropiatei sale uniri cu frații de peste Carpați. Principiile revoluției ardeleni proclamate pe Câmpia Libertății aveau să fie apoi apărate cu armele de către Avram Iancu pe

culmile Munților Apuseni.

Proclamația revoluționară din Țara Românească enunțată la Islaz cerea în primul rând, odată cu independența țării, administrație legislativă proprie, neamestecul nici unei puteri din afară în treburile dinăuntru ale țării, egalitatea locuitorilor, contribuție generală, domn responsabil, ales pe cinci ani din toate straturile țării, emanciparea clăcașilor, emanciparea instrucției pentru ambele sexe, desființarea pedepselor cu bătaia, desființarea rangurilor, drepturi politice pentru toți cei de altă credință, ș.a.

Rezultatele Revoluției de la 1848 a fost, pe lângă unele înlesniri de ordin social-economic, Unirea Principatelor, realizată la 1859, care, prin voința maselor populare, s-a împlinit prin mijloace revoluționare. Alexandru Ioan Cuza, Domnul Unirii, conducându-se după principiile revoluției, a împlinit o bună parte din reformele preconizate la 1848.

Spiritul revoluției a prezidat și proclamarea Independenței de Stat de la 1877, prin mijloace revoluționare înlăturându-se dominația otomană. România a fost ridicată la rangul de stat independent prin spiritul său revoluționar și prin voința de neînfrânt a locuitorilor săi. [...]

În 1940, România a primit însă o cumplită lovitură din partea puterilor fasciste (Germania și Italia), care i-au răpit, pentru a o acorda Ungariei horthyste, prin Dictatul de la Viena (30 august), partea de nord-vest a Transilvaniei cu o populație de peste 2.500.000 locuitori și o suprafață de aproape 43.500 km², cuprinzând marile orașe Oradea, Satu Mare, Baia Mare. Sighetul, Dejul, Clujul, Năsăudul, Bistrița, Târgu-Mureșul, Miercurea Ciuc, Sf. Gheorghe. [...]

Flacăra, nr. 34, 23 august 1984, p. 6

Vijelia răscoalei

„De jos te-ai ridicat – cum spunea poetul Aron Cotruș în 1928 – drept, pietros, viforos, pentru moți, pentru cei săraci și goi, pentru toți, și-ai despicat în două istoria, țăran de piatră și cremene cum n-a fost altul să-ți semene, Horea!” Că Horea, țăran fără de asemănare, a despicat în două istoria a afirmat-o și N. Iorga în 1915, când a scris *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria*, pe care a împărțit-o în două etape: una *până la mișcarea lui Horea (1784)* și alta *de la Horea înainte, până în preajma unirii Transilvaniei cu România*. Cu mult înainte de N. Iorga, la 1851, Nicolae Bălcescu intenționând să scrie o istorie a lui Horea, pentru care adunase documentele necesare, îl așeza în rândul marilor ctitori și apărători de țară: Ștefan cel Mare, Ioan Vodă, Mihai Viteazul, Șerban Vodă.

Dealtfel, o bună parte din principalii noștri istorici și scriitori au consacrat lui

Horea și marilor săi tovarăși, Cloșca și Crișan, eroi și martiri, scrieri de puternică vibrație românească, amintirea lor trecând din veac în veac, ca pildă de patriotism și eroism. În fruntea acestor scriitori – pe lângă istoricii din ultimul secol - Ioan Lupaș, Octavian Beu, Miron Constantinescu, Ștefan Pascu, Ioan Fruma, N. Edroiu (*Răsunetul european al răscoalei lui Horea*), culminând cu marea monografie a lui D. Prodan (1979) – întâlnim pe Vasile Alecsandri, M. Eminescu, Al. Papiu-Ilarian, Alexandru Odobescu, Nicolae Densușianu, cel mai de seamă dintre ei, Șt. O. Iosif, Octavian Goga, Zaharia Bârsan, M. Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Pavel Dan, Mihai Beniuc, Florica Ciura, Magda Isanos și Eusebiu Camilar, Dominic Stanca, V. Copilu-Chitară, Radu Selejan, Ion Horea, Ion Brad, Leonid Dimov și atâția alții. Cu același elan au fost înfățișate chipurile eroilor și de unii sculptori și pictori ca Ion Vlasiu (monumentul de la Cluj-Napoca), Corneliu Medrea, Romul Ladea, D. Popovici, Eugen Gâscă și mulți alții. Tumultul răscoalei și soarta eroilor au fost transformate în opere muzicale de către compozitori precum Sabin Drăgoi, N. Bretan, Cornel Țăranu și mai ales de rapsozii populari care au aureolat cu, cântecele lor vitejia românească a marilor răzvrățiți. Literatura, sculptura și muzica inspirată de eroii Munților Apuseni au un caracter revoluționar, puternic românesc, optimist, ele pătrunzând în cele mai adânci straturi ale poporului.

S-a numit la început Vasile Nicola, zis Ursu, dar în istorie și legendă a intrat sub numele de *Horea*, care *horia* frumos. Era de statură mijlocie, cu fața ovală și părul lung. Atât tatăl cât și bunicul său fuseseră iobagi ai statului. Impusă pretutindeni în Transilvania, iobăgia nu este aplicată nicăieri mai apăsătoare și mai feroce decât în Munții Apuseni. Iobagii de aici erau robiți atât feudalilor, cărora trebuiau să le lucreze moșiile, să le dea biruri împovărătoare și totodată dijme din toate produsele, precum și statului în vistieria căruia trebuiau să verse tot aurul ce se scotea din bogatele mine ale munților. Pentru stat trebuiau să lucreze totodată și la șosele precum și la cetățile cu caracter militar. Neîndeplinirea obligațiilor se sancționa prin pedepse corporale, închisoare și chiar cu moartea. La multe din acestea, Horea asistase din fragedă copilărie, înfiorându-se de groază și de mânie. Om de curaj, Horea a ajuns încetul cu încetul unul din apărătorii permanenți ai iobagilor, iubit de toți aceștia și dispunând de o impunătoare autoritate.

Face patru călătorii la Viena, izbutind să fie primit în audiență de Iosif al II-lea. Drumul până la Viena se făcea atunci pe jos. Iobagii erau încălțați cu opinci și ținea șase săptămâni. Horea a văzut Viena și a ajuns la curtea Împăratului în anii 1779, 1881, 1883 și 1884. În drumurile sale, Horea a fost însoțit în trei rânduri și de Ion Cloșca din Cărpiniș, de Dumitru Popa din Certeze și de primarul din Albac.

După ultima călătorie, când vorbise împăratului mai răspicat ca oricând, Horea s-a întors la Albac, hotărât să răscoale iobagii pentru a-și face dreptate cu securile și coasele lor. În lunile de vară a cutreierat munții de la un capăt la altul, cercetând, împreună cu Cloșca și Crișan, valea Arieșului, Zarandul, părțile Hunedoarei, ale Bradului și Abrudului, ale Zlatnei, ale Lupșei, Baia de Criș și Baia de Arieș, ținând o strânsă legătură cu tovarășii săi. Cel mai răzvrătit dintre ei, după

tradiție, a fost Crișan, care avea și unele cunoștințe militare, dobândite în regimentul contelui Francisc Gyulai și care își exercita autoritatea în regiunea Zarandului, unde se afla și satul său natal, Vaca (numit astăzi Crișan). Horea și Cloșca au organizat țărănimea din Munții Abrudului. Pretutindeni au numit „căpitani” și „căprari” sătești și au îndemnat pe „fauri” să meșterească săbii, coase și furci.

La început, Horea se gândea să declanșeze răscoala în cursul anului 1785. Teama de a nu fi descoperiți i-a determinat să grăbească începutul alegând ziua de 31 octombrie 1784, iar ca loc al răscoalei comuna Mesteacăn în apropiere de orașelul Brad. Semnalul l-a dat Crișan. În această zi el a convocat 500–600 moți din Țara Zarandului, cărora le-a tâlcuit necesitatea răscoalei, spunându-le că totul se face din porunca lui Horea, acesta fiind cel mai prestigios exponent al moților, care a vorbit la Viena cu însuși Împăratul. Ordinul era ca toți să se prezinte fără întârziere la Alba Iulia, de unde urma să primească arme. Chiuind de bucurie, iobagii au ascultat cuvântarea lui Crișan și au depus jurământ solemn.

În ziua următoare se aflau la Curechiu, de aici urmând să-și îndrepte pașii spre Alba Iulia. La Curechiu au fost opriți însă de autorități și, astfel, au început ciocnirile dintre răsculați și forțele nemeșilor. În zilele următoare au fost incendiate curțile nemeșești de la Criscior și Ribița, iar nobilii au început să fugă spre Deva. Mulți dintre ei au fost uciși.

Cetele conduse de Horea și Cloșca au pornit spre Abrud, unde au incendiat arhivele cu registrele iobagilor și apoi s-au îndreptat spre Deva. Clujul și Aradul erau amenințate și ele. De la un capăt la altul al munților, prin foc înainta lumea lui Horea.

La 11 noiembrie, Horea a transmis nobililor de la Deva un ultimatum, care cuprindea condițiile încetării revoluției: *să nu mai fie nobili; proprietarii să-și părăsească moșiile; să plătească și ei dări ca și iobagii; pământurile feudale să fie împărțite la iobagi*. În loc de a căuta o înțelegere, nobilii au făcut apel la armata Împăratului, apoi au propus răsculaților, pe dealul Turului, un armistițiu, după care urma să se încheie înțelegerea așteptată.

Totul n-a fost însă decât o cumplită înșelăciune, în decursul căreia oștile împărătești au pătruns în munți, iar iobagii au fost înconjuțați și somați să se predea. Horea și Cloșca, acoperiți de mulțime, pentru a nu cădea în mâinile armatei, s-au retras în munții Scorăgetului. Crișan s-a mistuit în adâncul satelor. Iobagii din regiunea Albacului au fost ultimii care au continuat lupta alături de Horea și Cloșca, cu gândul ca în primăvară să reînceapă răscoala. La 27 decembrie 1784 cei doi căpitani ai răscoalei ascunși sub o colibă înzăpezită, au fost arestați prin trădare și înaintați în lanțuri la Alba Iulia, unde aveau să fie închiși în cetate. La sfârșitul lui ianuarie a fost prins și Crișan. Împăratul trimise pe contele Antoniu Iankovici să-i judece după cel mai aspru cod din imperiu – codul Maria Tereza.

Atât Horea, cât și Cloșca refuzară să răspundă la întrebările puse. Ei nu se recunoșteau vinovați.

La 27 februarie 1785, contele Iankovici rosti asupra lui Horea și Cloșca îngrozitoarea pedeapsă a frângerii cu roata d-a jos în sus, și-a despicării corpului lor în patru. La execuție, care a avut loc la Alba Iulia în ziua de 28 februarie 1785, au fost aduși pentru a asista 2.515 iobagi din 419 sate. Se urmărea înspăimântarea tuturor iobagilor care ar mai fi îndrăznit să calce pe urmele lui Horea. Lui Cloșca i-au fost aplicate 21 lovituri, iar lui Horea după o lovitură în fluierul piciorului drept, i-au aplicat lovitura de grație.

Arareori s-a putut vedea o execuție mai sângeroasă și mai monstruoasă. Câteva sute de țărani care participaseră la răscoală au fost și ei condamnați la moarte prin roată sau teapă.

Murind, Horea a strigat: „Eu mor pentru națiune!” La două sute de ani de la Răscoala lui Horea, gorunul de la Țebea al marelui Erou și Martir este un emoționant simbol al libertății și mândriei românești.

Contemporanul, nr. 41, 5 octombrie 1984, p. 7

O declarație revoluționară românească

Între istoriografiile noștri s-au purtat adeseori stăruitoare discuții asupra clasificării unor importante fenomene și noțiuni istorico-politice, pentru a le determina sensul și caracterul. La un moment dat s-a pus întrebarea dacă evenimentele de la 1821, care au scos la iveală personalitatea lui Tudor Vladimirescu, și schimbările ce au urmat trebuie considerate răscoală sau revoluție. Uneori, s-a întrebunțat și termenul de mișcare. Răscoalele, și cele din Evul Mediu și cele mai apropiate de noi, având un caracter țăranesc, adeseori spontan - jacqueriile franceze sau războaiele țărănești germane – se consumau în focul unei vâlvătai, în timp ce revoluțiile presupuneau un program social-politic sau național, cu perspective în timp bazate pe o ideologie politică.

Discuțiile continuă.

Cu aceeași îndreptățire, ele se pot relua și în legătură cu evenimentele de la 1784, iscate de Horea și de tovarășii săi. Ce-au reprezentat evenimentele de la 1784, o răscoală sau o revoluție? Caracterul de răscoală țăranescă este de netăgăduit, el bazându-se pe iureșul iobagilor din Munții Apuseni. Acest iureș n-a fost însă numai un iureș incendiar, ci totodată și un program social-politic, având în vedere o existență de viitor.

În ultimatumul înaintat de Horea nobililor refugiați la Deva – ultimatum asupra căruia în monografia scrisă de D. Prodan (1972) se insistă în mod revelatoriu – se înfățișează, drept condiții de pace, următoarele revendicări cu caracter general:

— *Să nu mai fie nobilime, nobilii urmând să trăiască după slujbele date de împăratul;*

— *Nobilii proprietari să abandoneze pentru totdeauna moșiile pe care le stăpânesc;*

— *Nobilii să plătească și ei impozite ca poporul de rând;*

— *Pământurile nobililor să se împartă între iobagi.*

Asupra tuturor acestor imperative, nobilii și „odraslele”, lor urmau să depună un jurământ sacru, iobagii fiind, de altfel, gata să continue răscoala.

Memoriul lui Horea, emanație a iobagilor, a fost „citit de toți nobilii adunați la Deva” și a circulat și în numeroase copii. El este declarația revoluționară românească a secolului al XVIII-lea, dovedindu-se astfel că răscoala iobagilor din Transilvania a avut și un program destinat să transforme prezentul în mod radical.

La aniversarea de 150 de ani de la Răscoala lui Horea, memoriul său a fost evocat și de profesorul Ioan Lupaș de la Cluj, în urmă cu 50 de ani.

Nu este aceasta o revoluție? Desigur, în sprijinul ei n-au fost invocate argumente ideologice, n-au fost invocați autori revoluționari, cum se invocau atunci în Franța, ele reprezentând dovezi simple și categorice care purtau pecetea gândirii iobagilor țărani – gândirea lumii viitoare.

Răscoala din 1784 a fost înfrântă, Horea și tovarășii săi au fost torturați și uciși pe roată, dar gândirea și revendicările lor au rămas pentru a susține imperativele viitorului. La 1821 și la 1848 ele vor fi reînnoite, la 1907 țărani se vor răscula din nou, dobândind prin luptă satisfacerea tuturor celor dorite.

La două sute de ani de la Răscoala lui Horea, care, printr-o parte a ei, atât din punct de vedere social cât și național, a fost totodată și o revoluție socială și națională, chipul lui Horea apare ca un adevărat precursor al revoluțiilor române ce au urmat.

Săptămâna, nr. 40, 5 octombrie 1984, p. 1

Petru Pavel Aron

Ceea ce a determinat în primul rând faima Blajului – Mica noastră Romă de la confluenta Târnavelor – ca oraș de cultură, a fost înființarea școlilor și a tipografiei sale.

Amândouă aceste izvoare de cultură s-au născut din aceeași râvnă și din aceeași neînduplecată voință: a episcopului Petru Pavel Aron, succesorul lui Inocențiu Micu.

Petru Pavel Aron a făcut parte din primele serii de studenți români trimiși spre a-și desăvârși studiile superioare la Roma, studii pe care mai târziu le vor

urma și Gheorghe Șincai și Petru Maior. Ca și Gheorghe Șincai, despre care Al. Papiu-Ilarian avea să afirme că a fost trimis în Roma papilor și că s-a întors răpit de Roma lui Traian, Aron a fost copleșit cu totul în Cetatea Eternă de imaginea măreață a împăratului Traian, în fața columnei căruia a îngenuncheat cu mândrie și durere pentru ca apoi să exclame: „Unde-i (astăzi) gloria străbună?”, „Unde-i patria străbună?”

A munci pentru ridicarea acestei patrii avea să fie toată munca lui de viitor.

Originar din Munții Apuseni, Petru Pavel Aron a adus cu sine în fruntea Blajului sufletul dârz al moșilor și o sete de lumină profund românească, izbutind ca numai în 12 ani să doteze Blajul, și odată cu el, întreaga Transilvanie, cu o tipografie adusă de la Alba Iulia – prima tipografie românească în Transilvania – prevăzută cu litere latine, și totodată cu o pleiadă de școli care vor deveni adevărate „fântâni ale darurilor”.

Prima dintre școlile înființate de Petru Pavel Aron a fost *școala de obște*, deschisă la 11 octombrie 1754, după care au urmat seminarul și liceul. Iar primul dascăl al „școalei de obște” a fost Constantin Dimitrievici, român venit din Țara Românească, care a înzestrat totodată Blajul cu o copie după manuscrisul lui Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimii româno-moldo-vlahilor*.

Liceul de la Blaj a fost cel dintâi liceu românesc din Transilvania, el având cei mai distinși profesori ardeleni pregătiți la institutele superioare din Roma și Viena. Elevii săi nu se recrutau numai din jurul Blajului, ci și din Turda, Cluj, Năsăud, Sălaj, Sătmar, Maramureș, Făgăraș, Banat și din alte regiuni. În primul deceniu după înființarea liceului numărul elevilor a ajuns la 300. În anii viitori, numărul acestor elevi a continuat să crească în mod vertiginos. Ca profesori, au funcționat de-a lungul timpului iluștrii învățați ai „Școlii Ardelene” – Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, – foști și ei elevi ai liceului lui Petru Pavel Aron, și apoi marii cărturari și patrioți, Simion Bărnuțiu, Timotei Cipariu, George Barițiu, Ion Maiorescu, Ioan Rusu, Aron Pumnul, Al. Papiu-Ilarian și mulți alții. Contribuția la dezvoltarea istoriografiei, a filologiei, a lingvisticii, a învățământului și a publicisticii românești, a fost subliniată pentru caracterul ei fundamental de către toți istoricii români, în frunte cu N. Iorga.

Dintre profesorii și foștii elevi ai Blajului s-au recrutat nu numai cadre pentru învățământul românesc din Transilvania, ci și pentru viața culturală și științifică a românilor de peste Carpați. Unii dintre ei au ajuns membrii și chiar președinți ai Academiei Române, profesori la universitățile de la București și Iași, precum și la atâtea licee și școli normale din orașele București, Iași, Craiova, Turnu Severin, Ploiești, Pitești, Buzău, Focșani, Bârlad, Botoșani și atâtea altele. Aron Pumnul a funcționat la Cernăuți, fiind profesor al lui M. Eminescu.

Trecut acum 220 de ani în lumea umbrelor, Petru Pavel Aron a rămas una din cele mai luminoase figuri culturale ale tuturor românilor.

Contemporanul, nr. 33, 10 august 1984, p. 15

Vijelia răscoalei

„De jos te-ai ridicat – cum spunea poetul Aron Cotruș în 1928 – drept, pietros, viforos, pentru moți, pentru cei săraci și goi, pentru toți, și-ai despicat în două istoria, țăran de piatră și cremene cum n-a fost altul să-ți semene, Horea!” Că Horea, țăran fără de asemănare, a despicat în două istoria a afirmat-o și N. Iorga în 1915, când a scris *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria*, pe care a împărțit-o în două etape: una *până la mișcarea lui Horea (1784)* și alta *de la Horea înainte, până în preajma unirii Transilvaniei cu România*. Cu mult înainte de N. Iorga, la 1851, Nicolae Bălcescu intenționând să scrie o istorie a lui Horea, pentru care adunase documentele necesare, îl așeza în rândul marilor ctitori și apărători de țară: Ștefan cel Mare, Ioan Vodă, Mihai Viteazul, Șerban Vodă.

De altfel, o bună parte din principalii noștri istorici și scriitori au consacrat lui Horea și marilor săi tovarăși, Cloșca – și Crișan, eroi și martiri, scrieri de puternică vibrație românească, amintirea lor trecând din veac în veac, ca pildă de patriotism și eroism. În fruntea acestor scriitori – pe lângă istoricii din ultimul secol – Ioan Lupaș, Octavian Beu, Miron Constantinescu, Ștefan Pascu, Ioan Fruma, N. Edroiu (*Răsunetul european al răscoalei lui Horea*), culminând cu marea monografie a lui D. Prodan (1979) – întâlnim pe Vasile Alecsandri, M. Eminescu, Al. Papiu-Ilarian, Alexandru Odobescu, Nicolae Densușianu, cel mai de seamă dintre ei, Șt. O. Iosif, Octavian Goga, Zaharia Bârsan, M. Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Pavel Dan, Mihai Beniuc, Florica Ciura, Magda Isanos și Eusebiu Camilar, Dominic Stanca, V. Copilu-Chitară, Radu Selejan, Ion Horea, Ion Brad, Leonid Dimov și atâția alții. Cu același elan au fost înfățișate chipurile eroilor și de unii sculptori și pictori ca Ion Vlasiu (monumentul de la Cluj-Napoca), Corneliu Medrea, Romul Ladea, D. Popovici, Eugen Gâscă și mulți alții. Tumultul răscoalei și soarta eroilor au fost transformate în opere muzicale de către compozitori precum Sabin Drăgoi, N. Bretan, Cornel Țăranu și, mai ales, de rapsozii populari care au aureolat cu cântecele lor vitejia românească a marilor răzvrățiți. Literatura, sculptura și muzica inspirată de eroii Munților Apuseni au un caracter revoluționar, puternic românesc, optimist, ele pătrunzând în cele mai adânci straturi ale poporului.

S-a numit la început Vasile Nicola, zis Ursu, dar în istorie și legendă a intrat sub numele de *Horea*, care *horia* frumos. Era de statură mijlocie, cu fața ovală și părul lung. Atât tatăl, cât și bunicul său fuseseră iobagi ai statului. Impusă pretutindeni în Transilvania, iobăgia nu este aplicată nicăieri mai apăsătoare și mai

feroce decât în Munții Apuseni. Iobagii de aici erau robiți atât feudalilor, cărora trebuiau să le lucreze moșiile, să le dea biruri împovărătoare și totodată dijme din toate produsele, precum și statului în vistieria căruia trebuiau să verse tot aurul ce se scotea din bogatele mine ale munților. Pentru stat trebuiau să lucreze totodată și la șosele precum și la cetățile cu caracter militar. Neîndeplinirea obligațiilor se sancționa prin pedepse corporale, închisoare și chiar cu moartea. La multe din acestea, Horea asistase din fragedă copilărie, înfiorându-se de groază și de mânie. Om de curaj, Horea a ajuns încetul cu încetul unul din apărătorii permanenți ai iobagilor, iubit de toți aceștia și dispunând de o impunătoare autoritate.

Face patru călătorii la Viena, izbutind să fie primit în audiență de Iosif al II-lea. Drumul până la Viena se făcea atunci pe jos. Iobagii erau încălțați cu opinci și ținea șase săptămâni. Horea a văzut Viena și a ajuns la curtea împăratului în anii 1779, 1881, 1883 și 1884. În drumurile sale, Horea, a fost însoțit în trei rânduri și de Ion Cloșca din Cărpiniș, de Dumitru Popa din Certeze și de primarul din Albac.

După ultima călătorie, când vorbise împăratului mai răspicat ca oricând, Horea s-a întors la Albac, hotărât să răscoale iobagii pentru a-și face dreptate cu securile și coasele lor. În lunile de vară a cutreierat munții de la un capăt la altul, cercetând. Împreună cu Cloșca și Crișan, valea Arieșului, Zarandul, părțile Hunedoarei, ale Bradului și Abrudului, ale Zlatnei, ale Lupșei, Baia de Criș și Baia de Arieș, ținând o strânsă legătură cu tovarășii săi. Cel mai răzvrătit dintre ei, după tradiție, a fost Crișan, care avea și unele cunoștințe militare, dobândite în regimentul contelui Francisc Gyulai și care își exercita autoritatea în regiunea Zarandului, unde se afla și satul său natal, Vaca (numită astăzi Crișan). Horea și Cloșca au organizat țărănimea din Munții Abrudului. Pretutindeni au numit „căpitani” și „căprari” sătești și au îndemnat pe „fauri” să meșterească săbii, coase și furci.

La început, Horea se gândea să declanșeze răscoala în cursul anului 1785. Teama de a nu fi descoperiți i-a determinat să grăbească începutul alegând ziua de 31 octombrie 1784, iar ca loc al răscoalei comuna Mesteacăn, în apropiere de orașelul Brad. Semnalul l-a dat Crișan. În această zi el a convocat 500–600 moți din Țara Zarandului, cărora le-a tâlcuit necesitatea răscoalei, spunându-le că totul se face din porunca lui Horea, acesta fiind cel mai prestigios exponent al moților, care a vorbit la Viena cu însuși împăratul. Ordinul era ca toți să se prezinte fără întârziere la Alba Iulia, de unde urmau să primească arme. Chiuind de bucurie, iobagii au ascultat cuvântarea lui Crișan și au depus jurământ solemn.

În ziua următoare se aflau la Curechiu, de aici urmând să-și îndrepte pașii spre Alba Iulia. La Curechiu au fost opriți însă de către autorități și astfel au început ciocnirile dintre răsculați și forțele nemeșilor. În zilele următoare au fost incendiate curțile nemeșesti de la Criscior și Ribîța, iar nobilii au început să fugă spre Deva. Mulți dintre ei au fost uciși.

Cetele conduse de Horea și Cloșca au pornit spre Abrud, unde au incendiat arhivele cu registrele iobagilor și apoi s-au îndreptat spre Deva. Clujul și Aradul erau amenințate și ele. De la un capăt la altul al munților, prin foc înainta lumea lui Horea.

La 11 noiembrie, Horea a transmis nobililor de la Deva un ultimatum, care cuprindea condițiile încetării revoluției: *să nu mai fie nobili; proprietarii să-și părăsească moșiile; să plătească și ei dări ca și iobagii; pământurile feudale să fie împărțite la iobagi*. În loc de a căuta o înțelegere, nobilii au făcut apel la armata împăratului, apoi au propus răsculaților, pe dealul Turului, un armistițiu, după care urma să se încheie înțelegerea așteptată.

Totul n-a fost însă decât o cumplită înșelăciune, în decursul căreia ostile împărătești au pătruns în munți, iar iobagii au fost înconjurați și somați să se predea. Horea și Cloșca, acoperiți de mulțime, pentru a nu cădea în mâinile armatei, s-au retras în munții Scorășetului. Crișan s-a mistuit în adâncul satelor. Iobagii din regiunea Albacului au fost ultimii care au continuat lupta alături de Horea și Cloșca, cu gândul ca în primăvară să reînceapă răscoala. La 27 decembrie 1784, cei doi căpitani ai răscoalei ascunși sub o colibă înzăpezită, au fost arestați prin trădare și înaintați în lanțuri la Alba Iulia, unde aveau să fie închiși în cetate. La sfârșitul lui ianuarie a fost prins și Crișan. Împăratul trimise pe contele Antoniu Iankovici să-i judece după cel mai aspru cod din imperiu – codul Maria Tereza.

Atât Horea cât și Cloșca refuzară să răspundă la întrebările puse. Ei nu se recunoșteau vinovați.

La 27 februarie 1785, contele Iankovici rosti asupra lui Horea și Cloșca îngrozitoarea pedeapsă a frângerii cu roata d-a jos în sus, și-a despicării corpului lor în patru. La execuție, care a avut loc la Alba Iulia în ziua de 28 februarie 1785, au fost aduși pentru a asista 2.515 iobagi din 419 sate. Se urmărea o înspăimântare a tuturor iobagilor care ar mai fi îndrăznit să calce pe urmele lui Horea. Lui Cloșca i-au fost aplicate 21 lovituri, iar lui Horea după o lovitură în fluierul piciorului drept, i-au aplicat lovitura de grație.

Arareori s-a putut vedea o execuție mai sângeroasă și mai monstruoasă. Câteva sute de țărani care participaseră la răscoală au fost și ei condamnați la moarte prin roată sau teapă, iar alții expulzați din munți.

Murind, Horea a strigat: „Eu mor pentru națiune”. La două sute de ani de la Răscoala lui Horea, gorunul de la Țebea al marelui Erou și Martir este un emoționant simbol al libertății și mândriei românești.

Contemporanul, nr. 41, 5 octombrie 1984, p. 7

Răscoala iobagilor din Transilvania anului 1784

Poporul român comemorează două secole de la izbucnirea înverșunatei Răscoale a iobagilor din Transilvania, condusă de marii eroi populari, Horea, Cloșca și Crișan.

Deși legată de numele acestora, care au fost consacrați de istorie cu aureola de martiri, răscoala nu a fost numai a lor, sau numai a ortacilor din satele lor, ci a tuturor iobagilor din Munții Apuseni – mocanii, moții și topii – care s-au ridicat vijelios pentru drepturile celor împilați, pentru libertatea lor socială și națională. Cumplită pretutindeni în Transilvania, spoliatoare și crudă, iobăgia a fost apăsătoare și tiranică îndeosebi în regiunea Munților Apuseni, pe Arieș și Crișuri, ea având aici un îndoit caracter: iobăgie față de stat și iobăgie față de proprietarii feudali, față de stăpânii pădurilor – ai aurului verde – și ai minelor de argint și aur. Moții, care se ocupau încă din antichitate cu mineritul, nu erau însă decât pâlmașii acestui aur, truditarii și robii lui, fiindcă din toată chinuitoarea lor muncă ei nu se alegeau decât cu sărăcia și foamea. Deși locuiau în mijlocul pădurilor, din lemnul cărora confecționau renumitele ciubere, donițe, cofe, tulnice și fluiere, pe care le coborau apoi în satele de la câmpie spre a le preschimba, pentru hrana de toate zilele, în porumb și grâu, totuși după intrarea Transilvaniei sub stăpânirea habsburgilor, drepturile la exploatarea lemnului li s-au restrâns din ce în ce mai mult.

Sarcinile iobăgiei – zile de lucru la „domni” și la autoritățile de stat, lucrări la șosele, întreprinderi publice, transporturi de materiale, biruri – au devenit și ele din ce în ce mai grele, neîndeplinirea lor sancționându-se cu pedepse corporale – bătăi și mutilări – și uneori chiar cu spânzurătoarea. Pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, viața moților ajunsese un adevărat infern. Nici unul dintre apelurile lor la autoritățile timpului, la comiții și „fișpanii” județeni, n-au fost luate în considerare. „Domnii” și autoritățile, bazându-se pe forțele lor militare, se credeau atotputernici, la adăpost de orice surprize.

Pentru curmarea acestei situații devenite insuportabile, s-au ridicat, în toamna anului 1784, cei trei „căpitani” ai răscoalei, Horea, Cloșca și Crișan, care au izbutit să adune în jurul lor pe toți iobagii din munți, răscoala având un adânc ecou și în celelalte părți ale Transilvaniei.

În momentul declanșării răscoalei, Horea avea 54 de ani și se bucura în satele moților de faima unui om iscusit, îndrăzneț și onest. Se născuse la Arada, satul Albac de pe valea Arieșului și era un îndemânatic meșter în lucrări de lemn. Știa să înalțe case, porți, să construiască poduri și chiar biserici. Era iubit pretutindeni. Cânta frumos, duios, motiv pentru care fusese numit „Horea”, omul

care „horea”, care cânta emoționant. Cu acest nume a intrat eroul în istorie și legendă. Numele lui adevărat era însă *Vasile Nicola Ursu*. Pe Cloșca, numit așa din cauza firii sale arțăgoase, îl chema *Ioan Oargă*, și se născuse în satul Cărpiniș, din apropierea Câmpenilor. Al treilea „căpitan”, Crișan, se numea pe numele lui originar *Marcu Giurgiu*, numele de „Crișan” dându-i-se după numele râului Crișul Alb, pe marginea căruia se afla satul Vaca, în care se născuse (sat numit astăzi Crișan). Prin căsătorie, Marcu Giurgiu se stabilise în satul Cărpiniș, satul lui Cloșca, locuitorii acestui sat numindu-l, după locul nașterii, Crișan.

Toți trei erau severi la înfățișare, țărani vârtosi, reprezentând tipul clasic al moșului, de statură potrivită, cu plete lungi și privirile pătrunzătoare și aspre.

Cel dintâi a intrat în scenă Horea, el având să atragă și pe ceilalți doi care, fiind mai tineri, îi purtau un accentuat respect. În 1779, văzând că toate demersurile la autoritățile locale nu au avut nici un efect, Horea s-a hotărât să se prezinte Împăratului de la Viena, pentru a-i arăta toate greutățile, împilările și nedreptățile ce le îndurau moșii din partea „domnilor” lor.

Împărat era atunci Iosif al II-lea, fiul împărătesei Maria Tereza care, de la moartea tatălui său, Francisc I, domnea alături de mama sa, și care făcuse până atunci trei călătorii în Transilvania pentru a cunoaște locurile și oamenii acesteia. În timpul acestor călătorii primise un număr de peste 19.000 de jalbe din partea iobagilor, care s-au plâns cu multă indignare împotriva celor ce îi asupreau neîncetat.

Iosif al II-lea avea faima de a fi un „monarh luminat”, un împărat drept, dornic de a lumina și sprijini poporul. Cu toate acestea, nici după vizitele lui situația iobagilor nu s-a îndreptat însă, autoritățile feudale ale timpului, reprezentate prin grofi și baroni, care trebuiau să aplice dispozițiile împăratului, fiind refractare oricărei schimbări a situației iobagilor.

Dorind a da față totuși cu Împăratul, care avea obiceiul să primească în audiențe particulare pe toți cei care îi solicitau bunăvoința, Horea a pornit spre Viena, convins fiind că va fi primit și ascultat la Curte, și că Împăratul va interveni în mod energic pentru ușurarea traiului lor. Un drum până la Viena se făcea atunci, mergând pe jos, în timp de șase săptămâni. Horea s-a supus acestei grele încercări și a ajuns într-adevăr să vorbească cu Iosif al II-lea. Audiența la acesta a fost binevoitoare, dar schimbarea așteptată nu s-a produs. Drumul a fost făcut în zadar. Acasă, în Ardeal, feudalii erau mai puternici decât recomandările și chiar ordinele împăratului. În anii următori a făcut alte trei călătorii, pentru a apela prin alte trei audiențe, la spiritul de dreptate și la mila aceluiași împărat.

Întrucât nici una dintre aceste audiențe nu s-a încheiat decât prin vagi și deșarte promisiuni, după ultima dintre ele, în primăvara anului 1784, Horea, împreună cu ortacii săi, Cloșca și Crișan, – s-au hotărât, urmând dorința moșilor, să declanșeze răscoala la care se gândeau de atâția ani. Aceasta devenise unica soluție prin care se putea obține dreptul la viață al milioanele de iobagi, libertatea lor.

Primele vâlvătai ale răscoalei au izbucnit la 31 octombrie 1784, în Țara Zarandului, în satul Mesteacăn din apropierea Bradului. În zilele următoare, ardeau castelele grofilor din Criștior, Brad, Curechiu, Ribița, Mihăileni, Baia de Criș, Lunca, Hălmagiu, Hălmăgelul, Pleșcuța și altele, și odată cu acestea și o parte din nobilii asupritori. La 6 noiembrie s-a incendiat Abrudul, unde au fost sparte porțile închisorii și eliberați toți deținuții, și totodată au fost arse, în piața publică, toate registrele iobagiale, precum și diplomele și privilegiile nobililor. Fumul actelor nedreptății plutea sinistru peste orașul incendiat. Castelele din jur, ca și unii nobili, au avut aceeași soartă. Îngrozii de cele întâmplate, nobilii au început a fugi cu disperare spre cetatea Deva, răscoala întinzându-se fulgerător înspre Arad, Oradea, Cluj, Tg.-Mureș. Odată cu Abrudul a fost atacată și Zlatna și apoi, în curând, orașelul Câmpeni, la răscoală participând toate satele de pe Arieș. În timp de numai câteva zile, focul cuprinsese toți munții. Din pământ și până-n cer nu era decât un iad de flăcări amenințătoare.

La Deva, răscoala a fost zăgăzuită însă de unitățile militare ale împăratului, iobagii fiind siliți, după grele pierderi, să se retragă. De acum înainte începe declinul. Dând ascultare propunerilor de armistițiu ale guvernului (11 noiembrie), pentru ca între timp să li se examineze doleanțele, iobagii au fost încercuiți și siliți, apoi, printr-o diabolică viclenie, să depună armele. Horea și Cloșca s-au retras în Munții Scorogetului, cu hotărârea de a reîncepe în primăvară răscoala, iar Crișan s-a mistuit în adâncul satelor.

Prin trădare, primii doi au fost prinși în ziua de 27 decembrie 1784 și predați forțelor armate. Crișan a fost în curând arestat și el. A urmat apoi un proces secret la Alba Iulia, condus de contele Iankovitz, om de încredere al împăratului Iosif al II-lea, care la 26 februarie 1785 s-a încheiat – inculpații refuzând să se recunoască vinovați – cu o feroasă sentință de condamnare la moarte prin tragerea pe roată. Mii de iobagi au fost obligați să asiste la crâncena moarte a lui Horea și Cloșca – Crișan se spânzurase în închisoare – și la despicarea corpurilor lor însângerate (28 februarie 1785). Ultimele cuvinte ale lui Horea au fost: „Eu mor pentru națiune!”.

Din ordinul împăratului, rămășițele celor trei eroi au fost expuse apoi la diferite întretăieri de drumuri, pentru a înspăimânta pe trecători.

Speranță zadarnică. Mersul istoriei nu mai putea fi oprit. Lupta va continua prin Revoluția de la 1848, revoluție la care, prin Avram Iancu, moșii au avut din nou partea leului, biruința urmând să vină în 1918.

Răscoala țărănească de la 1784, la care au participat și unii iobagi unguri, a fost cea mai aprigă răscoală din istoria Transilvaniei. Ea a continuat, pe o scară mai largă, răscoala țăranilor din 1437, Răscoala condusă de Doja în 1514 și a deschis calea Revoluției de la 1848, la care moșii au participat cu vechea lor energie.

Asupra acestei răscoale s-au scris nenumărate evocări, articole, studii și monografii, una din cele mai cuprinzătoare dintre ele fiind scrisă la comemorarea primului centenar al răscoalei de către Nicolae Densusianu, sub titlul: *Revoluțiunea lui Horea*.

Cea mai largă contribuție la cunoașterea caracterului social și național al acestei răscoale, și totodată a integrării ei în istoria poporului român, a adus-o istoricul D. Prodan, mai întâi în volumul al III-lea din *Istoria României* și apoi prin masiva monografie în două volume, intitulată *Răscoala lui Horea*, apărută în anul 1979.

Monografia lui Prodan este cel mai înalt monument istoriografic ridicat în amintirea acestei cutremurătoare răscoale.

O contribuție măreață la glorificarea răscoalei moților din 1784 și a conducătorilor ei a avut-o totodată literatura noastră – poezia, proza, ca și dramaturgia – și artele plastice, pictura și sculptura, la care se adaugă muzica.

În fruntea poezilor români care au îngenuncheat în fața amintirii lui Horea, menționăm în primul rând pe Eminescu, care prin poemul *Horia* a încadrat figura marelui răzvrătit în peisajul geologic și mitologic al Carpaților.

Evocarea cea mai adâncă a acestui Spartacus al românilor a făcut-o poporul, poezii anonimi ai moților. Într-o strofă folclorică găsim o spovedanie ca aceasta:

Cât a fost Horea împărat, Domnii nu s-au descălțat, Nici la masă n-au mâncat.

Cântecele Munților Apuseni îl pomenesc și astăzi în cadențele lor vitejești (vezi volumul alcătuit de Ovidiu Bârlea și Ion Șerb: *Horea și Iancu în tradițiile poporului*, 1972).

Ateneu, nr. 1, ianuarie 1985, p. 10

La execuția conducătorilor Răscoalei populare de la 1784

S-au împlinit, ieri, la 28 februarie 1985, 200 de ani de la executarea conducătorilor răscoalei populare de la 1784: *Horea*, *Cloșca* și *Crișan*.

Horea și Cloșca au fost frânți pe roată, iar Crișan s-a autosugrumat în celula sa cu nojițele de la opinci cu câteva zile mai înainte.

Ca loc al execuției lor a fost ales orașul Alba Iulia, străvechea cetate daco-romană, numită popular Bălgărad. Alba Iulia era centrul Transilvaniei, inima ei, orașul legat de amintirea nepieritoare a lui Mihai Viteazul și totodată de simbolul unirii tuturor românilor.

Aureolei de la 1600 a lui Mihai Viteazul i se adăuga acum, la 28 februarie 1785, martiriul lui Horea și al tovarășilor săi de răzvrătire și de suferință.

Ningea în ziua aceea de 28 februarie 1785, ningea intens și fără oprire, deznădăjduit. Se părea că însuși cerul cobora pe pământ, pentru a acoperi cu fulgii albi florile de sânge ce urmau să înflorească în aceeași zi pe platoul vechii cetăți.

Locul execuției fusese ales de contele Iankovici, omul de taină al împăratului Iosif al II-lea. Aceluiași Iankovici, nobil de origine croată, i se încredințase și misiunea de a alege mijlocul de execuție care trebuia să înspăimânte prin ferocitatea lui întreaga iobăgime ardeleană. Din bogatul cod de mijloace feroase de tortură, care purta numele împărătesei Maria Tereza, mama împăratului, a fost ales unul din cele mai crâncene, care se aplica arareori și numai în cazuri demonstrative: frângerea cu roata. Alături cu crucificarea, teapa, arderea de viu, „frângerea cu roata” era unul din cele mai barbare mijloace de ucidere. Prin această formă de execuție, se sfârâmau bucată cu bucată, începând de la membrele inferioare, toate oasele corpului, până la ultima fărâma de viață, chinurile condamnatului sfârșindu-se numai odată cu ultima sa bătaie de inimă.

Lui Cloșca, în timp ce zăpada cădea liniștită și nepăsătoare, i s-au aplicat 22 lovituri, execuția sa - ca și cea a Gheorghe Doja - fiind una din cele mai cumplite din istorie.

Horea a fost silit să privească toate chinurile ortacului său, fiecare lovitură răsunând năprasnic în inima sa. Venindu-i rândul la fiorosul supliciu, Horea a strigat cu un glas ce avea să înfrunte veacurile: *Eu mor pentru națiune!* O rază de soare s-a furișat în acel moment, prevestitoare, printr-o despicătură de nori, luminându-i fruntea aureolată de furtuni. I s-au aplicat însă numai două lovituri, una în fluierul piciorului drept, a doua în inimă, după care a și expiat. A fost singura „grație” ce i s-a făcut. Căci execuția lui Cloșca s-a făcut cu prea multă cruzime ca să mai fie nevoie de încă un exemplu de ferocitate.

La execuția lui Horea și Cloșca au fost aduși să asiste, din poruncă, mii de iobagi din toate părțile Transilvaniei. Grofii voiau să se convingă că nu va rămâne niciunul din iobagii lor care să nu vadă pe viu reprimarea necruțătoare a unei răscoale. De aceea ei i-au obligat pe toți iobagii, în special pe cei din Munții Apuseni, să vină să asiste la moartea năprasnică a celor condamnați.

Niciodată platoul Alba Iuliei n-a asistat la o execuție mai sângeroasă, n-a văzut curgând mai multe lacrimi, dar nici nu s-au luat cândva pe aceste locuri hotărâri mai ferme de răzbunare și continuare, până la capăt, a luptei pentru dreptate și libertate. Sentința prevedea totodată ca trupurile celor executați – și în același timp și al lui Crișan – să fie tăiate în bucăți, și, împreună cu capetele lor, să fie puse în teapă în fața caselor din satele natale Albac, Cărpiniș, Vaca (azi, Crișan), la răspântii de drumuri, în piețe publice, pentru ca astfel să poată fi văzute de toți trecătorii.

O legendă locală destăinuie faptul că unul din brațele lui Horea a fost îngropat la rădăcina gorunului său de la Țebea, gorun care și astăzi îi poartă numele și adăpostește monumentul „nepotului” Avram Iancu.

Osemintele lui Horea, Cloșca și Crișan s-au risipit astfel de-a lungul și de-a latul Munților Apuseni, ei foșnind timp de veacuri din toate frunzele gorunilor lor, din toți fagii și mestecenii.

Horea nu s-a despărțit niciodată de inimile și de cântecele moților. Episodul

trecerii sale prin viața și istoria moșilor e asemuit cu acela al unui împărat. Metafora care îl reprezintă e de proporții homerice: Cât a fost Horea împărat, / Domnii nu s-au desculțat, / Nici la masă n-au mâncat, / Nici în pat nu s-au culcat.

Cu ochii poporului l-au văzut și marii noștri poeți, romancieri, dramaturgi: V. Alecsandri, Al. Odobescu, M. Eminescu, Șt. O. Iosif, O. Goga, Zaharia Bârsan, Aron Cotruș, Mihai Beniuc și atâția alții. În anii din urmă aproape ca nu exista poet care să nu-și fi acordat lira întru slava lui Horea. Menționăm câteva nume: Vlaicu Bârna, născut în satul lui Crișan, Ioan Alexandru, Ion Horea, Al. Andrițoiu, Mircea Micu, Ion Șerb, Leonid Dimov, Ion Brad și atâția alții.

Tot atât de impunător este și numărul prozatorilor care s-au închinat amintirii lui Horea, făcând din el un simbol al luptei pentru libertatea moșilor: Liviu Rebreanu, M. Sadoveanu și. alături de ei, mai târziu: Dominic Stanca, Radu Selean și.a.

Pe lângă creațiile literare, Horea, Cloșca și Crișan au atras atenția și admirația unui mare număr de istorici, dintre care nu vom neglija să amintim cu acest prilej pe Nicolae Densușianu, autorul admirabilei monografii asupra lui Horea, scrisă cu ocazia primului centenar (1885), după care vor urma N. Iorga, Ioan Lupaș, O. Beu, Ștefan Pascu, ultimul dintre ei fiind David Prodan, care a publicat în 1979 cele două volume, monumentale, reeditate în 1984 consacrate *Răscoalei lui Horea*.

Prin Prodan s-a realizat cea mai bogată documentare arhivistică și, totodată, cea mai profundă interpretare socială și națională a marii revoluții de la 1784.

Horea a lăsat în urma lui o tradiție revoluționară și un program dintre cele mai avansate, care vor rodi prin evenimentele de la 1848, 1907 și 1918, izbutind să realizeze prin „lancea lui Horea” tot ceea ce precursorii vremurilor de astăzi au plătit cu viața martirilor și eroilor de la 1784.

Zăpezile ce au urmat de la 1784 au acoperit tot sângele curs de atunci încoace, ele nefăcând acum decât să vestească sosirea unei îmbelșugate primăveri așa cum asigură totodată dreptate și lumină pentru toți urmașii, iobagilor de atunci.

Contemporanul, nr. 10, 1 martie 1985, p. 8–10

1 Decembrie 1918

Ziua de 1 decembrie rememorează în fața conștiinței noastre marele eveniment istoric de la 1 decembrie 1918: Unirea Transilvaniei cu patria-mamă, Unirea tuturor românilor de pe ambele laturi ale Carpaților. Începuturile înfăptuirii evenimentului coincid cu însăși formarea limbii și a poporului român de la Marea Pontică și până în Munții Oașului. La el au contribuit toate generațiile de români,

toți eroii, toți cărturarii, toți savanții, toți scriitorii și toți artiștii în frunte cu cronicarii primelor veacuri: Grigore Ureche, M. Eminescu, M. Sadoveanu, Tudor Arghezi, Octavian Goga, Lucian Blaga, Liviu Rebreanu și atâția alții.

În decursul veacurilor, poporul român, stăpân pe o puternică limbă a creat o cultură, o știință, o literatură și o artă care s-a impus tuturor celor care au cercetat meleagurile pământului românesc.

N-a fost călător, fie negustor, strateg, diplomat, cărturar sau cleric care, cunoscând pe strămoșii noștri, să nu fi fost surprins de expresivitatea limbii române și de originalitatea culturii noastre. N-a fost domeniu de activitate culturală sau artistică, care să nu fi fost îmbrățișat de exponenții românismului.

Forța creatoare a poporului nostru a făcut ca el să poată ține pasul, prin creații proprii cu epocile Renașterii, a clasicismului a romantismului, a iluminismului, a modernismului și a tuturor revoluțiilor sociale și naționale ale timpului, Horea. Cloșca și Crișan, Tudor Vladimirescu, Nicolae Bălcescu, Simion Bărnuțiu și Avram Iancu au fost nu numai eroii poporului român, ci totodată eroii întregii umanități. Principala năzuință a națiunii române a fost unitatea sa integrală într-o singură țară și un singur stat, la aceasta dându-i dreptul atât unitatea limbii și a pământului său, cât și modul său de viață și voința seculară consecventă de a realiza această aspirație.

Pentru ea au luptat, într-un fel sau altul toți vitejii noștri voievozi, toți luptătorii cu sabia, cu condeiul, cu plugul și cu uneltele industriei, realizarea unității naționale fiind nu numai o victorie ostășească ci totodată și o mare victorie spirituală. Pentru ea s-au dobândit marile victorii de la Posada, Rovine, Podul Înalt, Călugăreni și Șelimbăr și pentru ea s-au înfăptuit Unirea Principatelor. Războiul de Independență și apoi Războiul pentru unitatea națională din 1916–1918.

La 3/15 mai 1848 s-a strigat din mii de glasuri pe Câmpia Libertății de la Blaj: *Noi vrem să ne unim cu Țara!* Țara era vechea țară românească a lui Mircea Bătrânul, țara lui Ștefan cel Mare, țara lui Mihai Viteazul, țara tuturor românilor. În această țară se ridicaseră marile ctitorii de la Tismana, de la Cozia, de la Argeș. Putnele, Voronețurile, Sucevițele și Moldovițele din Moldova. Geniul românesc s-a manifestat de-a lungul timpului multitudine și nesecat.

Întâia sa întruchipare politică pe drumul unirii a fost unirea înfăptuită de Mihai Viteazul și apoi Unirea Principatelor. De la Mihai Viteazul încoace, nimeni nu s-a mai îndoit că această unire este posibilă și că va veni o zi în care ea se va înfăptui în toate cuprinsurile vechii Dacii. Sub Cuza Vodă ea s-a realizat parțial deschizând la 1877 calea Independenței și apoi a Unirii celei mari, proclamată la Alba Iulia în 1918. În 1915, Nicolae Titulescu declara la Ploiești că „România nu poate fi întreagă fără Ardeal”, iar Barbu Delavrancea relevând substanța unității naționale, afirma că noi, românii, suntem un singur popor, Carpații fiindu-ne șira spinării. În același timp, Octavian Goga, cântărețul pătimirii noastre, adresa tuturor românilor acest zguduitor apel: „Veniți români, porniți-vă spre munte / Vă-arată drumul morții din morminte / Veniți, veniți căci adevăr zic vouă: / Ori vă mutați

hotarul mai departe / Ori veți muri cu trupul frânt în două!” Cel mai răspândit cântec al epocii și totodată cel mai iubit a, fost cântecul. „Treceți batalioane române, Carpații” și batalioanele române au reluat epopeea lui Mihai Viteazul pentru a elibera pe cei robiți. Războiul a fost crâncen și purtat în condiții de inferioritate numerică și materială, față de oștile Austro-Ungariei și Germaniei. La încercarea acestora de a cotorpi întreg pământul românesc, armata română, oprindu-se la porțile Moldovei le-a opus un năprasnic „Pe aici nu se trece!”. Și nu s-a trecut! Austro-Ungaria și Germania, pierzând războiul, la 1 decembrie 1918, românii s-au adunat la Alba Iulia pentru a pune capăt robiei seculare și pentru a inaugura în istoria patriei o eră nouă. Deviza sub care s-a realizat aceasta a fost rostită de învățatul profesor de la Arad, Vasile Goldiș, care a sintetizat soluția momentului prin următoarele cuvinte: Libertatea acestei țări (a Transilvaniei) însemnează unirea ei cu Țara Românească. Mii de oameni din Ardeal, Banat, Crișana, Maramureș au aclamat îndelung această declarație, ea fiind rostită în numele tuturor românilor.

La 1 decembrie 1985, sărbătorim încă o dată marele eveniment de la 1 decembrie 1918, fiind mai hotărâți ca oricând să-i apărăm hotarele și eternitatea.

Luceafărul, nr. 48, 30 noiembrie 1985, p. 2

La început a fost Dacia

La începutul lumii românești a fost Dacia. Iară Dacia se întindea de la Pontul Euxin cuprinzând Donarisul și Carpații până la centrul Boemiei, până la izvoarele Vistulei și până la Thiras. Regii Daciei erau cei mai puternici din răsăritul Europei. Pe timpul lui Iuliu Cezar, ei ajunseseră o neașteptată amenințare pentru Imperiul Roman. Dispuneau de o impunătoare forță militară, aveau o înfloritoare situație economică și o civilizație care întrecea pe toate cele din jur. Aurul, ca și fierul, se bucurau de o adâncă prețuire. Satele ca și cetățile lor erau în plină dezvoltare. Legăturile comerciale ale dacilor cuprindeau numeroase orașe și porturi grecești, reprezentând aici un focar de lumină și bunăstare. Prin religia lor monoteistă, dacii se ridicau la un înalt nivel spiritual. Creațiile lor meșteșugărești s-au impus întregii contemporaneități. Din când în când, ele ies la iveală și azi reprezentând surprize dintre cele mai neașteptate. Regii daci, Buerebista și Decebal, au fost două din cele mai faimoase personalități ale timpului.

La începutul secolului al II-lea, începe homerica luptă dintre daci și romani. Romanii reprezentau atunci cel mai înalt nivel militar. Decebal i-a înfruntat cu o îndrăzneală și o tenacitate uimitoare, patriotismul și curajul lui au fost nemaîntâlnite până atunci de către romani. Totuși, Roma a învins așa cum a învins și Cartagina și Galia și Spania.

Năvălirea popoarelor migratoare – goții, hunii, gepizii, slavii, avarii, maghiarii – au pus apoi capăt stăpânirii dacice, dar teritoriul acesteia a rămas același, cum aceleași au rămas civilizația și limba ei. La începutul noului mileniu, viața locală începe a se reorganiza, pe Crișuri, pe Someș, pe Mureș, pe Timiș, pe Jiu, pe Olt, în nordul și sudul Moldovei, în stânga și dreapta Carpaților, forțele locale dând naștere sub forma de cnezate și voievodate la noi formații politice care odată cu construirea lor vor primi și impulsul de a se uni unele cu altele. Așa s-au constituit voievodatele lui Gelu, al lui Menumorut, al lui Glad și al lui Seneslau. Voievodatele din stânga și dreapta Oltului s-au unit apoi între ele prin aceleași forțe locale cum se vor uni și voievodatele din nordul și sudul Moldovei. Impulsul acestora va fi susținut de energia Maramureșului.

Odată cu aceste formații politice care se vor transforma apoi în formații statale, apar și primele ctitorii românești prin care se vor pune bazele artei și culturii naționale. Rând pe rând apar Vodița, Tismana, Cozia și atâtea altele în Țara Românească și Moldova. Voievozii sunt deopotrivă ctitori de așezăminte și simboluri ale independenței naționale ale Basarabilor și Mușatinilor. Prin luptele acestora, voievodatele românești devin țări independente. Voievozi ca Basarab Vodă, Mircea cel Bătrân, Vlad Țepeș, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, și apoi Mihai Viteazul devin figuri de seamă ale politicii europene. Tendința de unire a țărilor române a fost permanentă, ea fiind și a lui Mircea cel Bătrân și a lui Ștefan cel Mare, a lui Petru Rareș și a lui Mihai Viteazul. Ea s-a remarcat nu numai prin luptele purtate la Posada, la Rovine, la Podul Înalt, la Războieni, la Călugăreni, la Șelimbăr, și în atâtea alte locuri, ci și prin marile ctitorii ale vremii de la Argeș, Putna, Voroneț, Moldovița, Sucevița.

Tipografiile de pe ambele laturi ale Carpaților – de la Buzău, R. Vâlcea, Govora, Iași, tipăresc pentru toți românii. Aceeași operă o săvârșesc și tipografiile de la Brașov, Sibiu, Alba Iulia și mai apoi de la Blaj. Tiparul a fost tot timpul, una din principalele arme de manifestare a spiritului politic românesc. Dar nu numai slova tipărită, ci și cea rămasă în stare de manuscris, cum au fost cronicile lui Grigore Ureche, ale lui Miron Costin, ale Stolnicului Cantacuzino, ale lui Ion Neculce. Ele au pus bazele istoriografiei române, și au afirmat cu toată tăria ideea unității. Românii, scria la sfârșitul sec. al XVII-lea Stolnicul Cantacuzino, nu sunt numai „ceștia de aici ci și cei din Ardeal care încă și mai neaoși sunt”. După cronicari se ridică Dimitrie Cantemir și apoi corifeii „Școlii Ardelene”: Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Ioan Budai-Deleanu, care au scris istoria tuturor românilor atât din Transilvania cât și din Țara Românească și Moldova. Urmașii lor au fost M. Kogălniceanu, N. Bălcescu, George Barițiu, Timotei Cipariu. La începutul sec. al XIX-lea, țara cunoaște Revoluția lui Tudor Vladimirescu, care a avut un profund ecou nu numai în Oltenia și Țara Românească, ci și în Transilvania și Moldova. Revoluția lui Tudor Vladimirescu s-a desfășurat concomitent cu revoluția școlii lui Gheorghe Lazăr, care de asemenea, a avut o largă influență asupra tuturor contemporanilor. Epoca următoare se caracterizează prin avântul ei literar reprezentat de Ion Heliade Rădulescu, Vasile Cârlova, Grigore Alexandrescu, Iancu Văcărescu, Dimitrie Bolintineanu, Nicolae

Bălcescu. Moldovenii sunt prezenți în mișcarea literară a timpului prin Gh. Asachi, Mihail Kogălniceanu, C. Negruzzi, Alecu Russo și alții. În Transilvania se manifestă G. Barițiu, Timotei Cipariu, Andrei Mureșanu. Scriitorii menționați sunt în același timp și ctitorii presei române: *Curierul românesc* (1828), *Albina românească* (1829), *România*, *Dacia literară* (1840), *Magazinul istoric pentru Dacia*, (1845). În Transilvania apar *Foaie pentru minte, inimă și literatură* (1838), *Gazeta de Transilvania*, (1838), iar mai târziu *Organul național* – 1848. Programul tuturor acestora a fost dezvoltarea limbii și a literaturii, iar pe plan politic, Unirea principatelor și descătușarea socială a țărănimii. Operele esențiale ale timpului sunt *Deșteptarea României* de V. Alecsandri, *Deșteaptă-te, române!* de A. Mureșanu, *Cântarea României* de Al. Russo și *Românii sub Mihai Vodă Viteazul* de N. Bălcescu. Toate acestea au pătruns atât în Moldova și Țara Românească, precum și în Transilvania, creând pretutindeni o mare însuflețire românească. Fructul ei avea să fie Revoluția de la 1848, care a cuprins întreaga națiune. La Blaj, pe Câmpia Libertății, s-a strigat de către mii de români, țărani și intelectuali: „*Noi vrem să ne unim cu Țara!*”. Vasile Alecsandri a scris atunci întâia versiune a Horei Unirii care, în scurtă vreme, a devenit cântecul național al românilor. Ea s-a cântat și s-a jucat pretutindeni cu același elan. La 5 și 24 ianuarie 1859, ea s-a înfăptuit prin alegerile de la Iași și București, izbutind să înfrângă atât opoziția reacțiunii interne, cât și a marilor puteri ostile. Alexandru Ioan Cuza a fost ales în unanimitate domn al ambelor Principate. Ardelenii s-au bucurat cu același entuziasm ca și frații lor din Muntenia și Moldova, unirea acestora prevestind și anticipând unirea Transilvaniei. În 1861 acestea vor lua numele de România. Domnul Unirii, Alexandru Ioan Cuza, avea să fie și domnul înfăptuirii reformelor programate la 1848, reforme care vor ridica atât nivelul social-politic al României, cât și nivelul cultural. Se înființează cele două universități de la București și Iași, precum și celelalte școli superioare românești. Se realizează prima împrumutare a țăranilor, se introduce învățământul primar obligatoriu precum și votul censitar. În același timp, se intensifică rezistența națională a românilor din Ardeal și legăturile acestora cu frații liberi. Visul unirii tuturor românilor se va înfăptui la 1 decembrie 1918 la Alba Iulia, confirmându-se astfel deviza: „*Soarele pentru toți românii de la București răsare.*”

Vechea Dacie reînviase în altarul României Unite.

Dacă se poate spune că istoria unei țări are momente deosebite, evenimente care în perspectiva trecerii timpului exprimă, mai mult decât altele, destinul unui popor, fără îndoială că momentul Unirii, este în istoria României un unic prilej de identificare națională, pe care toate epocile și toate generațiile progresiste le-au trăit cu un devotament care străbate, nealterat, în toate acțiunile, gândurile și structura prezentului românesc. Continuitatea și ideea unității naționale se împletesc la același filon care marchează existența conștientă a României, animând cele mai înalte idealuri de civilizație și progres.

Luceafărul, nr. 3, 18 ianuarie 1986, p. 4

Prezență susținută

Profesorul universitar Gabriel Țepelea, cunoscut prin lucrări literare, filologice și o bogată activitate publicistică, împlinește 70 de ani. Născut la 6 februarie 1916 în comuna Borod, jud. Bihor, a urmat liceul la Oradea, Facultatea de Litere și Filosofie la Cluj (franceză și filologie romanică), studii de specialitate în Franța, iar doctoratul la București sub îndrumarea profesorilor G. Călinescu și T. Vianu.

A debutat cu versuri încă din perioada studiilor liceale la revista orădeană „Flori de crâng”, 1933. Împreună cu alți doi colegi, Ion Frunzetti și Ion Șugariu, în continuare a colaborat la principalele publicații din Transilvania cu versuri, proză și cronici literare („România Nouă”, „Gând românesc”, „Națiunea Română”, „Luceafărul” etc.). Primul volum, *Instantanee*, epigrame, îi apare în 1937 bucurându-se și de aprecierea lui G. Călinescu. În 1941 este premiat la un concurs de nuvele ce avea o tradiție în Ardeal, de către juriul compus din Lucian Blaga, Ion Breazu, D. Popovici, O. Boitoș, Victor Papilian, iar în 1944 îi apare volumul de *Nuvele* la Editura Fundațiilor. Un deosebit ecou l-a avut în epocă volumul consacrat scriitorilor țărani (*Plugarii condeieri din Banat*, 1943) comentat de Perpessicius și de fostul președinte al Academiei Române, Ion Simionescu, sub titlul „Minuni etnice”. Ca istoric literar s-a afirmat în special prin cercetarea vechilor texte românești și a clasicilor noștri, îmbinând pregătirea lingvistică cu pregătirea literară (*Studii de istorie și limbă literară*, 1970; *Corelația limbă-literatură*, 1971). El a identificat, printre altele, 23 de prefete originale în *Noul Testament* de la Bălgrad, a demonstrat că *Alexandria*, Sibiu, 1794, nu este o operă exclusiv a ardelenilor, cum se credeapână atunci, ci rodul colaborării dintre tiparnițele din Râmnicu Vâlcea și Sibiu; a adus noi contribuții în privința raporturilor lui Alecsandri cu felibrii, a studiat limba operelor lui Caragiale în raport cu presa și clișeele vremii etc. Comentariile sale literare și culturale din periodice, neadunate încă în volum, acoperă aspecte începând din 1937 până astăzi.

Preocupările lingvistice și stilistice au fost consacrate limbii literare (*Momente din evoluția limbii române literare*, 1973, în colab.); toponimiei (*Argeșul în lumina toponimiei*, 1969, în colab.), *Toponime bihorene*, 1985; latinei medievale (*L'influence du latin médiéval sur le roumain littéraire de Transylvanie*, 1971, în colab.) etc. Comentariile unor specialiști români și străini reflectă ponderea acestor contribuții.

A funcționat ca profesor în învățământul liceal, iar din 1962 în învățământul superior, având și răspunderi ca șef de catedră și decan. Numeroasele cursuri editate, axate pe istoria limbii române, limba și literatura franceză, atestă atât

responsabilitatea cu care își privea obligațiile, cât și varietatea preocupărilor: *Curs de istoria limbii române* – Gramatică istorică și dialectologie – 1972, în colab.; *Evoluția limbii române literare*, 1969; *Cours de morphologie française*, 1976; *Précis de stylistique française*, 1978; *Le Moyen Age*, *La Renaissance*, 1971.

Activitatea publicistică a lui Gabriel Țepelea, desfășurată pe o perioadă de 50 de ani, se distinge printr-o informație bogată, concizie și probitate. S-a situat în primele rânduri ale condeierilor ardeleni în lupta împotriva Diktatului de la Viena – activitate ce i-a adus invitația oficială a guvernului Groza de a participa la festivitățile din 13 martie 1945 de la Cluj, când a avut loc preluarea administrației celor 11 județe din Transilvania de Nord. Este un conferențiar de elită, a avut și are o prezență susținută la diverse manifestări culturale din țară, precum și la radio.

La 70 de ani, are încă o activitate intensă și credem că poate privi în urmă cu deplină satisfacție.

România literară, nr. 6, 6 februarie 1986, p. 10

Spiritul „Astrei”

Se vor împlini în curând 125 de ani de la înființarea „Asociațiunii transilvane pentru literatura. și cultura. poporului român”, numită prescurtat „Astra”. „Astra” a fost, fără îndoială, cea mai activă și cea mai dinamică societate culturală transilvăneană, de numele ei legându-se o activitate culturală și națională dintre cele mai bogate, în rândurile ei militând cu energie și consecvență atât românii transilvăneni, maramureșeni și bănățeni, cât și cei transcarpatini și bucovineni. Alături de Academia Română de la București și de „Liga culturală”, „Astra” de la Sibiu a avut strânse și fecunde legături cu societățile culturale românești de pretutindeni și a izbutit să se impună deopotrivă prin activitatea ei de înaltă ținută științifică și, totodată, în domeniul culturii populare.

Printre conducătorii ei, timp de câteva decenii, au fost cele mai de seamă personalități culturale ale Transilvaniei în frunte cu Andrei Șaguna, întemeietorul și primul ei președinte, cu George Barițiu, primul său secretar general, cu Timotei Cipariu, Ioan Micu Moldovan, Alexandru Mocioni, Andrei Bârseanu, Vasile Goldiș, Octavian Goga, O.C. Tăslăuanu și atâția alții.

În calitate de membri de onoare ai Asociațiunii au activat și Titu Maiorescu, M. Kogălniceanu, Alexandru Odobescu, Ion Bianu, numărul acestora fiind deosebit de impunător.

Prin preocupările, membrii și realizările ei, „Astra” a fost o societate a tuturor românilor, având un rol dintre cele mai impunătoare la susținerea limbii și a literaturii române, a științei și a tuturor artelor.

Până la Unirea din 1918; ea a tipărit numeroase cărți pentru popor, a înființat sute de biblioteci populare, a organizat numeroase expoziții industriale și artistice în toate localitățile de peste munți și a susținut o puternică mișcare teatrală și muzicală în lumea satelor. Ea a fost marea școală a neamului și totodată apărătoarea limbii și a drepturilor ei național-politice. Publicațiile „Astrei”, în frunte cu revista „Transilvania”, au ținut piept tuturor campaniilor antiromânești purtate de-a lungul anilor, subliniind adevărul cauzei românești și răspunzând cu îndrăzneală numeroaselor calomnii revărsate asupra poporului român.

Continuând tradiția patriotică a Revoluției de la 1848, „Astra” a întreținut în mod fervent cultul pentru toți revoluționarii români și a sprijinit toate acțiunile național-politice inițiate de la înființarea ei și până la Unirea din 1918.

Deși prin statutele ei „Astra” era legată să nu facă politică, datorită frunțașilor și cadrelor ei, totuși, ea a fost în mod permanent în fruntea tuturor mișcărilor și acțiunilor naționale și îndeosebi a mișcării memorandiste conduse de Ioan Rațiu, Vasile Lucaciu și Gheorghe Pop de Băsești. Programul memorandist bazat pe apărarea drepturilor poporului român, și, totodată, a revendicărilor sale, a fost larg îmbrățișat ele „Astra” și de toți exponenții ei, el fiind programul națiunii române.

Pentru a asigura societății un contact permanent cu lumea satelor și, totodată, pentru a mobiliza pe toți intelectualii români, „Astra” s-a organizat în despărțăminte regionale județene și cercuri sătești, în cadrul cărora și-au găsit locul toți lucrătorii pentru cultura și emanciparea politică a poporului român. Cele mai de seamă despărțăminte ale „Astrei” au funcționat în orașele Brașov, Sibiu, Alba Iulia, Blaj, Bistrița, Reghin, Sighet, Satu Mare, Oradea, Cluj, Arad, Lugoj, Timișoara și altele. Toate aceste despărțăminte erau dotate cu biblioteci sătești, rolul principal în toate acestea avându-l Biblioteca poporală a Asociațiunii în care s-au tipărit mii de broșuri literare și economice pentru a contribui astfel la ridicarea poporului. Prin intermediul acestor biblioteci populare, au pătruns în Ardeal câțiva din clasicii literaturii române printre care V. Alecsandri, Gh. Asachi, Ion Creangă, iar mai apoi poeziile vibrante ale lui Octavian Goga și diferite altele.

De sub tiparul „Astrei” a ieșit în același timp și cea mai bogată enciclopedie românească în trei mari volume (Enciclopedia română), la care au colaborat principalii oameni, de știință români, ardeleni și transcarpațini în frunte cu Titu Maiorescu, A.D. Xenopol, D. Onciu etc. Pe linia acestor mari realizări naționale trebuie să menționăm și Palatul cultural al „Astrei” din Sibiu în care și-au găsit adăpostul marea bibliotecă a Asociațiunii, precum și Muzeul etnografic istoric care a fost inaugurat cu mare însuflețire în 1905.

Prin „Astra” s-au inaugurat în Ardeal și marile expoziții de industrie și artă populară românească de la Brașov (1862) și Sibiu (1881). La aceste expoziții au participat numeroși români de pe ambele laturi ale Carpaților, ele fiind o strălucită dovadă a geniului creator românesc.

Alexandru Odobescu a consacrat expoziției de la Brașov un amplu și

substanțial articol în „Revista Română” de la București, relevând unitatea și originalitatea artei românești. „Astra” își ținea în fiecare an adunarea generală într-un alt oraș, dând astfel prilej de întâlnire și cunoaștere între toți intelectualii români. Una dintre cele mai strălucite adunări generale ale „Astrei” înainte de Unire a fost adunarea generală de la Brașov din 1862, la care, Timotei Cipariu a rostit un luminos și pătrunzător discurs despre unitatea limbii române, arătând că aceasta este menită unui mare viitor și, totodată, înfăptuirii unității naționale.

O altă adunare generală a „Astrei” care merită să fie amintită și azi, a fost adunarea de la Alba Iulia din 1866, prezidată de Andrei Șaguna, la care a participat însuși M. Eminescu, care, în momentul convocării adunării se afla la Blaj, de unde a alergat fără întârziere la Alba Iulia.

Atunci a cunoscut M. Eminescu floarea intelectualității ardeleni, în frunte cu A. Șaguna, George Barițiu, Iosif Hodoș, alături de care a apărut și viteazul erou pașoptist, Ion Axente Sever.

După întoarcerea sa la Iași, Eminescu a scris cunoscutele sale articole dedicate lui Andrei Șaguna și Transilvaniei, și în același – timp poemele și scrierile sale închinat lui Horea și lui Avram Iancu (romanul *Geniu pustiu*).

O mare și simbolică adunare generală a „Astrei”, la care au participat mii de români din toate părțile pământului românesc s-a ținut în anul 1911 la Blaj, cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la întemeierea societății. La această adunare a participat marele istoric Nicolae Iorga, I.L. Caragiale, George Coșbuc, Octavian Goga, geograful Simion Mehedinți, I. Gh. Duca, viitorul prim-ministru. În mod special amintim prezența la Blaj a aviatorului Aurel Vlaicu, genialul inventator, venit să zboare în văzduhul Câmpiei Libertății, pentru a da o nouă dovadă de genialitatea neamului românesc.

Adunarea de la Blaj a fost considerată de către istoricii și publiciștii timpului ca un adevărat preludiu și avertisment al adunării de la 1 decembrie 1913, ea adunând sub drapelele ei toate conștiințele românești.

Întreaga activitate a „Astrei” de la începutul ei și până la proclamarea unirii tuturor românilor n-a fost decât o intensă pregătire națională pentru realizarea testamentului lui Mihai Viteazul. Pentru aceasta s-au înființat de-a lungul zecilor de ani sute de despărțăminte și cercuri și s-au întreținut numeroase publicații și periodice. Ca organe și susținătoare ale „Astrei” au apărut în decursul vremii marile publicații ardeleni „Albina Carpaților”, „Familia”. „Transilvania”, iar în anul 1907 revista lui Octavian Goga, „Țara noastră”, prin paginile căreia s-a luat apărarea răscoalei țărănești din vechea Românie, dezlănțuită la 1907. Autorul principalului articol de această natură, profesorul Ioan Lupaș, a fost condamnat pentru îndrăzneala sa să cunoască „farmecul” închisorii din Seghedin, pe care avea să-l guste și Octavian Goga.

Participantă la toate evenimentele naționale de la întemeierea ei încoace, „Astra” a avut o riguroasă contribuție la susținerea Războiului de Independență din 1877, prin exponenții și cercurile ei adunându-se numeroase daruri, bani, alimente,

îmbrăcămintă și alimente pentru eroii de la Plevna.

Cucerirea Independenței României a fost privită în Transilvania ca însăși independența sa, o Românie liberă urmând să însemneze în curând și o Transilvanie liberă, unită cu România de peste Carpați. Independența României a potențat la maximum toate energiile și talentele Ardealului, ele bazându-se acum pe independența întregii țări. Ea a stimulat cu însuflețire și putere lupta pentru sprijinirea tuturor școlilor românești, pentru stârpirea analfabetismului și a îmbrățișării de către români a tuturor meseriilor, a comerțului și a altor preocupări economice.

În această direcție ea a avut o strânsă colaborare cu societatea „Transilvania” din București, care a acordat numeroase stipendii pentru elevii și studenții români din Transilvania și toate regiunile de peste munți.

La adunarea de la 1 decembrie 1918 de la Alba Iulia. „Astra” a participat cu mii din membrii săi, această adunare fiind cea mai strălucită sărbătoare din istoria Transilvaniei. Sentimentul acestei zile a fost exprimat de poetul ardelean Petre Dulfu, care a dat marelui eveniment național cea mai concludentă interpretare. Reproducem una din vibrantele sale strofe:

*La un loc tot neamu-i strâns
Într-o mare Românie,
Veacuri lungi de jale-am plâns,
Plângem azi de bucurie.*

Cu acest sentiment au intrat ardelenii în România unită, iar „Astra” își va continua activitatea și în noile împrejurări. Printre cele mai prestigioase elemente ale „Astrei” după unire au fost profesorii Universității din Cluj, dintre care amintim pe Iulian Hațieganu, Sextil Pușcariu, Onisifor Ghibu. Gh. Bogdan-Duică, Ioan Lupaș, Silviu Dragomir, Alexandru Borza și alții.

În rândurile „Astrei” au activat, de asemenea, numeroși cărturari din celelalte orașe transilvane, profesori, medici, etc., ca Axente Banciu de la Brașov, Horea Teculescu de la Sighișoara, Teodor Niș de la Oradea, dr. Eugen Nicoară de la Reghin, Al. Lupeanu-Melin de la Blaj și numeroși alți profesori de toate categoriile.

Dacă până la unire adunările generale ale „Astrei” reprezentau îndeosebi mari și impunătoare adunări de cărturari români care dezbăteau cu competență și însuflețire problemele timpului, după unire, toate aceste adunări care, după cum am spus, se țineau în fiecare an în alt oraș, au fost însoțite de mari cortegii etnografice și manifestații sportive, reprezentând vitalitatea și energia neamului. Astfel de adunări rămase neuitate până azi s-au ținut îndeosebi în orașele Sibiu, Brașov, Cluj, Tg.-Mureș, Abrud. Satu Mare, Blaj etc.

Aceste cortegii înfățișau în forme dintre cele mai categorice viața românească a Ardealului, porturile țăranimii sale, aceleași care se găsesc și pe

Columna lui Traian de la Roma, uneltele de muncă ale satelor românești, cu un cuvânt, întreaga civilizație daco-romană populară.

Desfășurate în principalele orașe ale Transilvaniei tocmai în perioada în care revizionismul horthyst se ridica cu atâta furie, adunările și cortegiile „Astrei” constituiau cel mai bun răspuns antirevizionist, ele înfățișând tuturor privitorilor aspecte reale ale problemei Transilvaniei. Cum puterile fasciste au hotărât totuși sfârtecarea Transilvaniei și acordarea unei părți din ea Ungariei horthyste, „Astra” și-a reluat locul de luptă cunoscut până la 1918 și a fost până la 1944 (23 August) una din cele mai puternice societăți românești în lupta pentru înlăturarea Diktatului de la Viena și refacerea unității României.

Luceafărul, nr. 12, 22 martie 1986, p. 1, 2

Cu „Astra” în regiunea Mureșului de sus

A fost o idee dintre cele mai fericite și mai fecunde aceea a adunării generale din 1868 – ținute la Cluj – de a diviza „Astra” în despărțăminte județene și cercuri sătești, ancorând astfel în lumea satelor, în lumea limbii, a porturilor și a tradițiilor românești. Datorită acestei idei și, apoi, a aplicării ei cu consecvență și energie, „Astra” a devenit o forță culturală de primul rang, care a înscris în istoria culturii românești o pagină dintre cele mai strălucite. Rând pe rând, datorită acestor despărțăminte și cercuri, s-au înființat aproape în toate satele numeroase biblioteci populare, echipe de teatru, cercuri și diferite alte întreprinderi culturale.

În timp de câțiva ani întreaga Transilvanie, ca și celelalte provincii, Maramureșul, Crișana, Banatul, au fost mobilizate sub drapelele culturale ale „Astrei”, adunând în jurul lor largi pături de intelectuali de toate categoriile: profesori, preoți, avocați, medici, ingineri, învățători și agronomi etc. Primele despărțăminte care s-au impus au fost Sibiul, Brașovul, Clujul. Spre sfârșitul secolului, s-au ridicat și despărțămintele „Astrei” din Blaj, Oradea Mare, Bistrița, Năsăud, Deva și altele. Un loc de seamă în istoria „Astrei” au jucat despărțămintele „Astrei” din regiunea Mureșului de sus, în frunte cu Târgu-Mureș și Reghin, și cercurile lor, care au avut o strânsă colaborare cu societățile de învățători și tineret, desfășurând o intensă activitate culturală, economică și sportivă.

Începându-și activitatea în anii anteriori unirii tuturor românilor, ambele despărțăminte menționate s-au impus îndeosebi după Unire, căutând să vindece rănilor și lacunele trecutului și să realizeze o operă dintre cele mai fecunde. În fruntea despărțământului din Târgu-Mureș s-a aflat profesorul Ion Bozdog, iar în a celui din Reghin, medicul dr. Eugen Nicoară. Ambii președinți au fost intelectuali dintre cei mai însuflețiți și ambii au știut să adune în jurul lor pe toți cărturarii și

meseriașii din cele două orașe. Atât la Târgu-Mureș, cât și la Reghin, s-au ținut în acest timp și două adunări generale, care au fost dintre cele mai însemnate ale timpului. La Reghin s-a ținut astfel adunarea generală la care, în 1925, a fost ales președinte Vasile Goldiș, sub președinția căruia „Astra” a luat un nou avânt, intensificându-se activitatea tuturor despărțămintelor și cercurilor, iar la adunarea generală de la Târgu-Mureș, ținută în 1934, s-au fixat, datorită lui Sextil Pușcariu și Gh. Bogdan-Duică, noile perspective culturale ale „Astrei”. Ca mijloace de propagandă, amândouă despărțămintele au înființat periodice și gazete populare care au pătruns adânc în lumea satelor. La Târgu-Mureș, a apărut astfel, în 1926, gazeta săptămânală „Astra”, mai întâi sub conducerea poetului Vasile Al. George și apoi a profesorului Ion Bozdog, iar la Reghin, publicația „Astra Reghin” (1938), sub direcția doctorului Eugen Nicoară. La ambele publicații a colaborat un mare număr de profesori, preoți și învățători, reflectând întreaga viață a regiunii. La „Astra” din Târgu-Mureș, profesorul Grigore Ciorrea a publicat un întreg curs de istorie națională, popularizând istoria poporului român. La amândouă gazetele s-a dat o accentuată atenție literaturii populare mureșene, printre culegătorii de folclor ai timpului remarcându-se învățătorii Vasile Hondrilă (Filea), Mihai Tomșa (Idicel), Nicolae Albu (Adrian), Axente Boțianu (Dumbrava), C. Marinescu (Rușii-Munți) etc. Despărțământul „Astrei” din Reghin a editat și o voluminoasă culegere de poezii populare intitulată *Murăș, Murăș, apă lină*, apărută cu o prefață semnată de scriitorul Ion Agârbiceanu. O mare atenție s-a dat pretutindeni porturilor și dansurilor populare. Datorită „Astrei” din Târgu-Mureș s-au reintrodus în satele din jurul orașului porturile și jocurile populare românești. Despărțământul Reghin a participat cu masive grupuri de dansatori populari, în special cu călușari, la adunările populare de la Târgu-Mureș, Satu Mare și Blaj, ridicând astfel prestigiul și vigoarea concursurilor etnografice locale organizate cu aceste ocazii. Despărțământul „Astrei” Reghin a dus faima porturilor și jocurilor mureșene și la concursurile populare ținute la Praga, Hamburg și Londra, unde s-au bucurat de o excelentă primire. La aceste concursuri au participat echipele de călușari de la Socolul de Câmpie, Săcalul de Pădure, Deleni, Luieriu, Maiorești și altele.

În toate satele s-au ridicat impunătoare monumente în amintirea eroilor morți pentru unitatea națională. În comuna Săcalul de Pădure s-a înființat, în cinstea acestor eroi, datorită învățătorului Iosif Maniu, și o grădină de stejari numită „Grădina sacră”, în care se organizau în fiecare an serbări și evocări populare. În despărțământul Reghinului au funcționat totodată și active cercuri culturale, dintre care amintim cercurile Vătava, Dumbrava, Râpa de Jos, Deda, Filea, Rușii-Munți, Idicel, Maiorești, Bistra Mureșului, care au desfășurat în satele respective o intensă activitate. Dintre monumentele ridicate în regiune de despărțământ amintim monumentele de la Ibănești, Jabeșița, Deda, Râpa de Jos și altele.

În amândouă despărțămintele s-au organizat totodată și cursuri pentru școlile țărănești ale „Astrei” cu ajutorul profesorilor de la liceul „Al. Papiu-Ilarian”, de la Școala Normală și de la Gimnaziul „Petru Maior” din Reghin. La Reghin s-au

organizat în același timp și școli țărănești pentru femei, frecventate cu mult interes de către gospodinele de pe Mureș.

Pentru tineret s-au organizat și echipe de șoimi ai Carpaților, cele mai viguroase dintre ele fiind echipele de la Maiorești, Idicel, Săcalul de Pădure, Rușii-Munți, Deda și Filea. În toate satele s-au organizat biblioteci populare, ele fiind bine înzestrate cu cărți de literatură populară, igienă, medicină și sfaturi economice. De multă atenție s-au bucurat în amândouă despărțămintele conferințele pentru popor, ținute de profesorii, medicii și avocații locali. La toate serbările populare – 1 Decembrie 1918, 24 Ianuarie, Ziua Eroilor ș.a. – se aduceau coruri sătești și echipe de jocuri populare, antrenând astfel lumea satelor.

Urmărind dările de seamă ale „Astrei” publicate anual în revista Transilvania, constatăm că despărțămintele „Astrei” din regiunea Mureșului de sus au fost printre cele mai active, ele impunându-se atât prin numărul conferințelor și al manifestațiilor, cât și prin școlile lor țărănești, și prin formațiile Șoimilor Carpaților.

Concomitent cu conferințele pentru popor s-au ținut altele și pentru orașe, care au adus și în această regiune pe renumiții cărturari de la Universitatea din Cluj, Gh. Bogdan Duică, Sextil Pușcariu, Onisifor Ghibu, Alexandru Borza, Petre Grimm, Liviu Rusu și atâția alții.

Una din principalele preocupări ale despărțămintelor mureșene ale „Astrei” a fost cultul pentru figurile mureșene care au adus o largă contribuție la dezvoltarea culturii și limbii naționale: Petru Maior, Gheorghe Șincai, Al. Papiu-Ilarian, Virgil Onițiu, Nicolae Petra Petrescu, ca și al unor personalități din domeniul politic și cultural: Constantin Romanu-Vivu, prefectul legiunii a XII-a de la 1848, Vasile Pop, fostul președinte al „Astrei” etc. Pentru popularizarea acestora, „Astra” Reghin a tipărit o broșură specială, intitulată *Figuri mureșene*, semnată de E. Nicoară și V. Netea, iar despărțământul Târgu-Mureș a ridicat un monument în satul natal al lui Gheorghe Șincai.

Despărțământul Reghin a editat totodată și numeroase broșuri cu caracter de popularizare (Tuberculoza, Sifilisul, Cancerul, semnate de dr. E. Nicoară), precum și alte lucrări de acest gen. În satul natal al lui Constantin Romanu-Vivu – Pinticul – s-a ridicat de asemenea un monument. La biserica din acest sat se păstrează și astăzi unul din drapelele Revoluției de la 1848 cu inscripția clasică *Acum ori niciodată*. Cele două despărțăminte au desfășurat, astfel, o activitate dintre cele mai bogate care a dat un nou suflu regiunii și a determinat un progres cultural dintre cele mai remarcabile.

Despărțământul Reghin, pe lângă un monument ridicat în amintirea lui Petru Maior, a ridicat și o casă culturală de mari proporții, în care au fost adăpostite casina meseriașilor, biblioteca despărțământului, precum și o sală de spectacole care funcționează și astăzi. În satul Maiorești, învățătorul Iustin Handrea a înființat și un Muzeu Etnografic, care, după moartea lui Handrea, a intrat în alcătuirea muzeului etnografic Reghin. Toată această activitate a fost realizată cu ajutorul

intelectualilor locali, ale căror nume sunt consemnate în toate dările de seamă ale „Astrei”.

Asupra activității despărțământului „Astrei”, pe lângă numeroase articole și evocări, s-au scris și două lucrări mai voluminoase: *Sub stindardul „Astrei”* de Vasile Netea, Cluj, 1929, cu o prefață de profesorul Iuliu Hațieganu, și *Istoricul „Astrei” Reghin* de dr. Eugen Nicoară, Reghin, 1940. O altă lucrare se află în curs de pregătire la Reghin sub îngrijirea istoricului Grigore Ploșteanu. Un imens material informativ se află în periodicele mureșene: „Mureșul”, „Astra”, „Gazeta Mureșului”, „Progres și Cultură”, precum și în marile ziare cotidiene de la Cluj: „Patria”, „Națiunea Română”, „Tribuna” ș.a.

La aniversarea de astăzi a Asociațiunii transilvane pentru literatura și cultura poporului român, cele două despărțăminte pot privi cu mândrie spre trecutul și realizările lor, ele având o amplă participare la dezvoltarea culturii românești mureșene și a ridicării țărânimii române.

Transilvania, nr. 9, septembrie 1986, p. 50, 52

Luptător pentru Unire

Situat între marii istorici ai poporului și ai unității noastre naționale, Dimitrie Cantemir și Nicolae Iorga, enciclopedist ca și aceștia, B.P. Hașdeu a fost unul din marii exponenți culturali ai timpului său și, totodată, un militant de seamă pentru unirea românilor. Născut, ca și D. Cantemir, N. Iorga și Mihai Eminescu în partea de răsărit a neamului, marele savant a avut totdeauna sub ochi teritoriul și națiunea romană de pe întreg cuprinsul vechii Dacii, în care vedea România de azi.

Stabilit la Iași în 1857, în vremea luptelor pentru unirea Moldovei cu Muntenia, Hașdeu a fost unul dintre cei mai entuziaști luptători pentru unirea și consolidarea acestora. Încă înainte de proclamarea unirii, el o vedea însă cu mult mai largă, cuprinzând în ea întreg poporul român. În 1858, înființând la Iași un ziar, Hașdeu l-a intitulat simplu și categoric: *România*. În diferite alte publicații, ca *Perseverența* și *Românul*, el a susținut apoi consolidarea unirii, preconizând însă unirea românilor de pe ambele versante ale Carpaților. „Cinci secoli – scria el în 1867 – au suspinat românii dincoace și dincolo de Milcov, și cu fiecare suspin dispărea câte o undă din patul acestui Stix de dezbinare, până ce, în fine, infernalul râuleț s-a evaporat cu totul din căldura puternicului dor național, astăzi Milcovul nu mai există moralmente!...

Din fundul unui sătuleț din Transilvania se nălță numeroase voci strigând cu fală în gura mare: «Toți românii sunt frați» și șoptind apoi așa-zicând printre

rânduri: «Așteptăm ora Unirii...».

„Așadar – scria el mai departe – cestiunea ce ne va preocupa aici nu este unirea cea mică, realizată deja între ambele țărmuri ale Milcovului, ci unirea cea mare de realizat de acum înainte între toate pâraiele ce trebuie să se verse în oceanul românesc. Între toate acordurile, fără care nu se poate armoniza hora noastră națională, între toate pietricelele, câte sunt necesare pentru a reconstitui anticul mozaic: Dacia lui Traian!”. Pentru Hașdeu, cum arăta într-un alt articol publicat în „Românul” din 1867, „este imposibil de a decide cine anume sunt moldoveni, munteni sau ardeleni!... Nu numai în privința limbii, ci și în aceea a teritoriului este absolutamente imposibil de a trage o linie de demarcațiune între moldoveni și munteni... moldovenii sunt munteni, muntenii sunt moldoveni, moldovenii și muntenii sunt transilvani, transilvanii sunt moldoveni și munteni, iată singurul aspect adevărat și posibil al acestui majestuos tablou, de o unitate națională fără exemplu în analele lumii!”

Viziunea unității românești era pentru Hașdeu atât de impunătoare, încât în același articol adăuga: „Moldova, Transilvania, Muntenia, nu există pe fața pământului, există o singură Românie, cu un picior în Dunăre și cu altul pe ramificațiunile cele mai depărtate ale Carpaților, există un singur corp și un singur suflet, în care toți nervii și toate suspinele vibrează unul către altul, cuvintele Antigonei către soru-sa Ismena în tragedia lui Sofocle...”

Sentimentele lui Hașdeu pentru Transilvania erau bine cunoscute de către transilvăneni. În 1869, Iosif Vulcan îi dedica un strălucit portret în volumul „Panteonul român”, portretele și biografiile celebrităților române, în care Hașdeu era așezat alături de V. Alecsandri, M. Kogălniceanu și de alți contemporani iluștri. În anii următori, Hașdeu, aflat în continuă efervescență, va colabora la revista „Familia” și apoi la „Transilvania”, organul Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului român. El s-a ocupat îndeaproape cu străfulgerări de geniu de problemele istorice și filologice ale Transilvaniei, acordându-le o substanțială atenție în marile sale lucrări: *Istoria critică a românilor*, 1873–1875, *Cuvente den Betrani*, 1877. 1879, 1881, *Etymologicum Magnum Romaniae*, 1886, 1887, 1893, 1898. Spre deosebire de exponenții „Școlii Ardelene”, Hașdeu n-a admis dispariția elementului dacic, în studiul *Pierit-au dacii*, el afirmând continuitatea acestora și contopirea lor cu elementul romanic. Hașdeu a fost însă alături de istoricii Școli ardeleni, combătând falsele teorii ale lui Roesler și ale comparșilor săi cu privire la originea poporului român. Învățatul de la București cunoștea în mod temeinic folclorul și graiul ardelenesc, făcându-le un loc de seamă în scrierile sale. Pentru cunoașterea trecutului Transilvaniei, cu numeroasele sale încordări și jertfe, Hașdeu a vizitat adeseori arhivele de la Brașov, Sibiu, Blaj, Alba Iulia, Cluj, Oradea. Budapesta, adunând un bogat material, utilizat cu o rară perspicacitate în scrierile și articolele sale.

Pentru activitatea sa științifică și patriotică, Hașdeu a fost ales membru de onoare al Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului român, alături de M. Kogălniceanu, C.A. Rosetti, Petrache Poenaru și alții. Printre aceștia se găseau și A. Treboniu Laurian, Ion Maiorescu, Al. Papiu-Ilarian, Hașdeu aflându-se astfel într-o strălucită companie. Ajutorul acordat *Asociațiunii de la Sibiu* a fost acordat și societății *Transilvania* de la București, înființată în 1867, ca un protest împotriva dualismului austro-ungar.

Prin periodicele sale, *Traian*, *Columna lui Traian*, *Noua revistă română*, problemele transilvănene au fost îmbrățișate întotdeauna cu multă căldură. Relațiile lui Hașdeu cu George Barițiu, Al. Papiu-Ilarian, Iosif Vulcan și atâția alți cărturari de peste munți au făcut ca Hașdeu să fie întotdeauna bine informat și argumentele sale să aibă greutatea necesară. El a combătut astfel dualismul austro-ungar și a susținut mișcarea memorandistă condusă de eroii vremii: dr. Ioan Rațiu, Vasile Lucaciu, Iuliu Coroianu, George Pop de Băsești și alții.

Bogdan P. Hașdeu a cunoscut Transilvania cu atât mai bine cu cât, ca și N. Iorga, mai târziu – se căsătorise cu o ardeleană din Roșia Abrudului – descendentă unuia din luptătorii de la 1848, Iulia Faliciu. Soția sa l-a ajutat în multe din lucrările sale provenite din documente apărute în limba maghiară.

Numele de Iulia avea să-l poarte și geniala sa fiică, decedată în 1888.

Datorită călătoriilor făcute în Munții Apuseni, Hașdeu a cunoscut în mod amănunțit viața moșilor, conduși odinioară de Horea, Cloșca și Crișan și de Avram Iancu.

Răscoalele și revoluțiile acestora trăiau puternic în conștiința urmașilor lor, Hașdeu înregistrând astfel direct de la sursă clocotul și aspirațiile moșilor.

Reactualizarea numelui și operei lui B.P. Hașdeu însemnează însăși reactualizarea luptelor ardelenilor pentru libertate și unire, ziua de 1 decembrie având să fie ziua izbăvirii lor. Prin opera și personalitatea sa, Hașdeu, ca și N. Iorga, a fost unul din pregătitorii acestei zile mărețe.

Patriotismul său, ca și patriotismul lui V. Alecsandri, Nicolae Bălcescu, C.A. Rosetti, M. Kogălniceanu, Iosif Vulcan, Ioan Rațiu, Vasile Lucaciu, N. Iorga și a altor luptători pentru independență și unire trebuie continuat.

El a rămas totdeauna, ca și N. Iorga, un model de muncă și de neconținut optimism în virtuțile și în puterea de creație a neamului.

Luceafărul, nr. 48, 29 noiembrie 1986, p. 4

O grandioasă pagină de epopee românească oglundită în Unirea cea Mare

Cărturarii români în lupta pentru unitatea națională

Virtualmente România de astăzi a existat încă din momentul constituirii poporului și a limbii române. Ea a fost o continuare și o moștenire a vechii Dacii. Timp de secole, voievozii români au fost exponenți ai acestei Dacii. Basarab I, Mircea cel Mare, Bogdan I, Ștefan cel Mare, Petru Rareș au luptat pentru libertatea tuturor românilor. Mihai Viteazul, prin victoriile din 1595, 1599 și 1600, a realizat temporar însăși Dacia lui Decebal în vechile sale hotare. Ea a fost stânjenită numai în formele sale geografice statale nu și în cele spirituale. Limba locuitorilor vechii Dacii a fost întotdeauna aceeași, cum aceeași a fost și civilizația și arta lor populară.

Exegeții acestei moșteniri au fost cronicarii *Grigore Ureche*, *Miron Costin* și, mai ales, *Stolnicul Constantin Cantacuzino*.

Ideea a fost și mai pregnant exprimată de *Dimitrie Cantemir* și apoi de învățații „Școlii Ardelene”, *Samuil Micu*, *Gheorghe Șincai*, *Petru Maior*. Pentru toți aceștia teritoriul Daciei n-a reprezentat decât un teritoriu și un popor unitar. La începutul secolului al XIX-lea, cărturarii și scriitorii români și-au continuat înaintașii prin afirmarea directă a numelui de România și de Dacia. În 1838, profesorul ardelean *Aron Florian* a editat la București ziarul „România” dedicat tuturor românilor, iar în 1857 *B.P. Hașdeu* a înființat la Iași ziarul „România” ca un preludiu al Unirii Principatelor și al Unirii celei mari.

Vechea vatră a lui Decebal a fost evocată și mai înainte de *Mihail Kogălniceanu* care a întemeiat la Iași revista „*Dacia literară*”, cu colaborarea lui *Vasile Alecsandri*, *Costache Negruzzi*, *Alecu Russo*, și apoi la București, în 1846, prin *Nicolae Bălcescu* și *A.T. Laurian* care au dat viață „*Magazinului istoric pentru Dacia*”. Cel mai însemnat monument în această epocă pentru unitatea românilor a fost vibranta monografie a lui *Nicolae Bălcescu*, consacrată lui *Mihai Viteazul*.

La 1848, pe lângă marile marșuri ale lui *Vasile Alecsandri* și *Andrei Mureșanu* („*Deșteptarea României*” și „*Deșteaptă-te, române!*”), ideea unității românești a fost afirmată și în mod popular, plebiscitar, pe Câmpia Libertății strigându-se din zeci de mii de piepturi „*Noi vrem să ne unim cu Țara!*”. Țara era Țara Românească, aceasta fiind considerată țară a tuturor românilor.

Revoluția a deschis totodată și calea unirii principatelor, care s-a înfăptuit la 1859 prin dubla alegere a lui *Alexandru Ioan Cuza*.

După Unirea Principatelor a luat un mare avânt dezvoltarea învățământului, care, prin instituțiile și profesorii săi avea să devină una din principalele arme pentru preconizarea și realizarea unirii tuturor românilor, în acest timp s-au înființat astfel universitățile și școlile superioare de la București și Iași, precum și numeroase licee și școli normale în aproape toate capitalele de județ. În Ardeal, învățământul devenise atare încă de la 1784, prin școlile de la Blaj (seminarul, liceul, preparandia, școala de obște) și apoi prin școlile de la Beiuș (1828), Brașov (1850), Sibiu, Năsăud (1863).

Din toate localitățile de reședință ale acestor instituții s-au ridicat numeroși oameni de școală care, odată cu educația și instrucția dată noilor generații, au sădit în inima acestora și ideea Unirii, care avea să devină idealul tuturor românilor.

De la Blaj s-au ridicat astfel învățații *Timotei Cipariu, Ioan Micu Moldovan, Augustin Bunea* și atâția alții.

Brașovul s-a afirmat prin *George Barițiu, Andrei și Iacob Mureșianu, Virgil Onișiu, Vasile Goldiș, Andrei Bârseanu*, autorul imnului „*Pe-al nostru steag e scris unire*”.

De la Sibiu s-au ridicat profesorii de la seminarul și preparandia consolidată de *Andrei Șaguna*, urmașii vrednici ai lui *Gh. Lazăr – Visarion Roman, Ioan Popescu, Zaharia Boiu, Nicolae Cristea, Ilarion Pușcariu, Dimitrie Comșa, Daniel Popoviciu-Barcianu, Simeon Popescu, Petru Șpan, Nicolae Bălan, Ioan Lupaș, Victor Păcală* și mulți alții.

Beiușul s-a impus prin *Constantin Pavel*, autorul unei substanțiale monografii a Școlilor din acest oraș, iar Năsăudul prin profesorii *Vasile Petri, Virgil Șotropa, Grigore Moisil, Nicolae Drăganu* etc., de la liceul grăniceresc.

La acest liceu au studiat scriitorii *George Coșbuc, Ion Pop-Reteganul, Liviu Rebreanu*.

Toate aceste școli, ca și cele de la Arad, Brad, Caransebeș, Sighet și celelalte institute similare și-au crescut elevii în cultul pentru eroii neamului și al unirii tuturor românilor, care era așteptată ca realizarea unui vis secular.

Alături de școli și-au desfășurat în acest timp activitatea și periodicele „*Gazeta Transilvaniei*”, „*Foaia pentru minte, inimă și literatură*”, „*Organul luminării*”, „*Organul național*”, „*Telegraful român*”, „*Familia*” lui Iosif Vulcan, „*Drapelul*” care au adunat în jurul lor pe toți publiciștii și scriitorii vremii.

În scrisul tuturor acestora, ideea unității străbătea ca un fir roșu, semănând încredere și speranță.

În 1877–1878, a apărut la Sibiu revista „*Albina Carpaților*”, care a susținut cu multă însuflețire Războiul de independență al României, iar în 1884, ziarul „*Tribuna*” redactat de *Ioan Slavici*, în paginile căreia s-a afirmat lozinca: „*Soarele pentru toți românii de la București răsare*”.

De altfel, aceasta era deviza tuturor ziarelor transilvănene românești ale timpului.

Una din principalele instituții care a luminat la București a fost *Academia*

Română, înființată în 1866, ai cărei membri au fost recrutați din toate provinciile românești, chiar și din Macedonia.

Ardealul, Banatul, Crișana, Maramureșul, Bucovina erau și ele reprezentate în Academia Română prin cărturarii lor cei mai prestigioși.

Mulți din membrii Academiei Române, și mai ales cei, de la secția literară și istorică au jucat un rol important în dezvoltarea culturală a Transilvaniei, dând un mare impuls cercetărilor științifice din această regiune.

A.D. Xenopol, membru al Secției literare, a scris *Istoria din Dacia Traiană*, cuprinzând istoria tuturor românilor.

Academia Română a premiat, de asemenea, și cele mai valoroase scrieri apărute în Transilvania, printre care poeziile lui Octavian Goga și „*Cartea de aur*” a lui T.V. Păcățianu dedicată luptelor naționale transilvane.

În 1861 s-a înființat la Sibiu *Asociațiunea pentru literatura și cultura Transilvaniei*, care avea să editeze numeroase cărți cu caracter literar, istoric și economic. Adunările generale ale Asociațiunii, care se țineau în fiecare an în alt oraș, erau adevărate parlamente de cultură națională, în care se dezbăteau cu o înaltă competență problemele limbii și ale culturii naționale.

Prin frunțașii ei, Andrei Șaguna – primul președinte – George Barițiu. Timotei Cipariu, Corneliu Diaconovici, Octavian Goga, O.C. Tăslăuanu, Asociațiunea a susținut neconținut idealurile seculare ale românilor, sprijinind toate acțiunile culturale și patriotice ale acestora.

Pentru luminarea și apărarea drepturilor românilor de pe ambele versante ale Carpaților s-a înființat la București *Liga culturală pentru unitatea tuturor românilor*. Datorită Ligii s-au înființat în provinciile robite numeroase biblioteci populare și s-a luat apărarea tuturor ziariștilor condamnați la închisoare pentru articolele lor. În 1894, Liga a luat apărarea inculpaților din procesul *Memorandumului* – Ioan Rațiu, Vasile Lucaciu, Iuliu Coroianu, Gheorghe Pop de Băsești – făcând din cauza lor o cauză europeană.

Cu acest prilej, istoricul V.A. Urechia a editat lucrarea *Voci latine*, în care s-au reprodușt numeroase mesaje și articole apărute în Franța, Italia, Belgia, Spania pentru apărarea drepturilor la unitate a poporului român.

Cărturarii români – scriitori, istorici, artiști – au susținut astfel neconținut unitatea națională a tuturor românilor. La 1 decembrie 1918, această unitate a fost proclamată la Alba Iulia, cetatea lui Mihai Viteazul și apoi recunoscută de toate țările participante la Congresul de pace de la Paris.

Două nume, alături de altele, au rămas înscrise cu litere de aur în marea carte a istoriei unirii românilor: N. Iorga și Octavian Goga.

Acum, când se împlinesc 66 de ani de la marele act al Unirii, gândul întregului popor român se îndreaptă cu smerenie și admirație spre toți acei care și-au adus contribuția la înfăptuirea marelui ideal național.

Scânteia tineretului, nr. 11663, 29 noiembrie 1986, p. 2

Un rapsod transilvan

Emil Giurgiuca, unul din principalii animatori literari ai Ardealului interbelic și, în același timp, poet de incontestabil talent, a împlinit optzeci de ani.

Împreună cu Mihai Beniuc, Pavel Dan, Vlaicu Bârna. Ion Vlasiu și alții, Emil Giurgiuca a dat expresie unui nou avânt literar ardelean urmând generației lui Lucian Blaga și Aron Cotruș.

S-a născut la 27 decembrie 1906, în comuna Diviciori din județul Sălaj și a făcut liceul la Gherla, iar Facultatea de litere la Universitatea din București. Licența și-a luat-o în anul 1929, după care a funcționat ca profesor în mai multe orașe din Ardeal: Aiud, Uioara, Sighișoara, Brad, Cluj și apoi la București. Pretutindeni pe unde a trecut, pe lângă o intensă colaborare la revistele literare ale vremii, E. Giurgiuca a inițiat sau a participat la acțiuni care au stimulat puternic mediul literar și au făcut ca Ardealul să înregistreze cu succes un nou capitol de istorie literară.

La Sighișoara, a determinat astfel înființarea editurii *Miron Neagu*, iar la Brad a continuat apariția revistei *Abecedar*. La Cluj a colaborat cu deosebită destoinicie la revista *Gând românesc*, de sub conducerea lui Ion Chinezu. În acești ani a pregătit și antologia *Poeți tineri ardeleni* (1940) cu chipuri în lut de Ion Vlasiu contribuind astfel la consacrarea unei noi generații de poeți ardeleni. În 1940, anul fatal al nefastului dictat de la Viena, Emil Giurgiuca, stabilit la București, a redactat împreună cu O.C. Tăslăuanu și Dan Botta, revista *Dacia*, care a susținut o îndârjită campanie împotriva dictatului, făcând apel îndeosebi la argumentele de natură științifică, istorică și literară. În 1943 continuând aceeași campanie, Giurgiuca a editat antologia *Transilvania în poezia românească*, oferind tuturor celor preocupați de soarta Transilvaniei un bogat material poetic cu privire la pământurile vremelnic pierdute.

Antologia alcătuită de Giurgiuca a fost una dintre cele mai strălucite lucrări de acest fel. În ea și-au găsit locul principalele creații poetice dedicate Transilvaniei din cele mai vechi timpuri, începând cu poezia populară și până în contemporaneitate. Chipurile lui Horea, Cloșca și Crișan și al lui Avram Iancu apar cu o emoționantă strălucire în paginile acestei antologii.

În 1947, a publicat o substanțială *Culegere din lirica maghiară*, adunând la un loc selecțiile făcute din operele poezilor maghiari clasici și moderni. Această culegere a fost încununată cu un înalt premiu al Uniunii scriitorilor români.

Cu aceeași competență au fost privite și operele unor prozatori maghiari, romancieri și nuveliști, ca Móricz Zsigmond, Nagy István, Illés Béla, Illés Gyula, Méliusz József, Mikszáth Kálmán, Bartalis János, Darvas József, Gárdonyi Géza.

Cunoscând în profunzime limba scriitorilor traduși, Emil Giurgiuca a izbutit să dea literaturii române o seamă de scrieri maghiare dintre cele mai valoroase. Alături de Ion Chinezu el este, de altfel, unul dintre cei mai apreciați traducători din literatura maghiară.

Pe lângă opera de istoric literar și de traducător, Emil Giurgiuca a realizat totodată și o strălucită operă de poet original. A debutat în 1926, la revista *Universul literar*, condusă atunci de criticul și poetul Perpessicius.

În anii următori a dat la iveală mai multe volume de poezii: *Anotimpuri*, 1938, *Dincolo de pădure*, 1943. *Poeemele verii* 1964, *Cântece de țară*, 1967, *Poezii*, 1968, *Semne pe scut*, 1972.

Fără a avea fulgerele din poezia lui O. Goga și nici senzualismul rustic al lui G. Coșbuc, poezia lui Emil Giurgiuca reprezintă totuși o expresie a pământului și a cerului ardelean, fiind un imn panic adresat naturii. Forma ei e impecabilă, bogată în acorduri moderne. Contopirea ei cu natura este desăvârșită. (*Mie, apele de cremeni, îmi sunt semeni, îmi sunt semeni*). Nu lipsesc nici viziunile idealiste (*Doi maci se sărută în vânt*).

Prin versurile lui Giurgiuca, poezia Ardealului interbelic tânăr a făcut un salt remarcabil, care s-a revărsat și asupra celorlalți poeți.

Evoluția sa a fost lentă și sigură. De la anotimpurile tinerești (1938) și până la poemele verii din 1964, și până la volumele următoare, poetul a străbătut un drum lung, punctat de numeroase acorduri lirice și patriotice. În lupta dusă de scriitorii români împotriva dictatului de la Viena, E. Giurgiuca a jucat un rol proeminent, poezia sa fiind pe cât de viguroasă, tot pe atât de plastică. Sentimentele exprimate de Giurgiuca sunt clare și cuceritoare.

Poezia sa patriotică îmbrățișează cu elan și duioșie pământul românesc, excluzând șovinismul și violența. În versurile sale răsună și un puternic patos folcloric.

Mai apropiat de Lucian Blaga decât de ceilalți poeți ardeleni, Emil Giurgiuca s-a realizat, ca un poet deplin, metaforele și avânturile sale purtând marca originalității.

La împlinirea vârstei de optzeci de ani, E. Giurgiuca se prezintă ca un luptător angajat pe linia marilor aspirații ale timpului.

Prin opera sa, Emil Giurgiuca se încadrează în seria marilor poeți patrioți ardeleni: Andrei Mureșanu, George Coșbuc, Șt. O. Iosif, Octavian Goga, Aron Cotruș, Mihai Beniuc. La optzeci de ani, Emil Giurgiuca ne mai poate oferi încă scrieri importante.

Luceafărul, nr. 51, 20 decembrie 1986, p. 6

Permanențe românești

Istoria unui popor se alcătuieste succesiv atât din evenimente vertiginoase, războaie, revoluții, mișcări, cât și din desfășurări calme și afirmări permanente, în decursul cărora se cristalizează și se consolidează elementele vieții naționale și se trasează liniile vieții obștești. Aceste norme legice s-au putut observa și în decursul istoriei românilor începând de la întâii noștri strămoși, dacii. Întreagă istoria acestora n-a fost decât un lung șirag de războaie, pentru apărarea patriei atacată adeseori dinspre toate punctele cardinale. Atât perșii, cât și macedonenii și romanii au invadat de atâtea ori pământul dacic, aceștia apărându-l în mod permanent cu un eroism de nedescris. Apărarea patriei a constituit astfel o permanență a istoriei dacilor, permanență care s-a transmis și urmașilor acestora. Pentru a se putea apăra, dacii au avut însă nevoie de o neîntreruptă solidaritate și de neîntrerupte legături între toate părțile pământului și triburile lor. Solidaritatea și strânsele legături între toți fiii Daciei au fost moștenite și de către români, de ambele părți ale Carpaților manifestându-se același popor, aceeași limbă și aceeași civilizație. Din munții Oașului și ai Maramureșului și până la Marea cea mare a trăit timp de mii de ani aceeași seminție unită prin cele mai strânse legături. Datorită acestor legături care s-au manifestat neconținut, unitatea noastră națională s-a afirmat în mod permanent; cea mai elocventă dovadă a acestei unități o constituie folclorul și etnografia noastră, pretutindeni existând aceleași cântece, aceleași porturi, aceleași obiceiuri și aceleași tradiții. Atât pe Mureș, cât și pe Someș, pe Crișuri, pe Olt, pe Argeș, cât și pe Șiret se cântă aceleași doine, aceleași colinde și se joacă aceleași hore. Cărturarii unei provincii au fost în același timp și cărturarii celorlalte provincii, cărțile tipărite la Iași, la Buzău, la București, la Râmnicu Vâlcea, difuzându-se și în toate regiunile de peste Carpați. Aceleași difuzare au cunoscut-o și cărțile tipărite la Sibiu, Brașov, Alba Iulia sau Blaj, Diaconul Coresi ca și ierarhii Varlaam, Dosoftei, Teodosie VestemEANUL scriind pentru toți românii. *Cazania lui Varlaam, Palia de la Orăștie, ca și Noul Testament de la Alba Iulia și Biblia de la București* fiind cărți ale tuturor românilor. La apariția primelor periodice românești, „Curierul românesc” al lui Heliade Rădulescu, „Albina românească” a lui Asachi, ca și foile românești ale lui George Barițiu de la Brașov, precum și foile lui Cipariu de la Blaj, citindu-se de ambele părți ale Carpaților. În același fel s-au citit și „Dacia literară” a lui M. Kogălniceanu și „Magazinul istoric pentru Dacia” al lui N. Bălcescu. Publicațiile menționate au avut totodată și aceeași colaboratori, moldoveni, munteni și ardeleni. Legăturile între cărturarii din cele trei provincii s-au manifestat și mai puternic după înființarea Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului român de la Sibiu și apoi după înființarea Societății academice române. Ambele societăți au urmărit dezvoltarea limbii și a literaturii române și, totodată, promovarea intelectualității românești. George Barițiu, Timotei Cipariu și

alți ardeleni au fost membri ai Academiei de la București, iar M. Kogălniceanu, C.A. Rosetti, Al. Odobescu au fost membri de onoare ai Asociațiunii de la Sibiu. Printre fruntașii acestor societăți s-au numărat și numeroși bucovineni și bănățeni. Printre profesorii universităților de la București și Iași s-au numărat, de asemenea, numeroși ardeleni: Treboniu Laurian, Aaron Florian, Simion Bărnuțiu și alții. Contactul între cărturarii români s-a relevat și pe teren politic, la 1848 un mare număr de ardeleni luând parte la Revoluția de la București, iar un alt număr de cărturari moldoveni au participat la cea din Ardeal și Banat. Programul revoluționar al moldovenilor a fost elaborat la Brașov. La adunarea de pe Câmpia Libertății de la Blaj a participat însuși viitorul domn al Principatelor unite, Alexandru Ioan Cuza. La reformele introduse de Alexandru Ioan Cuza a participat ca ministru al justiției și ardeleanul Alexandru Papiu-Ilarian. Legăturile între ardeleni și românii transcarpatini s-au manifestat îndeosebi pe teren școlar, de la Gheorghe Lazăr încoace, un mare număr de profesori de la școlile din București, Iași și Craiova ca și din alte centre, fiind originari din Ardeal. Școlile ardeleni au fost sprijinite de asemenea de către toate guvernele românești de la Iași și București, printre elevii de la Brașov figurând și elevi transcarpatini. Unitatea de credință a românilor s-a relevat la 1848 și prin cele două mari imnuri revoluționare, „*Deșteptarea României*” de V. Alecsandri și „*Deșteaptă-te, române!*” al lui Andrei Mureșanu, care s-au cântat în toate părțile locuite de români. Voievozii unei provincii au fost cântați de poeții tuturor romanilor. De altfel, ei înșiși s-au considerat în toate vremurile apărători ai întregului pământ românesc.

Marii noștri scriitori, V. Alecsandri, M. Eminescu, M. Sadoveanu și alții s-au manifestat ca scriitori și cântăreți ai tuturor eroilor ardeleni: Horea, Cloșca și Crișan, Avram Iancu etc. La rândul lor, scriitorii ardeleni Octavian Goga, George Coșbuc, Șt. O. Iosif au cântat marii voievozi ai Moldovei și ai Țării Românești: Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Tudor Vladimirescu și alții. La 1878, pe câmpiile de la Plevna au apărut și numeroși voluntari ardeleni, bănățeni, bucovineni, maramureșeni, lupta pentru Independența României, fiind lupta pentru independența tuturor românilor. Una dintre cele mai frumoase tradiții ale scriitorilor și oamenilor politici români, începând de la N. Bălcescu și până la N. Iorga, Take Ionescu și Nicolae Filipescu au fost excursiile și călătoriile în Transilvania, după cum la rândul lor, scriitorii și oamenii politici transilvăneni au vizitat adeseori meleagurile transcarpatine. La 1906, cu prilejul expoziției de la București au coborât în capitala Țării Românești numeroase coruri de la Brașov, Sibiu, Oradea, Lugoj, organizând impunătoare manifestații la monumentul lui Mihai Viteazul, al lui Gheorghe Lazăr și altor mari patrioți. Studenții ardeleni au participat cu o vie însuflețire la pelerinajele de la monumentele lui Ștefan cel Mare și al lui Mihai Viteazul. Principalii scriitori de peste munți, Miron Pompiliu, Ioan Slavici, George Coșbuc, Șt. O. Iosif, Octavian Goga, Liviu Rebreanu, Lucian Blaga au debutat în centrele transcarpatine impunându-se aici ca scriitori ai tuturor românilor. Principalele periodice românești „Familia”, „Luceafărul”, „Semănătorul”, „Viața românească”, „Ramuri” au avut colaboratori de pretutindeni, presa literară românească având același orizont și aceleași imperative.

Prin șezătorile comune literare la care au participat scriitori din toate provinciile: Cincinat Pavelescu, Emil Gârleanu, D. Anghel, O. Goga, Ion Agârbiceanu, O.C. Tăslăuanu și alții s-a consolidat unitatea literară românească, deschizându-se perspectivele unirii.

La sfârșitul secolului al XIX-lea s-a Ion Agârbiceanu. O.C. Tăslăuanu și alții s-a consolidat unitatea literară românească, deschizându-se perspectivele unirii.

La sfârșitul secolului al XIX-lea s-a înființat la București „Liga culturală pentru unitatea tuturor românilor”, confirmându-se astfel vechiul dicton al ziarului „Tribuna” de la Sibiu că „soarele pentru toți românii de la București răsare”, îndată după declanșarea Primului Război Mondial în 1914, un mare număr de ardeleni în frunte cu O. Goga, O.C. Tăslăuanu. Onisifor Ghibu, Florea Bogdan, Ghiță Pop s-au refugiat la București pentru a participa la marea bătălie națională pentru intrarea României în războiul pentru eliberarea și unitatea națională. Legăturile dintre românii de pretutindeni s-au menținut astfel și afirmat timp de sute de ani, ele bazându-se pe unitatea limbii, a culturii și a civilizației tuturor românilor. Principalii lor exponenți au fost Grigore Ureche, Miron Costin, Stolnicul Cantacuzino, Dimitrie Cantemir, Gheorghe Șincai, Samuil Micu, Petru Maior, A.D. Xenopol, N. Iorga, Octavian Goga, Onisifor Ghibu și atâția alți cărturari români din vechea Dacie. În timpul războiului s-au manifestat ca patrioți susținând aceleași legături și N. Iorga, Take Ionescu, Nicolae Titulescu, Barbu Delavrancea. Nicolae Filipescu, Constantin Mille și mulți alții. Evidente și puternice, timp de sute de ani pe vigoarea lor s-a bazat unirea de la 1 decembrie 1918. Ele constituie și astăzi tăria de nebiruit a poporului român, fiind chezașa viitorului poporului nostru. A le susține e o datorie a tuturor românilor.

Contemporanul, nr. 8, 20 februarie 1987, p. 8

Un mare animator

Născut la 12/24 mai 1812 și decedat la 20 aprilie – 2 mai 1893, George Barițiu a fost cel mai activ și mai multilateral cărturar român al secolului al XIX-lea, desfășurând cu aceeași pasiune și grandoare o activitate pe cât de intensă, tot pe atât și de variată. În toate domeniile, Barițiu a dovedit aceeași energie și fecunditate, în unele deținând chiar locurile de frunte.

A început prin a fi poet dramatic, pentru a continua ca profesor de fizică la Blaj și apoi profesor la Brașov, întemeietor al primelor ziare și reviste din Transilvania și participant de mâna întâi la Revoluția din 1848. A întreținut chiar de la începutul activității sale strânse legături cu cărturari și scriitori români de peste Carpați, fiind totodată, prin ziarele sale, unul din susținătorii cei mai înflăcărați ai Unirii Principatelor, ai Războiului pentru Independență și apoi, ai luptei pentru autonomia Transilvaniei. Timp de zeci de ani, Barițiu a fost

principalul glas al cărturărimii române din Transilvania, publicațiile sale fiind printre cele mai însemnate ale vremii. El a dat de asemenea expresie neconținută spiritului de unitate națională, militând în mod permanent pentru unitatea limbii, a culturii, a literaturii și a științei naționale, îmbrățișând în același timp, ca și M. Kogălniceanu, A.D. Xenopol și B.P. Hașdeu și problemele economice și îndeosebi pe cele ale industriei naționale.

Începându-și studiile la Blaj, Barițiu și-a însușit temeinic ideile „Școlii Ardelene”, fiind unul din principalii adepți ai lui Petru Maior, a cărui „Istorie pentru începutul românilor din Dachia” a intenționat să o traducă și în limba maghiară, pentru a combate astfel erorile istoriografiei maghiare. Invitat de către negustorii români în anul 1836 ca profesor la școala din Brașov, recent înființată, Barițiu a rostit în anul următor renumita sa *Cuvântare scolastică la examenul de vară în școala românească din Brașov*.

Prin Barițiu au ajuns la Brașov și profesorii blăjeni, poetul Andrei Mureșanu și latinistul Iacob Mureșianu, care aveau să devină apoi principalii săi colaboratori în orașul de la poalele Tâmppei. În anul 1837, întovărășindu-se cu tipograful Ioan Gött, Barițiu a înființat în vechiul oraș al lui Coresi cel dintâi organ de presă românesc, intitulat semnificativ *Foaie pentru minte, inimă și literatură*. La această foaie au colaborat principalii scriitori ardeleni ai timpului: Timotei Cipariu, Andrei Mureșanu, Ioan Rusu și alții, precum și scriitori transcarpatini, Vasile Alecsandri, M. Kogălniceanu, C. Negruzzi, N. Bălcescu, C.A. Rosetti, D. Bolintineanu, Iancu Văcărescu s.a. Prin această acțiune s-au pus bazele unitare ale literaturii române. Datorită lui Barițiu au colaborat la periodicele de peste, munți și numeroși scriitori ardeleni. Atât ca profesor la școala din Brașov, cât și ca întemeietor al revistei *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, Barițiu a cultivat cu mult zel, ca și Heliade Rădulescu, dezvoltarea limbii și rafinarea ei. Activând într-o epocă în care limba română era greu strâmtorată de autoritățile statului, Barițiu, pe lângă gramaticile respective, a inițiat și o vastă operă de autor de dicționare bilingve pentru a ușura astfel contactul între toți locuitorii Transilvaniei. În 1853, el a tipărit, astfel, în colaborare cu Gavril Munteanu, *Dicționarul germano-român, Deutsch-romänisches Wörterbuch*, iar în 1869, *Dicționarul ungurescu-românesc, Magyar-román szótár*. O vastă operă de lingvist și filolog a desfășurat Barițiu în cadrul „Asociațiunii pentru literatură și cultura poporului român din Transilvania”, înființată în 1861, și al Societății Academice Române de la București, la ale cărei lucrări a participat împreună cu Timotei Cipariu, chiar de la început. El a fost totodată secretar și președinte al marelui așezământ, murind în calitate de președinte al acestuia. La *Asociațiune* Barițiu a fost de asemenea, alături de Andrei Șaguna, unul din principalii militanți, autor al statutelor și în cele din urmă, președinte.

Continuându-și activitatea publicistică, Barițiu a întemeiat, în 1838, *Gazeta de Transilvania*, acesta fiind întâiul ziar politic, tot la Brașov, al românilor transilvăneni. Departe de a avea un caracter regional „Gazeta de Transilvania” a fost un organ de presă al tuturor românilor, ea îmbrățișând interesele generale românești. În Transilvania, luptând din greu cu cenzura lui Metternich, ea apăra

drepturile românilor, iar peste Carpați combătea din răzputeri țarismul reprezentat de Regulamentul Organic. La 1848, având strânse legături cu cărturarii de la București și de la Iași, Barițiu a îmbrățișat cu același căldură programele și acțiunile tuturor revoluționarilor jucând, cum era și firesc, un rol principal în Transilvania, alături de Simion Bărnuțiu, Andrei Șaguna și Avram Iancu. El a fost, în același timp, unul din cei mai stăruitori popularizatori ai celor două marsillieze românești: *Deșteptarea României* și *Deșteaptă-te, române!* de V. Alecsandri și A. Mureșanu.

La 3/15 mai 1848, el a fost în același timp unul din principalii oratori de pe Câmpia Libertății și apoi unul din conducătorii delegației trimise la Dieta din Cluj pentru a expune revendicările poporului român, printre care era și înființarea unei universități românești la Blaj, precum și desființarea iobăgiei și acordarea tuturor libertăților cetățenești.

În timpul revoluției, s-a refugiat în Muntenia și apoi în Moldova și Bucovina, unde a fost maltratată, fiind eliberat la intervenția fraților Hurmuzaki, el intrând apoi în redacția ziarului acestora, *Bucovina*, unde a lucrat până la reîntoarcerea în Transilvania. La reîntoarcere a fost înlăturat însă de la conducerea ziarelor și înlocuit cu Iacob Mureșianu.

La Brașov, pe lângă redactarea ziarelor, Barițiu a avut o însemnată parte și la conducerea *Casinei* negustorilor români, care a adăpostit în 1848 și pe revoluționarii moldoveni, în frunte cu Vasile Alecsandri. În anii următori, Barițiu a luptat pentru înființarea liceului românesc, numit mai târziu „Andrei Șaguna”.

La 1877 Barițiu a susținut din răzputeri cauza Războiului pentru Independența României, luând apărarea femeilor care au întreprins diferite colecte pentru ajutorarea răniților și a orfanilor. În 1878, pe drumul către înființarea unui cotidian românesc, Barițiu a întemeiat ziarul *Observatoriul*, pe care îl va conduce împreună cu fiul său Ieronim. Prin acest ziar s-a susținut politica ardelenilor pentru autonomia Transilvaniei, cunoscută sub numele de politica pasivistă.

În cadrul *Asociațiunii*, pe lângă o intensă activitate pentru ridicarea culturală și economică a poporului, Barițiu a înființat și revista „Transilvania”, care apare și astăzi. Spre sfârșitul vieții, Barițiu a inițiat pe lângă numeroase alte studii istorice marea sa operă *Istoria Transilvaniei pre 200 de ani în urmă*, care a cuprins istoria românilor ardeleni din epoca precedentă Răscoalei lui Horea și a Revoluției de la 1848.

Activitatea lui George Barițiu a avut o largă influență asupra dezvoltării politice și culturale a românilor din Ardeal și totodată asupra progresului economic al acestora. El a fost întemeietorul și conducătorul fabricii de hârtie de la Zărnești, pentru care a făcut mai multe călătorii în Europa (Viena, Paris, Bruxelles), precum și a primelor expoziții industriale de peste munți.

Încărcat de glorie, Barițiu a murit la 81 de ani, rămânând până astăzi una din figurile dominante ale culturii românești din Transilvania. La Sibiu și la Brașov i s-au ridicat două impunătoare statui.

Luceafărul, nr. 21, 23 mai 1987, p. 3

Index de nume

A

Aaron Florian 51, 130, 145, 226, 267
Adamovici, Gherasim 200
Adoc, Gheorghe 106
Ady Endre 228
Agârbiceanu, Ion 65, 66, 67, 68, 116, 126, 127,
131, 145, 182, 214, 215, 256, 268
Albini, Septimiu 207
Albu, Nicolae 256
Alecsandri, Vasile 11, 12, 16, 31, 33, 35, 36, 43,
47, 48, 50, 61, 62, 67, 68, 69, 71, 78, 80, 99,
100, 106, 115, 125, 126, 129, 131, 154, 155,
157, 158, 163, 171, 194, 195, 203, 204, 210,
216, 222, 223, 230, 232, 245, 249, 252, 259,
260, 261, 267, 269, 270
Alexandrescu, Grigore ... 43, 80, 99, 100, 203, 230,
248
Alexandru cel Bun 81, 100, 119, 129, 173, 248
Alexandru II 28, 29
Alexandru III 30
Alexandru, Ioan 123, 245
Alföldi, A. 73
Almășan, Dănilă 92, 185
Andrássy, Gyula 28
Andrițoiu, Al. 222, 245
Angelescu, C. 140
Anghel, D. 65, 268
Anonymus 75
Antigone 259
Antipa, Gr. 132
Antonescu, Victor 126
Antonius Maginus Patavinus, Ion 169
Arghezi, Tudor 14, 50, 123, 148, 155, 246
Aron Vodă 91, 169
Aron, Petru Pavel 144, 214, 235, 236
Asachi, Gh. 230, 249, 252
Asachi, Gheorghe 122, 156, 203
Aurelian 75, 174, 193
Aurelian, P. S. 162
Axente, Ioan Sever 253
Azarie 169

B

Babeș, Vicențiu 162
Babeș, Victor 14, 24, 27, 53, 105, 159, 162, 206
Bacaloglu, Emanoil 162
Badea George 77
Bainville, Jacques 220
Banciu, Axente 84, 85, 86, 87, 88, 254
Banciu, Ioan 85
Banciu, Stan 84
Banu, C. 175
Barac, Ion 214, 224
Barcianu, D.P. 131
Barițiu, George ... 11, 17, 22, 31, 32, 36, 37, 47, 50,
71, 77, 79, 80, 84, 85, 86, 92, 95, 99, 103, 113,
115, 125, 129, 131, 132, 136, 145, 152, 156,
157, 163, 164, 174, 185, 193, 200, 202, 203,
214, 215, 220, 225, 226, 230, 236, 248, 251,
253, 260, 262, 263, 266, 268, 270
Barnovski, Miron 169
Baronzi, George 16, 35
Bartalis János 264
Bartók, Béla 228
Basarab I 43, 50, 89, 118, 125, 261
Basarab Vodă 248
Basarab, Matei 46, 48, 51, 91, 157, 184, 197
Bălan, Nicolae 262
Bălcescu, Nicolae 11, 21, 22, 23, 43, 48, 50, 55,
56, 62, 66, 69, 71, 76, 78, 79, 80, 85, 89, 95,
100, 103, 112, 115, 125, 128, 135, 150, 151,
153, 154, 156, 157, 158, 160, 163, 164, 171,
178, 188, 197, 200, 203, 204, 213, 220, 230,
231, 237, 246, 248, 249, 260, 261, 266, 267,
269
Băncilă, O. 27
Bănuț, Aurel P. 65, 86
Bănuțiu, Simion 11, 17, 22, 23, 25, 62, 71, 76,
79, 80, 104, 115, 116, 124, 125, 129, 130, 135,
144, 150, 151, 152, 154, 158, 174, 200, 203,
207, 212, 214, 225, 226, 230, 236, 246, 267,
270
Bârna, Vlaicu 222, 245, 264
Bârsan, Zaharia 65, 67, 69, 126, 139, 145, 214,

232, 237, 245	
Bârseanu, Andrei...	66, 69, 85, 126, 131, 145, 167, 194, 195, 196, 210, 211, 214, 251, 262
Bârseanu, Andrei, Andrei	196
Bem, Józef Zachariasz	80, 81, 152, 153
Beniuc, Mihai	232, 237, 245, 264, 265
Beu, Octavian	232, 237, 245
Bianu, I.	66, 132
Bianu, Ion	54, 116, 126, 194, 251
Bielski, Ioachim	169
Blaga, Iosif	86, 211
Blaga, Lucian	14, 43, 85, 105, 123, 155, 214, 246, 250, 264, 265, 267
Bob, Ioan	200
Bocu, Sever	141
Boerescu, Vasile	129
Boeriu, Valeriu	188
Bogdan	157
Bogdan I	261
Bogdan, Alexandru	86
Bogdan, Florea	138, 177, 268
Bogdan, Ion	27, 149
Bogdan-Duică, Gheorghe	53, 64, 65, 86, 105, 182, 256
Boierescu, C.	174
Boitoș, O.	250
Boiu, Zaharia	16, 262
Bolintineanu, Dimitrie	14, 43, 67, 69, 80, 100, 115, 122, 157, 203, 230, 248, 269
Bolliac, Cezar	69, 80, 100, 122, 203, 230
Bologa, Iacob	131, 151
Bologa, Valeriu L.	180
Bora, Valeriu	69, 168
Bornemisa, Sebastian	138
Borza, Alexandru	53, 254, 257
Botta, Dan	264
Boțian, A.P.	143
Boțian, Petru A.	187, 188
Boțianu, Axente	256
Bozdog, Ion	255, 256
Brad, Ion	123, 222, 232, 237, 245
Brancovici, Gheorghe	169
Brancovici, Sava	92, 144, 214
Brand	149
Brătășanu, Paul	140
Brătescu-Voinești, Al.	211
Brătianu	30
Brătianu, Dimitrie	201
Brătianu, Dumitru	152
Brătianu, Gh. I.	74
Brătianu, Ion Constantin	9, 11, 28, 38, 69, 80, 132, 138, 140, 144, 177, 208

Brâncoveanu, Bibescu	130
Brâncoveanu, Constantin	50, 91, 157
Brâncuși, Constantin	50
Brânză, D.	162
Breazu, Ion	250
Bretan, N.	232, 237
Brezeanu, Ion	126
Bucșan, Constantin	67, 160, 175
Bud, Tit	159
Budai-Deleanu, Ioan	17, 97, 113, 115, 119, 133, 144, 199, 220, 248
Bujor, M.G.	26
Bunea, Augustin	92, 113, 115, 159, 185, 262
Buré, Emil	228
Burebista	76, 91, 94, 96, 110, 112, 117, 120, 121, 123, 133, 155, 157, 247
Buteanu, Ioan	79, 144, 151, 200

C

Camilar, Eusebiu	232, 237
Camille, Julien	148
Cantacuzino	103
Cantacuzino, Constantin	14, 56, 62, 122, 157, 164, 169, 248, 261, 268
Cantacuzino, Ion	24, 56, 175
Cantacuzino, Jean	144
Cantacuzino, Șerban	157
Cantemir, Constantin	224
Cantemir, Dimitrie	14, 17, 19, 89, 102, 103, 119, 122, 125, 133, 147, 155, 164, 220, 236, 248, 258, 261, 268
Carada, Eugen	36
Caraffa	198
Caragiale, Ion Luca	16, 47, 66, 116, 126, 132, 155, 206, 211, 253
Carcalechi, Zaharia	19
Carcopino, J.	148
Carducci, Giosue	224
Carlyle, Thomas	220
Carol al VI-lea	189
Carol cel Mare	134
Carol I	28, 38, 44
Catargiu, Barbu	174
Călinescu, George	43, 123, 149, 250
Câmpineanu, Ion	174
Cârlova, Vasile	230, 248
Ceașescu, Nicolae	54, 55, 71, 113, 145, 147, 223
Cernătescu, Petre	51
Cezar, Iulius	110, 117, 121, 247
Chendi, Ilarie	65, 85, 145

Chinez, Ion.....	264, 265
Chițu, Gh.....	162
Cholnoky, Eugen.....	73
Ciano, Galeazzo.....	124
Ciorte, Grigore.....	256
Cipariu.....	266
Cipariu, Timotei.....	17, 47, 53, 85, 92, 113, 114, 115, 116, 131, 145, 152, 157, 164, 174, 185, 200, 203, 214, 215, 225, 230, 236, 248, 249, 251, 253, 262, 263, 266, 269
Ciura, Alexandru.....	65, 66, 86, 126, 127, 189
Ciura, Florica.....	232, 237
Clemenceau, Georges.....	76, 224
Cloșca.....	43, 62, 69, 71, 92, 141, 144, 154, 184, 190, 198, 209, 212, 214, 217, 218, 222, 229, 232, 233, 234, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 260, 264, 267
Cloșca, Ion.....	232, vezi: Cloșca
Cobălcescu, Grigore.....	162
Coccea, Nicolae D.....	228
Codârcea, Corneliu.....	228
Comșa, Dimitrie.....	262
Condurachi, Emil.....	148
Constantinescu, George.....	14
Constantinescu, Miron.....	74, 232, 237
Copilu-Chitară, V.....	232, 237
Coresi.....	84, 184, 214
Coroianu, Iuliu.....	144, 207, 260, 263
Corvin, Ioan.....	183
Corvinu, I.....	51
Cosma, Partenie.....	86
Costin, Miron.....	14, 56, 102, 119, 122, 125, 133, 157, 164, 169, 220, 248, 261, 268
Costin, Nicolae.....	122
Coșbuc.....	155
Coșbuc, George.....	12, 16, 43, 61, 66, 67, 68, 71, 76, 88, 116, 123, 124, 126, 132, 145, 206, 211, 214, 215, 253, 262, 265, 267
Cotruș, Aron.....	43, 231, 237, 245, 264, 265
Craiul Munților.....	212
Creangă, Ion.....	131, 252
Crețeanu, George.....	80
Cristea, Nicolae.....	36, 39, 40, 262
Crișan.....	43, 62, 69, 71, 92, 141, 144, 154, 184, 198, 212, 214, 217, 218, 222, 229, 232, 233, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 260, 264, 267
Cunțan, Maria.....	65, 66, 67, 86
Cuza, Alexandru Ioan.....	7, 11, 12, 13, 23, 30, 34, 50, 69, 95, 100, 101, 112, 136, 152, 154, 158, 174, 180, 195, 201, 204, 216, 231, 246, 249, 261, 267

D

Daicoviciu, Constantin.....	74, 105, 109
Dan, Pavel.....	214, 232, 237, 264
Darvas József.....	264
Davila, Alexandru.....	43
Decebal.....	75, 76, 91, 94, 96, 111, 112, 117, 118, 120, 121, 122, 123, 133, 155, 160, 214, 247, 261
Deceneu.....	117
Delavrancea, Barbu Ștefănescu.....	16, 67, 76, 116, 138, 155, 165, 174, 175, 177, 206, 207, 246, 268
Deleu, Victor.....	140, 144
Densusianu, Nicolae.....	242
Densusianu, Ovid.....	132, 159
Densușianu, Nicolae.....	163, 232, 237, 245
Diaconovici, Corneliu.....	131, 132, 158, 159, 263
Diaconul Coresi.....	266
Diamandi Manole.....	33, 37, 180
Dima, Gheorghe.....	20, 86, 127, 211
Dimitrievici, Constantin.....	236
Dimov, Leonid.....	232, 237, 245
Dionisie.....	174
Dissescu, Constantin G.....	174
Dobra, Petre.....	200
Dobrogeanu-Gherea, Constantin.....	23, 24
Dosoitei.....	61, 266
Dragomir, Silviu.....	43, 65, 105, 190, 254
Dragomirescu, M.....	159
Dragoș Vodă.....	169
Drăganu, Nicolae.....	262
Drăgoi, Sabin.....	232, 237
Drăgușanu, Ioan Codru.....	131
Duca, Ion Gheorghe.....	126, 132, 253
Ducă, Gh. Bogdan.....	87, 131, 254, 257
Dulfu, Petre.....	16, 31, 36, 69, 172, 254
Dumitrescu, Vladimir.....	148

E

Edroiu, N.....	232, 237
Eduard al Angliei.....	134
Eftimie.....	169
Eftimiu, Victor.....	65, 66, 67, 126, 127, 139
Elekes, Xouis.....	73
Eminescu, Mihai.....	14, 15, 16, 36, 43, 47, 48, 50, 61, 76, 85, 89, 92, 112, 123, 155, 160, 163, 185, 188, 215, 232, 236, 237, 245, 246, 253, 258, 267
Enea Silvio Piccolomini.....	74
Enescu, George.....	14, 50, 68, 85, 155

Exarhu, C.....193

F

Faliciu, Iulia.....260
Farago, Elena.....65
Fătu, A.....162
Felix, D.I.....162
Ferdinand I.....93, 140, 144
Filipescu, Nicolae 62, 72, 77, 93, 138, 161, 165,
175, 177, 195, 206, 207, 209, 267, 268
Filotti, Maria.....66, 127
Firu, N.....127
Fleva, Nicolae.....174
Florescu, Bonifaciu.....35
Florian, Aron.....115, 261
Focillon, H.....148
Fortunatu, C.....51
Francisc I.....241
Francisc Iosif I. 9, 28, 51, 71, 76, 88, 104, 153,
202, 208
Francisc, Iosif I.....9
Frederic Barbă Roșie.....134
Fruma, Ioan.....232, 237
Frunzetti, Ion.....250
Fugariu, Florea.....103
Furtună, D.....195

G

Gárdonyi Géza.....264
Garibaldi, Giuseppe.....39, 55
Gârleanu, Emil..... 65, 66, 127, 160, 182, 211, 268
Gâscă, Eugen.....232, 237
Geergescu, Ion.....186
Gelu..... 75, 119, 129, 144, 214, 248
George Rakoczi II.....197
George, Vasile Al.....256
Gheorghiu, Ștefan.....27
Gherman, I.....207
Ghibu.....160
Ghibu, Octavian.....88, 161
Ghibu, Onisifor... 53, 67, 68, 87, 88, 104, 105, 127,
131, 138, 145, 160, 161, 175, 177, 206, 254,
257, 268
Ghica, Grigore.....129, 174, 219
Ghica, Ion.....100, 162, 193, 230
Ghica, Matila.....73, 74
Ghika, Dimitrie.....180
Giurescu, Constantin C. . 57, 58, 74, 107, 149, 155
Giurescu, Dimitrie.....12, 60
Giurescu, Dinu C.....74, 107

Giurgiu, Marcu.....241
Giurgiuca, Emil.....264, 265
Glad.....75, 144, 248
Goga, Octavian.....20, 23, 27, 43, 53, 61, 62, 64,
65, 66, 67, 68, 85, 86, 88, 95, 97, 116, 124,
126, 127, 131, 132, 137, 138, 139, 140, 145,
155, 156, 160, 161, 165, 172, 175, 176, 182,
188, 206, 210, 211, 214, 215, 232, 237, 245,
246, 251, 252, 253, 263, 265, 267, 268
Gojdu, Emanoil.....19, 20
Goldiș, Iosif.....210
Goldiș, Vasile.....63, 72, 76, 77, 85, 93, 98, 126,
131, 141, 142, 161, 172, 177, 183, 186, 188,
190, 191, 192, 209, 210, 211, 212, 214, 247,
251, 256, 262
Golescu, Alexandru G.....100
Golescu, Dinicu.....21
Gorceakov.....30
Gorceakov, Alexandru.....9, 28, 29
Gorun, Ion.....65, 85, 145
Grădișteanu, Petre.....51
Grămadă, Ion.....67, 175, 207
Greceanu, Radu.....169
Grigorescu, Nicolae.....155
Grimm, Petre.....257
Grozea, Moise.....18
Grozescu, Vicențiu.....159
Guagnini, Al.....169
Guizot.....220
Gusti, Dimitrie.....148
Gyula Zathureczkv.....73
Gyulai, Francisc.....233, 238

H

Hannibal.....100
Haraszti.....73, 74, 75, 76
Haraszti, Endre.....73, 75
Haret, Spiru.....186, 206
Hașdeu, Bogdan Petriceicu.....16, 47, 50, 51, 54,
102, 122, 129, 130, 162, 163, 221, 226, 258,
259, 260, 261, 269
Hatvány.....152
Hațieganu, Iulian.....254
Hațieganu, Iuliu.....105, 131, 258
Heliade-Rădulescu, Ion.....47, 53, 102, 156, 203,
219, 230, 248, 266, 269
Herbart.....160
Herodot.....148, 220
Hippolyte Taine.....220
Hitler.....41, 73
Hodoș, Iosif..... 81, 113, 115, 131, 145, 163, 253

Hodoș, Nerva	194
Hóman Bálint	73
Hondrilă, Vasile	256
Horea	43, 62, 63, 92, 141, 144, 150, 152, 154, 160, 166, 179, 184, 185, 189, 190, 198, 209, 212, 214, 217, 218, 221, 222, 229, 231, 232, 233, 235, 237, 240, 244, 245, 246, 260, 264, 267
Horea, Ion	232, 237, 245
Hurlup, N.	86
Hurmuzachi, Gheorghe	53
Hurmuzaki, Constantin	130, 163
Hurmuzaki, Eudoxiu	130

I

Iancu de Hunedoara ...	75, 90, 92, 94, 97, 152, 183
Iancu, Avram	11, 17, 43, 50, 62, 67, 71, 76, 79, 80, 81, 86, 95, 104, 116, 125, 129, 141, 143, 144, 150, 151, 152, 153, 154, 158, 160, 188, 189, 200, 203, 212, 214, 221, 222, 226, 227, 230, 242, 244, 246, 253, 260, 264, 267, 270
Ianculescu, M.	51
Iankovici, Antoniu	233, 239
Iankovitz	218, 242
Ibsen	149
Ieremia Movilă	184
Ignatiev, Nikolai	29, 30
Illés Béla	264
Illés Gyula	264
Imbroane, Avram	67, 138, 175, 177, 206
Ioan Vodă	229, 231, 237
Ion Șerb	243, 245
Ion, Grigore	12, 59
Ionescu, Nicolae	28
Ionescu, Take	62, 138, 139, 140, 141, 161, 165, 174, 175, 176, 177, 195, 206, 207, 267, 268
Iorga, Nicolae	14, 23, 24, 27, 43, 50, 62, 65, 66, 67, 68, 72, 73, 74, 77, 88, 89, 91, 99, 102, 105, 111, 112, 116, 120, 126, 127, 132, 134, 137, 138, 147, 148, 149, 155, 156, 160, 161, 165, 174, 175, 177, 179, 184, 188, 193, 196, 206, 207, 210, 221, 231, 236, 237, 245, 253, 258, 260, 263, 267, 268
Iosif al II-lea	198, 217, 218, 232, 238, 241, 242, 244
Iosif, Ștefan Octavian	65, 66, 67, 86, 116, 126, 132, 145, 211, 214, 222, 232, 237, 245, 265, 267
Isac, Emil	187, 214
Isanos, Magda	232, 237
Ismena	259

Iulius Cesar	100
Ivacivovici, Procopie	53
Ivireanu, Antim	173

J

Jalea, Ion	106
Jankovich Béla	194
Jarník, Jan Urban	194, 195
Jebeleanu, Eugen	85

K

Kant	114
Karamzin, Nikolai	220
Kemény Farkas	152
Kogălniceanu, Mihail	8, 9, 10, 11, 12, 18, 21, 22, 23, 25, 27, 30, 34, 36, 43, 47, 50, 62, 69, 70, 71, 76, 77, 78, 79, 80, 99, 100, 101, 102, 103, 112, 115, 122, 125, 129, 130, 136, 147, 154, 155, 156, 157, 163, 164, 169, 171, 174, 180, 195, 200, 203, 208, 215, 218, 219, 220, 223, 230, 248, 249, 259, 260, 261, 266, 267, 269
Kossuth	152, 153
Krug	225

L

Ladea, Romul	232, 237
Ladislau	90, 183
Lahovari, Al	208
Lamprecht, Karl	220
Lapedatu, Al	33, 36, 37, 222
Lapedatu, Alexandru I.	126
Lapedatu, Ion	196
Laurian, August Treboniu	47, 51, 54, 100, 119, 128, 129, 130, 145, 151, 152, 174, 200, 219, 226, 260, 261, 267
Laurian, Dimitrie	51
Lavissee, Ernest	224
Lazăr, Gheorghe	46, 48, 145, 160, 174, 203, 230, 248, 262, 267
Lăpușneanu, Alexandru	97, 157
Lemeni, Ioan	225
Lemnea, Dumitru	12
Leopold al II-lea	200
Leopold I	198
Liciu, Petre	126
Lovinescu, Eugen	65, 148
Lucaciu, Vasile	62, 71, 76, 124, 138, 139, 140, 144, 160, 161, 165, 174, 175, 176, 177, 206,

207, 210, 214, 224, 226, 252, 260, 263	
Luchian, Ștefan.....	27, 155
Lupaș, Ioan.....	20, 23, 27, 53, 65, 85, 87, 88, 105, 127, 131, 145, 196, 211, 232, 235, 237, 245, 253, 254, 262
Lupu, Vasile.....	157, 169, 197

M

Macarie.....	169
Macaulay, Thomas.....	220
Macedonski, Alexandru.....	16, 31, 36
Machiavelli, Niccolo.....	220
Magheru, Gheorghe.....	80
Maior, Grigore.....	144
Maior, Petru.....	14, 17, 53, 71, 85, 97, 99, 103, 112, 113, 115, 119, 122, 124, 125, 133, 144, 147, 157, 164, 173, 190, 199, 210, 214, 220, 230, 236, 248, 256, 257, 261, 268, 269
Maiorescu, Ioan.....	104, 115, 129, 130, 226, 236, 260
Maiorescu, Titu.....	47, 85, 129, 132, 149, 159, 174, 195, 251, 252
Malița, Pavel.....	189
Manfy, Iosif.....	113, 115
Maniu, Iosif.....	256
Maniu, Iuliu.....	144
Manole-Adoc, Gabriela.....	106
Marcus Aurelius.....	90
Marele Pandur.....	203
Maria Alexandrovna.....	30
Maria Tereza.....	198, 217, 233, 239, 241, 244
Mariescu, C.....	256
Marinescu, Gheorghe.....	14
Marmeliuc, D.....	207
Massim.....	129
Massim, Ion C.....	129
Matei Corvin.....	75, 134, 183
Măcelariu, Elie.....	131
Măcelaru, Ilie.....	151
Măcelaru, Iudita.....	18
Măcenica, Moisa.....	88
Mărăcineanu, Valter.....	12, 59
Mândrescu, Simion C.....	138, 141, 145, 177, 206
Medrea, Corneliu.....	232, 237
Mehedinți, Simion.....	66, 116, 118, 126, 132, 149, 193, 213, 253
Melin, Al. Lupeanu.....	186, 254
Méliusz József.....	264
Menuorut.....	75, 96, 144, 248
Meumann.....	160
Micaș, Florian.....	81, 151

Michelet.....	220
Miclăuș, Oprea.....	88
Micu, Ion Inochentie ..	17, 114, 144, 197, 198, 199, 200, 201, 214, 235
Micu, Mircea.....	245
Micu, Samuil ..	14, 71, 97, 103, 113, 115, 119, 125, 133, 135, 144, 157, 164, 173, 199, 214, 219, 220, 230, 236, 248, 261, 268
Mihai Viteazul	19, 35, 43, 46, 48, 50, 56, 61, 63, 67, 71, 72, 76, 77, 78, 89, 91, 92, 93, 94, 95, 97, 100, 101, 112, 119, 125, 129, 133, 134, 135, 136, 140, 141, 143, 146, 156, 157, 161, 163, 166, 167, 168, 169, 171, 177, 178, 184, 186, 187, 188, 189, 190, 204, 207, 209, 210, 212, 214, 221, 229, 231, 237, 243, 246, 248, 249, 253, 261, 263, 267
Mihail Apafi.....	198
Mihaly, Victor.....	194
Mikszáth Kálmán.....	264
Mille, Constantin.....	141, 207, 268
Millo, Matei.....	34
Minulescu, Ion.....	68
Mircea cel Bătrân.....	43, 50, 87, 89, 94, 97, 119, 125, 129, 143, 157, 188, 246, 248
Mironescu, G.G.....	141
Missail, Gh.....	54
Mistral, Fr.....	224
Mocioni, Alexandru.....	251
Moisil, Grigore.....	262
Moldovan, Corneliu.....	65, 66, 127, 139
Moldovan, Ioan Micu.....	113, 115, 131, 145, 193, 194, 251, 262
Moldovan, Ioan Micu.....	195
Moldovan, Ioan Micu.....	196
Moldovan, Iuliu.....	105, 131
Moldovan, Silvestru.....	159
Montesquieu.....	220
Móricz Zsigmond.....	228, 264
Müller, Gottfried.....	225
Munteanu, Casian R.....	175
Munteanu, Zaharia.....	186
Münzer, Sebastian.....	169
Mureșanu, Andrei.....	50, 62, 71, 80, 85, 100, 113, 115, 124, 125, 131, 136, 145, 152, 158, 171, 197, 203, 204, 214, 230, 249, 261, 265, 267, 269
Mureșianu, Aurel.....	36
Mureșianu, Iacob.....	113, 114, 115, 116, 126, 262, 269, 270
Murgoci, Gheorghe Munteanu.....	149
Murgu, Eftimie.....	19
Mussolini.....	73

N

Nagy István	264
Nanu, Ion Sava	88
Napoleon al III-lea	216
Natrop	160
Neagoe Basarab	91
Neagoe, Manole	103
Neagu, Miron	264
Neculce, Ion	133, 169, 220, 248
Negri, Costache	11, 69, 78, 80, 100, 152, 158, 195, 203, 216
Negruzzi, Constantin	99, 100, 126, 203, 230, 249, 269
Nestor, Ioan	74
Netea, Vasile	257, 258
Nicoară, Eugen	254, 255, 256, 257, 258
Nicola, Vasile, zis Ursu	232, 241, vezi: Horea
Nicolae Olahul	75, 169
Nistor, Ioan	175
Niș, Teodor	254

O

Oanea, Laurențiu	188
Oargă, Ioan	241
Odobescu, Alexandru	31, 36, 47, 48, 50, 54, 129, 130, 156, 162, 163, 174, 178, 206, 221, 232, 237, 245, 251, 252, 267
Onciul, Dimitrie	57, 132, 149, 159, 196, 252
Onițu, Virgil	85, 86, 196, 211, 257, 262
Osman Pașa	13
Oțetea, Andrei	74, 85, 88

P

Pamfile, Tudor	195
Papa Pius al II-lea	74
Papilian, Victor	105, 250
Papiu-Ilarian, Alexandru	47, 51, 54, 104, 115, 124, 129, 130, 136, 145, 150, 151, 154, 164, 174, 197, 200, 214, 221, 232, 236, 237, 256, 257, 260
Para, Ion	199
Parhon, Constantin Ion	14
Pascu, Ștefan	74, 88, 232, 237, 245
Pavel, Constantin	262
Pavel, Ion	88
Pavelescu, Cincinat	65, 66, 127, 268
Păcală	262
Păcățianu, T.V.	263
Pătrașcu Ciogolea	173

Pătruț, Picu	88
Păunescu, Adrian	123, 154
Pârvan, Vasile	57, 65, 105, 123, 127, 147, 148, 149, 150, 155, 160, 173, 175, 193, 221
Petőfi Sándor	86
Petrescu, Camil	43
Petrescu, Nicolae Petra	257
Petri, Vasile	262
Petru Rareș	229
Philippide, Alexandru	129
Piuaru-Molnar, Ioan	199
Poenaru, Petrache	129, 130, 260
Pompiliu, Miron	267
Pop de Băsești, Gheorghe	63, 71, 72, 76, 77, 124, 141, 144, 172, 186, 190, 192, 207, 208, 209, 224, 226, 252, 260, 263
Pop, Ghiță	138, 160, 175, 268
Pop, Mișu	196
Pop, Vasile	257
Pop, Vasile L.	53
Popa, Dumitru	232, 238
Popa, Grigore	222
Popea, I.	196
Popescu, Dan	160
Popescu, Dorin	148
Popescu, Ioan	262
Popescu, Simeon	262
Popovici, A.C.	159
Popovici, D.	105, 232, 237, 250
Popovici, T.	127
Popoviciu-Barcianu, Daniel	262
Pop-Păcurariu, Elisabeta	18
Pop-Reteganul, Ion	131, 214, 262
Porcius, Florian	162
Porumbescu, Ciprian	54, 85, 155, 195, 210
Poruțu, Samuil	151
Precup, Dionisie	51
Procopiu, I.	51
Prodan, David	232, 234, 237, 243, 245
Pumnul, Aron	113, 115, 151, 200, 236
Pușcariu, Ilarion	262
Pușcariu, Ioan	131, 159, 200, 225, 226
Pușcariu, Sextil	20, 65, 86, 105, 127, 129, 193, 211, 254, 256, 257

Q

Quinet, Edgar	103, 220
---------------------	----------

R

Racoviță, Emil	14, 105
----------------------	---------

Radu I	118
Ranke	220
Rareș, Petru	43, 89, 97, 125, 157, 248, 261
Rățiu, Ioan	62, 71, 72, 76, 77, 85, 131, 137, 174, 181, 207, 208, 210, 224, 226, 252, 260, 263
Rădulescu-Codin, C.	195
Rădulescu-Motru, C.	132, 159
Răduleț, Remus	85
Rebreanu, Liviu	14, 43, 50, 65, 124, 127, 145, 155, 214, 232, 237, 245, 246, 262, 267
Reichstorffer, Georg	90
Ribbentrop, Joachim von	124
Roesler	259
Rogierius	183
Roman, Alexandru	86, 145
Roman, Dionisie	53
Roman, Visarion	36, 262
Romanescu, Aristizza	126
Romano, Dionisie	88
Romanu-Vivu, Constantin	144, 152, 257
Rosetti, Constantin A.	10, 11, 12, 21, 22, 32, 36, 53, 69, 80, 100, 106, 130, 162, 174, 203, 208, 223, 260, 267, 269
Rosetti, Radu	23, 27, 59
Rosetti, Scarlat	130
Roșca, D.D.	88
Roșea, Maria	84
Rotică, G.	172, 175
Rottek	225
Rousseau, Jean Jacques	114
Rudeanu, Teodor	169
Russo, Alecu	43, 50, 62, 78, 80, 81, 122, 158, 203, 230, 249, 261
Russo, Alexandru	152, 201
Rusu, Ioan	84, 203, 225, 236, 269
Rusu, Ioan Oros	151
Rusu, Liviu	257

S

Sadoveanu, Mihail	14, 23, 27, 43, 65, 68, 123, 127, 155, 160, 161, 182, 232, 237, 245, 246, 267
Saghin, Ștefan	159
Saligny, A.	159
Sallustius	220
Sandu-Aldea, Constantin	65, 127
Sârbu, Ioan	135, 178
Sbiera, Ion G.	159
Scurtu, Ioan	53
Secărianu, Ioan	151
Selejan, Radu	232, 237, 245

Seneslau	248
Sever, Axente	88, 115, 152
Simion Dascălul	169
Simionescu, I.	193
Simonffy, I.	153
Singurov	28
Sion, George	16, 31, 33, 35, 36, 130, 152, 201
Slavici, Ioan.	16, 47, 62, 85, 97, 125, 145, 155, 156, 181, 208, 214, 226, 262, 267
Slăniceanu, Gheorghe	28
Sofocle	259
Soliman Magnificul	197
Sorescu, Marin	123
Stamatiad, Alexandru T.	66, 127
Stanca, Dominic	232, 237, 245
Stere, Constantin	88
Stevens, Gorham P.	148
Stoica, Vasile	177, 195
Stroescu, Vasile	141
Sturdza, Mihail	101
Szász Zsombor	73

Ș

Șaguna, Andrei	53, 84, 92, 104, 131, 144, 152, 160, 174, 185, 195, 200, 211, 215, 225, 226, 251, 253, 262, 263, 269, 270
Șerb, Ioan	222
Șerban, Gh.	186
Șerban, Radu	19
Șincai, Gheorghe	14, 17, 71, 97, 99, 102, 103, 113, 114, 115, 116, 119, 124, 125, 129, 133, 144, 155, 157, 160, 164, 199, 214, 218, 219, 220, 223, 230, 236, 248, 257, 261, 268
Șiugariu, Ion	250
Șonțu, George	12
Șotropa, Virgil	262
Șpan, Petru	160, 262
Ștefan cel Mare	19, 35, 43, 50, 78, 81, 89, 94, 96, 100, 101, 119, 122, 125, 129, 143, 157, 171, 188, 229, 231, 237, 246, 248, 261, 267
Ștefan, Simion	14, 91, 92, 133, 144, 184, 214
Ștefănescu, Grigore	162
Ștefăniță	157

T

Tacitu, I.C.	51
Tacitus	220
Tamba, S.	86
Tarnavski, T.	159
Tărău, Iosif	189

Tăslăuanu, Octavian C.....	65, 66, 67, 127, 131, 138, 145, 161, 175, 215, 251, 263, 264, 268
Tăutul, Ion.....	56
Teclu, Nicolae.....	162
Teculescu, Horea.....	85, 87, 254
Teleki Paul.....	73
Teodosie VestemEANUL.....	266
Thiers.....	220
Tisza, Kálmán.....	37
Titulescu, Nicolae.....	62, 85, 138, 140, 144, 165, 175, 176, 177, 206, 207, 246, 268
Titus Livius.....	220
Toader de la Feldru.....	173
Tocilescu, Grigore.....	162
Tofan, George.....	67, 160, 175
Tomşa, Mihai.....	256
Tomuş, Mircea.....	103
Traian.....	75, 102, 117, 133, 155, 174, 187, 236
Trifan.....	128

T

Țăranu, Cornel.....	232, 237
Țepelea, Gabriel.....	250, 251
Țichindeal, Dimitrie.....	52

U

Ureche, Grigore ...	14, 61, 119, 125, 133, 134, 164, 169, 170, 178, 213, 246, 248, 261, 268
Urechia, Vasile A.....	51, 54, 130, 163, 193, 206, 223, 224, 263
Ursu.....	232
Ursu, Ioan.....	105, 177, 206

V

Vaida-Voevod, Alexandru.....	62
Valentineanu, I.G.....	23
Varlaam.....	14, 91, 125, 133, 173, 184, 266

Vaschide, N.	132
Vasici, Paul.....	86, 162
Vasvári Pál.....	152
Văcărescu, Iancu.....	230, 248, 269
Văcărescu, Teodor.....	28
Vianu, T.	250
Viciu, Al.....	195
Victoria a Angliei.....	216
Vida, Gherman.....	99
Vidu, Ion.....	127
Vlad Țepeş.....	43, 50, 119, 125, 129, 229, 248
Vladimirescu, Tudor.....	14, 21, 42, 43, 50, 92, 157, 174, 185, 203, 230, 234, 246, 248, 267
Vlahuță, Alexandru.....	23, 27, 67, 68, 206, 211
Vlaicu, Aurel.....	14, 66, 116, 126, 132, 145, 214, 253
Vlasiu, Ion.....	106, 232, 237, 264
Voicu.....	90
Voltaire.....	220
Vuia, Traian.....	14, 140
Vulcan, Iosif.....	16, 31, 36, 47, 124, 126, 136, 145, 193, 214, 222, 259, 260, 262
Vulpe, Radu.....	148

W

Watt, James.....	114
------------------	-----

X

Xenopol, Alexandru D.....	16, 23, 24, 27, 43, 61, 132, 137, 147, 155, 159, 182, 193, 206, 211, 221, 252, 263, 268, 269
---------------------------	--

Z

Zalmoxis.....	117
Zamfirescu, Duiliu.....	88, 211
Zola, Emil.....	224
Zub, Alexandru.....	148

Cuprins

SCRIERI ISTORICE.....	5
Cucerirea independenței de stat în actele politice si diplomatice ale României	7
Prin revoluție la unire, independență și prestigiu	10
Năzuință seculară	12
Continuitatea marilor valori	14
Cucerirea independenței.....	15
Actul de voință al întregii noastre națiuni	17
Amintirea unui mare patriot	19
Lupta pentru dreptate socială și națională în gândirea și acțiunea politică românească.....	20
Zorii alianței muncitorești-tărănești	26
Septembrie 1876: o misiune diplomatică română în Crimeea	27
Mărturii peste veac ale solidarității naționale a românilor	30
Fierbintele patriotism al maselor populare.....	34
Un război al tuturor românilor: Războiul de Independență a României	36
O victorie pe calea poruncită de istorie: 9 mai 1945	40
Uniți pe câmpul de luptă	44
Cultura românească în anii luptei pentru neatarnare	46
Matca istoriei și vieții noastre	49
Societatea „Transilvania”, un arbore cu adânci rădăcini în întreaga Românie	50
Imnul, simbol al năzuințelor noastre	54
125 de ani de la moartea înflăcăratului patriot revoluționar Nicolae Bălcescu	55
In memoriam: Constantin C. Giurescu.....	57
Măreția victoriei de la Plevna	58
Un moment cu ample rezonanțe în istoria patriei.....	61
Unirea cea mare. Scriitorii români în lupta pentru realizarea unității naționale.....	64
24 Ianuarie 1859. Unirea – act de voință și de demnitate al întregii națiuni române	69
Amintirea lui Gheorghe Pop de Băsești	71
<i>Tribuna României</i> , nr. 126, 1 februarie 1978, p.4.....	72
Răspuns istoricului Endre Haraszti	73

Gheorghe Pop de Băsești.....	76
Pașoptiștii și ideea unității naționale	78
<i>Tribuna României</i> , nr. 130, 1 aprilie 1978, p.5	80
Din memoriile revoluționarului transilvănean Ioan Oros.....	80
Axente Banciu	84
Sălișteea	87
Alba Iulia: o concepție și o realizare politică	89
O necesitate istorică, o înfăptuire istorică	94
Unirea Transilvaniei cu țara	95
„Cei dintâi sunt eroii patriei mele”	99
Hronica românilor	102
Universitatea Daciei superioare	104
Imaginea unei mari victorii [Monumentul Independenței de la Iași]	106
2050 de ani	107
Spiritul școlilor Blajului	113
Blajul-școală de istorie națională	114
Emblemele continuității	116
Burebista – întemeietorul	120
Eroii daci și literatura română	122
Dictatul de la Viena, un dictat fascist.....	123
Soarele pentru toți românii de la București răsare	125
August Treboniu Laurian (1810–1881).....	128
La aniversarea „Astrei”	130
Unirea Transilvaniei cu România.....	133
24 Ianuarie 1859 – 24 Ianuarie 1982 Uniți în cuget și-n simțiri	145
Un mare savant – patriot Vasile Pârvan.....	147
Avram Iancu.....	150
Un jurământ de credință față de istoria patriei... Cu Avram Iancu la Blaj.....	154
Pământul și limba românească	155
Unirea–mama noastră.....	156
Corneliu Diaconovici	158
Patriotul	160
Academia Română	162
„Uniunea națională, singurul principiu de viață pentru noi”	164
Chemările Alba Iuliei.....	166
Precursori ai Marii Uniri. Grigore Ureche, militant pentru unitatea națională.....	169
1 Decembrie 1918 Sărbătoarea unirii tuturor românilor	170
Patriotism și elocință	173
Istoricii lui Mihai Viteazul despre Transilvania.....	178
Spre Alba Iulia, spre înfăptuirea Marii Uniri. Temeiurile [prin veac]	

ale Unirii noastre.....	179
Alba Iulia, la noi acasă.....	183
Semnificația zilei de 1 decembrie 1918	187
Din contribuția cărturarilor români la realizarea unității naționale	193
Supplexurile și memorandumurile transilvane.....	197
Pe-al nostru steag e scris „Unire”	203
Fruntași ai luptei pentru Unirea cea Mare	207
Ave, Transilvania, ave!	213
Geniul neamului	215
Horea, Cloșca și Crișan	217
Gheorghe Șincai	218
Profilul și orizonturile istoricului	220
Gorunul lui Horea	221
V.A. Urechia	223
Academia juridică românească, o speranță a lui Iancu, un vis al intelectualilor ardeleni.....	224
Corneliu Codarcea.....	228
Revoluție după revoluție	229
Vijelia răscoalei.....	231
O declarație revoluționară românească	234
Petru Pavel Aron	235
Vijelia răscoalei.....	237
Răscoala iobagilor din Transilvania anului 1784	240
La execuția conducătorilor Răscoalei populare de la 1784.....	243
1 Decembrie 1918	245
La început a fost Dacia.....	247
Prezență susținută.....	250
Spiritul „Astrei”	251
Cu „Astra” în regiunea Mureșului de sus.....	255
Luptător pentru Unire.....	258
O grandioasă pagină de epopee românească oglindită în Unirea cea Mare	261
Un rapsod transilvan	264
Permanențe românești	266
Un mare animator.....	268
Index de nume.....	271
Cuprins.....	281
Publicațiile Fundației Culturale „Vasile Netea”	284

Publicațiile Fundației Culturale „Vasile Netea”

Seria „CAIETE MUREȘENE”

1. *Vasile Netea – Evocări și bibliografie*. Ediție îngrijită de Dimitrie Poptămaș și Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2008, 250 p.
2. *Ion Chinezu – relief în posteritate* – Studii și comunicări prezentate la simpozionul științific prilejuit de centenarul nașterii eminentului cărturar (Târgu-Mureș, 4–5 iunie 1994), volum îngrijit de Melinte Șerban, Dimitrie Poptămaș și Mihail Art. Mircea. Tg.-Mureș, 1999, 130 p.
3. *Un om pentru Tg.-Mureș: Emil A. Dandea* – Comunicări prezentate la sesiunea comemorativă desfășurată la Târgu-Mureș, în data de 18 august 1994, la împlinirea unui sfert de veac de la moartea lui Emil Dandea. Târgu-Mureș, 1995, 166 p.
4. Vasile Pop. *Colinde*. Cu o prefață de Mihail Art. Mircea. Târgu-Mureș, 1996, 120 p.
5. *Elie Câmpeanu – omul și faptele sale*. Coordonatori: Grigore Ploșteanu și Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, 1999, 152 p.
6. Gheorghe S. Mircea. *Vis și adevăr*. Versuri. Cu un cuvânt înainte de Mihail Art. Mircea. Târgu-Mureș, 1998, 86 p.
7. *Alexandru Ceușianu*. Studii și comunicări prezentate la simpozionul științific prilejuit de centenarul nașterii vrednicului cărturar și om politic (Reghin, 2 iunie 1998), volum îngrijit de Marin Șara, Georgeta Mărgineanu și Iacob Huza, Reghin, Biblioteca Municipală „Petru Maior”, 1999, 88 p.
8. *Mărturii prin vreme. Douăzeci de ani de viață culturală pe Mureșul de Sus*. Târgu-Mureș, 1999, 216 p.
9. Traian Dragoș. *La capătul apelor*. Versuri. Selecție și cuvânt înainte de Iulian Boldea. Târgu-Mureș, 2000, 68 p.
10. Melinte Șerban. *Evocări istorice și literare*. Prefață de Dimitrie Poptămaș, Târgu-Mureș, 2001, 147 p.
11. *Cântecele lui Iancu*. Adunate de Traian Dragoș. Ediție îngrijită și Cuvânt înainte de Vasile Dragoș. Târgu-Mureș, 2001, 62 p.
12. Valeriu P. Vaida. *Mărturii dintr-un veac apus*. Ediție îngrijită de Mariana Cristescu. Târgu-Mureș, Ed. Tipomur, 2001, 171 p.
13. *Aurel Filimon-consacrare și destin*. Volum îngrijit de Mihail Art. Mircea, Dimitrie Poptămaș și Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2001, 288 p.
14. Dimitrie Poptămaș. *Philobiblon mureșean*. O viață printre oameni și cărți. Cuvânt înainte de Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2003, 346 p.

15. Iosif Pop. *Credință și apostolat*, memorii – Prefața de preot protopop Liviu Sabău, canonic mitropolitan, ediție îngrijită și postfață de Dimitrie Poptămaș și Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2004, 229 p.
16. Viorel I. Borșianu. *Deda. Consemnări cultural-istorice despre obârșiile mele*. Ediție îngrijită de Mihail Art. Mircea, Târgu-Mureș, 2005, 76 p.
17. Traian Popa. *Monografia orașului Târgu-Mureș*. Ediție anastatică, Studiu introductiv de prof. Dr. Grigore Ploșteanu, ediție îngrijită de Melinte Șerban și Dimitrie Poptămaș, Târgu-Mureș, 2005, 323 p.
18. Melinte Șerban. *Cultura mureșeană în memoria cărților*. (vol. I). Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 2006, 351 p.
19. Maria Dan. *Protopopul Artimon M. Popa*. Cu un cuvânt înainte de prof. univ. Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, 2006, 194 p.
20. Dimitrie Poptămaș, *Prezența și circulația vechilor tipărituri românești în zona superioară a Văii Mureșului*. Târgu-Mureș, Editura Nico, 2008, 220 p.
21. Vasile Netea, *Memorii*. Ediție îngrijită, introducere și indici de Dimitrie Poptămaș. Cuvânt înainte de dr. Florin Benghean. Târgu-Mureș, Ed. Nico, 2010, 342 p.

Alte publicații:

1. Emil A. Dandea. *Politică și administrație*. Culegere de texte, selecție, studiu introductiv, note și indice de Dimitrie Poptămaș și Mihail Art. Mircea. Cuvânt înainte de Victor Suciu. Târgu-Mureș, Casa de editură „Mureș”, 1996, 231 p.
2. *Astra reghineană – 125 de ani de la înființare*. Volum îngrijit de Marin Șara, lucrare editată de Biblioteca Municipală „Petru Maior”, 1999, 180 p.
3. Mihai Suciu. *Prutul dintre noi*. Târgu-Mureș, 2004, 255 p.
4. *Cinci ani de luptă românească în Ardealul de Nord 1940–1944*. Târgu-Mureș, Editura ANSID, 2005, 350 p.
5. Dimitrie Poptămaș. *Reflecții despre carte, bibliotecă și lectură*. Texte selectate din autori români și străini. Târgu-Mureș, Editura Nico, 2010, 186 p.
6. Vasile Nuțiu. *Istoria românilor și cultura civică*. Dicționar explicativ. Cuvânt înainte de Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, Fundația Culturală „Vasile Netea”, 2010, 868 p.
7. Take Ionescu. *Correspondența cu Adina*. Traducere din limba franceză, îngrijire, note și indice de Mihai D. Monoranu. Prefață de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 2010, 473 p.
8. Ovidiu Palcu. *Renașterea bisericii durerii*. Cartea albă a Bisericii Române Unită cu Roma, Greco-Catolică, după 1990. Ediție îngrijită și Cuvânt înainte de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, 2011, 323 p.
9. Vasile Netea. *Constantin Romanu-Vivu*. Ediție îngrijită și prefață de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Nico, 2011, 119 p.

10. *Vasile Netea – istorie și națiune*. Studii și evocări. Coordonatori: Dimitrie Poptămaș și Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, Editura Universității „Petru Maior”, 2013, 274 p.
11. *Vasile Netea-Publicistică I*. Scrieri din tinerețe, 1928–1940. Ediție îngrijită, selecție și prefață Dimitrie Poptămaș, Postfață Gelu Netea. Târgu-Mureș, Fundația Culturală „Vasile Netea”, 2014, 384 p.
12. Vasile Netea. *Pentru Transilvania*, vol. 1–2. Scrisori din anii de refugiu 1940–1944. Ediție îngrijită și prefață de: Dimitrie Poptămaș. Postfață: Gelu Netea. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2014, 392 p. (Fundația Culturală „Vasile Netea”).
13. *Tradiție, cultură, spiritualitate în Deda și împrejurimi*, vol. 1. Ediție îngrijită de Florin Bengean. Sfântu Gheorghe, Editura Eurocar palica, 2014, 441 p.
14. *Constantin Romanu-Vivu*. Lucrările simpozionului „Precursor al unității naționale, martir al Revoluției Române din 1848-1849”, din 20 martie 2014. Ediție îngrijită de Constantin Valentin Bretfelean, Constantin Bogoșel și Ilarie Gh. Opriș, Cluj-Napoca, Editura Ecou transilvan, 2015, 81 p.

Țara Fagilor. Almanah cultural – literar al românilor nord-bucovineni alcătuit de Dumitru Covalciuc vol. 1–23/24. Târgu-Mureș, Cernăuți, Societatea Culturală „Arboroasa”, 1992 – 2013.

Vol. 1–2 (1992–1993), apar sub îngrijirea și finanțarea Uniunii Vatra Românească.

Vol. 3–5 (1994–1996), apar sub îngrijirea Bibliotecii Județene Mureș, și finanțarea Ministerului Culturii și Cultelor.

Vol. 6–9 (1997–2000), apar sub îngrijirea Bibliotecii Județene Mureș și a Fundației Culturale „Vasile Netea”, cu finanțarea Ministerului Culturii și Cultelor.

Vol. 10-23/24 (2001–2014/2015), apar sub îngrijirea și finanțarea Fundației Culturale „Vasile Netea”.

*

Publicațiile de mai sus pot fi obținute de pe adresa:
Fundația Culturală „Vasile Netea”, Poptomas Dimitrie, 540456, Târgu-Mureș,
Str. Cutezanței, Nr 34/8
Tel. 0740–196355, E-mail: dimitrie.poptamas@yahoo.com

